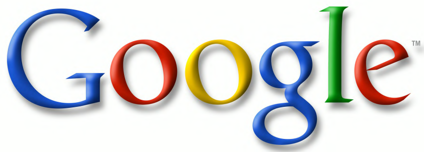

Google

[redacted]

SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE
VE RI TAS

IUSTINI
HISTORIAE PHILIPPICAE

EX RECENSIONE

ABRAHAMI GRONOVII

ET

CUM DIVERSITATE LECTIONIS GRAEVIANAE

ACCURATE EDIDIT

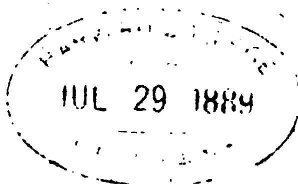
CAROLUS HENRICUS FROTSCHER

PHILOS. DOCTOR PRIV. IN UNIVERS. LITT. LIPS. ET AA. LL. MAG. SCHOL. NICOL. LIPS. COLL. III. BIBLIOTHEC. SENAT. PRAEFECT. II. SOCIETATT. LIPSIENS. OECONOM. ATQUE ARCHAEOLOG. SODAL. ORD. SEMINAR. REG. SAX. PHILOL. ET SOC. LAT. IENENS. SODAL. HONOR.

PRAEMITTITUR NOTITIA LITTERARIA ET A. H. L. HEERENII COMMENTATIO DE TROGI POMPEII FONTIBUS ET AUCTORITATE

LIPSIAE 1827.

SUMPTUS FECIT ET VENUMDAT KUEHNIANA LIBRARIA

JUL 29 1889

IUSTINI
HISTORIAE PHILIPPICAE

EX RECENSIONE

ABRAHAMI GRONOVII

ET

CUM DIVERSITATE LECTIONIS GRAEVIANAE

ACCURATE EDIDIT

DOCTORUM HOMINUM COMMENTARIOS

VARIAS LECTIONES LIBROR. NONDUM ADHIBITORUM SUASQUE ADNOTATIONES ATQUE INDICES

ADIECIT

CAROLUS HENRICUS FROTSCHER

PRAEMITTITUR NOTITIA LITTERARIA ET A. H. L. HEERENII COMMENTATIO DE TROGI POMPEII FONTIBUS ET AUCTORITATE

VOL. I.

LIPSIAE 1827.

SUMPTUS FECIT ET VENUMDAT. KUEHNIANA LIBRARIA

VIRO PERILLUSTRI

CAROLO HENRICO CONSTANT. AB ENDE

DYNASTAE GROSSPOESNAE. PRAEFECTO REG. SAX. ORD. VIRT. CIVICAE. SUPREMAE CURIAE AULICAE IUDICI. DIRECTORI COLLEGII RES SACRAS ET SCHOLASTICAS CURANTIS. PRAESIDI IUDICUM PUBLICUM ET IUS ET URBIS LIPS. ORDINEM COMMUNITER TUENTIUM. ACADEMIAE CURAM REGIO NOMINE E. O. GERENTI ET SCHOLAM PROVINCIAL. GRIMMENSEM ORDINUM PROVINCIALIUM AUCTORITATE INSPICIENTI ETC.

OPTIMARUM LITTERARUM PATRONO EGREGIO

LIBRUM HUNC

EA QUA PAR EST REVERENTIA

D. D. D.

CAROLUS HENRICUS FROTSCHER

IACOBI BONGARSII
IUDICIUM
DE
TROGO POMPEIO ET IUSTINO

De Trogi Pompeii genere haec Iustinus ipse ad finem libri XLIII.: *In postremo libro Trogus maiores suos a Vocontiis* (ita Mss. omnes, non ut vulgo *Volscis) originem ducere: avum suum Trogum Pompeium Sertoriano bello a Cn. Pompeio civitatem percepisse dicit: patruum Mithridatico bello turmas equitum sub eodem Pompeio duxisse: patrem quoque sub Caio Caesare militasse; epistolarumque et legationum, simul et anuli curam habuisse.* Caium Caesarem intelligit illum, qui superato Pompeio Remp. tenuit, ut in epistolis Seneca; non eum, qui post Tiberium imperio potitus est. Dubitanter hoc scribo, et mihi ipsi pene diffidens, quum sciam aliter videri doctissimo et historiarum omnisque antiquitatis prudentissimo viro: eum quominus possim hoc tempore consulere, et eius colloquio atque familiaritate doctior fieri, facit haec

clades nova pestilitasque:

propter quam hic et Musae alumnis suis spoliatae conticuerunt, et moesti tot tantasque intuemur vastitates funerum, ut merito dixerit M. Varro, nasci nos spissius quam emori. *Vix duo homines, inquit, decem mensibus edolatum unum reddunt puerum: contra, una pestilentia, hostica acies, puncto temporis immanes acervos facit.* Itaque si quid in his notis est, aut non notatum, aut male notatum, id adscribes, Lector, doctorum virorum, quos ut oracula consulebam, absentiae, et meae, tot imminentibus periculis, solicitudini. Sed ut eo unde excessit, redeat oratio, a Mithridatico bello, quo Trogi nostri patrem iam fuisse, nemo negaverit, ad Cae-

sarem Caligulam sunt ut minimum anni centum. Vixisse ergo Trogum iudico Augusti et Tiberii temporibus: quibus floruisse et Q. Curtium Rufum, ut ab humanissimo et scriptorum veterum peritissimo P. Pithoeo didici, ita docebo ad eius historias. Trogus autem noster, quum forte Sallustio et Livio res populi Romani memoratas videret, ad Graecam et peregrinam historiam scribendam aggressus est. Trogi nomen, arbitror, barbarum: Pompeii ab avo est. Solebant enim peregrini in eorum nomina transire, quorum beneficio cives Rom. erant. M. Cicero ad Acilium de Demetrio Mega, *Ei Dolabella*, inquit, *rogatu meo civitatem a Caesare impetravit: qua in re ego interfui. Itaque nunc P. Cornelius vocatur*. M. Varro lib. V. de L. L. meminit cuiusdam T. Quinctii Trogi: et Tacitus XI. Annal. Saufellum (vel ut is, cui magnam partem salutem debet Tacitus, *Saufeium)* Trogum commemorat, qui fortasse Senecae est M. Helvius Trogus.

Iustinus Trogi abbreviator quo tempore vixerit, non habeo dicere: fortasse quis eum imperio Constantinopolim translato floruisse colliget ex eius libro VIII. quum ait, *Graeciam etiam nunc, et viribus et dignitate, orbis terrarum principem:* quae tamen coniectura levis est nimis. Nam quod quidam Methodici claruisse eum anno Christi CL. scripserunt, nullo auctore scripserunt: in errorem inducti, quod haec epitoma in vulgo editis libris, Antonino Imp. inscribatur, contra veterum codicum fidem. Vixit quidem sub Antonino Iustinus Martyr et philosophus, cuius exstant opera Graeca; et qui anno CXLIII. librum pro nostra religione compositum Antonino tradidit, ut est in Chronico Eusebii. Hunc illi eundem cum nostro facere videntur; et ante eos nescio quis Martinus Polonus, nulla probabili ratione. Iustinum, cuius haec est epitoma, nemo D. Hieronymo antiquior commemorat: eius mihi locum ex praefatione in Danielem, notavit doctissimus P. Pithoeus.

DE
ROGO POMPEIO
EX
GERARDI IOANNIS VOSSII
LIB. I. CAP. 19.
DE HISTORICIS LATINIS

Trogus quoque Pompeius tum *) vixit. Ipse libro XLIII. scripsit, patrem suum sub C. Iulio Caesare militasse, epistolarumque et legationum, simul et annuli curam habuisse: maiores vero a Vocontiis, Galliae Narbonensis populo, originem ducere: avum suum Sertoriano bello civitate fuisse donatum a Cn. Pompeio: a quo et verisimile est Pompeii nomen accepisse: quomodo Demetrius Megas, cum ei P. Cornelius Dolabella civitatem impetrasset, Publii Cornelii nomen accepit: ut Cicero ad Acilium auctor est. Is videtur fuisse vir virtutibus inclytus: eoque plane alius erit Trogi pater a T. Quinctio Trogo, homine sceleroso, quem capitis accusavit M. Sergius, Manii filius, quaestor. Quo de Varro pluribus extremo lib. V. de L. L. Sed de patria dissentiunt nonnulli. Nam Ioannes Gerundensis initio παραλιπομένων Hispaniae, Trogum dicit Hispanum fuisse. Ei nos opponimus Iustinum, sive Trogum ipsum, qui se Gallum facit. Dissensus est de aetate quoque. Nam Genebrardus in Chronolog. eumque secutus in prima editione Tabularum Chronographicarum Iacobus Gualterius, retulit, Trogum floruisse iis temporibus, quibus Christus Salvator. Verum Augusti quidem aetate fuit: sed fortasse obierat iam ante natum

*) *Intelligitur illud tempus, quo florebat T. Livius Patavinus, anno 18. p. Chr. mortuus.* FR.

Christum. Philippus Bergomas in supplemento Chron. et ante eum Gualterus Burlaeus in libro de vitis philosophorum tradidere, Trogum hunc fuisse praeceptorem Iustini, atque utrumque claruisse tempore Antonini Pii. Sed hoc somnium iis, quae diximus, satis refellitur. Scripsit Trogus Philippicarum historiarum libros XLIV, quarum nunc epitomen solam a Iustino concinnatam habemus. Philippicas autem appellavit exemplo Theopompi. Sane etiam Cicero orationes suas Philippicas exemplo Demosthenis vocavit, quod, ut hic in Philippum, ita ipse in Antonium inveheretur. Sed meliori iure Trogus, cuius libri prope omnes de imperio Philippico, hoc est Macedonico, agebant. Nam a libro septimo usque ad XLI. tractat de regno Macedonico, cuius dignitas principium suum debet Philippo Magno, patri Alexandri. Septem vero libros primos Bongarsius censebat esse *mundi origines*, quas veterum librorum inscriptio pollicetur: at *terrae situs*, quos iidem promittunt, iure arbitratur esse descriptiones regionum, quae a Iustino quidem omissae, a Trogo vero non item: quod ostendunt prologi ab eodem Bongarsio editi ex codd. Msstis. Trogum hunc disertissimis viris in Probo annumerat Vopiscus: ut caussae nihil sit, cur fidem minus habeamus Iustino, cum in praefatione sua eum *virum priscae eloquentiae* appellat. *Severissimum auctorem* vocat eundem Plinius, qui crebro eius meminit in Hist. Nat. imprimis in indice auctorum, e quibus profecit: ut omittam Charisium, qui eius de animalibus libros citat, unde pleraque Plinius hausisse videtur: ut item praeteream Servium P. Danielis in illud III. Aen.

Rhoeteas primum est advectus in oras:

ad haec Hieronymum praefat. in Danielem, et in cap. 5. eius prophetae, item Augustinum, Orosium, Priscianum, Iornandem, et alios. Aldus Senior epistola ea, quam Perotti Cornucopiae et veteribus tribus grammaticis praefixit, scribit ipsas Trogi historias exstare apud amicum quendam doctum ac spectatae fidei, et sperare, propediem in lucem edi posse. Verum amicus iste Aldo imposuit. Sane necdum prodiit; neque, puto, unquam prodibit.

DE
IUSTINO
EX
GERARDI IOANNIS VOSSII
LIB. I. CAP. 32.
DE HISTORICIS LATINIS

Iustini, qui Trogi epitomen fecit, nec nomen, nec aetas, dubitatione caret. In Ant. Arnoldi libro nominabatur *Iustinus Frontinus:* et in codice Bibliothecae Mediceae dicitur *M. Iunianus Iustinus.* Atque hoc verius censeo, ob libri eius antiquitatem: cuius argumentum non leve est, quod literis Longobardicis scriptus sit. Quod vero ad aetatem, Trogi eius, cuius epitomen scripsit, filium fuisse tradit Gualterus Burlei Anglicus lib. de vita philosophorum, qui anno MCCCCLXXII. editus ab Arnoldo Terffornen. Sed hoc seculo illi condonemus, quo vixit. Atque eruditissimos etiam viros video esse, qui suspicentur, vixisse, postquam imperium translatum fuit Constantinopolim; idque ob verba illa lib. VIII.: *Graeciam etiam nunc, et viribus, et dignitate, orbis terrarum principem.* Sed *nunc* istic non signat tempus, quo Iustinus scribit, sed de quo scribit; quomodo idem paullo post ait: *Et haec potissimum facere Thebanos, Lacedaemoniosque, antea inter se imperii, nunc Graeciae imperantis aemulos.* ubi *nunc* itidem valet *hoc tempore, quod exponitur.* Plane vero vixisse arbitror sub Antonino Pio, atque huic epitomen suam dicasse. Id colligo ex verbis istis praefationis: *Quod ad te, Imperator Antonine, non tam cognoscendi, quam emendandi caussa, transmisi.* Ita enim habent editiones antiquae, quae, quin Msstorum fidem secutae fuerint, nullus dubito. Sed obiiciunt, in optimis libris legi: *Quod ad te non tam cognoscendi magis, quam emendandi caus-*

sa, transmisi. Quam Msstorum lectionem etiam Bongarsius retinuit. Sed nihil manifestius, quam non ita scripsisse Iustinum. Nec enim *tam* et *magis* satis conveniunt. Quid ergo? num dicemus *magis,* tanquam superfluum, tolli oportere? Atqui non videtur de nihilo esse, quod in optimis libris legitur. Quare puto, scriptum primo fuisse: *Quod, Antonine Imp., non cognoscendi magis, quam emendandi caussa transmisi.* Nempe ex *Antonine Imp.* fecere *Ad te non.* Ac quia sic *non* geminabatur, librarii hunc errorem existimantes, alterum omisere. Et sane Iustinum hunc sub Antonino vixisse, ante seculum Philippus Bergomas *) ac Ioann. Aventinus **) tradidere: imo idem iam ante annos trecentos in Chronico suo scripsit Martinus Polonus: sed quod idem Iustinum hunc cum Iustino Martyre confudit, foedus error est, cum hic, qui epitomen scripsit, in iis, quae lib. XXXVI. de Mose, Iosepho et Israëlitis tradit, plane Scripturis adversetur: unde liquet, hominem fuisse gentilem: aperteque inter eos ab Orosio numeratur: ut de eo nihil dicam, quod beatus Martyr nihil Latine scripsisse videtur: item quod Eusebius, Hieronymus, Photius, nusquam historicam hanc epitomen inter Martyris illius scripta reponunt. Nec tamen ea ignota fuit B. Hieronymo, qui illius meminit prooemio in Danielem: uti Augustinus quoque facit lib. IV. de civ. Dei cap. 6. et Orosius lib. I. cap. 8. et 10. qui et Iustinum passim exscribit. Post quos eiusdem mentionem fecere Isidorus, Iornandes, alii. Etiam quae Lupus Ferrariensis Abbas epist. 20. ad Altuinum ex Trogo Pompeio citat de iis, quae Mithridatis excellentiam portenderint apud Iustinum, ad verbum ex Iustini lib. XXXVII. Sed apud Lupum nunc paullo comptius leguntur, ut et apud Iustin. debeant emendari. Est Iustinus scriptor *tersus et elegans,* ut de eo scribit Raimundus Lullus lib. VII. de orat. 4. Quam turpiter autem in rebus Iudaicis aberrarit, ostendit Benedictus Pererius in Danielem cap. 40. Mstus exstat in Bibliotheca publica Academiae Cantabrigiensis, et Oxonii in Collegio Corporis Christi. Ac nescio quid sibi velit, quod (ut est apud Th. Iames) Oxonii in Bibliotheca Collegii Novi exstare dicatur *Epitome historiarum per Trogum Pompeium lib. IV.*

*) *Lib. VIII. Supplement.* [*Chronic.*] *in temporibus Antonini Pii.*

**) *In iis, quae de scriptoribus primo annalium praemittit.*

NOTITIA LITTERARIA
DE
IUSTINO
EX IO. ALB. FABRICII BIBLIOTHECA LATINA AB IO. AUG. ERNESTI AUCTIUS EDITA.
(LIB. III. CAP. 3.)

IUSTINI AETAS.

Iustinus *) quis fuerit et quando vixerit, non satis compertum est, etsi Romae, ante Imperatores Christianos,

*) *In antiquissimo codice Bibl. Mediceae M. Iunianus Iustinus, sed in codice, qui fuit apud Ant. Arnoldum, Iustinus Frontinus dicitur, teste Iac. Bongarsio et Gerh. Io. Vossio. Iustinum Trogi breviatorem memorant Hieronymus, prooemio in Danielem, Augustinus IV, 6. de C. D., Orosius (qui passim Iustinum sequitur) lib. I. cap. 8. et 10. Vicentius Bellovacensis, idemne hic Iustinus sit cum Iustino Martyre, an alius, ignorare se fatetur X, 94. speculi hist. Engelbertus Abbas, qui tempore Rudolphi I. Habspurgici scripsit librum de ortu et fine Romani Imperii (Tom. XXV. Bibl. Patrum edit. Lugd. pag. 363.) Iustinum Historiographum laudat, qui Trogum Pompeium secutus in principio suae Chronicae: Freculfus, qui ex Pompeio historico eiusque abbreviatore Iustino repetit lib. II. cap. 1. et 8. quae libro XXXVI. apud Iustinum leguntur de Iudaeis. Iustini cuiusdam mentio apud Martialem XI, 66. Fuit et Iustinus Manichaeus, quem confutavit Fabius Marius Victorinus editus a Sirmondo Paris. 1630. 8. et recusus Tom. I. Sirmondi Opp. pag. 409. De aliis huius nominis videsis Reinesii epistolas ad Hofmannum pag. 410. et Dan. Guil. Molleri dissertationem de Iustino (Altdorf. 1684.) §. 5.*

scripsisse non dubitem, ipsum a Christi sacris alienum. Itaque non assentior iis, qui ad Theodosii Imp. tempora reiiciunt, nescio quibus argumentis moti. Ut vero hoc loco a me commemoretur, facit, quod in editionibus quibusdam antiquioribus libros suos dicitur inscripsisse Imp. Antonino Pio; quamquam προςφώνησιν hanc in nullo codice scripto reperisse se testatur Iac. Bongarsius; qui putat additum nomen Antonini ab iis, qui Iustinum falso eundem putarent cum celebri eius nominis philosopho Christiano et Martyre: in quo errore versati sunt Isidorus, Iornandes, Io. Sarisb. et alii recentiores. Neque verisimile videtur, Iustinum emendandi causa opus suum ad Imperatorem mittere voluisse, quod in praefatione innuit: si eam non potius ad virum aliquem doctum illius aetatis, sibique amicum, quam ad Caesarem direxit. Non magis certum est, quod Martinus Polonus et auctor libri de vitis philosophorum cap. 114. affirmant, Trogi discipulum fuisse. Iustinum libenter sequitur Orosius, imitatur Saxo Grammaticus, ut in notis ad hunc Stephanius passim notat. Parum credibile est, quod in codice Magliabequiano, teste Abr. Gronovio, traditur, Iustinum philosophum celeberrimum et Trogi fuisse discipulum; multo minus, quod Gualterius Burleus scripsit, filium. Libros Trogi de animalibus laudat Charisius lib. I. pag. 79. respicit Plinius VII. Hist. Nat. Trogum laudans cap. 3. et lib. XI. cap. 52. ubi *auctorem severissimum* vocat. Historias Trogi memorant Priscianus, item Plinius, et in Virgilium Servius, aliique.

HISTORIARUM TROGI EPITOME.

Exstant *Historiarum Philippicarum, et totius mundi originum et terrae situs, ex Trogo Pompeio excerptarum libri XLIV,* a Nino usque ad Caesarem Augustum, sub quo*) *Trogus Pompeius,* patria Gallus, philosophus

---

*) *Sub Iulio Caesare militasse Trogum, scribit Isaacus Iaquelotus in praeclaris dissertationibus adversus Atheos pag.* 25. *sed de patre suo hoc affirmat Trogus apud Iustinum XLIII,* 5.: *In postremo libro Trogus maiores suos a Vocontiis originem ducere, avum suum Trogum Pompeium Sertoriano bello civitatem a Cn. Pompeio accepisse dicit, patruum Mithridatico bello turmas equitum duxisse, patrem quoque sub Caio Caesare militasse, epistolarumque et*

atque historicus disertissimus floruit, totiusque orbis, sed Graecas potissimum historias Latino sermone XLIV voluminibus composuit, et a praecipuo argumento, regni nempe Macedonici historia, quam a libro septimo ad quadragesimum primum exsequitur, *historias Philippicas*, Theopompi exemplo inscripsit. Harum se, ait Iustinus, per otium, cum in urbe versaretur, dignissima quaeque cognitione excerpsisse, et omissis his, quae nec cognoscendi voluptate iucunda, nec exemplo necessaria iudicaret, breve veluti florum corpusculum fecisse. Subiiciuntur Iustino in Bongarsii editione, atque inde in aliis, *Prologi sive periochae historiarum Philippicarum Trogi Pompeii*, eiusmodi fere, qualia historiarum Livii argumenta sub Flori nomine habemus. Illa, ab ipso fortasse profecta Trogo, certe non a Iustino elaborata, ostendunt, Iustinum in epitome sua omisisse non pauca, in his ea, quae de terrarum situ Trogus scripserat. Sunt, qui integram Trogi historiam dicant fuisse in Bibliotheca Marquardi Gudii: sed non ego credulus illis. Ita etiam Aldus Manutius magna spe se lactabat, Trogi historias exstare apud amicum quendam doctum ac spectatae fidei, futurumque, ut propediem in lucem ederentur. Sed illa spes vana fuit, neque Trogus ad hanc diem lucem adspexit. Quae libro XXXVI. traduntur de Iudaeis, ea illustrantur partim, partim castigantur a Io. Iac. Schudt in compendio historiae Iudaicae e gentilium scriptis collecto, Francof. 1700. 8. Videtur Iustinus in pluribus usus Trogi verbis, unde vix Iustini ulla ab Trogo aliena in sermone vestigia apparere ait Io. Frid. Gronovius IV, 10. Observatt. pag. 154. Solenne est Msstis Iustini codicibus praefigi speciosum Trogi nomen, ante multa iam saecula deperditi. Ita Lupus Ferrariensis Epist. 20. Petrus Blesensis Epist. 85. 94. Aelfredus Beverlacensis in annalibus Regum Britanniae pag. 24. et alii iuniores, quando Pompeium Trogum citant, Iustini epitomen intelligunt. Narratque eruditiss. Wagenseilius in Sota pag. 576. exsiluisse se prae gaudio, cum in Bibl. Scorialensi codici praecipuae magnitudinis Trogum Pompeium inscriptum vidisset. *Quam*, dixisse apud se, *ego laeto nun-*

---

legationum, simul et anuli curam habuisse. Patet ex hoc ipso loco, iniuriam fieri Iustino apud Bonifacium pag. 438. historiae ludicrae, cum arguitur Trogi memoriam voluisse abolere. Alios Trogos refert Reinesius epist. ad Hofmannum pag. 660., Iustinos alios pag. 410.

cio exhilarabo viros doctos! quot et quanta mihi dabunt Euangelia! At cum vix aperuisset librum, statim illi ob mendacem titulum, sibi quoque paene ob nimis facilem credulitatem, indignatum. Nam pro Trogo Iustinum reperisse. Bernardus Montefalconius in Diario Italico pag. 76. notat, *Prologos* rarius occurrere in codicibus Iustini Mss. Notae ad Prologos pereruditae Abbatis de Longerue exstant in editione Iustini Parisiensi, quae a 1709. minore forma prodiit, itemque in novissima, variorum notis illustrata, curante Abr. Gronovio. Nonnulla Iustini illustrant *Casp. Sagittarius* variis dissertationibus XI, ad librum primum editis Helmst. 1665. 1666. et Ien. 1676. 4. et ad lib. II. cap. 1. et de historia bellorum Scythicorum ad lib. II. cap. 3. et 5. Ien. 1685. 4. et *Iacobus Schallerus* in laudabilibus politicis e Iustino collectis Argent. 1649. 4. *) Libro XXXVIII. 3. ait Iustinus, Trogum in Livio et in Sallustio reprehendere, quod conciones directas pro sua oratione operi suo inserendo, historiae modum excesserint. Licet autem merito reprehendat aliquis eum Diodoro Siculo in limine libri XX. ὑπερμήκεις δημηγορίας et πυκνὰς ῥητορείας, *crebras*

---

*) *Praeter hos commemorandi sunt hi quoque: F. Schmidel (Diss. in Iustin. lib. I. Lips. 1656. 4.) Chr. Schoettgenius (Spicileg. observatt. critt. ad Iustin. in Miscellan. Lips. Tom. X. pag. 287. sq.) Sigism. Frid. Dresigius (Epist. ad Iac. Henr. Bornium, qua Iustinum quibusdam locis emendat. Lips. 1738. 4. repet. in ed. Fischeri pag. 687. sqq.) Io. Ad. Nodell et Car. Ferd. Nagel (quarum observatt. in Iustin. habentur in Act. Litter. Soc. Rheno-Traiect. Tom. I. pag. 150. sqq. Tom. IV. pag. 283. sqq.) Io. Mich. Heusinger (Emendatt. lib. II. cap. 4.) Io. Iac. Hottinger (Opusc. Philol. pag. 187. sqq.) Sed prae caeteris dignus est qui laudetur Thom. Wopkensius, cuius animadverss. criticae, Iustino utilissimae, leguntur in Miscell. Observatt. Critt. Nov. a Iac. Phil. d' Orvillio editis, Tom. X. pag. 1—348. Horum omnium virorum opera quid Iustino profuerit, secundum editionis nostrae volumen cognoscendi tibi et iudicandi copiam faciet. — His addendus Ioh. Christ. Gatterer vom Plan des Trogus und seines Abkürzers des Iustins (Allgem. histor. Bibliothek III. Bd. S. 18—192.) et Ioann. Gottl. Graessii Rudimenta studii historiae orbis catholicae in Iustino utiliter ponenda. Viteberg. 1800. 4. Sed de H. A. L. Heerenio praestat silere quam parum dicere.* FR.

et prolixas declamationes, insertas historiae, et intempestiva eloquentiae affectatione narrationis seriem interrumpentes, scriptoresque, qui totam historiam προςθήκην τῆς δημηγορίας, *appendicem concionum*, faciunt: tamen conciones apud Sallustium ac maxime Livium rarae, opportunae, rebusque aptae leguntur: itaque, si naevi sunt, pulcherrimi sunt, atque eiuscemodi propemodum, de quibus usurpaveris illud Apuleii in Floridis: *Risere Musae, cum audirent hoc genus crimina, sapienti exoptanda, Apollini obiectata.* Iustini codex insignis iussu Pii III. a. 1503. defuncti, eleganter scriptus exstat in Bibliotheca Gothana.

INDEX EDITIONUM IUSTINI

AUCTIOR FABRICIO-ERNESTIANO ET IN QUINQUE AETATES DIGESTUS *)

AETAS I. *NATALIS S. ECTYPORUM.*

1470 — (1490) 1497.

1470 Editio *princeps Veneta* I. s. *Iensoniana.* sine sign. custodd. et pagg. 4 maior. In ea titulus libri I. ita concipitur: *Iustini Historici in Pompei Trogi Historias liber primus incipit.* Ad finem libri XLIV.: *Iustini Historici clarissimi in Trogi Pompei Historias liber XLIIII. feliciter explicit. MCCCCLXX.*

*) *Indicem hunc facile agnosces Bipontinum esse, sed a nobis auctum atque emendatum locis quam plurimis.* FR.

Historias veteres peregrinaque gesta reuoluo
Iustinus. lege me. sum Trogus ipse brevis.
Me Gallus Veneta Ienson Nicolaus in urbe
Formavit Mauro principe Christophoro.

Panzer Tom. III. pag. 70. Ebert Bibliogr. Lexicon I. Bd. pag. 911. n. 11113. Contulit eam Gronovius.

(1470 vel 71.) Altera *princeps* s. *Romana* I. sine anni et loci nota, sine sign. cust. pagg. et tit. fol. Initio operis expressum legitur: *Iustini historici politissimi Epitoma in Trogi Pompei historias proemium incipit.* Singuli librorum tituli sic habent: I. *Ex Primo uolumine.* II. *Ex secundo uolumine Trogi Pomp.* et sic deinceps. Ad calcem tria haec leguntur disticha (notissima illa quidem, typographiae prae calamorum usu praestantiam extollentia):

Anser Tarpei custos Iouis: unde: quod alis
Constreperes: Gallus decidit: Ultor adest.
Udalricus Gallus: ne quem poscantur in usum
Edocuit pennis nil opus esse tuis.
Imprimit ille die: quantum non scribitur anno
Ingenio: haud noceas: omnia uincit homo.

Maittaire pag. 292. Panzer Tom. II. pag. 422. Ebert pag. 912. n. 11114. „Editio elegans [?] et rarissi„ma, neque, quantum scimus, ab ullo recentiorum „Criticorum consulta. Nobis eius conferendae co„piam fecit instructissima Bibliotheca publica Ar„gentoratensis, olim Schoepfliniana. Multas quidem „lectiones cum Iensoniana et Romana II. communes „habet; multas vero proprias et exquisitas. E. g. „L. I. c. 8. pag. 15. ed. nostrae [§. 13.] post *satia „te sanguine* non agnoscit v. *inquit*, quod vulgo ibi „intrusum legitur. L. II. c. 10. pag. 36. [§. 14.] „cum in omnibus, quas vidimus, editionibus lega„tur, *fido deinde servo perferendas tradit, iusso, „magistratibus Spartanorum tradere*; multo con„cinnius dedit, *fido deinde servo perferendas „tradit magistratibus Spartanorum.* Cap. 15. pag. „43. vs. 6. [§. 2.] commode omittit *recte* ante *repu„tantibus.* L. VII. c. 1. pag. 85. [§. 4.] *subactis primo „finitimis, mox populis nationibusque*, inter po„strema duo verba addit *longinquis.* Sic I, 1. *lon„ginqua, non finitima bella.* L. IX. c. 1. pag. 101. „[§. 5.] diserte habet *exhaustus pecunia, commer„cium* etc. ut Schefferus volebat, pro vulg. *exhau-*

„*stus, pecuniae commercium* etc. L. XI. c. 10. [§. 3.] „pro *a qua postea susceptum* legit *ex qua* etc. L. „XII. c. 6. fin. pag. 139. [§. 17.] *condiscipulatu,* „ubi in plerisque Mss. est *quondam discipulatu,* „utrumque scribit *quondam condiscipulatu.* — Ex „quibus facile colligitur, eam ex alio codice descri- „ptam esse. Nos ea diligenter usi sumus ad emen- „dandum textum novae huius editionis; memine- „rintque, velimus, Lectores, si quam offenderint „lectionis discrepantiam ab edd. recentioribus, prae- „sertim Gronoviana secunda, eam antiquissimo huic „codici deberi.“ ED. BIPONT.

1472 *Romana* II. fol. sine sign. custodd. et pagg. per Conradum Sweynheym et Arnoldum Pannartz. *Iustini historici politissimi Epitoma in Trogi Pompei historias prohemium incipit.* Initio libri I.: *Ex primo volumine.* et libri II.: *Ex secundo volumine Trogi Pomp.* Ad calcem libri XLIV. exstant haec disticha:

Aspicis illustris lector quicunque libellos
Si cupis artificum nomina nosse: lege.
Aspera ridebis cognomina Teutona: forsan
Mitiget ars Musis inscia verba virûm.
Conradus Sweynheym, Arnoldus Pannartzque magistri
Rome impresserunt talia multa simul.
Petrus cum fratre Francisco Maximus ambo
Huic operi aptatam contribuere domum.
M. CCCC. LXXII. die XXVI. Septembris.

Maittair. pag. 313. qui quidem Iustinum una cum Floro prodiisse in hac ed. ait: quod persuadere possit *libellos,* quae vox exstat in primo versu. Sed in duobus exemplaribus, quorum unum manibus oculisque versavit Gronovius in Bibliotheca Meadi, alterum asservatur in Bibliotheca Lugduno-Batava, desideratur Florus. Eiusmodi exemplum etiam exstabat in Bibliotheca Smithiana. Idem Gronovius primum, qui Florum Iustino comitem dederit, addito anni et loci indicio, Philippum Pincium Mantuanum suspicatur, in cuius typographia Iustinus et Florus una fuerunt excusi Venetiis an. 1493. Panzer Tom. II. pag. 431. Cf. Ebert pag. 912. n. 11115.

1474 *Mediolanensis* I. s. *Zarothina.* fol. quam Iensonianae imitatricem esse, imitatio versuum illi subiectorum satis videtur indicare:

Historias veteres peregrinaque gesta revolvo
Iustinus. lege me. sum Trogus ipse brevis.
Quem manus Antoni Zarotho sanguine creti
Impressit solers, Insubribusque dedit.
Iustini Historici clarissimi in Trogi Pompei Historias Liber XLIV. feliciter explicit MCDLXXIV. Idibus Iunii. — Maittair. pag. 335. Panzer Tom. II. pag. 16. Ebert pag. 912. n. 11116.

1476 *Mediolanensis* II. fol. sine sign. custodd. et pagg. per Christoph. Valdarfer. *Iustini Historici clarissimi in Trogi Pompeii Historias.* In fine: *Impressum Mediolani per Christophorum Valdarfer Ratisponensem Anno Domini M. CCCC. LXXVI. Kal. Iunii.* — Maittair. pag 361. Panzer Tom. II. pag. 24. Ebert pag. 912. n. 11117. Quo curante facta sit haec editio, aeque cum aliis nescimus; sed e codice perbono, eoque cum optimis Bongarsii libris conveniente, ductam esse bene vidit qui eam contulit Io. Frid. Fischerus, quem vide in praef. Iustini sui an. 1757. editi, pag. XIV. — Exstat in Bibl. Ampl. Senat. Lips.

1478 *Veneta* II. fol. Iustini Historiae. *Venetiis per Philippum Condam Petri.* 1478. *d: 12. Decembris.* — Maittair. pag. 394. Laire Ind. I. pag. 444. Quam tamen eandem esse cum sequente, suspicamur cum Panzero Tom. IV. pag. 432. Nec vero eam ed. commemoravit Ebertus, vir harum rerum peritissimus.

1479 *Veneta* III. fol. In eius fronte fol. 1. a. legitur: *Iustini Historici clarissimi in Trogi Pompeii Historias exordium.* In fine: *Iustini opere finis cum magna diligentia. Impressum per Philippum condam petri in ueneciis ducante Iohanne mozenico inclito duce. M. CCCC. LXXVIIII. die XII. decembris.* — Maittair. pag. 397. Crevenna Tom. V. pag. 43. Panzer Tom. III. pag. 147. sq. Vid. Ebertus pag. 912. n. 11118.

1484 *Veneta* IV. fol. Memoratur Fabricio in Bibl. Lat. et post eum Fischero in praef. pag. XV.

1487 Epitome Iustini et Flori. *Venetiis* 1487. fol. — Maittair. pag. 490. At in Indice omisit Maitt. hanc editionem, quae fortasse ad an. 1497. pertinet. Panzer Tom. III. pag. 248.

.... Iustinus, cum Floro, ex recens. Beroaldi. sine custodd. et pagg. fol. s. a. l. et typogr. (circ. an. 1490.) Ad finem Flori leguntur quattuor disticha:

Aurea Iustini etc.
dein repetita in edd. Sabellicanis. — Vide Ebertum pag. 912. n. 11119.

1491 *Veneta* V. fol. Iustini et Flori Epitome. *Veneciis* 1491. die 5. *Novembris.* — Denis Suppl. pag. 309. Panzer Tom. III. pag. 310.

1493 *Veneta* VI. fol. cum Floro. *Venetiis, per Philippum Pincium* 1493. *die vigesima decembris.* — Maittair. pag. 558. cuius tamen fidem suspectam facit Panzer Tom. III. p. 342.

1494 *Veneta* VII. fol. — Maittair. pag. 574.

AETAS II. *SABELLICI.*

(1490) 1497 — 1522.

a Marco Antonio (Coccio) *Sabellico,* qui primus critica ratione Iustinum recensuit; e qua recensione cum Floro primum prodiit Venetiis a. 1490. ut videtur, deinde 1497. tum iterum Venetiis 1507. Imitatrices autem habuit caeteras huius aetatis editiones, praeter Bechariensem, et quae illam secutae sunt. Sabellici recensio tandem superata est ab Aldina 1522.

(1490) *Sabellicana* I. s. a. et l. fol. (per Bernardinum Rasinium Novocomensem) IUSTINI ET FLORI EPITHOMAE. Haec literis capitalibus fol. 1. Fol. 2. *Iustini Historici clarissimi in Trogi Pompeii Historias Liber I.* Fol. 39. b. *Iustini historici viri clarissimi epithomatum in Trogi Pompeii historias liber XLIIII. et ultimus feliciter finit.* Fol. 40. praemissa Philippi Beroaldi ad Petrum Mariam Rubeum Comitem Parmensem epistola, LUCII FLORI GESTORUM ROMANORUM EPITHOMA INCIPIT. In fine fol. 57. quattuor disticha:

Aurea Iustini etc. [vid. ed. seq.]

Fol. ultimo legitur *M. Antonii Sabellici ad Io. Matth. Contarenum epistola.* [vid. ed. seq.] — Cf. Gronov. in praef. Maittair. pag. 761. Panzer Tom. IV. pag. 149. Braunio P. II. pag. 43. Not. de libris in Bibl. Monast. ad S. Udalr. verisimile videtur, hanc ed. *Venetiis* prodiisse. Vid. Ebert. pag. 912. n. 11120.

1497 *Sabellicana* II. Iustini cum Floro. fol. *Iustinus historicus.* Haec in fronte fol. 1. Post librum XLIV. et ultimum: *Iustini viri clarissimi epithomatum*

in Trogi Pompei historias liber XLIIII et ultimus feliciter finit. Fol. 38. legitur: *Ad magnificum Petrum Mariam Rubeum Parmensem Philippi Beroaldi Bononiensis Epistola;* post cuius finem eadem pagina L. Flori gestorum Romanorum epithoma incipit. In fine Flori:

Aurea Iustini Lucique epithomata flori
Aere tibi modico candide lector eme.
Contrahit iste Titi numerosa volumina Livi.
Pompeii historias colligit ille Trogi.
Quam bene coniuncti: nempe hic ubi desinit: ille
Incipit: atque unum pene uidetur opus.
Rite recognovit quos Iustinianus ad unguem
Romanus. Felix lector amice Vale.
Venetiis. M. CCCCXCVII. die VIII. nouembris.

(sine nomine typogr. sed non dubium videtur, quin fuerit *Ant. Moretus,* cuius meminit Sabellicus in epistola; sicut in I. ed. in eadem Sabell. epist. positum est nomen *Bernardini Rasinii.*) Haec excipit Epistola Sabellici ad Contarenum: „Marcus „Antonius Sabellicus Io. Matthaeo Contareno viro „patritio salutem. Recognovi his pauois diebus Iu„stini: et Lucii Flori Epitomen: Fuitque ea mihi „lectio parum iucunda, non quia non uterque sit „amabilis: et ut hic ex Livii maiestate multum „referens: ita ille ex Trogi gravitate. Verum ro„manae: Peregrinaeque historiae imaginem velut du„plici tabella intuitus non sine dolore animi admo„nebar: Quantum in duobus viris, quorum hi li„neamenta verius quam typum expressere: amiserit „posteritas. Caeterum si fatorum invidia ea fuit ut „tanta hominum indole necessario careremus: haud „vulgaris gratia debetur his: per quos demum con„secuti sumus ut si non corpus: imaginem saltem „tantarum lucubrationum teneremus: quamquam „(proh dolor) ne hanc quidem umbram nisi men„dosam: claudam: et corruptam: librariorum sive „inscitia: sive incuria ad posteros transmisit. Scio „ego virum nostri temporis ingenio et eruditione „florentem [Beroaldum seniorem dicit] in hoc mul„tum operae adhibuisse, ut Florus ipse quam emen„datissime legeretur: sed vel suo ipsius iudicio: „vel quod magis credo librariae officinae vitio pa„rum quod voluit effecit: Quod tu vir eruditissime „ita esse facile deprehendes: si recentia exemplaria „(nisi ego quoque pari fraude sum deceptus) cum

„veteribus illis contuleris. Nihil enim quod ad eam „recognitionem attineret: quae diligentissima esse „potuit: a me praetermissum puto: nec Antonius „Moretus *), vir summa diligentia: ac supra quam „dici possit accuratus: gerendae rei defuit: sed „sic ego evenire arbitror: ut nihil quod a nolenti„bus: et invitis fiat recte fiat. Tu vero quid in „hac parte profecerimus vide: ac boni consule. „Vale."

Cf. Gronovii praef. in Iustin. Maittair. pag. 490. Panzer Tom. III. pag. 423. Ebertus pag. 913. n. 11121.

.... *Sabellicana* III. s. a. et l. fol. Iustini Epitome Historiarum; accedit Flori Epitome. In medio folio 1. a. IUSTINI ISTORICI. Sequitur IUSTINI HISTORICI CLARISSIMI IN TROGI POMPEII HISTORIAS EXORDIUM. In fine fol. 37. b. *Iustini historici uiri clarissimi epithomatum in Trogi Pompeii historias liber XLIIII. et ultimus feliciter finit.* Fol. seq. a. incipit Florus, praefixa epistola Beroaldi ad Petr. Mariam Rubeum. In fine versus:

Aurea Iustini etc.

Hos excipit M. Ant. Sabellici epistola cum registr. — Panzer Tom. IV. pag. 455.

.... *Parisina* I. 4. s. a. *Iustini Historia ex Trogo Pompeio 34 epitomatis collecta. Lucii Flori Epithomata quam cultissima in decem Titi Livii decades. Sexti Ruffi ad Valentinianum Augustum de Historia Romana opus. Parisiis apud Ioh. Petit.* — Sic legitur in Catal. Bibl. Hasaeanae, Bremae an. 1732. edito, pag. 530. n. 75.; sed in Catal. Bibl. Zechianae, Lips. 1780. pag. 44.: *impress. in vico D. I. Bellovacensis.* Nimirum Io. Petit s. Parvus habitabat *in vico divi Iacobi.* Servatur etiam in Bibl. Francof. ad M. et exstabat inter libros H. A. Werumei ICti Groning. pag. 99. n. 527. eadem forma. Alii tamen Parisinae huic ed. formam, quae *folio minus* dicitur, adscribunt. Vid. Ebertus pag. 913. n. 11126.

1502 *Mediolanensis* III. Iustini in Trogi Pompeii Hi-

*) Hic fuit bibliopola Venetus, cuius meminit Sabellicus etiam in Epistola ad Rambertum Malatestam lib. VIII. ep. 26. *Conveni, quod potui, Antonium Moretum bibliopolam hic longe principem mihique familiarissimum.*

storias Libri XLIIII. Lucii Flori Historia Romana in compendium redacta, ex recensione Philippi Beroaldi. *Impressum Mediolani apud Alexandrum Minutianum MCCCCCII. Idib. Ianuar.* fol. — Panzer Tom. VII. pag. 379. Ebert pag. 913. n. 11122.

1503 *Venetiis.* fol. Iustinus Historicus et Florus, cum ep. Philippi Beroaldi Bononiensis ad magnificum comitem Petrum Mariam Rubeum Parm. *Venetiis per Bartholomaeum de Zanis de Portesio MCCCCCIII. die tertio Febr.* Iustino praemittitur Epist. Sabellici ad Contarenum. Servatur haec editio inter cimelia Bibl. Archipal. Manhem.

1505 *Bononiae.* fol. Iustini Historiarum ex Trogo Pompeio in epitomen redactarum Libri XLIV, una cum L. Floro a Philippo Beroaldo correcto. *Bononiae* 1505. — Panzer Tom. IX. pag. 413.

1506 *Argentorati.* 4. Iustinus cum Floro et Plinio [vel potius Aurelio Victore] de viris ill. — Memoratur Fabricio in Bibl. Lat.

——— *Parisina* II. fol. *Iustini Historia ex Trogo Pompeio quattuor et triginta epithomatis collecta. Lucii Flori Epithomata quatuor quam cultissima in decem Titi Livii decades. Sexti Ruffi C. V. ad Valentinum* [sic] *Augustum de historia Romana opus dignissimum. Parisiis* 1506. — Huius contextus, ut testatur Gronovius, plurimum quantum differt a Sabellicano, et plerumque cum Bechariano conspirat; quod etiam haud obscure indicat titulus, quem communem habet cum parte tituli ed. Becharii (cf. infr. an. 1510.) in qua tamen rectius editur *Valentinianum.* Anteverterit igitur oportet Bechariana prima hanc Parisinam; sed quo anno quove loco lucem ea viderit, nobis non cognitum. Editio anni 1500. a Bechario curata, quam recenset Gronovius in praefatione, eadem est cum ed. s. l. et typ. emissa (quam adhuc Iuntinam esse putarunt) an. 1510. ubi vide.

1507 *Sabellicana* IV. fol. *Iustini ex Trogo Pompeio Historiae cum multis memorabilibus in margine. Addito insuper indice: quo facilius notatu clariora reperiri possint: nuper emendatae.* In fine Iustini: *Iustini historici viri clarissimi epithomatum in Trogi Pompeii historias liber XLIIII. et ultimus feliciter finit.* Sequitur Florus, praemissa

epistola Phil. Beroaldi ad Petrum Mariam Rubeum. Subiunguntur quattuor disticha:

Aurea Iustini etc.

Post quae tandem exhibetur Epistola Sabellici ad Contarenum, cum subscriptione: *Impressum Venetiam* [sic] *per magistrum Ioannem Tacuinum de Tridino M. CCCCC. VII. die XVII. Maii.* — Index, quem promittit titulus huius editionis, in ea non reperitur. Unde Gronovio orta suspicio, eam *vivente quidem Sabellico prelum subiisse, post mortem vero ipsius demum ad finem fuisse perductam: siquidem anno MDVI. animam Deo reddidit illustre illud Italiae literatae ornamentum.* Cf. Panzer Tom. VIII. pag. 385.

1510 *Mediolanensis* IV. fol. *Trogi Pompeii Historia per Iustinum in compendium redacta proxime quam emendatissime edita.* Iustinum comitantur Florus et Rufus, in cuius fine additur: *Habes Candide Lector in hoc volumine non minus utilia quam lepida Iustini in Trogum, et Flori in Livium: insuper Sexti Ruffi viri consularis Epithomas nuper castigatissime Mediolani impressas apud Leonardum Vegium. M. D. X. nonis Maiys.* — Gronov. praefat. Panzer Tom. IX. pag. 534. Ebert pag. 913. n. 11123.

—— *Iustini Historia ex Trogo Pompeio quatuor et triginta* [sic] *epithomatis collecta. Lucii Flori Epithomata quatuor quam cultissima in decem Titi Livii decadas. Sexti Ruffi Consularis uiri ad Valentinianum Augustum de Historia romana opus dignissimum. Nerua cocceius ex dione Graeco per Georgium Merulam Alexandrinum. Traianus Nerva ex dione per eundem Merulam. Adrianus ex dione graeco. Conflagratio Vesaevi montis ex dione per supradictum Merulam. P. Victoris de regionibus urbis Romae libellus unicus.* Sequitur lilium rubrum, ex quo aiunt manifesto apparere, hanc editionem excusam fuisse Florentiae in typographia Philippi Iuntae. At vid. Ebert. pag. 913. n. 11124. Praefationem praemisit editor *Augustinus Becharius* Mortariensis Sacerdos. In fine P. Victoris legitur: *Impressum fuit hoc opus Anno domini M. CCCCC. decimo. Nono Kalend. Augusti.* sine loc. et typogr. 8. — Gronovius, qui usus est hac editione, male eam retulit ad an. 1500. ideo merito reprehensus a Cre-

venna in Catal. Tom. V. pag. 44. Adscribamus eius verba: „*Gronovius n'a pas bien fait attention à la date de la souscription, qu'il marque* M. CCCCC. decimo nono Kalend. Augusti, *au lieu de* M. CCCC. decimo. Nono Kalend. Augusti, *et par consequent il la croit executée dans l'année* 1500, *au lieu de* 1510, *comme nous croions qu'on doit la noter; 1.) parceque dans la dite souscription le* decimo *est imprimé avec un point après, comme nous le rapportons, et que la premiere* N *de* nono, *qui suit après le point, est grande, ce qui fait voir que le* decimo *appartient à l'année, et le* nono *à* Kalendas. 2.) *parceque les* Kalendae Augusti *ne vont pas plus loin que dixsept, et que par consequent* Decimo nono Kalendas Augusti *ne peut pas subsister, et seroit faux.*" Quod quidem non animadvertens Panz. Annal. Typ. Tom. I. pag. 429. coll. Tom. VII. pag. 13. duas statuit esse editiones, quae nonnisi una erat habenda: eumdemque errorem repetiisse videmus Harlesium in Suppl. ad brev. not. literat. Rom. parte II. pag. 155.

1510 *Iuntina* I. 8. curante Mariano Tuccio. *Iustinus una cum L. Floro nuper castigatus.* Fol. 1. b. *Marianus Tuccius Florentinus Andreae Marsuppino iuveni ornatissimo S.* In fine: *Impressum Florentiae, opera atque impensa Filippi de Giunta Florentini,* 1510. *tertio Galeodas* [*Calendas*] *Februarii, Petro Soderino perpetuo Vexillifero existente.* — Gronov. in praef. Panzer Tom. VII. pag. 12. Ebert pag. 913. n. 11125.

.... *Parisina* III. s. a. 4. Iustinus, Florus et Sext. Rufus. *Parisiis in Campo Gaillardo venalis apud Ioannem Petit.* — Panzer Tom. VIII. pag. 211.

1512 *Venetiis.* fol. *Iustini ex trogo pompeio historiae cum multis memorabilibus in margine. Addito insuper indice, quo facilius notatu clariora reperiri possint: nuper emendatae.* Haec in fronte. In fine Iustini: *Iustini Hispani Historici — Epithomatum liber XLIIII. Et ultimus feliciter finit.* Sequitur Florus, ad cuius calcem legitur: *Impressum Venetiis per Ioannem Tachuinum de Tridino M. CCCCC. XII. die vigesimotertio Septembris.* — Panzer Tom. VIII. pag. 408. Ebert pag. 913. n. 11127. — Bibl. Ampl. Sen. Lips.

1514 *Lipsiae.* fol. *Iustini ex Trogo Pompeio historiae cum multis memorabilibus in margine, Addito*

insuper indice; quo facilius notatu clariora reperiri possint: nuper emendatae. In fine: *Impressum Liptzk per Iacobum Thanner Herbipolitanum, Anno dni. M. CCCCC. XIIII.* — Rarissimae huius editionis notitiam dedit Freytag in Apparat. Liter. Tom. I. pag. 274. Cf. Panzer Tom. VII. pag. 186. Ebert pag. 913. n. 11128.

1517 *Viennae Austriae.* 4. *Iustini nobilissimi Historici in Trogum Pompeium Libri quadraginta quatuor. Additus insuper est per Ioannem Camertem ordinis Minorum Index copiosissimus, quo facile, quicquid in toto opere notatu dignum est, possit lector cum voluerit reperire.* Pag. 2. legitur Udalrici Fabri Thornburgensis Epistola dedicatoria ad Georgium Episcopum Viennensem, data nono Kalendas Iulii 1517.; in qua profitetur, corrigendorum Iustini librorum curam sibi iniunctam fuisse, quo exactius ederentur. In fine Iustini: *Impressum Viennae Austriae, per Ioannem Singrenium. Expensis uero Leonhardi et Luce Alantse fratrum. Anno domini. M. D. XVII.* — Denis Wiens Buchdruckergeschichte pag. 165. Panzer Tom. IX. pag. 34. Ebert pag. 913. n. 11128.

1519 *Parisina* IV. *Danesii.* fol. *Iustini Historici clarissimi Epitome in Trogi Pompei Historias; L. Flori de rebus Romanis Epitome; Sexti Ruffi V. C. libellus. Haec omnia ad vetus exemplar reposuit Pet. Danesius. Parisiis impressit Chalcographus fidelissimus Antonius Aussurdus impensis Ioannis Parvi.* In fine Iustini: *Ad Idus Maias M. D. XIX.* Ad calcem Flori: *Octavo Calendas Iulias, anno supra millesimum D. XIX. Vaeneunt in aedibus Ioannis Parvi in via ad divum Iacobum sub signo aurei Lilii.* — Panzer Tom. VII. pag. 54. Qui hanc ed. curavit *Petrus Danesius*, in epistola ad Aussurdum praemissa (a Maittairio inserta Tom. II. P. I. pag. 85.) se egregio Codice usum dicit, omninoque suam in hac ed. navatam operam praedicat. Fuit penes Gronovium. Cf. Io. Frid. Fischerum praefantem suae Iustini editioni; Ebertum pag. 913. n. 11129.

—— *Parisina* V. 4. Florus cum Iustino et Ruffo. *Parisiis per Iacobum le Messier anno MDXIX. xi. Novembris.* — Maittair. Ind. I. pag. 404. Panzer Tom. VIII. pag. 59.

1520 *Mediolanensis* V. fol. Iustinus, L. Florus et Sext.

Ruffus. *Mediolani ex officina Minutiana.* MDXX. — Panzer Tom. VII. pag. 399. Suspectam facit Ebertus pag. 913. n. 11122.

.... *Parisina* VI. s. a. fol. Iustinus et Florus. *Petrus Danesius ad vetus exemplar reposuit. Lutetiae in aedibus Iohannis Parvi.* — Panzer Tom. VIII. pag. 211.

.... *Parisina* VII. 4. Iustinus, Florus et Sext. Ruffus. *Parisiis in aedibus Anthonii Bonemere.* — Panzer Tom. VIII. pag. 217.

AETAS III. *ALDINA*
1522 — 1581.

qua *Franciscus Asulanus*, Aldinae curator, textum vulgatum non modo e superioribus edd. sed etiam ex scriptis et ingenio passim mutavit. Novam hanc lectionem mox more suo arripuerunt *Iuntae*, et vulgatiorem fecerunt. Hac via progressi in Germania *Georgius Maior* et *Car. Sichardus* nova dederunt exempla; praeter quae etiam *Gryphianae* et *Antverpienses* celebrantur.

1522 Aldina. 8. *Trogi Pompei externae Historiae in compendium ab Iustino redactae. Externorum imperatorum vitae authore Aemylio Probo* [Cornelio Nepote.] Praefationi Iustini praemittitur Francisci Asulani ad Ioannem Cornelium Georgii filium Epistola. Ad calcem Aemilii Probi legitur: *Venetiis in aedibus Aldi et Andreae Asulani Soceri, mense Ian.* 1522. — Panzer Tom. VIII. pag. 471. Ebert pag. 913. n. 11130. — Bibl. Ampl. Sen. Lips.

.... s. l. et a. 8. *Trogi Pompei externae historiae in compendium ab Iustino redactae.* — Ebert pag. 914. n. 11131.

1525 *Iuntina* II. 8. *Trogi Pompei externae Historiae in compendium ab Iustino redactae. Externorum imperatorum uitae. Aemylio probo authore. P. Vellei Paterculi historiae Ro. duo uolumina nuper reperta diligentissimeque excusa cum indice omnium, quae digna sunt notatu, copiosissimo.* In fine: *Florentiae, per haeredes Philippi Iuntae Anno Domini* 1525. — Panzer Tom. VII. pag. 40. Haec fautorem invenit Io. Georg. Graevium in recensendo Iustino; sed quam is illi auctoritatem tribuit, ea repetenda fuit ab Aldina, cuius est imitatrix. Cf. Ebert. pag. 914. n. 11132.

1526 *Sichardi.* 8. *Iustini Historici clarissimi in Trogi Pompei historias libri quadraginta quatuor, a* Ioan. Sichardo *summa diligentia recogniti et illustrati. Quibus adiecimus certo consilio Sex. Aurelium Victorem, qui Caesarum vitas a D. Augusto ad Theodosium usque, historia prosecutus est. Cum indice. Basileae apud Andream Cratandrum An. M. D. XXVI.* In fine: *Basileae per Andream Cratandrum, Mense Ianuario Anno M. D. XXVI.* — Panzer Tom. VI. pag. 255. Ebert pag. 914. n. 11134.

——*Georg. Maioris* I. 4. *Iustini ex Trogo Pompeio historia, diligentissime recognita et ab omnibus, quibus scatebat mendis, collatis ad authorem Graecis et Latinis historicis repurgata. Cui praeterea non parum lucis, ex iisdem transcriptis sententiis, et indicato historiae ordine, adcessit. Adiecta est Monarchiarum quoque ratio. Haganoae apud Ioh. Secer. Anno M. D. XXVI.* Praecedit epistola nuncupatoria Philippi Melanchthonis ad Christophorum Stalbergium. In fine: *Haganoae apud Ioh. Secer. Anno M. D. XXVI.* — Panzer Tom. VII. pag. 95. Textum ex aliis libris editis, maxime ex Aldina s. Iuntina non solum formavit, sed etiam Codice usus est. Vorstius ei multum tribuit. Cf. Ebert. pag. 914. n. 11133.

1530 *Parisina* VIII. 8. Iustini Historiae et Sextus Aurelius Victor. *Parisiis apud Simonem Colinaeum.* — Panzer Tom. VIII. pag. 135.

——*Sichardi.* 8. Iustinus, cum Sext. Aurelio Victore. *Basileae, apud Andream Cratandum M. D. XXX.* — Ebert pag. 914. n. 11134.

1533 *Maioris* II. 4. *Iustini ex Trogo Pompeio historia* etc. *Hagenoae apud Ioh. Secer.* — Panzer Tom. VII. pag. 112. Ebert pag. 914. n. 11133.

——Eadem recusa *Coloniae.* 8.

1537 *Coloniae.* 8. Iustini ex Trogo Pompeio Historia. Diligentissime recognita, et ab omnibus, quibus scatebat mendis, collatis ad autorem Graecis et Latinis historicis, repurgata. Cui praeterea non parum lucis, ex iisdem transcriptis sententiis, et indicato historiae ordine, adcessit. *Coloniae, apud Io. Gymnicum.* — Bibl. Argentor.

——Iustini ex Trogo Pompeio historia iam denuo diligenter recognita, plurimis aucta scholiis *etc.* Per

Georg. Maiorem. Magdeburgi ap. Mich. Lottherum. 8.

1538 *Gryphiana* I. 8. *Iustini ex Trogi Pompeii historiis externis libri XLIV. His accessit ex Sex. Aurelio Victore de vita et moribus Romanorum imperatorum Epitome. Omnia ex varior exemplarium collatione castigata. Lugduni, apud Seb. Gryphium,* 1538. — Crevenna Tom. V. pag. 45. Ebert pag. 914. n. 11136.

1539 *Basileae.* 4. Iustini ex Trogo Pompeio historiae. *Basileae apud Mich. Isengrinium.* Curante *Sim. Grynaeo,* qui praefatus est de utilitate legendae historiae.

1543 *Gryphiana* II. 8. cum Sex. Aurelio Victore. *Lugduni apud Seb. Gryphium.*

——— *Parisina* IX. 8. Iustini ex Trogi Pompeii historiis externis libri XLIV. *Parisiis, apud I. L. Tiletanum.* — Ebert pag. 914. n. 11138.

——— *Coloniae.* 8.

——— *Antverpiae.* 8.

——— *Basileae.* 8. Iustini ex Trogi Pompeii historiis externis libri XLIIII. diligentissime ex variorum tam Graecorum quam Latinorum exemplarium collatione castigati, ac beneficio quorundam a mendis, quibus scatebant, repurgati. Praeterea D. Io. Sichardi castigationes, et Georg. Maioris annotationes, accesserunt. Item, ex Sexto Aurelio Victore de vita et moribus Romanorum Imperatorum Epitome. Cum indice copiosissimo tam rerum quam verborum delectu. In fine: *Basileae, apud Bartholomaeum Westhemerum. An. M. D. XLIII.* — Bibl. Argentor.

——— Iustini historiae, veteris exemplaris beneficio repurgatae. *Paris. ap. Rob. Stephan.* 8.

1546 *Gryphiana* III. 8. *Iustini ex Trogi Pompeii historiis externis libri XXXXIIII. Item ex Sex. Aurelio Victore de vita et moribus Romanorum imperatorum Epitome. Lugduni, apud Seb. Gryphium,* 1546. — Crevenna Tom. V. pag. 45. Ebert pag. 914. n. 11136.

1549 *Coloniae.* 8. ex rec. *Maioris;* qua usus est Fischerus.

1551 *Gryphiana* IV. 8. Iustini ex Trogi Pompeii historiis externis libri XLIV. Accedit ex Sex. Aurelio Victore de vita et moribus Rom. imperatorum Epitome. *Lugduni, apud Seb. Gryphium.* — Biblioth. Emtinck. P. III. pag. 449. n. 212.

1552 *Antverpiae.* 12.
1553 *Basileae.* 8. cum *Sichardi* castigg. et cum adnott. *Maioris.*
—— *Gryphiana* V. 8. *Lugduni, apud Seb. Gryphium.* — Bibl. Emtinck. P. III. pag. 305. n. 539.
1555 *Gryphiana* VI. 8. *Lugduni, apud Seb. Gryphium.*
1556 Iustini ex Trogo Pompeio historia, fidelissime recognita *etc.* Colon. Agrippinae. Excudebatur Gualthero Fabricio. 8. (Rep. ed. Maioris.)
1557 Gryphiana VII. 8. *Lugd. ap. Seb. Gryph.*
—— Eadem, ibid. apud eund. 12.
1558 *Parisiis.* 12. Iustini ex Trogi Pompeii historiis externis Libri XXXXIIII. His accessit ex Sexto Aurelio Victore de Vita et Moribus Romanorum Imperatorum Epitome. Omnia quam diligentissime ex variorum exemplarium collatione castigata. *Parisiis, apud Hieronymum Marnef.* — Bibl. Argent.
1559 *Lugduni.* 12. apud *Anton. Vincentium.* — Bibl. Emtinck. P. III. pag. 449. n. 212.
1560 *Parisiis.* 12. *apud Henr. de Marnef.* — Bibl. Emtinck. P. III. pag. 450. n. 213.
1562 *Basileae.* 8. cum praef. *Sim. Grynaei* de utilitate legendae historiae, subiectis ad voluminis calcem notis *Henr. Lorit. Glareani* Patricii Claronensis.
—— *Gryphiana* VIII. 8. Iustini ex Trogi Pompeii historiis externis Libri XLIV. His acc. supra Sex. Aur. Victoris Epitomen de vita et moribus Impp. exinde ad Caroli (V.) usque tempora compendium. *Lugduni, apud heredes Seb. Gryphii.*
—— Iustini ex Trogi Pompeii historia libri 44. *Colon.* ap. haered. Arnold. Birckmanni. 8.
1565 *Antverpiae.* 8. Ex Trogi Pompeii historiis externis Lib. XLIIII. Accessit de vita et moribus omnium Imperatorum S. Aurelio Victori addita Epitome, ex variis iisque probatiss. auctoribus collecta. *Antverpiae, in aedibus viduae et haeredum Io. Stelfi.* — Bibl. Argent.
1568 *Lugduni.* 12. Iustini ex Trogi Pompeii Historiis externis libri XLIV. Accessit de vita et moribus omnium Impp. Sexto Aurelio Victori addita Epitome. *Lugduni, ap. Ioh. Frellonium.* — Catal. de la Bibl. du Duc de Valliere.
1569 *Gryphiana* IX. 8. *Lugduni.* recusa ex VIII.
1570 *Coloniae Agripp.* 8. Iustini ex Trogo Pompeio historia, fidelissima recognitione nunc postremo, collatis ad autorem et Graecis et Latinis historicis,

pristinae veritati restituta. Adiectae sunt praeterea et Monarchiae ad calcem libri huius *etc. Coloniae Agrippinae, apud Gualtherum Fabricium et Io. Gymnicum.*

1572 *Londini.* 8. Iustini ex Trogi Pompeii historia libri XLIIII. supra plurimorum editiones doctorum hominum opera castigatissimi. Cum eruditissimis scholiolis et argumentis, iam primum apte suo loco dispositis et insertis. Adiecimus monarchiarum omnium tabulam, ex fideliss. historiographis diligenter collectam. *Londini, per Henricum Bynneman.* — Brüggemann View of the engl. editions *etc.* pag. 706.

1573 *Gryphiana* X. 12. Iustinus et Sex. Aur. Victor, additis Eliae Vineti in Victorem notis. *Lugduni apud Gryph.*

1576 *Coloniae Agripp.* 8. Iustini ex Trogi Pompeii Historiis externis Libri XLIV. Cui adiecimus monarchiarum omnium tabulam ex fidelissimis historicis collectam: et epitomen Sexti Aurelii Victoris de vita et moribus omnium Impp. Omnia cum Scholiis, Argumentis, et Indice rerum et verborum locupletissimo. *Coloniae Agripp. apud haeredes Arnoldi Birckmanni.* — Bibl. Argentor.

1577 *Londini.* 8. Repet. ed. a. 1572.

1581 *Antverpiae.* 12. cum Sex. Aur. Victore.

AETAS IV. *BONGARSIO-MODIANA*

1581 — 1668.

a *Iac. Bongarsio,* qui Matth. Berneccero ad Iustini praef. *sospitator Iustini unicus* dicitur, et *Franc. Modio.* Ille quidem e Cuiacii, Puteani, aliisque sex Codd. Mss. diligenter collatis, adhibita etiam Aldina *Asulani,* vulgatam emendavit, et notis doctissimis tabulisque chronologicis scriptorem illustravit; sed intempestivo emendandi studio abreptus aliquando, Io. Scheffero iudice, in peius textum immutavit: hic vero correctis recensionis Bongarsianae quibusdam locis ex Mss. Fuldensibus, et animadversionibus additis, bene de Iustino meritus est. Principes hos deinde secuti sunt *Victorinus Strigelius, Theoph. Cangiserus,* et paullo religiosior Bongarsii assecla *Matth. Berneccerus,* illius et Strigelii et aliorum notas suis addidit, indicem a Freinshemio, genero,

concinnatum subiecit, ab eoque etiam aditus pluribus locis criticam rationem persecutus est. Tum *Isaacus Vossius* Iustino uberiores notas et criticas, quas ad textum emendandum secuti sunt posteri, et historicas addidit; ipse tamen lectionis Bongarsianae retinens fuit; uti *M. Zuerius Boxhornius, Ant. Thysius* et *Corn. Schrevelius.* Inter editores, post Bongarsium, *Elias Vinetus, Ianus Gruterus* et *Dan. Pareus* historiam tantum amplexi sunt.

1581 Bongarsiana *princeps.* 8. Iustinus: Trogi Pompei historiarum Philippicarum Epitoma, ex mss. codd. emendatior et prologis auctior: in eandem notae, excerptiones chronologicae, et variarum lectionum libellus *Iac. Bongarsii. Parisiis, apud Dion. du Val.* Vid. Ebert. pag. 914. n. 11139.

1585 *Gryphiana* XI. 12. *Lugduni apud Gryph.*

1586 *Londini.* 8. Iustini et Aurelii Victoris historia. *Londini, typis Georgii Robinson.*

——*Venetiis.* 8.

1587 *Bongarsio-Modiana* I. 12. Iustinus: Trogi Pompeii historiarum Philippicarum Epitoma, nuper ex manuscriptis codicibus emendata et prologis a *Bongarsio* aucta; nunc vero secundo recognita et ad Mss. item librorum, Fuldensium maxime, fidem ex integro emaculata a *Franc. Modio.* In eandem Notae, Excerptiones chronologicae et variarum lectionum libellus Bongarsii, cum eiusdem Modii tam in Iustinum, quam in prologos spicilegio. *Francofurti, apud Ioh. Wechel.* — Ebert pag. 914. n. 11140.

1590 *Gryphiana* XII. 12. Iustini ex Trogi Pompeii historiis externis libri XLIV. Sex. Aur. Victoris epitoma de vita et moribus Impp. *Eliae Vineti* in eam epitomen notae et castigationes *etc. Lugduni, apud Anton. Gryphium.* — Bibl. Emtinck. P. III. pag. 450. n. 214.

1591 *Bongarsio - Modiana* II. 12. ex priore repetita. *Francofurti, apud Ioh. Wechel.*

1593 *Lugduni.* 8. — Bibl. Emtinck. P. III. pag. 305. n. 541.

1594 *Lugduni Bat.* 8. cum *El. Vineti* notis.

1596 *Lugduni Bat.* 8. ap. *Rapheleng.*

1602 *Strigelii* I. 8. Iustinus. Trogi Pompeii Historiarum Philippicarum Epitoma, e I. Cuiacii, Cl. Puteani, utriusque Pithoei, aliisque sex manuscriptis doctissimorum virorum optimis codicibus summo studio

correcta, multisque scholiis illustrata. Accessit V. C. *Victorini Strigelii* commentarius, nunquam antehac editus *etc. Ursellis, ex officina Corn. Sutorii, sumptibus Lazari Zetzneri.* — Bibl. Argentor. — Ebert pag. 914. n. 11141.

1605 *Lugduni.* 12. Iustini ex Trogi Pompeii externis historiis libri XLIV. Sex. Aur. Victoris epitome de vita Caesarum. Eliae *Vineti* in Victoris epitomen notae et castigationes. *Lugd.* — Bibl. Emtinck. P. III. pag. 450. n. 215.

1606 *Lugduni Bat.* 16. ap. *Rapheleng.*

1607 *Lugduni.* 12. (Rep. ed. anni 1605.) Acc. rerum locupletiss. index.

1609 *Antverpiae.* 8. Iustini ex Trogi Pompeii Historiis Philippicis libri XLIIII. ex manuscriptis codicibus emendati, et argumentis aucti. Accessit de vita et moribus omnium Imperatorum S. Aurelio Victori addita Epitome, ex variis iisque probatissimis auctoribus collecta. *Antverpiae, apud viduam et haeredes Petri Belleri.* — Bibl. Argentor.

——— *Aureliae Allobrogum.* fol. Iustini historiarum Philippicarum, et totius mundi originum, et terrae situs, ex Historia Trogi Pompeii Libri — Inter Scriptt. Histor. Rom. Aurel. Allobr. 1609. Tom. II. pag. 615. sqq.

1610 *Ursellis.* 8. cum *Strigelii* et *Bongarsii* notis, additis *Theophili Cangiseri* Scholiis in X libros Iustini primores.

1612 *Marpurgi.* 8. cum notis *Iani Gruteri.*

1613 *Argentorati.* 8. Trogi Pompeii historiarum Philippicarum epitoma, e I. Cuiacii, Cl. Puteani, utriusque Pithoei, aliisque sex doctiss. virorum Mss. Codd. correcta, (cum singulorum librorum breviariis et notis marginalibus, cum notis Iac. Bongarsii, excerptionibus chronologicis, variis lectionibus, et in decem libros anteriores Scholiis Theoph. *Cangiseri.*) Accessit *Victorini Strigelii* commentarius, nunquam antehac editus.

——— *Antverpiae.* 12. ex offic. *Plantin.*

1616 *Bongarsio-Modiana* III. 12. *Francofurti, ap. Wechel.*

1620 *Duaci.* 8.

1621 *Amstelodami.* 24. ap. *Caesium.*

1627 *Argentorati.* 8. *sumt. hered. Zetzneri.* (Repetit. ed. a. 1513.)

1630 *Francofurti.* 8. cum notis *Dan. Parei.*
——*Amstelodami.* 12.
1631 *Bernecceriana* I. 8. Iustini in historias Trogi Pompeii epitomarum editio nova accurante *Matth. Berneggero. Argentorati. Sumptibus heredum Lazari Zetzneri.* -- Bibl. Argentor. Contextus est a Iac. Bongarsio et Fr. Modio emendatus, in capita versiculosque distinctus. Bongarsii, Modii, Strigelii aliorumque notas suis additas textui subiecit; prologos c. not. Bongarsii, Modii, Freinshemii, tum Bongarsii Excerptiones chronologicas, et variarum lectionum libellum *etc.* adiecit.
1635 *Amstelodami.* 16. Iustini historiarum ex Trogo Pompeio libri XLIV. ex museo *Io. Is. Pontani. Amst. apud Io. Ianssonium.*
1638 *Boxhornii* I. 12. — ex recens. *M. Zuerii Boxhornii.* (qui paucas notas criticas adiecit.) *Amstelodami* ap. *Iansson.*
1640 *Lugduni Bat.* 12. Iustini historiarum ex Trogo Pompeio libri XLIV. cum notis *Isaaci Vossii. Lugd. Bat. ex officina Elzeviriana.* Cf. Ebert. pag. 915. n. 11144.
1644 *Boxhornii* II. 12. *Amstelod.*
——Eadem *Venetiis* recusa. 12.
1646 *Amstelodami.* 12.
1650 *Amstelodami.* 24. cum notis *Is. Vossii. Amst.* ap. *Elzevir.*
——*Lugduni Bat.* 8. Iustinus cum selectissimis Variorum observationibus, ex adcurata recensione *Ant. Thysii.* Cf. Ebert. pag. 915. n. 11145.
1653 *Bernecceriana* II. 8. Iustini in historias Trogi Pompeii Epitomarum editio novissima, accurante *Matthia Berneggero. Argentorati, sumptibus Ioh. Ioach. Bockenhofferi.*
——*Lugduni.* 12.
1656 *Lugduni Bat.* 12. Iustini historiarum ex Trogo Pompeio libri XLIV. cum notis *Is. Vossii. Lugd. Bat.* ap. *Elzevir.*
1659 *Schreveliana* I. 8. Iustinus cum notis selectis Variorum, Bernecceri, Bongarsii, Vossii, Thysii *etc.* curante *C. S. M. D.* (Cornelio *Schrevelio.*) *Amstelod.* ap. *Elzevir.*
1660 *Boxhornii* III. 12. *Amstelod.* apud *Io. Iansson.*
——*Schreveliana* II. 8. *Vratislaviae, sumptibus Ef. Fellgibelii.* (Repet. ed. an. 1659.)
1662 *Bernecceriana* III. 8. *Argentorati.*

1663 *Hagae Comitis.* 8. min. Iustini historiarum libri XLIV. notis compendiosis, in usum studiosae iuventutis, dilucidati opera et industria *Titi Livii.* Quibus accedit illustratio quorundam locorum, nobis humanissime suppeditata a literatorum lumine Io. Fred. Gronovio.

1666 *Bernecceriana* IV. 8. *Argentorati.*

1668 *Bongarsii* comm. in Iustinum separatim prodiit, teste Fischero praef. pag. XXVI.; idem sic repetitus 1683. et 1694.

——*Schreveliana* III. 8. cum notis Varr. et Freinshemii indice. *Ienae.*

——Iustini in historias Trogi Pomp. epitomarum ed. novissima. *Amstel.* ex off. *Elzevir.* 12.

1669 *Schreveliana* IV. 8. cum notis selectissimis Variorum, curante *C. S. M. D. Amstelodami, apud Ludovicum et Danielem Elzevirios.*

——*Amstelodami.* 12.

——*Oxonii.* 12. Iustini historiae Philippicae, cum notis *Isaaci Vossii.*

1670 *Schreveliana* V. 8. 2 Voll. c. not. Varr. *Lugduni Bat.*

——*Lugduni Bat.* 12. ex rec. *Isaaci Vossii.* (Sed Vossius textum ipse reliquit Bongarsianum, suasque emendationes in notis tantum suasit.)

1671 *Amstelodami.* 16. Iustini historiarum ex Trogo Pompeio libri XLIV. ex recensione *Isaaci Vossii. Amstel. ap. Elzevir.*

AETAS V. *GRAEVIO-GRONOVIANA*

1668 — 1827.

a duumviris Iustini emendandi Io. Georgio Graevio et Abrahamo Gronovio dicenda. Ille quidem textum Bongarsianum saepius intempestiva immutatione veteris lectionis aberrantem ad eam reduxit, auctoritate maxime Iuntinae (quae non est nisi repetitio Aldinae) fultus, iam ab an. 1668.; deinde cum Tan. *Faber,* Io. *Vorstius,* Io. *Schefferus* et Oxonienses visis Graevii notis, suas quoque edidissent edd. praestantes, horum virorum curas superavit, adornata editione maiore cum notis varr. suisque; postquam Oxonienses studio Thomae *Hearne* Iustinum, Abbas de *Longuerue* Prologos olim a Bongarsio emendatos, denuo ad Mss. exegerunt. Tum

Graevii vestigiis insistens Abraham. *Gronovius* novam editionem cum notis varr. eamque auctiorem paravit, priorem a. 1719. ut iuvenis negligentius, alteram a. 1760. ut senior diligentius: unde optima processit lectio, quam secuti sumus. Praeter eum, ut futilibus, quae in Germania a sec. XVIII. ineunte obtinere coeperunt, editionibus *Iunckeri*, et cum notis Germanicis *Sinceri*, derogaret, pulchre iuventuti et litteris consuluit Io. Frid. *Fischerus*, an. 1757. ex rec. Graeviana et cum eius ac Io. Frid. Gronovii notis, libello varr. lect. Bongarsiano auctiore *etc.* edito Iustino, in cuius praefat. multa curatius, maxime de edd. antiquis disputantur. Ex iis qui post Fischerum adhuc exstiterunt editoribus *Bipontini* sunt laude dignissimi.

1668 *Graeviana* I. *minor*. Iustini historiarum libri XLIV. ex recensione *Ioannis Georgii Graevii*, cum eiusdem notis et animadversionibus. *Traiecti ad Rhenum*. 12.

——*Tanaq. Fabri* I. 8. M. Iuniani Iustini historia ex Trogo Pompeio: recensuit et emendationes addidit *Tanaq. Faber. Salmurii*.

1669 *Amstelodami*. 16. Iustini Historiarum ex Trogo Pompeio Libri XLIV. Editio novissima. *Amstelodami, apud Io. Ianssonium a Waesberge et viduam Elizei Weyerstraet*.

1671 *Tanaq. Fabri* II. 8. *Salmurii*. — Ebert pag. 915. n. 11147.

1673 *Amstelodami*. 12. cum notis *Is. Vossii*. *Amst.* ap. *Elzevir*.

——*Lipsiae*. 8. Iustini in historias Philippicas Trogi Pompeii epitomarum libri XLIV. ex recensione et cum notis *Ioh. Vorstii*. *Lipsiae, impens. Ern. Gohlii*. — Ebert pag. 915. n. 11148.

1674 *Londini*. 12. M. Iuniani Iustini ex Trogi Pompeii Historiis externis Libri XLIV.

——*Oxonii*. 8. Iustini Historiarum ex Trogo Pompeio Libri XLIV. e Mss. Codicum collatione recogniti. *Oxonii, e theatro Sheldoniano*.

1675 *Amstelodami*. 12. apud *Elzevir*.

——Iustini hist. ex Trogo Pomp. libb. XLIV. notis ac phrasibus Chr. Gruneberg. illustr. *Francof.* ad Viadr. 8.

1677 *Parisiis*. 4. Iustinus de Historiis Philippicis, et totius mundi originibus. Interpretatione et notis illustravit *Petr. Iosephus Cantel* e S. I. In usum Delphini.

Parisiis, apud Fred. Leonard. — Ebert pag. 915. n. 11149.

1678 *Upsaliae.* 8. Iustini historiarum Philippicarum Trogi Pompeii Epitome: recensuit novisque notis illustravit Io. *Schefferus.* — Recusa eod. anno.

——— *Hamburgi* et *Amstelod.* 8.

1680 *Amstelodami.* 12. ex rec. *M. Z. Boxhornii.*

1683 *Graeviana* I. *maior.* Iustini historiae Philippicae. Ex recensione *Io. Georgii Graevii,* cum eiusdem castigationibus. His accedunt integrae notae Iac. Bongarsii, Franc. Modii, Matth. Bernecceri, Is. Vossii, Tanaq. Fabri, Io. Vorstii et Io. Schefferi. *Lugduni Bat. ap. Iacob. Hackium.* 8.

1684 *Oxonii.* 8. repetita ex ed. a. 1674.

1686 *Rotomagi.* 16. Iustini Historiarum ex Trogo Pompeio Libri XLIV. ex recensione *Isaaci Vossii. Rotomagi, typis Richardi Lallemant.*

——— *Londini.* 8. M. Iuniani Iustini ex Trogi Pompeii historiis externis Libri XLIV. omnia quam diligentissime ex variorum exemplarium collatione recensita et castigata, in usum scholasticae iuventutis accommodata. *Londini, exc. E. Horton.* — In hac ed. variantes lectiones et chronologicae excerptiones in margine sunt positae, et notae selectissimae Vossii, Thysii, Bongarsii etc. cuique paginae subiectae.

1688 *Wratislaviae Silesiorum.* 8. Graeviana maior an. 1683. recusa apud *Iesaiam Felgibeln.*

——— *Amstelodami.* 12. c. not. *Is. Vossii.*

1690 *Lugduni.* 16. Iustini historiarum ex Trogo Pompeio Libri XLIV. ex recensione *Isaaci Vossii. Lugduni, sumptibus Matth. Liberal.*

1691 *Amstelodami.* 8. ex rec. *Io. Georg. Graevii.*

1694 Eadem recusa ibid. 8.

1698 *Berneccerіana* V. 8. *Argentorati.*

1701 *Londini.* 8. Iustinus de Historiis Philippicis, et totius mundi originibus, interpretatione et notis illustravit *Petrus Iosephus Cantel* e S. I. iussu Christianissimi Regis in usum Ser. Delphini. Huic editioni accessere Iac. Bongarsii Excerptiones chronologicae ad Iustini historias accommodatae. *Londini, impensis R. Clavel, H. Mortlock, S. Smith et B. Walford, in Coemiterio D. Pauli.* (Repet. ibid. 1814. 8.)

——— *Lugduni Bat.* 8. Iustini Historiae Philippicae. Ex nova recensione *Io. Georgii Graevii,* cum eiusdem

castigationibus. His acced. integrae notae Iac. Bongarsii, Franc. Modii, Matthiae Bernecceri, Is. Vossii, Tanaq. Fabri, Io. Vorstii et Io. Schefferi. Edit. IV. prioribus auctior et emendatior. *Lugd. Bat. apud C. Boutesteyn, I. du Vivie, I. Severinum et A. de Swart.* — Admodum negligenter et vitiose haec ed. expressa typis est.

1701 *Lipsiae.* 12. c. n. *Chr. Iunckeri* ad modum Minellii.

1704 *Londini.* 8. M. Iuniani Iustini ex Trogi Pompeii historiis externis Libri XLIV.

1705 *Oxonii.* 8. M. Iuniani Iustini historiarum ex Trogo Pompeio libri XLIV. MSS. codicum collatione recogniti, annotationibusque illustrati. *Oxonii, e theatro Scheldoniano.* (curante *Thoma Hearne.*) Ebert pag. 915. n. 11153. — In hac edit. ad MSS. codices quattuor diligenter post illas Oxonienses denuo recensita, in cuius ora editor annum, quo quaeque gesta sunt, subinde ex Eduardi Simsoni maxime rationibus chronologicis adnotavit, Prologi etiam cum castigationibus et notis leguntur: ceterum ex MSS. Anglicanis, utpote parum emendatis, vix quidquam subsidii ad illos castigandos exsculpere se potuisse fatetur. *Qualescunque vero,* inquit, *sunt isti Prologi, cum Iustini abbreviatoris negligentiam detegant, et Historiarum Trogi seriem ostendant, pluraque exhibeant, quae in Iustino frustra quaeramus, haud ab re visum fuit, ut simul cum abbreviatore nostro ederentur, praecipue cum codices nostri, et duo etiam e Bongarsianis Iustinum ipsum eorum auctorem agnoscant. Hoc vero a librariis imperitis adiectum puto, nomen quippe* Prologi *(in significatione qua hic usurpatur) est barbarum; ex quo et illud intelligere possumus, eorum auctorem, quicunque ille fuerit, eruditis illis temporibus non vixisse, queis honesta latinitas vigebat. Phrasis ista* in excessu, *qua saepissime utitur, nihil aliud denotat, quam* per digressionem: *unde suspicatur acutissimus et politissimus Tan. Faber, hominem Graeculum fuisse, quippe ita Graeci dicunt* ἐν παρεκβάσει *vel* διὰ παρεκβάσεως.

1706 *Amstelodami.* 16. apud *Ianssonio Waesbergios.* In titulo dicitur: *Editio ceteris emendatior et variantibus lectionibus auctior.*

1707 *Amstelodami.* 12. ex rec. Graeviana.

1708 *Traiecti ad Rhen.* 8. c. n. *I. Georg. Graevii.*

1709 *Parisiis.* 12. cum pereruditis in Prologos in hist. Phil. Trogi Pomp. notis Abbatis de *Longerue;* quas iam antea Bernh. Montefalconius ad calcem Diarii sui Italici reposuerat.

——*Lipsiae.* 12. c. n. *Iunckeri.*

1710 *Traiecti ad Rhenum.* 8. Iustini Historiae Philippicae, ex recensione *Io. Georg. Graevii,* cum eiusdem castigationibus. *Traiecti ad Rh. typis Guil. van de Water et Guil. Broedelet.*

1712 *Amstelodami.* 24.

1713 *Londini.* 12. M. Iuniani Iustini ex Trogo Pompeio Libri XLIV cum indice. (Curante *Mich. Maittaire.*) *Londini, ex officina Iacobi Tonson et Iohannis Watts.*

1715 *Lipsiae.* 12. c. n. *Iunckeri.* Sumptibus *Io. Lud. Gleditschii.*

1717 *Augustae Videl.* 8. c. n. Germ. ad modum Sinceri.

1719 *Gronoviana* I. 8. *Iustini Historiae Philippicae cum integris commentariis Iac. Bongarsii, Franc. Modii, Matth. Bernecceri, M. Z. Boxhornii, Is. Vossii, Io. Fr. Gronovii, T. Fabri, Io. Vorstii, Io. Schefferi, et excerptis aliorum. Curante* Abrahamo Gronovio. *Lugduni Bat. apud Theod. Haak.*

(1720) *Parisiis.* 16. Iustini Historiarum ex Trogo Pomp. libri XLIV. cum Prologis emendatis notisque illustratis. *Paris. ap. Io. Bapt. Brocas.*

1721 *Londini.* 8. editio *Pet. Ios. Cantel* in usum Delphini recusa.

1722 *Amstelodami.* 16. ap. *Ianssonio Waesberg. Editio ceteris emendatior et variantibus lectt. auctior.* Repetita ex priore 1706.

——*Amstelodami.* 16. Iustini Historiae Philippicae, ex recensione *Io. Georgii Graevii.* Cum Indice rerum locupletissimo. *Amst. apud R. et G. Wetstenios.* Sine notis. Adiectos vero habet Prologos in Trogum Pomp.

——*Lugduni Bat.* 12. cura *Petri Burmanni,* cum varr. lectt. et cum praefatione eximia, quae habet disciplinam scriptorum veterum recte tractandorum atque edendorum, similem ei, quae Phaedro praeposita est.

1723 *Londini.* 12. ex ed. *Mich. Maittaire* 1713.

——*Basileae.* 12. eadem recusa.

1725 *Lipsiae.* 12. c. n. *Iunckeri.*

1727 *Dublini.* 12. M. Iuniani Iustini Historiae Philippicae cum notis *Iac. Bongarsii.*
1729 *Londini.* 12. Repetitio ed. *Mich. Maittaire.*
1730 *Rotomagi.* 8.
——*Londini.* 8. cum interpretatione et notis *Petr. Ios. Cantel*, in usum Delphini. *Editio nova ab innumeris erroribus emendata. Londini, impensis W. Innys.*
1731 *Berolini.* 8. Iustinus explicatus s. Historiae Philippicae ex Trogo Pompeio libri XLIV. recte tandem captui iuventutis accommodatae; oder: deutliche und nach dem Begriff der Iugend endlich recht eingerichtete Erklärung des Iustini *etc.* nach Art des durch Emanuel *Sincerum* edirten Cornelii Nepotis u. Q. Curtii. Berlin, *bey Ioh. Andr. Rüdiger.*
1732 *Edinburgi.* 12.
——*Londini.* 8. cum conversione Anglica *Nic. Bailey.* Vid. translationes ad h. a.
——*ibid.* 8. cum conversione Anglica *Io. Clarke.*
——*Lipsiae.* 12. c. n. *Iunckeri.*
1734 *Berolini.* 8. c. n. Germ. ad modum *Sinceri.*
1735 *Londini.* 12. M. Iuniani Iustini ex Trogi Pompeii Historiis externis Libri XLIV quam diligentissime ex variorum exemplarium collatione recensiti et castigati, et notis optimorum Interpretum illustrati. Quibus adiicitur Chronologia ad historiam accommodata, cum Indice rerum et verborum praecipue memorabilium. In usum scholae Mercatorum Scissorum.. Editio secunda accurate recognita. (Cura *Tho. Parsell.*) *Londini, impensis I. Bonwicke et I. Walthoe.*
1739 *Lipsiae.* 12. c. n. *Iunckeri.*
1740 *Berolini.* 8. c. n. Germ. ad modum *Sinceri.*
1741 *Rotomagi.* 16. Iustini Historiarum ex Trogo Pompeio Libri XLIV accuratissime editi. *Rotomagi, apud Nicolaum Lallemant.*
1742 *Londini.* 8. cum interpretatione et notis *Petr. Ios. Cantel* in usum Delphini.
——*ibid.* 8. cum conversione Anglica *Io. Clarke.*
1743 *Heidelbergae.* fol. in collectione Scriptorum veterum Latinorum historiae Romanae, curante *Bennone Casp. Haurisio.*
1747 *Halae.* 12. *impensis Orphanotrophei.*
1748 *Berolini.* 8. ap. *Ambr. Haude* et *Spener*, curante *I. P. Millero.* (Cum indice locupletissimo, e Freinshem. Scheffer. aliorumque indicibus confecto.)

1752 *Amstelodami.* 24.
1756 *Londini.* 12. editio *Mich. Maittaire* recusa.
1757 *Lipsiae.* 8. Iustini historiae Philippicae, ex recensione Io. Georg. Graevii, cum eiusdem et Io. Frid. Gronovii animadversionibus. Additus est praeter Prologos historiarum Philippicarum Trogi et Excerptiones chronologicas Iac. Bongarsii, libellus variarum lectionum, cum epistola Segim. Frid. Dresigii super locis quibusdam Iustineis. Curante *Io. Frid. Fischero. Lipsiae, apud Weidmann.*
——— *Londini.* 8. cum interpretatione et notis *Petr. Ios. Cantel* in usum Delphini.
1758 *Augustae Vindel.* 8. c. n. Germ. ad modum *Sinceri.*
1760 *Lugduni-Bat.* 8 mai. Iustini Historiae Philippicae, cum integris commentariis Iac. Bongarsii, Franc. Modii, Matth. Bernecceri, M. Z. Boxhornii, Is. Vossii, Io. Fr. Gronovii, I. G. Graevii, Tan. Fabri, I. Vorstii, I. Schefferi, et excerptis H. Loriti Glareani atque Editoris Oxoniénsis. Curante *Abrahamo Gronovio.* Editio secunda. *Lugduni Bat. apud Samuelem et Ioannem Luchtmans.* — Editio haec non solum multo emendatior est priore, sed et auctior multum, cum in ea diligentius praestiterit, quae in illa negligentius egerat. Praefationi suae priori addidit curatiorem, et Codd. (VI Lugdunensium, V Anglicanorum, et trium Italicorum) et vett. edd. descriptionem: tum praeter Graevianam et Schefferianam praef. etiam Glareani, Bongarsii, Modii, Bernecceri, Boxhornii, Vossii, Fabri, Vorstii, et ed. Oxon. 1684. subiecit. Commentariis prioribus accessere Henr. Glareani adnotationes excerptae. Ipsius autem editoris curae longe auctiores pro aetate viri et amplioribus doctrinae instrumentis, quibus adiutus fuit. Index quoque novis curis perfectior evasit.
——— *Parisiis.* 16. Iustini Historiarum ex Trogo Pompeio Libri XLIV. Cum Prologis ab eruditissimo Abbate de Longerue emendatis Notisque illustratis. Editio novissima, ab omni obscoenitate expurgata a D. G. ex Universitate. *Parisiis, apud Paulum Dionysium Brocas.*
1761 Chrestomathia Iustiniana. *Wirceb.* 8.
1770 *Parisiis.* 12. ap. Io. *Barbou.* Cf. Ebert. pag. 916. n. 11158.
——— *Halae Magdeb.* 12. *impensis Orphanotrophei.*
——— *Londini.* 12. ex ed. *Mich. Maittaire.*

1772 *Londini.* 8. cum conversione Anglica *Io. Clarke.*
1775 *Norimbergae.* 8 min. *ex offic. Riegel.*
1778 *Moguntiae.* 8. Iustini historiarum Libri XLIV scholis accommodati. *Moguntiae, sumptibus Gymnasii Electoralis.*
1780 *Halae Magd.* 12. *impensis Orphanotrophei.*
——*Wirceburg.* 8. *ap. Stahel.*
1781 *Fuldae.* 8.
1784 *Biponti.* 8 mai. *studiis Societatis Bipontinae. Ex typographia Societatis.*
1790 *Manhemii.* 12. Iustini historiae Philippicae et totius mundi, secundum optimas novissimasque editiones.
——*Wirceburgi.* 8. Chrestomathia Iustiniana, in usum studiosae iuventutis.
1793 *Lemgoviae.* 8. Iustinus zum Gebrauch der ersten Anfänger, mit kurzen historischen und grammatischen Anmerkungen, wie auch mit einem Wörterbuch versehen von *Alb. Chr. Meinecke. Lemgo, im Verlage der Meierschen Buchhandlung.* — Lexicon separatim etiam prodiit ibid. 1794. 8.
1800 E. F. Ch. Oertel's lat. Chrestomathie der leicht. u. schönsten Stücke aus Cornelius, Iustinus *etc.* Mit einem Wortreg. f. d. mittl. Klass. *Ansb.* 8.
1801 Ex rec. Gronov. *Norimb.* 8.
1802 Iustini histor. Philipp. ad opt. edd. collatae. Praemittitur notit. literar., acced. index. Ed. II. emendatior et auctior. *Argentor. ex typograph. Soc. Bipont.* 8. (Bona et laudabilis ed.)
1803 Iustinus, Trogi epitomator, Christianae iuventutis usibus accommodatus. Lips. 8. (Omisit editor, Th. Chr. Zembsch, eos locos, quibus puerilis aetatis verecundia posset violari.)
1806 Iustini hist. Philipp. cur. Franc. Xav. Schoenberger. Viennae. 8. (Id. lib. cum translat. germ. ibid. eod.)
——Iustin. histor. Philipp. libb. 44. Textum Graevian. passim refinxit; argumentis et tabula chronolog. praemissis, temporib. ad marg. notati, notis et crit. et histor. subiectis, indicibusque et rerum et verbor. illustravit Ioan. Christian. Frid. Wetzel. *Lignitii.* 8. (Novo titulo instructam ab a. 1817. venditat Barthius Lips. librar. Eamdem nuper repetiit *Nic. Elig. Lemaire*, Paris.)
1813 *Darmstad. ap. Heyer.* 8.
1815 *Halens.* in libr. Orph. ed. VI. 8. (Ed. VII. 1819. 8. In us. stud. iuventutis denuo singulari cura recogn. 1826. 8.)

1817 Ex rec. Gronov. *Norimberg.* 8.
——Latein. Elementarb. von *Fr. Iacobs* u. *Fr. Wilh. Döring.* II. Bdch. (3. verbess. Aufl. Iena, 1817.) pag. 103. sqq.
1822 *Lips.* ap. *Tauchnitz.* 12. Ed. stereot.
——*Manhem.* ap. *Loeffler.* 8.
1823 *Marburg.* ap. *Krieg.* 8.

TRANSLATIONES

PORTUGALLICA.

1726 Iustino Lusitano ou traducçaõ de Iustino em Portuguez, por *Troilo de Vasconcellos da Cunha.* Lisboa. fol.

HISPANICA.

1586 Iustino clarissimo abreviador de la historia general del Trogo Pompeyo, traduzido en lengua Castellana (per *Georgium de Bustamante.*) en Anvers. 8. — Bibl. Ampl. Sen. Lips. — Cf. Ebert. pag. 916. n. 11163.

ANGLICAE.

1564 Iustin translated by *Arthur Goldinge.* Imprinted at London by Tho. Marshe. 4.
1570 Thabridge Mente of the Histories of Trogus Pompeius, gathered and written in the Laten tung, by the famous Historiographer Iustine, and translated into Englishe by *Arthur Goldinge:* a worke conteyning brefly great plentye of moste delectable Historyes, and notable examples, worthy not only to by read, but also to bee embraced and followed of |al men. Newlie conferred with the Latin copye, and corrected by the Translator. Anno Domini 1570. Imprinted at London by Th. Marshe. 4.
1578 Eadem, ibid. ap. eundem. 4.
1606 Iustin's History of the World, translated into English. London. fol.

1654 The History of Iustin, taken out of the forty four Books of Trogus Pompeius, containing the Affairs of all Ages and Countries, bot in Peace and War, from the beginning of the World until the time of the Roman Emperors. With an account of Iustin, and the time when he flourished, from G. I. Vossius; and a List of the Kings and Emperours of the several Monarchies. Translated into English by *Robert Codrington.* London. 12.

1664 Eadem, ibid. 12.

1672 Eadem, ibid. 12.

1682 Eadem, ibid. 12.

1689 Eadem, the fifth Edition. London, printed for W. Whitwood. 12.

1712 Iustin's History of the World, from the Assyrian monarchy down to Augustus Caesar, translated into English, with Remarks, by *Thom. Brown.* London. 12.

1719 Iustin's History of the World *etc.* translated into English, with Remarks, by *Thom. Brown.* The second Edition. Revis'd by Mr. *O. Dykes.* London, printed for Will. and Iohn Innys. 12.

1732 Iustini ex Trogi Pompeii historiis externis Libri XLIV quam diligentissime ex variorum exemplorum collatione recensiti et castigati. To wich is added, the Works of Iustin disposed in a grammatical or natural order, in one Column, so as to answer, as near as can by, Word for Word to the English Version, as literal as possible in the other. Designed for the easy and expeditions learning of Iustin, by those of the meanest capacity, and without Fatigue to te Teacher. With chronological Tables accommodated to Iustin's History. And also an Index of Words, Phrases, and most remarkable Things. For the Use of Schools. By *Nicolas Bayley.* London. 8.

—— Iustini Historiae Philippicae. With a literal English Translation. By *Iohn Clarke.* London. 8.

1741 Iustin's History of the World *etc.* translated into English by *Thom. Brown.* London. 12. — Repetitio ed. 1719.

1742 Iustini Historiae Philippicae. With a literal English Translation. By *Iohn Clarke.* London. 8.

1746 Iustin's History of the World, translated into English by Mr. *Turnbull.* London. 12.

1772 Iustini Historiae Philippicae. With a literal English Translation. By *Iohn Clarke.* London. 8.

BELGICAE.

1610 De historien Iustini uyt Trogo Pompeio vergadert, getranslateert uyt den Latyne door *Florens van Wee.* tot Arnh. 8.
1682 De historien van Iustinus uyt Trogus Pompeius, vertaelt door *F. v. H.* tot Dordr. 12.
1692 Historien van Iustinus uyt Trog. Pompeius. Rott. 8.

GALLICAE.

1538 Les Oeuvres de Justin vray hystoriographe sur les faictz et gestes de Trogue Pompée, traduictz de Latin en François par *Guill. Michel* dict *de Tours.* à Paris. *Janot.* fol. charactere Gothico cum figg.
1540 Iustin vray hystoriographe sur les hystoires de Trogue Pompée, contenant XLIIII livres, traduictz du Latin en François par *Guill. Michel* dict *de Tours.* à Paris, par *Denys Janot.* 8.
1554 Les histoires universelles de Trogue Pompée, abregées par Justin, translatées de Latin en François par *Claude de Seyssel.* à Paris, de l'imprimerie de Vascosan. fol.
1559 Eadem, ibid. ap. eundem. fol.
1666 l'Histoire universelle de Trogue Pompée, reduite en abregé par Justin, et traduite en François par le Sr. de *Colomby.* à Rouen. 12.
1669 L'Histoire universelle de Trogue Pompée, reduite en abregé par Justin, et traduite en François par le Sieur de *Colomby.* Nouvelle edition revue et corrigée. à Lyon, *chez Iean Girin et Barthelemy Riviere.* 8.
1672 l'Histoire universelle de Trogue Pompée, reduite en abregé par Justin, et traduite en François par le Sr. de *Colomby,* revue et corrigée par Mr. le *Febre.* à Saumur. 8.
1675 L'Histoire universelle de Trogue Pompée reduite en abregé par Justin, et traduite en François par le Sieur de *Colomby.* Revue et corrigée en cette derniere edition. *à Rouen, chez Pierre Amiot.* 8.
1693 l'Histoire universelle de Trogue Pompée, reduite en abregé par Justin, traduction nouvelle, avec des remarques, par Mr. *D. L. M.* (*Louis Ferrier de la Martiniere.*) à Paris. *Guillain.* 2 Voll. 12.

1708 Histoire universelle de Justin, traduite par Mr. l'Abbé A. à Paris. 2 Voll. 12.

1737 Nouvelle Traduction de l'Abregé historique de Justin, avec deux Cartes géographiques de païs dont parle cet auteur, ensemble un petit Dictionnaire de ces mêmes païs, suivant l'ancienne et la moderne Géographie, par l'Abbé *Favier*. à Paris. 2 Voll. 12.

1755 Histoire de Justin traduite par M. l'Abbé *Favier*, avec des explications allemandes. Nouv. edit. par F. J. B. à Liegnitz. 8.

1774 Histoire universelle de Justin, extraite de Trogue-Pompée; traduite sur les textes Latins les plus corrects. Avec de courtes notes critiques, historiques, et un Dictionnaire géographique de tous les pays dont parle Justin. Par M. l'Abbé *Paul*. à Paris chez *J. Barbou*. 12. 2 Voll. (Repet. ibid. 1817. 12. 2 Voll.)

GERMANICAE.

1531 Des Hochberühmptesten Geschichtschreibers Iustini wahrhaftige Hystorien, die er auss Trogo Pompeio gezogen, vnd in vierzig vier Bücher aussgeteylt, darinnen er von vil Kunigreychen der Welt, wie die auff vnd abgang genommen, beschriben. Die *Hieronymus (Boner)* der Zeyt Schulteys zu Colmar aus dem Latein inn diss volgend teutsch vertolmetschet hat, welche nit allein zu lesen lustig, sonder einem yeden menschen zu wissen nützlich vnd not ist. Gedrukt zu Augsburg durch *Heinrich Steiner*. fol. c. figg. ligno incisis.

1532 Eadem, ibid. apud eundem. fol.

1556 Der verteutschte Iustinus *etc.* von *Schweser*. Cassel. 8. — Prima huius translationis editio in Bibliotheca Fabriciana refertur ad an. 1649.; qui error inde propagatus videtur in Bibliothec. Schummelio-Schlüterianam. Cf. Ebert. pag. 917. n. 11169.

1660 Der verteutschte Iustinus, oder XLIV Bücher derer Geschichtbeschreibungen des Iustinus auss dem Pompeius Trogus; vor dessen in das teutsche übergebracht, und uff gnädiges Begehren einer hohen fürstlichen Person vor fünf Iahren erstlich zum Druck befördert, von *Ioh. Fridr. Schwesern.* Itzo aber aufs neue übersehen, von seinen vorigen Druckfehlern gesäubert und fleissig corrigiret. Cassel, gedruckt bey *Salom. Schadewiz*. 8.

1675 Der verteutschte Iustinus *etc.* vor etlichen Iahren, uff gnädigstes Begehren einer hohen Fürstl. Person, ins teutsche übergesetzet, und hernachmahls zum Drukke befördert. (von *Schweser.*) Ietzo aber von dem Uebersetzer, auffs neue, gegen den Lateinischen Text gehalten, und fleissig übersehen, auch von denen Druk- und andern Fehlern, gesäubert. Die dritte Aussfertigung. Cassel, in Verlegung *Ioh. Ingebrandt.* 8.

1697 Eadem. Vierdte, verbesserte Ausgabe. Cassel, bey *Salomon Kürssner.* 8.

1781 Iustins Weltgeschichte, übersetzt und mit erläuternden Anmerkungen begleitet von *I. P. Ostertag.* Frankfurt am M. bey *Ioh. Christ. Hermann.* 8. 2 Theile.

1786 Iustin. Philipp. Gesch. von *Chr. Friedr. Schmidt.* Lemgo, b. *Meyer.* 8.

1792 Iustins Weltgeschichte, übersetzt und mit erläuternden Anmerkungen begleitet von *I. P. Ostertag.* Frankfurt am M. bey *Ioh. Christ. Hermann.* 8. 2 Voll.

1824 Iustinus Philipp. Geschichte, übersetzt u. erläutert von *Karl Friedr. Ludw. Kolbe.* I. Bd. I—XVI. München. 8. (Utilis liber et commendabilis.)

ITALICAE.

1477 Iustino uulgarizato iustissimamente qui comencia. Prologo. *In fine:* Finisse il libro di Iustino abreuiatore di Trogo pompeio posto diligentamente in materna lingua. Et impresso in lalma citade de uenesia ale spesse di Iohanne da colonia: et Iohanne gheretzen compagno ne gli anni del Signore. M. CCCC. LXXVII. ali giorni. X. septembr. Andrea uendermino felicissimo duce imperante. fol. — Auctor huius translationis est *Hieronymus Squarzaficus* Alexandrinus, quantum ex epistola dedicatoria colligére licet. — Bibl. Ampl. Sen. Lips.

1524 Iustino historico Clarissimo, nelle historie di Trogo Pompeio, novamente in lingua toscana tradotto: et con summa diligentia et cura stampato. *In fine:* Finisse il Libro di Iustino Historico abreviatore di Trogo Pompeio posto diligentemente in materna lingua. Et Stampato nella inclita Citta di Venetia per Nicolo Zopino e Vicentio compagno. Nel. M. D. XXIIII. Adi. X. de Novembrio. Regnante lo

inclito principe Messer Andrea Gritti. 8. — Ex superiore expressa, mutatis tantum quibusdam ad orthographiam et interpunctionem spectantibus.

1526 Iustino *etc.* *In fine:* Finisse *etc.* Et Stampato in Vinegia per Gregorio de Gregorj. Ne l'anno M. D. XXVI. del mese di Aprile. 8. — Repetitio ed. antecedentis.

1535 Giustino Historiographo clarissimo, nelle Historie di Trogo Pompeo, Nuovamente in lingua Tosca tradotto et con somma diligenza et cura stampato. *In fine:* Finisse *etc.* Et Stampato in Vinegia per Pietro de Nicolini da Sabio. Ne l'anno M. D. XXXV. Del mese d'Ottobrio. 8.

1542 Iustino *etc.* (*ut* 1524.) *In fine:* Finisse *etc.* Et stampato in Vinegia per Bernardino de Bindoni Milanese. MDXLII. 8.

1561 Giustino Historico nelle Historie di Trogo Pompeo, tradotto per *Thomaso Porcacchi.* In Vinegia, appresso Gabriel Giolito de' Ferrari. 4. Cf. Ebert. pag. 916. n. 11166.

1590 Giustino Historico illustre, ne le historie esterne di Trogo Pompeio, tradotto dal Sig. *Bartolomeo Zucchi*, da Monza. Coll' aggiunta de gli Argomenti a ciascuno Libro, con le Postille in margine de le cose, che vi si trattano; e con due copiosissime Tavole: Una di tuto quello diu segnalato, che in queste Historie si comprende: L'altra de le Provincie, Popoli, Città, Castella, Monti, Mari, é Fiumi, de' quale si fa mentione; co' lor nomi antichi, e moderni, a gusto di chiunque si compiace de la Geografia, e de le Historie. In Venetia, presso il Muschio. M. D. LXXXX. 4.

1730 Giustino *etc.* (*ut* 1561.) per *Thomaso Porcacchi.* In Vinegia, appresso Christoforo Zane. 8.

POLONICA.

1607 Iustynusa historyka ksiag 44 ktore on z slawney historyey swiata wszystkiego, przez Troga Pompeiusza opisaney, krotko zebral. A And. Wargocki na Polski jezyk przelozyl. *Krakowie* (*Sim. Kempini.*) 4.

NEOGRAECA.

1817 *Ἐπιτομὴ τῶν Φιλιππικῶν τοῦ Πομπηΐου Τρόγου, νῦν πρῶτον ἐκ τοῦ λατινικοῦ εἰς τὴν αἰολοδωρικὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον μεταγλωττισθεῖσα καὶ ἐκδοθεῖσα παρὰ τοῦ ἀπειρογράφου τῆς Ῥουμουνίας. Ἐν Λειψίᾳ παρὰ τῷ Ταύχνιτζ.* 8. (Auctor huius translat. est Demetrius Philippides.) Cf. Ebertus pag. 916. n. 11161.

COMMENTATIO
DE
TROGI POMPEII
EIUSQUE EPITOMATORIS IUSTINI
FONTIBUS ET AUCTORITATE

AUCTORE

Arnold Hermann Ludwig

A. H. L. HEEREN *)

PARS PRIOR

DISQUISITIONEM GENERALEM DE TROGI OPERE CONTINENS

PRAELECTA IN CONSESSU REG. SOC. SCIENTIARUM

A. D. XX. IAN. CIↃIↃCCC.

---

§. 1.

Si quis in antiquorum regnorum et civitatum fata et conversiones inquirat, Sodales, eam mox videbit esse nostram in historiae studio conditionem, ut, etsi multa sint, de quibus

---

*) *Egregia haec luculentaque commentatio ut in hunc librum transferri posset, eximia fecit Heerenii in me liberalitas, a quo facile impetravi, ut mihi cum Iustini mei amatoribus communicandam concederet. Quod quidem libri mei ornamentum quanto arbitror praestabilius, quantoque omnibus harum litterarum studiosis iucundius acceptiusque futurum spero, tanto mihi gratiore animo et nunc praedicanda est Viri Summi benevolentia, et vero in perpetuum celebrabitur.* FR.

satis nos copiose et accurate instructos esse iure gloriemur, in multis tamen aliis adeo in tenebris versemur, ut tantum non omnino nos in iis caecutire fatendum sit. Mirum quidem id nemini videbitur, nec apud barbaras gentes nec apud alias, si in remotissima tempora recedat, ubi memoria rerum gestarum vel nulla, vel brevissima tantum litteris mandabatur; illud vero merito mirationem faciet, et magis sane dolendum est, in ipsa quoque cultissimorum populorum, Graecorum dico et Romanorum historia, ea ipsa aetate ubi summa floruisse constat historicorum ingenia, tot et tanta esse scitu quam maxime digna, quorum accuratam notitiam plane nobis invidit fortuna. Vix unquam in antiquitate magis novimus floruisse litteras, quam sub Ptolemaeis Aegypti regibus; verum quam parum constat de Ptolemaeorum regno, quorum ne series quidem integra ex scriptoribus, nisi numismatum ope, constitui potest, et hac ipsa vix potest! Florentissimum fuisse legimus reipublicae Romanae statum primis post bella Punica temporibus, quae tamen mox gravissimae seditiones inde a Gracchorum aetate, et rerum conversiones, bello maxime sociali, excipiebant; sed tantum abest ut in iis acquiescere possimus, quae memoriae de iis tradita sunt, ut historiae lacinias potius quam historiam nos habere dicendum sit. Quid si in ipsa Augusti, si in Antoninorum tempora descendas? Vix unquam meliorem principem vidisse orbem terrarum quam Antoninum Pium, consentiunt omnes; historiam rerum ab eo gestarum fere nullam habemus. Quamvis enim non defuerint temporibus illis ingenia, quae in rebus aevi sui scribendis laudem quaererent; accedere tamen debebat alterum: nempe ut scripta eorum nostram aetatem attingerent, in quo, quantum a fortunae casibus penderet, nemo non intelligit. Ac caeca quadam sorte saepius evenisse videmus, ut ea ipsa opera, in quibus componendis et exornandis tanto studio versati essent scriptores, ut aeterna ingenii monumenta posteris in iis relinquere viderentur, temporum fluctibus submersa sint; cum alia, quae vel in privatum tantum usum, vel tumultuaria opera compilata essent, ex communi hoc saeculorum naufragio, quod ne ipsi quidem auctores sperare ausi fuerint, salva evaserint.

§. 2.

Annumerandus est hisce scriptoribus cum multis aliis *Iustinus*, cuius historiae XLIV libris comprehensae, hodie adhuc leguntur. Constat inter omnes, Iustinum hunc, quisquis fuerit, nullam sibi propriam laudem in historia conscri-

benda quaesivisse, cum illud tantum egerit, ut magnum Trogi Pompeii opus, de quo mox sermo erit, in compendium redigeret. Horis enim subsecivis, cum otiosus Romae ageret, se reliquis, quae nec cognoscendi voluptate iucunda, nec exemplo necessaria erant omissis, ea tantum quae maxime memoratu digna essent, ex Trogo collegisse, in praefatione libri ipse testatur. Quare si ipse Trogus superstes esset, facile careremus Iustino; iam cum Trogi opus interierit, et solus supersit Iustinus, hoc ipso crevit eius auctoritas, et gratia insuper habenda est fortunae, quae memoriam rerum multarum, quas sine eo plane ignoraremus, non omnino interire passa est. In tanta enim reliquorum scriptorum clade, haud raro fit, ut solus testis supersit Iustinus, ad cuius auctoritatem ideo in antiquitate illustranda saepe unice confugiendum sit. Vindicat ita quidem Iustinus sibi locum inter gravissimos historiae scriptores, quo in historia exponenda carere nos non posse omnes profitentur; attamen haud facile alium reperies, qui tam male audiat inter criticos, et cuius fides adeo suspecta sit. Parum est, ut eum negligentiae in excerpendo Trogo et compilandis historiis suis insimulent, fallacem quoque et mendaciorum fabrum haud raro appellant. Quae cum ita sint, haud vanam me operam, nec a consiliis societatis nostrae alienam, suscepturum esse arbitror, si in fidem Iustini accuratius inquiram: nonnihil enim inde lucri in historiam antiquam, in qua tam multa ex Iustini auctoritate pendent, redundaturum esse, sperandi hic locus est. Attamen in omni hac disquisitione non tam de ipso Iustino, quam de eo scriptore, ex quo ille unice sua hausit, de *Trogo Pompeio* sermonem esse posse nemo non videt. Quod enim ad Iustinum pertinet, illud tantum dispiciendum erit, qua cura et diligentia in excerpendo auctore suo versatus fuerit; de quo infra dicendi locus erit. De Trogo Pompeio autem disputationem ita instituam, ut *primum* de ipso auctore, *tum* de opere eius, quo ambitu illud fuerit, et quale consilium in eo secutus sit, in universum exponam; quibus explicatis, in proxima disputatione ad singula descendendum erit; et quos auctores in singulis libris secutus sit, declarandum; quo ipso ad certum de fide eius iudicium ferendum via munietur.

§. 3.

Trogus Pompeius quo loco natus sit, et qua aetate vixerit, satis constat; ipse vero quis fuerit et quod vitae genus amplexus sit, incertum est. Ipse enim de parentibus suis et gente qua ortus erat, ad calcem operis sui nonnulla annota-

verat, ex quibus haec nobis servavit Iustinus *): *Maiores suos originem duxisse a Vocontiis,* Galliae Narbonensis civitate; *avum suum Trogum Pompeium Sertoriano bello civitatem a Cn. Pompeio accepisse;* [unde et Pompeii nomen genti inhaesisse acute suspicatur Vossius **);] *patruum Mithridatico bello turmas equitum sub eodem Pompeio duxisse; patrem quoque sub C. Caesare militasse, epistolarumque et legationum, simul et annuli curam habuisse.*

Patet ex his, Trogum Pompeium non splendido quidem ac nobili, sed honesto tamen genere ortum esse; parentes vero eius inter bella civilia armis victum sibi et nominis famam quaesivisse. Melior sors evenit Trogo nostro, quippe qui Augusto aequalis ***) in ea tempora inciderit, quibus post longas bellorum turbas cum pace orbi terrarum reddita artes quoque pacis, inprimis vero litterarum studia, efflorescerent. Nec itaque mirum, diversum vitae genus a proavis Trogum secutum esse. Quamvis enim nihil certi amplius de eo memoriae traditum sit, tamen inter libros potius quam inter arma eum consenuisse, ex opere quod reliquit satis apparet. Ego quidem, si coniecturae aliquid dandum sit, eum rhetoricis studiis, quae illa aetate Romae in summo honore fuisse constat, occupatum fuisse, putaverim. Spirat enim hoc et dicendi genus, quo usus esse videtur; et ad historiam scribendam rhetores illius temporis inprimis ingenia applicuisse, ex T. Livii, Dionysii Halicarnassensis, et aliorum exemplis clarum est. Accedit quod Iustinus eum priscae eloquentiae virum appellat; Flavius autem Vopiscus disertissimis viris annumerat ****).

Quae tamen quomodocunque se habent, illud inprimis tenendum erit, Trogum Pompeium et eo saeculo, quod iure aureum vocatur litteraturae Romanae, et in ea urbe vixisse, ubi omnia quae ad ingenium formandum et eruditionem parandam opus haberet, abunde ipsi affluerent. Neque eum in litteris non modo Romanis, sed Graecis quoque versatissimum fuisse, dubitari potest. Agnoscunt enim hoc facile

---

*) *Lib. XLIII. cap. 5. s. fin.*

**) *Vossius de historicis latinis pag.* 99. [*supra pag. III.*]

***) *Commemorat adhuc in historiis suis Augusti in orientem expeditiones et signa a Parthis recepta, XLII, 5. unde non longe post hanc expeditionem a. 20. a. C. susceptam opus suum eum edidisse, verisimile est.*

****) *Flav. Vopisc. in Probo cap. 2.*

omnes qui vel leviter Iustinum inspexerint; testatur praeterea diserte Iustinus in praefatione compendii sui, cum Trogum nostrum ea quae historici Graecorum, prout commodum cuique fuit, inter sese gregatim occupaverant, solum, serie rerum digesta, composuisse tradit. Quae cum ita sint, magnam utique exspectationem de tali scriptore iure concipi posse, nemo non videt; cui quomodo responderit clarius fiet, si de operis eius consilio, ambitu et ordine copiosius a nobis disputatum fuerit.

§. 4.

Reliquerat vero Trogus Pompeius historias XLIV libris digestas; quarum accuratior notitia, cum ipsae temporum iniuria interierint, ex triplici adhuc fonte peti potest. *Primum* ex aliorum scriptorum testimoniis, qui Trogi auctoritate usi fuerunt; saepius enim eum laudatum invenies tum apud scriptores ut vocant profanos, ut apud Plinium *) et alios; tum apud patres et auctores Christianos, Augustinum **), Hieronymum ***), Orosium. Verum quae illi ex eo servarunt et pauca sunt, et levis plerumque momenti; ad opus vero totum iudicandum parum praesidii continent. Confugiendum itaque esse ad *alterum* fontem, Iustinum, qui totidem libris excerpta ex Trogo nobis reliquit, facile omnes vident. Verum ad exhibendum universi operis conspectum, nec ipsum Iustinum sufficere, ex consilio quod ille secutus est, patet. Ipse enim, non omne se Trogi opus in epitomen redigere, sed florilegium tantum ex eo componere voluisse, excerpendis eis quae cognitu dignissima essent, omissis aliis, quae nec iucunda nec necessaria viderentur, in praefatione profitetur; ideoque nos, id quod per se clarum est, in explicando rerum ordine quem Trogus instituerit, etsi multa vel ipsis verbis auctoris ex eo transscripserit Iustinus, si eum solum haberemus, non modo passim dubios haerere necesse foret, sed plane caecutire. Verum secunda quadam fortuna patet nobis adhuc aditus ad *alium* fontem; servata enim nobis sunt praeter Iustini excerpta, *librorum* Trogi Pompeii *argumenta*, qualia de deperditis T. Livii quoque libris exstare omnes norunt. Recensentur in his singula singulorum librorum capita, eodem ordine quo apud Trogum sese excipiebant; ita ut

*) *Plin. Histor. Nat.* II. *pag.* 427. *sq.*

**) *Augustin. Op.* VII. *pag.* 72.

***) *Hieronym. in praefat. ad Daniel.*

ea, quae Iustinus pro suo consilio omiserat, inde suppleri; plenus vero totius operis conspectus, inprimis si ea diligenter cum Iustino contuleris, exhiberi possit. Fuere qui ea ab Iustino, alii qui ab ipso auctore confecta putarent; utrumque tamen falsum esse, et Graeculo potius, nescio cui, ea originem debere, probabili ratione ostendit Tan. Faber *). Subiecta plerumque leguntur ad calcem editionum Iustini. His itaque praemissis via iam munita videtur ad disquisitionem de consilio et ordine quem auctor noster secutus sit.

§. 5.

Inscriptum erat omne opus Trogi, si quidem prologorum auctori fides haberi potest, *liber historiarum Philippicarum, et totius mundi origines et terrae situs.* Sunt in hoc titulo in quibus haereas. Nam si historias *Philippicas* i. e., ut statim docebimus, *Macedonicas*, scribere voluerit auctor, vix apparet, quomodo totius mundi, i. e. omnium populorum origines, cum his coniungere potuerit; de geographia vero, seu terrae situ, quantum quidem ex Iustino non minus quam ex argumentis concludere licet, non ita egerat Trogus, ut universae terrae descriptionem in opere suo comprehenderet. Tradidit tamen de his nonnulla; et cum de gentium etiam originibus, si non omnium, tamen multarum, disquisitiones narrationi suae immiscuerit, titulum hunc quodammodo ferri posse, apparet. Cavendum modo est, in quam opinionem praeter Vossium tantum non omnes litteraturae Romanae scriptores incidisse video, ne Trogum Pompeium historiam universalem seu καθολικὴν proprie dictam qualem v. c. a Diodoro Siculo conscriptam esse novimus condere voluisse putes. Pronum vero erat in eo falli, cum ipse iam epitomator eius Iustinus ita consilium Trogi cepisse. Nam in praefatione Trogum prorsus rem magni et animi et corporis aggressum esse ait, cum totius orbis historias latino sermone composuerit; et cum plerisque auctoribus singulorum regum vel populorum res gestas scribere ardui laboris videatur, eum Herculea audacia orbem terrarum aggressum esse, quippe cuius libris omnium saeculorum, regum, nationum populorumque res gestae contineantur.

§. 6.

Verum ut de his iudicium ferre possimus, antea nonnul de artis historicae inter Graecos et Romanos fatis, quae po

*) *Principio adnotatt. ad Prolog.*

egregias virorum doctorum disquisitiones nondum tamen satis mihi exposita videntur, praemonenda duco, quibus, quale sit omne illud historiae scribendae genus, quod Trogus quoque Pompeius amplexus est, melius pateat. Graeciae scilicet incolae cum iam a primis initiis in multas gentes et civitates essent divisae, fieri non potuit, quin omnis etiam historiae tractandae ratio eo immutaretur. Quae enim ex priscorum temporum memoria servabantur tradita, si forte nonnullas expeditiones exceperis communi Marte susceptas, ad singulos Graeciae populos spectare debebant, universae autem gentis historia existere nullo modo poterat. Primum itaque Graecae historiae fundum, eumque iam per se amplissimum, constituere debebant narrationes de gentium, urbium et coloniarum originibus et incrementis, de ducum, principum et heroum expeditionibus et fatis. Quae cum per plures hominum aetates, arte scribendi vel nondum inventa, vel nondum usitata, sola tantum traditione in ore hominum viverent, hoc ipso iamiam varie inflexa et immutata, multo magis etiam poëtarum ingeniis ac figmentis exornata sunt, qui, poëmatum argumenta inde petentes, epicis carminibus, quibus nullum alium populum magis abundasse constat, ea celebrabant. Quare, cum de critica arte in historia adhibenda nemo illa aetate nec cogitaret, nec facile cogitare posset, fieri non potuit, quin omnis historia Graecorum antiqua fabulosam speciem indueret, quippe quae non ad vera exploranda, sed ad delectationem potius parandam composita esset. Excepit hanc aetatem poëticam, inde ab initio bellorum cum Persis, aetas historica, florentissima Graeciae tempora usque ad Macedonici imperii incrementa complexa. Aliam quidem iam faciem induit historia, cum iam exsurgerent scriptores, qui suorum temporum res gestas et conversiones describerent, velut Thucydides, Xenophon et ipse quodammodo iam historiae pater Herodotus; manebant tamen eae difficultates, quae ex civitatum Graecarum varietate et copia nasci debebant. Aliam itaque viam ingressi plerumque nec universae Graeciae, nec singularum civitatum historiam tractandam sibi sumebant; sed ex rebus magnitudine sua maxime memorabilibus singulas sibi eligebant, ut Herodotus Graeciae a Persarum occupatione liberationem, Thucydides bellum quod vocant Peloponnesiacum, Xenophon anabasin decem millium ex Asia. Maius tamen iam consilium cepit Herodotus, in rebus digerendis poëtarum procul dubio epicorum vestigia secutus, ut argumenta principi *episodia* intexeret, in quibus regnorum et civitatum sua aetate maxime insignium fata exponeret; in quo tanta arte versatus est, ut superiorem se fortasse habeat neminem. Crescere tamen necesse erat impedimenta, ex ipsa rerum comme-

morandarum magnitudine et varietate exorta, cum post Philippi et Alexandri res gestas Macedonicum imperium tantum terrarum spatium complecteretur, ac cum vix conditum esset, ipsa mole sua mox in multas partes divideretur. Novam itaque artis historicae periodum cum Philippo et Alexandro M. simul incepisse, nemo mirabitur, cum rei ipsius necessario ita ferret conditio. Cum enim Macedoniae reges arma sua tam late circumferrent, ut non Graecarum tantum civitatum principatum sibi vindicarent, sed tot Asiae quoque ac nonnullas Africae gentes subigerent, latior iam patebat Graecis scriptoribus historiae campus, in quo ingenia sua exercerent. Exstitere itaque iam multi qui Philippi, mox etiam Alexandri et successorum eius res gestas describentes, illud quoque sibi impositum viderent, ut de gentibus et civitatibus Macedonico imperio subiectis, notitiam subiungerent. Fieri autem hoc vix potuit alia ratione, quam ut argumento principi episodia intexerent, a quibus velut a deverticulis ad viam quam percurrendam sibi sumserant rursus redirent: quod quidem consilium tanto facilius ab iis arripi iisque probari poterat, cum iam Herodotum in eo sibi praeeuntem haberent. Hac vero ratione eo pervenerunt Graecorum scriptores, ut de *historia universali* seu *καθολικῇ*, quae vel omnium, vel saltem maxime insignium civitatum fata contineret, condenda cogitarent. Cum enim ipsum Macedonicum imperium tam longe pateret, et Philippi iam Magni aetate inter Graeciae, Siciliae et Macedoniae, quin et Asiae et nonnullos Africae populos, tam arcta intercederent vincula, ut qui Macedonici regni historiam condere vellet, reliquas civitates silentio praeterire minime posset: res ipsa ita ferre videbatur, ut regnorum ac civitatum quae tunc quidem innotuissent, fere omnium, notitiam in historiis suis exhiberent. Quod cum vix commodius fieri posse facile intelligerent scriptores, quam si, ubi ferret occasio, episodia vel excursus immiscerent, in quibus antiquitates et fata gentium vel civitatum quarum mentio facta esset, exponerent, invaluit hoc genus historiae scribendae, ab eo quod nostri sequi solent illud quidem admodum diversum, verum ab historicae artis regulis minime abhorrens. Attamen hoc ipso fieri non poterat, quin multae mythologiae antiquae fabulae, quas critica face adhibita figmentis poëticis exornatas esse facile intelligas, a scriptoribus temporis illius inter historias reciperentur, cum cuncta quae de populorum, civitatum ac coloniarum, maxime Graecarum, originibus memoriae servata essent, fabulosam iamdudum speciem induissent, neque etiam dum critica doctrina inter Graecos exculta esset. Spectant tamen haec unice tantum ad tempora mythica; ideoque illud maxime tenendum est, *auctoritatem scriptorum Grae-*

corum, qui in antiquitate enarranda mythos in historias suas receperunt, minime eo infringi, si de aetate historica quaeras.

§. 7.

Ac primus quidem, a quo ipsius Philippi atque Alexandri aetate genus hoc historiae scribendae receptum ac maxime excultum sit, fuit *Theopompus*, Ephori aequalis, eo quoque insignis, quod cum Ephoro ex rhetorum scholis profectus, (uterque enim Isocratis fuit discipulus,) rhetoricum dicendi genus ornatum ac fuco velut indutum in historiam admisit; a nobis vero tanto magis commemorandus, quod tum in rerum dicendarum ordine, tum in scribendi ratione eius maxime vestigia secutus est Trogus Pompeius. Reliquerat vero Theopompus duo maxime opera, quibus nomen suum posteris commendavit; alterum *Hellenica*, alterum *Philippica* inscriptum. *Hellenicorum* opus, XII libris comprehensum *), incepit, teste Diodoro Siculo, a pugna navali ad Cynosuram, ubi Thucydides desierat, a. C. 410. pertinuit vero usque ad pugnam navalem ad Chium a. C. 393. pugnatam **), qua Spartanorum imperium primo infringebatur; ita ut 17 tantum annorum res gestas continuerint. Maiori tamen ambitu fuere *Philippica*, 58 libris, (non 72, ut Suidas habet,) comprehensa; nam ex singulis libris, usque ad quinquagesimum septimum, quem citat Stephanus ***), fragmenta supersunt; qui hunc numerum excedat, nullus laudatur. Quod ad ordinem operis attinet, satis ille probabiliter restitui posset, si omnem fragmentorum farraginem, quae ex eo supersunt, ex librorum ordine digerere liceret. Verum praeter Athenaeum, Harpocrationem et Stephanum, qui in citandis locis librorum numerum addere solent, reliqui plerumque satis habent nomen auctoris vel operis titulum adiicere. Philippica, quae *rerum gestarum Philippi primi aetate* historiam continebant, ab initiis Philippi, i. e. ab a. 361. incepisse, non res ipsa modo docet, sed confirmare etiam videntur quae ex libro primo commemorantur. Descriptum enim in eo fuit, praeter alia, Philippi in Thraciam iter, ad Cothyn, ut videtur, susceptum ****),

*) *Librum undecimum, quo res gestae Agesilai contra Persas enarratae fuisse videntur, laudat Euseb. Praep. Ev. pag.* 465.

**) *Diod. Sic. pag.* 303.

***) *Steph. de urb, in Μεσσαπέαι.*

****) *Athen. pag.* 531.

quem Philippum donis, ne Pausaniae regni Macedonici aemulo opem ferret, commovisse, novimus ex Diodoro. Deductum vero fuisse opus usque ad interitum Philippi, ex reliquiis quae supersunt, non minus probabile videtur. Novimus enim ex Athenaeo, proelium ad Chaeroneam descriptum fuisse a Theopompo libro LIII. *) Supererant itaque quinque libri ad res post hanc pugnam usque ad caedem regis per duos annos gestas a. C. 334—336. describendas, in quibus, quantum ex fragmentis, quae ex libro LV. LVI. et LVII. servata sunt **), concludere licet, multum de Graecorum, Peloponnesiorum maxime rebus, disputasse videtur. Longius tamen patuisse eius in Philippicis consilium, quam ut Philippi tantum res gestas enarraret, abunde iam docerent omnium fere librorum fragmenta, nisi ipsis quoque scriptorum testimoniis constaret. Primum enim non Macedonum modo, sed reliquorum quoque populorum maxime insignium res Philippi aevo gestas declarare voluit; in quo ipso multa exponi oportebat, velut *Sicula*, quae, si Diodoro fides haberi potest ***), tribus libris (41—43.) continebantur, quae a Philippi historia aliena essent. Neque tamen in his substitit Theopompus; sed cum urbium et gentium mentionem iniiceret, *origines* quoque earum et *antiquitates* repetere non dubitavit; [ipse enim mythos se quoque, accuratius tamen Herodoto, Ctesia et Hellanico, traditurum esse, professus est teste Strabone ****),] interiectis etiam regionum descriptionibus et disputationibus geographicis. Tractata itaque haec erant ἐπεισοδικῶς, verum tamen copiose, ut plures interdum libros, velut in Siculis, implerent, et post longas demum ambages ad res Macedonicas rediret narratio. Quo ipso satis apparet, tam late patuisse Philippicorum Theopompi ambitum, ut historiae quodammodo catholicae, quatenus scilicet Graecorum tunc temporis desideriis satisfaceret, vices explere potuerit. Theopompi itaque Philippica rerum tum copia tum varietate excelluisse, res ipsa docet; multo autem maiorem laudem eo obtinuisse novimus Theopompum, quod scribendi quoque genere quo uteretur, sese

*) *Athen. pag.* 435.

**) *Steph. in Κάρυα, Τρικάρανα, 'Αλέα et Αἰγείρουσα.*

***) *Diod. XVI,* 71. *Sed erravit Diodorus in numero librorum indicando. Quotquot enim ex lib. XXXIX. et XL. fragmenta supersunt, Theopompum in iis iam de rebus Siciliae egisse docent. Cf. Athen. pag.* 435. *Steph. in 'Ατικια, 'Ύδνος, Ξιφωνία, Μερούσιον.*

****) *Strab. pag.* 34.

lectoribus commendaret. Admodum enim illud ornatum atque expolitum fuisse, ab homine qui ex rhetorum scholis prodisset, facile exspectaveris; inprimis autem in eo laudes quaesivisse atque elaborasse dicitur, ut moribus et ingeniis tum singulorum virorum, tum populorum depingendis, acerrimum atque iniquum haud raro sese iudicem praeberet *); ideoque id genus historiae, quod et nostra aetate maxime probatur, primus excoluisse recte dici possit. Plura huius generis, de luxuria ac mollitie incredibili, moribusque depravatis civitatum Graecarum, ex eo exscripsit Athenaeus **), quae desiderium scriptorum tanti viri merito excitent. Aliter sane in multis statueremus de temporum illorum conditione, si Theopompi Philippica concedere nobis voluisset fortuna.

§. 8.

Ad Theopompi vero exemplum cum alii plures, tum inprimis sese composuit Trogus Pompeius. Non enim operis sui titulum modo, quod ita ut Theopompus *Philippica* inscripsit, ab eo mutuatus est, sed in rebus quoque digerendis et ordinandis, et in dictionis etiam genere quo usus est, hunc praeeuntem maxime habuit; quare eum auctoritate quoque Theopompi maxime usum esse, quantum quidem ratio operis sui permitteret, et per se patet, et plura exempla docebunt. Omnino enim ambitus Philippicorum Trogi Pompeii multo latius patuit, quam Philippicorum Theopompi; quae cum Philippi primi aetatem proprie complecterentur, Trogi contra Philippica omnem Macedonici imperii inde ab eius initiis, maxime vero a Philippi M. aetate, usque ad eius interitum Romanorum maxime potentia, historiam continebant. Sunt enim Philippica, quae nos vocamus *Macedonica;* quo nomine, cum Macedonici regni a primo Philippo fundati vires sub altero demum Philippo Romanorum bellis ita infringerentur, ut propinquam iam ruinam minitaretur, ideoque praeter Alexandrum Magnum Philipporum nomina inter Macedonum reges inprimis insignia essent, non male Macedonicas historias appellari, facile concedes. Argumentum itaque, quod Trogus Pompeius tractandum sibi sumserat, non Macedoniae tantum proprie dictae, sed omnis Macedonici imperii ab Alexandro M. conditi et regnorum et civitatum in quae post mortem eius divideretur, historia fuit; ita ut ab initiis eius exorsus usque ad ea tempora, quibus singula regna in Ro-

*) *Vide testimonia ap. Voss. pag.* 32. *de eo collecta.*

**) *Cf. Athen. pag.* 442. 449. 532. *sqq.*

manorum potestatem venirent, procederet. Quod cum iam latissime per se pateat, in maius tamen crescere necesse erat eo, quod scriptor non prioribus modo sex libris, ut mox videbimus, prisca terrarum quae Macedonicum imperium occupabant fata, velut in prooemio, exponeret, sed passim quoque, prout occasio ferret, Theopompi exemplum secutus, episodia interponeret, in quibus vel de regionum situ, vel de civitatum et populorum, quorum in decursu narrationis mentio iniicienda esset, origine et rebus gestis ageret. His bene intellectis duo iam erunt, quae de opere Trogi Pompeii in universum pronunciari possint. Ac *primum* quidem illud pro certo haberi potest, in summa hac rerum varietate et copia, cum tot civitatum, regnorum et populorum initia, incrementa et interitum exponenda haberet, unitatem tamen quam vocant argumenti, i. e. ut omnia ex uno argumento principe penderent et ad illud referrentur, in historiis eius fuisse; Iustinum vero, et qui eum secuti sunt, cum eum historiam universalem, per temporem tantum ordinem digestam condere voluisse crederent, pessime consilium eius cepisse. Quo ipso clarum erit *alterum:* Trogi Pompeii laudes non in investiganda tantum et diiudicanda rerum gestarum veritate, sed maxime in iis disponendis, et bene instituendo ordine narrationis quaerendas esse. In hoc enim, si quae fuit, enitescere debebat ars scriptoris, ut tantam rerum molem recte digereret, ut universi operis descriptionem ubique ante oculos positam haberent lectores; nec quamvis per tot viarum ambages deducendi essent, quorsum eae tenderent, usquam ignorarent. Coniunctae esse debebant cum his ea aetate qua Trogus scriberet, siquidem placere se speraret lectoribus, omnes orationis virtutes, vis, castitas et facundia; nec eas ipsi defuisse cum ex testimoniis antiquitatis, tum ex multis iisque amplissimis locis, quos Iustinus ipsis Trogi verbis in epitomen suam transtulisse videtur, satis apparet. Quae si tecum reputes, opus Trogi Pompeii inter praestantissima artis historicae monumenta locum occupasse, iure suspicaberis; qualem fere *Gibbonii* opus inter recentiores obtinet. Vix enim ullum esse puto, quocum, quantum ad rerum copiam et dispositionem atque sermonis praestantiam attinet, (nam de fide critica nondum disputo,) melius conferri possit. Quae ut clariora fiant, iam *universi operis descriptionem* ex prologis cum Iustino comparatis, lectoribus ante oculos ponam.

§. 9.

Ex XLIV libris, per quos omne Trogi opus digestum fuit, *sex priores* prooemii instar fuisse, supra iam dixi. Hi enim continebant tempora antiquiora, Philippi primi, veri

conditoris regni Macedonici, imperium praecedentia; quibus cum ad ipsum usque ortum regnorum, quae prima fuisse vulgo feruntur, recederet auctor, eo maxime in errorem inducti esse videntur critici, qui historiam universalem condere voluisse Trogum sibi persuaderent. Verum res ipsa docet non tam late patuisse Trogi consilium, quippe qui non omnium populorum antiquitatem, sed eorum tantum qui Macedonibus postea vel paruerunt vel proxime cum iis coniuncti fuerunt, Persarum inprimis et Graecorum res gestas in iis tradere voluerit. Incipit itaque ab Assyriorum et Medorum regnis, quae tamen pro consilii ratione leviter tantum perstrinxit. Mox enim transiit ad Persarum imperium, ita ut ipso *libro primo* non Cyri modo et Cambysis historia, sed Darii quoque Hystaspis filii initia usque ad bellum Scythicum continerentur. Simul vero hic sese sponte obtulerat occasio, ut tum Lydorum et qui ab his oriundi dicuntur Tuscorum, tum Graecorum in Asia res exponeret. Praeterea, cum Cambysis adversus Aegyptios expeditio enarranda esset, Aegyptiorum quoque antiquitatem attigerat. Libro *secundo* comprehendebantur tum reliqua Darii inde ab expeditione Scythica, tum integra Xerxis historia. Persarum vero in Scythas bellum Scythiae simul et Ponti eiusque incolarum descriptioni locum dederat. Ventum iam erat ad bella Persarum cum Graecis, maxime Atheniensibus, quae ut declararet, de Atheniensium ortu et republica copiosius dicendum esse, res ipsa monebat. Praeterea Thessalorum, qui Persas in Graeciam excitaverant, origines erant repetitae. Continuabatur *tertio* libro Persarum post Xerxem sub Artaxerxe primo, Aegypti quae desciverat expugnatione maxime claro, historia. Et cum iam ad bella ventum esset, quae Graeci, maxime vero Athenienses et Spartani sibi invicem inferrent, expositae erant a scriptore ἐν παρεκβάσει Peloponnensium origines, ac Dorici populi migrationes. Sapienter enim haec Trogus, cum de reliqua Graecia supra iam locutus esset, ne lectores confunderet, ad hunc locum reservaverat. Deducta vero erat in hoc libro Graeciae historia usque ad bellum Peloponnesiacum, et Atheniensium in eo in Siciliam expeditionem. Opportunitatem haec praebebant Trogo ad res Siciliae explicandas, quibus integrum *quartum* operis librum destinaverat, ita ut eas usque ad deletam a Syracusanis Atheniensium classem deduceret. Rediit tum *proximo libro* ad propositum, dum reliqua belli Peloponnesiaci et quae post illud sub Spartanorum auspiciis usque ad Cyri iunioris in fratrem expeditionem, et decem millium Graecorum ἀνάβασιν, quam in episodio descripserat, gesta erant, exponeret. *Sexti* denique libri initium a bello erat, quod Spartani sub Agesilao in Asia contra Per-

sas movebant. Sequebatur Athenarum restitutio post pugnam ad Cnidum, bella Corinthiaca et Boeotica, quibus Spartanorum potentia frangebatur. Subiuncta his erat Iasonis et Alexandri Thessaliae tyrannorum historia. Enarrato denique bello sociali et quod Rhodii simul cum Byzantiis gessere, desiit liber in transitu quem ad argumentum primarium auctor fecerat. His enim in sex prioribus libris enarratis, viam iam sibi ad ipsam Macedonici imperii historiam muniverat, quam *proximo libro VII.* aggreditur. Quare diversam quoque argumenti sui tractandi rationem auctorem iam secutum esse nemo mirabitur; nam cum antea rerum gestarum quasi conspectum tantum exhibuisset, in iis quae iam sequuntur longe copiosior facta est narratio. Postquam enim in libro proximo origines Macedoniae, regesque a conditore Carano usque ad magnum Philippum breviter perstrinxerat, soli Philippi historiae et quae a Graecis et Persis sub eo gesta sunt, integros IV libros inde a septimo usque ad decimum destinavit, ita tamen ut his quoque more suo episodia passim intexeret. Continebat liber *septimus* adhuc quatuor priores annos Philippi usque ad captam Methonem a. 353. et cum in haec tempora bella Philippi cum Illyricis et Paeonibus caderent, horum populorum origines in excursu expositae erant. Accedebat iam scriptor libro *octavo* ad Philippi cum Graeciae civitatibus contentiones; repetendae itaque erant origines belli sacri seu Phocici, quo sibi aditum Graeciae primum aperuit Philippus; tum bellum cum urbibus Chalcidicis; Olynthi deletio, Thraciae ad Nessum et Thessaliae occupatio usque ad Perinthi obsidionem frustra tentatam, i. e. ad a. 341. Supererant ex imperio Philippi quinque ultimi anni in quos cadunt post vanam Perinthi et Byzantii (cuius origines simul exposuerat) obsidionem (lib. IX.) bella cum Scythis, unde simul Scytharum res ubi supra desierat, repetitae; tum bellum in Graecos, victoria ad Chaeroneam, qua Graeciae iugum impositum, consilium de bello Persis inferendo, caedes regis. Restabant Persarum res, durante Philippi imperio, quas scriptor nec commode narrationi inserere, nec tamen pro consilii ratione omittere poterat. Repetit itaque (lib. X.) eas a morte Darii Nothi, ubi supra desierat, a. 404.; enarratur regnum Artaxerxis II., Mnemonis, bellum cum Euagora Cypri rege, ubi Cypriorum origines expositae, ut et mox Paphlagonum; regnum Artaxerxis, Ochi dicti, et post eum Arsis, denique Darii Codomanni, usque ad belli Macedonici initium.

Ventum iam erat ad Alexandri res gestas, quae libro *undecimo* usque ad Darii interitum, et *duodecimo* usque ad Alexandri mortem continebantur. Immixtae tamen his quoque fuerunt degressiones, ut libro XI. Cariae origines et re-

ges, libro vero XII. bellum ab Antipatro in Graecia, et ab Alexandro Epiri rege in Italia gestum, ubi Apulorum quoque, Samnitum et Sabinorum res expositae erant; ut et Zopyrionis Alexandri ducis in Ponto cum exercitu interitus.

Quae iam sequebantur bella inter successores Alexandri, quibus imperium ab Alexandro conditum in varias partes distrahebatur, ob rerum copiam et varietatem difficillima narratu erant. Divisit ea Trogus sic, ut proximis tribus libris res gestas usque ad mortem Cassandri Macedoniae regis comprehenderet, lib. XIII—XV. Quae hic enarranda erant singula repetere non attinet; annotasse sufficiet Trogum in his quoque libris episodia nonnulla, prout occasio ferret, narrationi intexuisse. Sic lib. XIII., ubi Ptolemaei occupationem Cyrenarum traderet, urbis huius ortum et reges exposuit; lib. vero XV., ubi Demetrii Poliorcetis adversus Rhodios expeditionem, Rhodi insulae origines. Post pugnam ad Ipsum, cum iam satis firmata essent regna, in quae imperium Macedonicum dividebatur, non tamen singulorum historias continua narratione exhibere, sed synchronisticum ordinem sequi maluit Trogus; ita tamen ut ipsius Macedoniae seu regni principis historia usque ad interitum eius quasi pro fundo esset, cui reliqua superstrueret. Continentur autem res gestae inde a Cassandri morte a. 297. usque ad Pseudophilippum a Romanis devictum a. 148. cum Macedonia provincia Romana fieret, XVIII libris; nempe a libro XVI. usque ad finem libri XXXIII. Materiam vero praebuerunt libro XVI. rerum conversiones in Macedonia, Cassandri mortem subsecutae; filiorum certamina, Demetrii occupatio, fuga, interitus in Asia: inde Ptolemaei Philadelphi in Aegypto initia; Lysimachi res gestae in Asia; ubi simul Bithyniae et Heracleae origines repetitae erant. Excepere haec proximo volumine (lib. XVII.) bellum Lysimachi cum Seleuco, quo ille interiit, et Seleuci caedes a Ptolemaeo Cerauno peracta, qui Macedoniae regno occupato, pace cum Antiocho et Pyrrho composita, Pyrrho auxilia contra Romanos dedit. Qua occasione arrepta, priusquam Pyrrhi in Italiam transitum exponeret, Epiri et regum eius historiam exposuerat Trogus. Sequebatur lib. XVIII. Pyrrhi bellum cum Romanis et transitus in Siciliam factus contra Carthaginienses. Reservaverat sibi Trogus usque ad hunc locum expositionem rerum tum Punicarum, tum Sicularum, quantum ex his supererat. Nam cum Siciliae fata usque ad Syracusanorum de Atheniensibus victoriam supra iam lib. IV. ab eo enarrata essent, his omissis solam primum Carthaginiensium historiam usque ad haec tempora persequitur; postea vero cum fere continua bella inter Syracusanos et Carthaginienses flagrarent, summa arte civi-

tatum harum historias usque ad Pyrrhi tempora inter se coniunxit. In tanta autem rerum dicendarum copia degressionem omnium longissimam per sex libros procurrentem hic ab eo factam esse, nemo mirabitur; sub finem enim libri XXIII. redit demum ad Pyrrhi res gestas, unde degressus erat, et ad Macedonicas historias. Cum itaque Carthaginiensium res descripturus esset, leviter primo Phoenicum, parentum eorum, origines attingit; quibus explicatis ipsorum Carthaginiensium ortus, incrementa et florentissima tempora usque ad bellum cum Dionysio primo describuntur lib. XVIII. et XIX., quae fere sola memoria ex illa potentissimae civitatis aetate superest. Ventum iam erat eo, ubi Siciliae historia lib. IV. abrupta rursus incipienda esset, ad Dionysii primi tyrannidem. Narrantur itaque Dionysii bella Italica, cum Venetis, Graecis et Gallis, quorum ortus simul declaratur. Dionysii vero patris historia cum usque ad mortem eius in hoc libro continuata esset, proximus XXII. primo Dionysii secundi regnum, liberationem Syracusarum Timoleontis ope, et quae haec insecuta sunt usque ad Agathoclis initia continebat; cuius res gestas in Sicilia et Africa usque ad pacem cum Carthaginiensibus a. 306. exposuit. Regum vero Siciliae cum tot bella cum Carthaginiensibus fuerint, horum quoque consilia et expeditiones commode cum his coniungi potuisse vel potius debuisse, per se patet. Proximo volumine XXIII. extrema Agathoclis, bellum Italicum cum Bruttiis, ubi Bruttiorum quoque origines declarat, eiusque interitum enarravit; quem cum militum peregrinorum seditiones exciperent, ad eas sedandas Pyrrhus in Siciliam vocatus est; ita ut post longas ambages ad eius res gestas redire potuerit auctor; quarum narrationem usque ad reditum eius in Italiam, et cum a Romanis victus esset, fugam in Epirum eodem libro continuavit.

His expositis ad res Macedoniae libro sequenti (XXIV.) redit, cuius imperium, ut supra lib. XVII. dictum erat, Ptolemaeus Ceraunus post Seleuci caedem occupaverat; qui tamen post biennium, exorta ingenti Gallorum migratione, ab iis caesus interiit. Repetit simul auctor Gallorum, qui Illyricum occupaverant, origines; tradit eorum in Graeciam irruptionem, et cladem ad Delphos acceptam. Sequebatur iam lib. XXV. Antigoni Gonnatae imperium, bella cum Gallis et cum Pyrrho, in quo ille Argis interfectus occubuit. Reliqua imperii Antigoni Gonnatae continebat liber proximus XXVI. in quo simul initia Achaici foederis, in Syria vero Antiochi II. regnum usque ad filii Seleuci Callinici accessionem continebantur; huius vero res gestae, bella cum fratre Antiocho Hierace et cum Gallis, usque ad mortem eius libro sequenti XXVII. enarratae erant. His expositis lib. XXVIII. ex Asia

in Europam rediens Trogus, res gestas Demetrii II. et Antigoni Dosonis, foedus maxime cum Achaeis, et victoriam apud Sellasiam enarravit. Dixerat simul in excursu de bello Illyrico, hoc ipso tempore a Romanis cum Teuta gesto. Ventum iam erat ad Philippi II. et Antiochi M. aetatem, i. e. ad ea tempora, quibus Romani post bella Punica, (quae scriptor, quod a consilio eius aliena essent, sub finem operis paucis tantum attigit;) ad orbis terrarum imperium aspirantes, regnorum Macedoniae et Syriae vires primo infringebant, et mox illa prorsus deleverunt. Digna sane erat ingens haec rerum conversio, in qua diutius moraretur Trogus; integros enim quatuor libros inde a XXIX. usque ad XXXII. ei destinavit. Incipit itaque a bellis Philippi cum Dardanis et Aetolis, in quibus cum Philippus cum Cretensibus societatem iunxisset, horum quoque origines expositae erant. Transit inde ad Philippi in Romanos consilia, foedus cum Hannibale et bellum inde exortum, quo Romani eum callidis consiliis in Graecia detinuerunt, usque ad pacem cum iis factam. Pergit tum libro XXX. ad Ptolemaei Philopatoris res gestas et bellum cum Antiocho M. in quo, quantum quidem et ex Iustino et ex prologis concludere licet, haud immerito reprehenditur Trogus, quod in rebus Ptolemaeorum explicandis paulo negligentius versatus fuerit. Excepit haec Philippi cum Romanis bellum, quo devictus fuit. Transitur inde lib. XXXI. ad Antiochi M. res gestas, et primum quidem in Asia orientali adversus Parthos, Bactros et Indos; inde ad contentiones, et mox, cum Hannibal ad eum profugisset, ad bellum cum Romanis, in quo et Aetoli devicti sunt. Excepere haec lib. XXXII. turbae inter Achaeos, Lacedaemonios et Messenios, quibus Philopoemen interiit; et Romanorum in Asia adversus Gallos bellum. Inde Philippi, nova cum Romanis contentione exorta, consilium Bastarnarum ope bellum Italiae inferendi. Qua usus occasione res Illyrici, Pannoniorum et Dacorum origines et incrementa exposuit. Transiit inde ad res Asiae minoris, bella Eumenis, Pergami regis, et turbas ab Hannibale, Antiocho devicto, ibi excitatas. Mors denique Antiochi M., Seleuci Philopatoris regnum usque ad Antiochi Epiphanis initia. Rediit inde libro proximo XXXIII. in Macedoniam, cuius ultima fata explicanda supererant. Enarratur itaque Persei historia, Epiri ruina, Aetolici foederis solutio, bellum denique cum Pseudophilippo, quo devicto Macedonia provincia Romana facta est.

Deducta iam erat historia eo, ubi post Macedonici regni interitum in arctiorem quasi orbem includeretur. Supererant tamen et Aegypti et Syriae, in interiori vero Asia Parthorum et Bactrianorum imperia, plura etiam alia minora regna

vel liberae civitates, quibus fere omnibus imminebant Romani. Ingens itaque restabat moles, quae undecim ultimis libris continebatur. Ordinem autem narrationis ita instituit, ut primo res Syriacas, Aegyptiacas, et quae cum his coniuncta essent, exponeret, ad finem usque libri XXXVII.; his autem subiiceret, quae de Parthis et Bactris dicenda restabant.

Tradit itaque libro XXXIV. bellum primo Achaicum, quo Graecia in Romanorum potestatem cessit. Tum transitu in Asiam facto Antiochi Epiphanis res gestas, et simul regum Aegypti, quos ille bello aggressus est, Ptolemaei Philometoris et fratris eius Physconis initia exponit. Inserta his erat series regum Cappadociae. Inde in Syria Demetrii primi successio: in Asia vero Attali, qui Eumenem excepit, bella cum Selgensibus et rege Prusia. Continuata autem erat Syriae historia sub Demetrio lib. XXXV. usque ad regni occupationem factam ab Alexandro Bala, qui in eum subornatus erat. Inde Alexandri clades, et Demetrii II. successio, qui a Tryphone expulsus in Parthos bellum movit, ubi superioris Asiae motus simul repetiti. Demetrio a Parthis capto, in Syria successit Antiochus Sidetes (lib. XXXVI.), qui caeso Tryphone Iudaeos debellavit; quorum origines, usus hac opportunitate, ἐπεισοδικῶς tradit auctor: post haec ultima regni Pergameni fata, quod hereditate pervenit ad Romanos. Sic vero pervenerat iam Trogus ad ea tempora, quibus Mithridates Magnus exortus est. Explicanda itaque erat regum Ponti series, simulque ipsius Mithridatis, antequam in bella cum Romanis descenderet, initia, quod lib. XXXVII. factum erat, ubi simul commoda offerebatur occasio ad Colchorum et Bospori antiquitates illustrandas. Libro inde proximo XXXVIII. Mithridatis M., dum Cappadociam et Bithyniam occupat, incrementa. Post haec Ptolemaei Physconis post mortem fratris in Aegypto imperium. Continuata tum Syriae historia, Antiochi Sidetis cum Parthis bellum, in quo periit; Demetrius vero II., a Parthis dimissus, regnum recuperavit; qui tamen mox ab Alexandro Zebina solio deiectus, interiit. Sequuntur iam tristissima utriusque regni Syriaci et Aegyptiaci tempora, turbis et seditionibus in familiis regiis exortis, quibus interitum sibi ipsae praeparabant, Syria post Mithridatis necem a Pompeio, Aegypto vero, post Antonii et Cleopatrae cladem, ab Octavio occupata. Enarrata haec erant libris XXXIX. et XL.

His vero omnibus expositis, cum iam omnium regnorum et civitatum, quae ex imperii Macedonici divisione originem traxerant, fata usque ad Romanorum occupationem persecutus esset, supererant tantum regna interioris Asiae, Parthi-

cum et Bactricum; quae cum ipsa quoque ex Seleucidarum imperio progerminassent, silentio praeterire pro consilio operis sui Pompeius noster non potuit. Probandum autem procul dubio in eo est scriptoris iudicium, quod eorum historiam, quippe quae minus arcte cum reliquis coniuncta esset, ne in tanta rerum varietate lectorum animos distraheret, ad hunc usque locum reiicere voluit. Exorsus itaque lib. XLI. a Parthici regni initiis, usque ad Mithridatem regem, sub quo maxime crevit, ea prosequitur. Dictum ibidem in excursu de Arabia. Post haec repetit Bactriani regni historiam, eamque usque ad interitum eius perducit; ubi simul de Indicis rebus loquendi opportunitas fuit. Sequenti vero libro XLI. Parthorum historiam usque ad sua tempora deducit. Expositis vero sic omnibus quae sibi exponenda sumserat, finem narrationi facere potuisset; verum cum toties in decursu historiae de Romanis locutus esset, duobus libris XLII. XLIII. velut in additamento origines eorum exponit, et incrementa paucis indicat; quod tanto minus a consilio alienum erat, cum simul hic de populis Europae occidentalis, Liguribus, Massiliensibus, Hispanis nonnulla tradendi opportunitatem haberet, quibus ultimo libro XLIV. explicatis, sic omni operi finem imposuit.

§. 10.

Ex universo hoc operis Trogi Pompeii conspectu, et quale consilium auctoris in eo fuerit, et quanta arte in vasta rerum quae eo continebantur mole digerenda versatus sit, satis apparere arbitror. Accedimus iam ad locum gravissimum de fide scriptoris, cuius causa omnis haec disputatio a me suscepta est. Pendet vero auctoritas Trogi maxime ex auctoribus quos secutus est; quare, quos singulis libris ante oculos habuerit, in proxima iam disquisitione dispiciendum erit.

COMMENTATIO
DE
TROGI POMPEII
EIUSQUE EPITOMATORIS IUSTINI
FONTIBUS ET AUCTORITATE

AUCTORE
A. H. L. HEEREN

PARS ALTERA
DISQUISITIONEM DE SINGULORUM LIBRORUM FONTIBUS CONTINENS

PRAELECTA IN CONSESSU REG. SOC. SCIENTIARUM
A. D. VI. MART. CIƆIƆCCCII.

---

§. 1.

Operis Trogi Pompeii, *Philippica* inscripti, cuius epitomen, a Iustino confectam, superstitem habemus, quale consilium, qualis ambitus fuerit, in priori commentatione satis mihi declarasse videor. Exposita enim in eo fuisse vidimus *regni Macedonici*, a Philippo et Alexandro M. conditi, *fata ac conversiones*, quibus singulae eius partes tantum non omnes in Romanorum denique imperium cesserunt. Macedonum vero armis cum tot civitates ac regna occupata essent, materia iam per se amplissima haud parum eo crevit, quod quavis occasione oblata episodia intexeret scriptor, quibus urbium ac

populorum, quorum mentio forte iniecta esset, origines et antiquitates exponeret; quo denique factum est, ut Philippica eius vel Macedonica historiae quodammodo universalis loco essent, ita tamen institutae, ut argumento principi, cum ab excursibus seu episodiis ad illud ubique rediret, filumque abruptum resumeret, reliqua essent subiecta. Quod genus historiae scribendae cum primum ab Herodoto apud Graecos illatum esset, (qui ipse poëtarum epicorum, ad quorum exemplum in rebus digerendis et ordinandis sese composuerat, vestigia in eo secutus est,) postea a pluribus aliis, inprimis vero a Theopompo, Isocratis discipulo, adoptatum, hac via ad Romanos pervenit, atque a Trogo quoque Pompeio receptum est, qui a Theopompo non modum tantum historiae condendae et genus scribendi ornatum ac fere rhetoricum, sed nomen quoque operis mutuatus erat.

§. 2.

Expositis itaque iis, quae de ipso scriptore eiusque opere monenda erant, accedo iam ad alteram disquisitionis meae partem, in qua, *quos auctores Trogus Pompeius in singulis operis sui partibus secutus fuerit*, a me disputabitur. Hac enim tantum via nos eo perventuros esse existimo, ut de auctoritate scriptoris nostri, quam fere totam ex auctoribus, quos adiit, pendere, nemo non videt, certius iudicium ferre possimus. Verum, ne maiora forte, quam a me praestari poterunt, exspectaveritis, Sodales, in ipso limine stadii, quod decurrendum mihi sumo, paulum subsistendum, et quale illud sit uno quasi obtutu ostendendum esse arbitror: quo quam arduum et quot quantisque difficultatibus illud impeditum sit, facile omnes intelligent.

§. 3.

Agitur vero hic, quod primum monendum duco, de scriptore, quem non integrum habemus, sed cuius excerpta tantum in *Iustini* libris supersunt. Quo ipso omnem hanc disquisitionem haud parum impediri, satis per se patet. Nam si integrum haberemus *Trogum Pompeium*, facilius etiam de auctoritate eius ac iudicio critico disquiri posse, cum nunc praesidiis gravissimis destitutos saepe in tenebris versari necesse sit, quis non videt?

Accedit ad haec, quod nec Iustinus, nec ipse, ut suspicor equidem, Trogus Pompeius, nomina auctorum, quorum vestigia legeret, usquam, ne uno quidem loco, addiderit. Quod si, non dico in omnibus, at certe interdum, quantumvis raro, factum esset, lumen tamen eo nobis accensum foret,

quo spissae tenebrae, in quibus iam versamur, quodammodo saltem dissipatae essent. Verum plane hoc neglexit Iustinus campumque sic amplissimum reliquit, in quo ingenium ac doctrinam exercere possis.

Nihil igitur aliud restare facile apparet, quam ut Iustini tradita cum reliquorum scriptorum, qui eum antecesserunt narratione conferas. In quo, si comparationem cum iis scriptoribus, quos vel integros vel magna saltem ex parte superstites habemus, Herodoto, Diodoro et aliis, institueris mox Iustinum in multis ab iis discedentem, in aliis multa supplentem, invenies. Quo ipso pretium quidem operis eius egregie augeri, verum disquisitionem de eius fontibus longe difficiliorem reddi, clarum est; cum Trogum Pompeium, quem Iustinus exscripsit, scriptores maxime deperditos ante oculos habuisse, appareat.

§. 4.

Quae cum ita sint, fundum omnis disquisitionis unice fere constituere possunt *reliquiae historicorum Graecorum*, qui inter deperditos numerantur; omninoque ad eam cum fructu instituendam via munita foret, si in iis colligendis atque exponendis diligenter versata forent virorum doctorum studia. Verum hoc ipsum est, ex quo summae nascantur difficultates. Quamvis enim tum a *Vossio* *) aliisque criticis, tum in commentationibus societatis nostrae **), de historicae artis inter Graecos ortu et incrementis, et de singulorum qui superstites nobis sunt scriptorum fide, multa luculenter atque erudite disputata sint, plane tamen adhuc caremus collectione fragmentorum, quae multa tamen et egregia passim supersunt, ex scriptorum historiae deperditorum monumentis; quo quam ardua et difficilis reddatur de Iustini fontibus disquisitio, facile intelligitis. Equidem, cum vix quidquam me profecturum esse intelligerem, nisi criticorum in hoc genere litterarum negligentiae quodammodo subvenirem, priusquam me ad operam accingerem, tum eius scriptoris, ad quem Trogum Pompeium maxime sese composuisse infra docebo, *Theopompi*, tum vero reliquorum, quos eum prae ceteris sibi duces elegisse intelligerem, reliquias, si non omnes, maxime tamen insignes colligere institui; nec leve mihimet ipsi me praesidium inde parasse, ex sequentibus apparebit.

---

*) *In opere de historicis Graecis.*

**) *Cf. Heynii commentationes tum de fontibus Diodori Siculi, tum de historiae scribendae inter Graecos primordiis.*

§. 5.

Quae cum ita sint, facile videbunt lectores, minime illud a me exspectari posse, ut *omnia* Iustini tradita certis et indubitatis argumentis auctoribus suis reddam. Sunt multa, in quibus coniecturae tantum locus sit; alia, in quibus plane nos caecutire fatendum sit; melius enim nonnulla ignorare, quam falsa pro veris tradere duco. Attamen vel sic non inanem operam nostram futuram esse arbitror. Dummodo enim historicorum deperditorum notitiam tibi comparaveris, multa reperies apud Iustinum, quae, unde petita sint, vel luculenter demonstrari, vel probabili saltem coniectura ad auctores suos referri possint. Quod quidem etiam si non in omnibus, at in plurimis certe ostendi poterit, viam tamen satis eo munitam fore arbitror, ut de reliquiis historiae antiquae, quas in Iustini libris superstites habemus, omninoque de eius auctoritate certius iam ac firmius iudicium ferre possimus, nec, quantus sit eius in rerum gestarum memoria exploranda usus ac fides, amplius dubium maneat.

§. 6.

Sex libros priores, populorum antiquiorum, qui tamen Macedonibus postea paruerunt, historiam continere, operique principi *prooemii* instar esse, supra iam suo loco ostendi *). Incipit vero Trogus historias suas *libro primo* ab *Assyriorum* regno, quippe quos primos omnium magnum imperium condidisse cum reliquis scriptoribus Graecis affirmet. Quae de Nino, regni auctore, eius uxore Semiramide, filio Ninya, ac Sardanapalo, qui ab Arbace Medo victus seriem regum Assyriorum clausisse dicitur, tradit, in multis quidem conveniunt cum iis, quae apud Diodorum **) ex Ctesia legimus, verum si ad singula descendas, in nonnullis tamen Iustinum ab eo recedere invenies, v. c. in narratione de interitu Semiramidis, quae a filio, quod amplexus eius peteret, caesa dicitur, de Bactriae rege, quem Iustinus Zoroastrem, Ctesias Oxyarten vocat, et nonnullis aliis. Ab Assyriis ad Medos transierat Trogus, sed his velut in transcursu tantum commemoratis, Iustinus statim ad Persarum res et Cyri historiam pergit; cuius natales et initia tam copiose exponit, ut integram Trogi narrationem descripsisse videatur. In Assyriacis multa sunt in quibus convenit cum Diodori traditis, ex Ctesia maxime petitis; in Cyri contra historia exponenda plerumque sequitur Herodotum, neque tamen uni vel alteri ita sese ad-

*) *Cf. Commentat. I. pag. LVI.*
**) *Diod. lib. II. init.*

dixerat, ut vestigia eius in singulis relinquere dubitaret. Multa enim sunt, quae immutata, multa etiam quae magis exornata videantur. Mythi autem tum de Nino et Semiramide, tum de Cyri pueritia quam varie traditi et inflexi sint a Graecis scriptoribus, abunde constat tum ex Diodoro, tum ex Herodoto *); quare, etsi Ctesiae in Assyriacis et Herodoti in iis quae ad Cyrum pertinent tradita Trogi narrationi fundi instar subesse dubitari nequeat, tamen aliorum quoque scriptorum, ut *Dinonis* fortasse, cuius in rebus Assyriacis magnam fuisse auctoritatem novimus, commentariis usus esse videtur. Equidem, ut dicam quod sentio, Trogum haec non ex ipsis hisce scriptoribus, sed ex *Theopompo* potius petiisse suspicor, ex quo mythica, quae in opus suum recepit, tantum non omnia petita esse, abunde docebunt plura exempla, infra a me commemoranda. Ceterum in re incerta nil certi affirmare audeo; nec, cum de mythis hic quaeramus incertae fidei, diutius in hisce haerere, operae pretium est. Ex eodem autem fonte reliqua quoque, quae de Cyri expeditionibus ac rebus gestis habet, hausta esse videntur; ubi multa sunt, in quibus ab Herodoto discedit; cum contra episodium, quod de Lydorum regibus intexuerat **), quantum quidem ex Iustino colligere licet, qui solam tantum Gygis et Candaulis fabulam exscripsit, ex Herodoto desumtum sit; ex quo Cambysis quoque et Darii Hystaspis petitam esse historiam ***), quilibet videt. Persici saltem regni initia et progressus Theopompum, quem saepe de Persis locutum esse et ratio operis ****) et fragmenta ex eo servata †) docent, attingere debuisse, vix dubitaveris. Mythos praeterea de Aegyptiorum urbibus ideoque de Aegyptiorum antiquitate in librum hunc primum, cum de Cambysis in Aegyptum irruptione loqueretur, immiscuisse Trogum, legimus in librorum argumentis; verum de his nihil excerpsit Iustinus.

§. 7.

Libro *secundo* continetur tum Persarum historia inde a Darii in Scythas expeditione usque ad Xerxis interitum, tum Atheniensium et Thessalorum origines. Praemisit tamen excursum de Scytharum originibus, cap. I—V. satis copiose ex-

*) *Herod. I,* 195.

**) *Iustin. I,* 7. *cf. prolog.*

***) *I,* 9, 18.

****) *Cf. quae de eo disputavimus in Comment. prima.*

†) *V. c. lib. XIV. cf. Athen. pag.* 145.

positis. Habemus quidem gravissimum Scythicae antiquitatis interpretem, Herodotum *), verum quae de Scythis tradit Iustinus, ex alio omnino scriptore petita esse, res ipsa docet. Equidem haec quoque *Theopompea* puto, cuius ingenium omnis haec narratio redolere videtur; tum erudita disputatio cap. II., quare Scythae Aegyptiis antiquitate praestare putandi sint; tum fabularum inter veras historias receptio; tum ipse ab Herodoto dissensus, cum meliora ac certiora se in mythis traditurum esse, professus esset Theopompus **). Ceterum quamvis Scytharum res a multis Graecorum scriptoribus ac vario modo essent expositae, illud tamen memorabile est, apud omnes veras ac genuinas terrarum septentrionalium gentes, tum Asiae tum Europae, quas praeter Herodotum, qui solus earum sedes accuratius definivit, sub Scytharum nomine comprehendunt ceteri cum Iustino, reliquias fabularum superesse, unde quam frequentia ac diuturna commercia Graecis eorumque maxime ad Pontum coloniis cum his populis intercesserint, recte concludas. A Scythicis vero ad Amazonum fabulas deflectit Iustinus ***), quippe quas Scythicae originis ponat; earumque ortum et res gestas usque ad expeditionem contra Athenienses tam copiose et accurate exponit, ut tradita eius inter locos classicos de Amazonibus ponenda sint. Quod ad fundum narrationis attinet, statim in omnium oculos incurret, nihil aliud subesse quam poëtarum figmenta, qui in enarrandis et exornandis hisce fabulis mire sibi placebant; omnemque hunc locum carminis heroici, in quo Thesei proprie res gestae celebrarentur, esse epitomen, admodum verisimile est. Ceterum hic quoque Trogum Pompeium non primum hasce fabulas inter historias recepisse, sed antiquiorem historicum, sive Theopompus fuerit sive alius, praeeuntem sibi habuisse, vel inde patet, quod Amazonum historiam usque ad Thalestrin, quae Alexandri M. amplexus petiisse dicitur, deduxit.

Reliqua libri inde a cap. VI. explent narrationes de priscis Atheniensium rebus gestis, ac bello ipsis a Dario et Xerxe illato; omisit enim Iustinus, quae de Thessalorum originibus, ut ex prologo libri constat, exposuerat Trogus, quae et ipsa procul dubio ex Theopompo, quem de Thessalis in multis Philippicorum suorum locis secutum esse ex ipsis fra-

*) *Herodot. lib. IV.*

**) *Strab. pag. 74. Θεόπομπος ἐξομολογεῖται φήσας ὅτι καὶ μύθους ἐν ταῖς ἱστορίαις ἐρεῖ κρεῖττον ἢ ὡς Ἡρόδοτος καὶ Κτησίας καὶ Ἑλλάνικος καὶ οἱ τὰ Ἰνδικὰ συγγράψαντες.*

***) *Lib. II, 4.*

gmentis constat *), desumta erant. In Atheniensium usque ad Pisistratidarum fugam historia vix quidquam reperies, quod ab aliorum narratione recedat; quare iis diutius immorari vix operae pretium foret; in Persicis autem expeditionibus scriptorem nostrum in omnibus fere Herodotum secutum esse, apparet.

§. 8.

Libro III. continentur primum ultima Xerxis fata, quomodo Artabani scelere interfectus, ac minimus filiorum Artaxerxis parricidio ei successor datus sit. Clarum est Trogum haec ex *Ctesia* petiisse; convenit enim cum eo in omnibus, modo pro Bacabasi nomine, quod corruptum videtur, Megabyzi restituas. Transitu inde facto ad res Graecorum, mutua eorum inter se dissidia, unde mox bella inter Athenienses et Lacedaemonios exarsere, usque ad Atheniensium in Siciliam expeditionem exponit, ita tamen ut primo Peloponnesiorum origines inde ab Heraclidarum reditu repetat. Omnis tamen haec Graecae historiae periodus, si ea exceperis, quae de Lycurgi institutis et bellis Messenicis enarrat, quibus, cum ad delectationem lectori parandam idonea viderentur, paulo diutius immoratus est, strictim tantum exposita est, ut vix conspectum eorum exhibeat, quae ab aliis scriptoribus luculentius tractata sunt. Si de auctore quaeras, quem in his maxime secutus sit, in tanta eius brevitate incerta quidem res est, sunt tamen nonnulla, quae Trogum *Ephori* maxime *Hellenica* ante oculos habuisse suadeant. Nam hunc quoque a Dorica migratione initium narrationis fecisse, omnino autem in rebus Doriensium exponendis, inprimis vero in bellis Messenicis enarrandis fuisse copiosissimum, novimus. Reliqua vix verbo commemorata sunt a Iustino, ita ut in iis quem scriptorem secutus sit, frustra quaeras **).

§. 9.

Cum vero libro tertio historiam usque ad Atheniensium in Siciliam expeditionem deduxisset, *libro* iam *quarto* hanc enarrat, et, rebus Siculis ab initio repetitis, omnem hunc librum iis destinat. Inter scriptores, qui nobis de his rebus

*) *V. c. ap. Athen. pag.* 260. 265. *sq.*

**) *Historias enim suas XXX libris comprehensas, quas ab Heraclidarum reditu, antiquioribus et fabulosis neglectis, inceperat, deduxerat usque ad Perinthi obsidionem a Philippo frustra susceptam. Diod. lib. XVI. pag.* 550.

supersunt, Thucydidem primum locum occupare, nemo ignorat; verum alios sibi duces Trogum elegisse, ex Iustino satis apparet; plura enim legimus quae Thucydides omisit; alia quae aliter narrat. Neque tamen, ex quibus fontibus, quae apud Iustinum habemus, derivata sint, dubium esse potest, cum illud certum sit, eosdem hos esse, ex quibus hauserit Diodorus. Conveniunt enim quae ab utroque tradita sunt cum in reliquis, tum inprimis in nonnullis, quae per se quidem levioris sunt momenti, verum hoc ipso communem maxime originem produnt, v. c. in prisca Siciliae historia, in iis quae de Cocalo rege *) et Anaxilao Rhegii tyranno **) commemorantur; in bello vero Atheniensium cum Syracusanis in iis quae de consiliis ducum Atheniensium, Demosthenis et Niciae ***), de praeliorum casibus, de morte voluntaria Demosthenis, et aliis similibus narrantur. Diodorus se in his *Timaeum* et *Theopompum* secutum esse, ipse indicat ****); nostrum autem scriptorem eosdem duces sibi elegisse, aliquanto clarius fiet ex iis, quae infra ad libros XVIII—XXIII. in quibus ad Sicula rediit, dicemus, ubi eosdem eum auctores ibi quoque ante oculos habuisse, ostendemus.

§. 10.

Libro *quarto* et *quinto* continuatur Graeciae historia ab Atheniensium in Sicilia clade usque ad Philippi Macedonum regis initia. Continentur itaque in iis ultima belli Peloponnesiaci, ideoque Alcibiadis maxime et Lysandri res gestae; mox Spartanorum sub Agesilao in Asia bella; denique Thebanorum sub Epaminonda victoriae, in cuius laudibus celebrandis inprimis sibi placet Iustinus. Cadunt haec omnia in tempora Graeciae florentissima, in quibus exponendis summa historicorum ingenia certamen fere instituisse videantur. Ubi enim desiit Thucydides, non *Xenophon* modo in historiis Graecis, sed *Theopompus* quoque in Hellenicis initium fecerant, ita tamen, ut Xenophon opus suum per XLVIII annos usque ad pugnam ad Mantineam (a. C. 362.) deduceret, cum Theopompus XVII tantum annorum spatium usque ad pugnam navalem ad Cnidum (a. C. 394.) in suo comprehenderet †);

---

*) *Iustin. IV, 2. cf. Diod. pag.* 193.

**) *Iustin. l. c. cf. Diod. pag.* 266.

***) *Iustin. IV, 5. cf. Diod. pag.* 333. 347.

****) *Cf. Heynium de font. Diodori, Commentat. Vol. VII. pag.* 114. 116.

†) *Cf. supra Commentat. I. pag. LIII.*

etsi, quae eo temporis intervallo, quod inter finem Hellenicorum et initium Philippicorum intercedit, gesta erant, si non omnia, saltem graviora, episodiis maiori operi insertis repetita esse, verisimile sit *). Et quamvis Trogum lubens concedam in nonnullis consuluisse Xenophontem, eum tamen hic quoque Theopompum inprimis sibi ducem elegisse, ita tamen ut in aliis praeferret Ephorum, certum est. Nam cum Theopompus summis laudibus extolleret Agesilaum **), et iniquum se praeberet in Epaminondam, quem tribus talentis ab Agesilao corruptum fuisse, ut exercitus ex Laconica deduceret, scribere non erubuit; Trogus quamtumvis laudibus Agesilai nihil detraxerit, primum tamen locum tribuit Epaminondae. In rebus praeterea Alcibiadis quin *Ephorum* maxime secutus sit, prorsus dubitari nequit ***). Ex hoc enim scriptore petita esse non modo quae de reditu Alcibiadis ****), sed maxime etiam quae de caede eius tradit †), certum est.

§. 11.

Sex libros priores, de quibus hactenus disputatum est, operi Trogi Pompeii prooemii instar fuisse, supra monuimus. Pergit itaque iam ad argumentum primarium, *Macedonici imperii historiam*, quae libro VII. VIII. et IX. usque ad Philippi, patris Alexandri M., caedem continuatur. Repetit itaque more suo primum cap. I—V. origines regni Macedonici, quas brevi conspectu exhibet. Discedit vero in iis exponendis ab Herodoto ††); nam ante Perdiccam, a quo regum series incipit apud historiae patrem, commemorat Trogus tum Caranum, tum alios reges barbaros, qui in diversis Macedoniae partibus regnasse dicuntur. Omnino vero in enarranda regum sequentium serie paulo negligentius versatus esse videtur, siquidem et Alcetam et Archelaum eiusque successores usque ad Amyntam Philippi patrem silentio praeteriit; quod tamen Iustini potius festinationi, quam negligentiae Trogi tribuendum videtur, qui procul dubio pleniorem hunc catalo-

*) *Cadunt in haec tempora tum Agesilai tum Epaminondae res gestae; has vero attigisse Theopompum clarum est ex fragmento quod apud Athen. pag.* 614. *habes.*

**) *Plut. in Agesil. Op. I. pag.* 601.

***) *Plut. l. c. pag.* 614.

****) *Cf. Plut. in Alcib. Op. I. pag.* 209.

†) *Cf. Diod. XIV. pag.* 647.

††) *Cf. Herod. VIII,* 139. *sq.*

gum dederat. Ceterum, quem scriptorem in exponendis Macedonici regni initiis secutus sit, dubium prorsus esse nequit; *Theopompum* enim et in his eum et in sequentibus ante oculos habuisse, certum est. Etsi enim Theopómpus Philíppica sua a Philippi demum temporibus inciperet, tamen more suo origines regni episodio exposuerat, quod ex loco Athenaei *), ubi de Perdiccae II. et Archelai regum aetate disputasse dicitur, discimus; praeterea vero eum seriem regum a Carano incepisse, novimus ex fragmento Diodori **), cuius genealogiam quoque, ab Hercule deductam, ibi ab eo expositam habes. Dissensum autem inter scriptores hic intercedere ***), nemo mirabitur, qui quam incerta omnia in antiquitate adeo remota esse debeant, et quantum regum maxime Macedonum res, cum ex Heraclidarum genere essent, poëtarum figmentis exornatae fuerint, meminerit.

§. 12.

Ipsius Philippi, Alexandri patris, historia reliqua *librum VII.* et *duos sequentes* occupat; interiectis tamen et Phocici belli et originum Byzantii historiis. Satis igitur copiose Philippi res gestas a nostro scriptore expositas esse, ipse iam librorum numerus indicat; praesidia vero non contemnenda ad regis historiam in Iustini libris contineri certum est, dummodo quid ipse dare voluerit recte teneas, nec plura quam pro operis consilio ab eo exspectari possunt, postulaveris. Historiam enim continuam, per ordinem temporum digestam, ac critica arte concinnatam frustra quaeras, cum alia copiosius exposita, alia breviter commemorata, alia plane ab eo omissa sint; temporum vero ordo, quamvis in universum observatus fuerit, in singulis tamen inversus sit. Verum aliquoties incidimus in nonnulla, quae apud alios desideres, ita ut Iustini de Philippo tradita reliquorum narrationibus pro supplemento esse possint. Quod autem ad fontem attinet, ex quo sua de Philippo tradita hauserit Trogus, *Theopompum* eum secutum esse, facile concedes, si Iustini de Philippo iudicium cum iis comparaveris, quae a Theopompo de Philippo

*) *Athen. pag.* 217.

**) *Diod. II. pag.* 637. *ex fragmento libri VII., in quo Theopompus nominatim laudatur.*

***) *Cf. Athen. l. c. ubi scriptores, qui seriem regum Macedoniae, diverso admodum modo, constituunt, enumerati inveniuntur: Nicomedes Acanthius, Theopompus, Anaximenes historicus, Hieronymus, Marsyas et Philochorus.*

tradita fuisse legimus. Regem enim in scriptore hoc acrem admodum censorem, atque iniquum in multis iudicem nactum fuisse, tum ab aliis scriptoribus traditur *), tum ex ipsis fragmentis operis eius constat **); quippe qui in rebus ab eo gestis enarrandis malas potius artes quibus imperium haud raro ampliavit, atque in vita maxime privata mores perditos, luxuriam, temulentiam et libidinem, lectorum oculis subiecerit, quam, quae magna sine dubio, praeclara et admiranda in eo essent, exposuerit. Repetita haec invenies magnam partem apud Iustinum; ita ut, quamvis inique egerit in Philippum, ex gravissimo tamen scriptore, quae apud eum legimus, desumta esse, et Theopompi non verba quidem sed sententias tamen nobis in his servatas esse, recte gloriemur. Ex eodem autem scriptore Phocici quoque belli historiam, quam Theopompus nullo modo praetermittere potuit ***), et Byzantii urbis origines petitas esse, nequaquam dubito.

§. 13.

Libro *decimo* ad res Persarum, Philippi aetate, explicandas redit Iustinus. Copiosius enarrata legimus ultima Artaxerxis Mnemonis fata, coniurationem filiorum, et alterius ex iis, Darii, necem a patre ipsi illatam. Ochi seu Artaxerxis tertii historiam et interitum regni Persici sub Dario Codomanno, breviter tantum attigit Iustinus. In Artaxerxis Mnemonis historia certum est, eum ex eodem fonte cum Plutarcho in vita Artaxerxis hausisse; Aspasiae enim Cyri minoris pellicis, et turbarum inde in aula Persica exortarum historiam apud utrumque legimus ****). Ctesias, quem noster scriptor in reliquis maxime sequitur, haec tempora non attigit; quare haec quoque ex Theopompo, qui in Philippicis de rebus Persicis et loqui debuit et locutus est †), petita esse, non sine probabilitatis specie dixeris.

§. 14.

Proximis duobus libris, *undecimo* et *duodecimo*, Alexandri res gestae expositae sunt. In iis pro temporum ratione

---

*) *Cf. Voss. l. c. pag.* 32.

**) *V. c. ap. Athen. pag.* 435. *ubi de Philippi temulentia et iracundia (lib. XXVI.), porro pag.* 166. *ubi (lib. XLIX.) de luxuria eius locutus esse dicitur.*

***) *Constat ex Suida, eum praeter historias singularem librum de expilatoribus templi Delphici composuisse.*

****) *Iustin. X,* 2. *cf. Plut. Op. I. pag.* 1024.

†) *V. c. de luxuria Persarum egit lib. XIV. cf. Athen. pag.* 145.

ordinandis accuratiorem utique diligentiam quam in Philippi historia adhibitam video; ceterum ad historiam Alexandri adornandam parum ex Iustino praesidii peti potest. Quae enim tradit fere omnia clarius et copiosius apud alios scriptores, qui nobis supersunt, Diodorum, Arrianum et reliquos exposita reperies. Fabulas quoque recepit, velut de Amazonum regina ad Alexandrum, ut prolem ex eo susciperet, profecta, de Indiae miraculis, et alia. Sunt quidem in his et in reliquis plura, quae habet etiam Curtius *), quocum eosdem interdum fontes adiisse videtur Trogus. Verum in tanto scriptorum qui de Alexandro scripsere grege, quos duces sibi elegerit explorare vanum foret; nec si explorari possent, multum inde lucraturam esse historiam, ex iis quae modo docui, facile intelligent lectores.

§. 15.

Excipiunt haec *libro* XIII. XIV. et XV. bella inter successores Alexandri M. inde ab eius morte usque ad pugnam ad Ipsum (a. C. 323—301.) gesta. In brevi hoc temporis spatio tantas constat exortas fuisse rerum conversiones, quantas, si nostram aetatem exceperis, vix ulla alia ostendit. Excitabantur vero ipsa hac rerum gestarum magnitudine et copia historicorum ingenia; ita ut nova quasi seges eorum progerminaret, qui vel Alexandri ipsius, vel successorum eius eorumque filiorum, quos *διαδόχους* et *ἀπογόνους* vocant, expeditiones et fata enarrarent. Nullum ex his superstitem nobis voluit esse fortuna; ac nisi praeter Iustinum multa ex iis servassent Diodorus et postea Polybius, temporum illorum memoriam fere nullam haberemus. Pendere tamen ex horum scriptorum notitia librorum Iustini sequentium auctoritatem, per se patet; quare pauca saltem de iis in universum praemonenda duco; copiose enim et accurate de iis disputare, nec huius loci foret nec temporis.

Fuerunt vero inter ipsos iam historiae Alexandri scriptores, qui res etiam post eius mortem gestas commemorarent, atque ad posteriora tempora narrationem suam deducerent; alii vero, qui unice hanc historiae partem explicandam sibi sumerent; quorum scripta pro temporis spatio quod comprehendebant, atque argumenti ratione, diversi rursus generis fuere. Quod ad tempus attinet, aetas *τῶν διαδόχων*, sub quo

*) *V. c. in allocutione ante pugnam ad Issum Curt. III,* 10. *in iis quae ante praelium apud Arbelam acciderunt, Curt. IV,* 13. *et alia.*

nomine proprie proximi Alexandri successores, qui modo comites eius fuerant, comprehenduntur *), usque ad mortem Seleuci Nicatoris, qui ultimus ex iis obiit, caesus a. C. 281., procurrit. Neque tamen terminum hunc communem sibi omnes posuere; cum essent alii, qui partem tantum stadii huius conficerent, alii, qui ultra illud progrederentur. Nec minorem diversitatem deprehendas, si argumentum quod in scriptis suis exposuere spectes. Pauci enim fuisse videntur, qui omnium imperatorum illius aetatis historias, omnemque rerum gestarum molem, scriptis suis complecterentur; cum plerique in eo subsisterent, ut unum alterumve principem celebrandum sibi sumerent. Cum enim ipsi rerum eventis non modo essent aequales, sed imperio quoque vel Seleucidarum, vel Ptolemaeorum, vel aliorum subiecti, atque etiam ex amicis haud raro ac familiaribus essent principum, et sub eorum auspiciis scriberent, fieri fix potuit, quin in horum quoque laudibus celebrandis studium maxime ponerent. Quae cum ita essent, exspectari etiam vix potuit, maxime in temporum illorum turbis, cum continuis inter se odiis ac bellis flagrarent principes, ut sine ira et studio scriberetur historia. Hoc vero ipsum est, unde praesidia nonnulla ad investigandos Iustini nostri fontes peti possunt. Cum enim scriptorum illorum monumenta tantum non omnia interierint, hoc fere unice restat, ut ex eo, qualem se vel in laudando vel in carpendo hoc vel illo principe praebeat Iustinus, quem sibi in eo ducem elegerit, eliciamus. Eminent vero inter scriptores, qui res proximis annis post Alexandri mortem gestas exposuere, *Clitarchus*, Alexandri comes, cuius historiam in libris τῶν περὶ Ἀλέξανδρον conscripserat, simulque proximas conversiones addiderat, scriptor levis admodum fidei **); *Megasthenes*, Seleuci Nicatoris aequalis et amicus, in Indicis suis; *Anaximenes Lampsacenus*, rhetor et historicus, in Philippicis suis seu Macedonicis; *Duris Samius*, qui Macedonica sua iam a Philippi M. aetate exorsus fuerat; *Phylarchus*, qui a Pyrrhi in Peloponnesum irruptione 272. exorsus historias suas viginti octo libris usque ad Cleomenis necem 221. a. C. deduxerat ***); et qui primus fortasse nominandus fuisset, *Hieronymus Cardianus*, primum Eumeni, post Eumenis vero interitum Antigono magno inter amicos et familiares; quare etiam in historiis suis multa in Antigoni gratiam contra Ly-

*) *Cf. Voss. l. c. pag.* 65.

**) *Cf. et Vossium l. c. et Heynium de font. Diod. Sic. Comment. III.*

***) *Suidas in* Φύλαρχος.

simachum prodidisse dicitur *). Hieronymum hunc cum Anaximene prae ceteris secutus est Diodorus, post reliquorum cladem iam primo loco ponendus. Quae apud Iustinum legimus in multis quidem conveniunt cum Diodoro; verum omnino in his libris adeo negligentem se praebuit Iustinus, (a Trogo Pompeio enim diligentius haec exposita fuisse, quis dubitet?) ut et omnem rerum et temporum ordinem turbet, ac multa, quae omnino commemoranda fuissent, plane silentio praetereat, ut omnino non historiam, sed historiae lacinias potius, male inter se confertas, nobis exhibeat. Constat v. c. ex Diodoro, (ut uno exemplo defungar,) Eumenem, cum ex Nora arce in Cappadocia, ubi ab Antigoni ducibus obsidebatur, dolo elapsus esset, imperatorem regii exercitus a Polysperchonte constitutum, belli molem contra Antigonum primum in Asia inferiori, mox in superiori per triennium sustinuisse, donec in Persia post alteram pugnam Argyraspidarum proditione in vincula coniectus, atque Antigono traditus fuerit. Quibus omnibus praetermissis Iustinus statim post fugam ex Nora Eumenem ad Argyraspidas confugisse, atque ab iis supervenienti Antigono traditum fuisse, narrat. Omitto alia, in quibus vel similis vel gravioris negligentiae notam contraxit.

Inseruit tamen Iustinus libris hisce, pro more suo, duo episodia, non indigna quae inspicias; alterum de Cyrenarum urbis originibus **); alterum de Indiae, post Alexandri M. ex ea abitum, conversionibus ***). Cyrenarum urbis primordia exposita invenias libro XIII. ubi Ptolemaeum Soterem Cyrenas sibi subiecisse commemorat. Coloniae huius ortum ab Herodoto quoque expositum esse constat; omnino tamen alium ducem sibi elegisse Iustinum seu Trogum Pompeium, facile intelliges, si utriusque relata comparaveris. Sunt autem, quae habet Iustinus, plane fabulosa, ut ex poëta aliquo petita esse dubitari prorsus nequeat; quod ex Aristaei nym-

*) *Pausan. I. pag.* 23. *Distinguendum esse ab Hieronymo hoc Cardiano alium Hieronymum, quem Rhodium vocant, (nescio quo iure,) vult Vossius. Apparet quidem ex Plutarcho Op. I. pag.* 394. 397. 400. *lecta fuisse Macedonica Hieronymi, in quibus Pyrrhi etiam cum Romanis bella, et in Peloponnesum irruptio descripta erat, quae Hieronymi Cardiani historiae vix dum attingere potuerunt. Verum difficile est de his pronuntiare, cum Hieronymus ad aetatem* 104 *annorum pervenisse dicatur. Cf. Voss. l. c.*

**) *Iustin. XIII,* 7.

***) *Iustin. XV,* 4.

phae Cyrenes filii mytho, apud poëtas, quod vel ex Virgilio *) constat, decantatissimo, abunde patet. Quo ipso quem scriptorem ante oculos habuerit Iustinus, satis clarum fiet; nam omne hoc episodium minime dubito ex *Theopompo* desumtum esse, qui modo suo Cyrenarum urbis antiquitates, poëtae cuiusdam figmenta repetens, in excursu tractasse videtur.

In his si iudicium criticum scriptoris forte desideres, gratia tamen ipsi habenda est pro altero excursu (XV, 4.) de Indiae post Alexandri M. abitum conversionibus, de quibus nihil fere constaret, nisi Iustinus earum memoriam aliquam servasset. Discimus enim ex eo, quae fuerint Sandrocotti, Indorum regis, humili genere orti, qui Indos, Macedonum iugo excusso, in libertatem primum vindicatos mox suo imperio subiecit, ac potentissimi regni Seleucidarum aetate inter Indum et Gangem conditor fuit, origines et incrementa. Petita autem videntur Iustini narrata ex scriptore, qui Seleuci Nicanoris res gestas describendas sibi sumserat; et quamvis nihil certi definire ausim, admodum tamen probabile videtur Iustinum in his *Megasthenem*, Seleuci ad Sandrocottum legatum, clarissimum rerum Indicarum scriptorem, et inter historicos διαδόχων Alexandri insignem, praeeuntem habuisse **).

§. 16.

Cum in libro XV. historia usque ad Cassandri mortem deducta esset, sequuntur iam *libro XVI.* res Macedoniae, ac turbae inter filios eius ac mox inter Demetrium, Pyrrhum, et Lysimachum, excitatae. Vindicat sibi in his Iustinus cum Pausania in Boeoticis et Plutarcho in Demetrio, (a quibus tamen in nonnullis discedit,) primum fere locum, cum Diodori libris, in quibus haec tractata erant, careamus. Exposita haec esse debuere a pluribus scriptoribus, qui successorum Alexandri M. fata et expeditiones descripserunt, ex quibus *Hieronymum, Timaeum, Phylarchum,* eum aliis locis secutum esse, vel vidimus iam, vel deinceps videbimus; sed nil fere continet liber hic Iustini, ex quo, quem potissimum eorum ante oculos habuerit Trogus, sive Hieronymus is fuit sive alius, cum probabilitatis aliqua specie concludere liceat.

---

*) *Virgil. Georg. IV,* 315. *sq.*

**) *Megasthenem Sandrocotti vel Androcotti historiam in Indicis suis exposuisse, constat ex Strabone, pluribus locis. cf. pag.* 1028. 1054. *Desumta autem inde esse a Trogo tradita, ipsae fabulae, quas exhibet, indicare videntur; admodum enim mendacem eum fuisse reprehendit Strabo pag.* 121.

Alteram tamen huius libri partem denuo explet degressio de urbis Heracleae ad Pontum origine et Clearchi, tyrannide in ea potiti, saevitia atque interitu. Celebre est tyranni huius nomen apud plures scriptores *), inprimis tamen constat Memnonem, cuius historias Photius excerpsit, urbis Heracleae fata ideoque Clearchi quoque historiam exposuisse **). Ex Photii tamen excerptis, quatenus Memnonis auctoritate usus fuerit Trogus, diiudicari nequit; incipiunt enim ea a Clearchi demum aetate, ita ut Iustini tradita, qui antiquitates urbis usque ad Clearchi interitum exhibet, iis potius pro supplemento sint. In antiquitatibus vero urbium explanandis, cum Trogum ex Theopompo maxime hausisse pluribus exemplis constet, haec quoque de Heraclea narrata inde petita esse, iam per se probabile foret; nisi ex Athenaeo quoque constaret, Theopompum et origines Heracleae tradidisse, et Clearchi historiam attigisse ***). Ceterum omnis hic locus tam diserte et copiose a Iustino expositus est, ut integram potius Trogi Pompeii narrationem, quam eius epitomen nobis servatam esse, abmodum probabile sit.

§. 17.

Libro XVII. duo continentur. Primo loco historiae regni Macedonici continuatio, ultima nempe Lysimachi fata, qui Macedoniam post Pyrrhum occupaverat, eiusque in bello cum Seleuco exitium. Petita haec sunt ex scriptore qui Seleuci partes foverat contra Lysimachum, in quem iniquiorem se praebet Iustinus; quare *Hieronymi Cardiani* auctoritatem in his secutum esse Trogum Pompeium, probabile est. Scriptorem saltem, qui certamina *τῶν διαδόχων*, proprie dictorum, enarraverit, eum ante oculos habuisse, inde iam apparet, quod ultimum hoc certamen inter proximos Alexandri successores fuisse, ipse monet; Hieronymi vero historiarum terminus hic fuisse videtur.

Praeterea vero, cum de Pyrrho Epiri rege sermo esset, huic quoque libro excursum addidit de regni Epirotici origine. Reges vero Epiri, cum a Pyrrho, Achillis filio, ortum ducerent, regni ipsorum initia non historicis modo, sed poëtis quoque materiam praebere poterant. Patet hoc ex Iustini quoque traditis; nam quae de ipso Pyrrho, de Heleno Priami filio, cui a Pyrrho regnum Chaonum et Andromache Hectoris vidua concessa esse dicitur, legimus, ex poëtarum com-

*) *Cf. Athen. pag. 85. Diod. pag. 500. 529. et alios.*

**) *Phot. cod. 224.*

***) *Athen. pag. 85.*

mentis derivata esse, dubium prorsus esse nequit. Reliqua quae sequuntur non sine fructu leges, quae si cum iis comparaveris, quae Plutarchus in Pyrrho habet, alterum alteri lucem quasi accendere invenies. Omnem autem hanc quoque narrationem *Theopompi* ingenium prodere, facile intelliges; Theopompum autem in Philippicis regni Epirotici origines attingere debuisse, et ipsum docet consilium operis, et fragmenta quae ex eo supersunt, ostendunt. Epiri enim descriptionem eum exhibuisse, et gentes eam incolentes enumerasse, novimus ex Strabone *), qui ipse in locis illis describendis auctoritate eius usus est.

§. 18.

In *libro sequenti XVIII.*, cum ad Pyrrhi res gestas in Italia, eiusque in Siciliam transitum perventum esset, hac occasione usus historicus, res Carthaginiensium, et Siculorum, inprimis vero Syracusanorum illustrandas sibi sumsit, quibus *sex integros libros* inde a XVIII. usque ad finem libri XXIII. destinavit; ita ut libro XVIII. et XIX. antiquitates reipublicae Carthaginiensis, libro XX. vero Graecarum in Italia urbium origines exponeret; in reliquis vero libris Carthaginiensium et Syracusanorum historiam usque ad Romanorum tempora iunctim traderet. Sunt in his multa, quae a Iustino solo memoriae servata sunt, maxime in iis quae de primis Carthaginiensium in Siciliam et Sardiniam expeditionibus, quibus maris imperio potiti ad tantum potentiae fastigium mox evecti sunt, habet. Pertinent itaque haec Iustini ad ea, quae, si quae alia, digna sunt, ut in eorum auctoritatem altius inquiras; ad certiora autem hic pervenire, etsi difficile sit, non tamen plane desperandum videtur. Satis enim certa mihi apud Iustinum vestigia deprehendisse videor, ea quae apud illum lib. XX et XXI. legimus, et ipsa ex Theopompi historiis Philippicis fluxisse, ita tamen, ut *Timaei* quoque auctoritate, quem in Agathoclis rebus eum secutum esse certum est, interdum usus fuerit. Quamvis enim Siciliae res non proprie ad Philippum spectarent, intactas tamen praetermittere in opere suo plane non potuit, cum res omnino Philippi aevo gestas exponendas sibi sumsisset, in quod cadunt Dionysii iunioris tempora, Dionis et mox Timoleontis expeditiones **).

---

*) *Strab.* 494.

**) *Timoleontis historiam enarrasse Theopompum patet ex Plut. Op. I. pag. 237. Iustinus Timoleontis nomen appellare neglexit; sed Trogum omnem belli ab eo gesti historiam exposuisse, docet prologus libri XXI.*

Destinaverat vero hisce teste Diodoro Siculo tres integros operis sui libros, i. e. XLI—XLIII., quod plura etiam fragmenta, ex iis servata, confirmant *). Res praeterea Italiae eum attigisse, ac tum de Graecis urbibus ibi conditis, velut de Tarento, tum de populis indigenis, velut de Umbris et de Tuscis egisse, atque ortum, mores et instituta eorum exposuisse, certe constat **). Quod ad Romam attinet, semel tantum eius nomen, cum urbem a Gallis incensam esse perhiberet, memoratum fuisse testatur Plinius ***); qui omnino primum eum Graecorum de occidentalis Europae regionibus et populis egisse auctor est. Conveniunt haec omnia cum iis, quae apud Iustinum legimus, ut statim apparebit; unum tamen est de quo dubitare possis, num Theopompus Carthaginiensium quoque res attigerit, ita ut Iustinus in his quoque eum sequi potuerit? In paucis, quae ex Theopompi opere supersunt fragmentis, nihil quidem, quod ad Carthaginem referri possit, reperio; verum Carthaginiensium res minime ab eo silentio praeteriri potuisse, res ipsa docet. Quomodo enim Syracusanorum, qui continua fere bella cum Carthaginiensibus gerebant, res exponere potuisset, nisi horum quoque expeditiones descripsisset; quas si attigit, origines quoque urbis eorum et incrementa more suo ac pro consilio universi operis in excursu repetere debuit. Quare, si in rebus Siculis et Italicis Trogum nostrum Theopompum secutum esse ostendero, certissima coniectura, eum in rebus Punicis quoque eundem ante oculos habuisse, concludere mihi videor. Accedit, quod omnis haec de Carthagine narratio talis est, ut Theopompi ingenium prodere videatur. Quae enim de ipsa origine urbis enarrat ****), more suo mythis ac fabulis exornavit; ubi vero in sequentibus inde a cap. VI. ad aetatem historicam descendit, gravissimum habes scriptorem, a quo reipublicae Carthaginiensis incrementa, quantum ex Iustino concludere licet, egregie exposita erant. Verum certiora haec fient, si Iustini de rebus Siculis et Italicis tradita cum fragmentis, quae ex Theopompi opere supersunt, conferamus.

Exorsus erat Theopompus, ut ex Diodoro Siculo constat †), Sicula sua ab imperio Dionysii primi; continuaverat ea usque ad exitium Dionysii secundi: quae respondent iis,

*) *Libros tamen XXXIX. et XL. Sicula quoque continuisse, supra pag. LIV. n.***) iam ex fragmentis ostendi.*

**) *Vide mox infra.*

***) *Plin. I. pag. 324. edit. Paris.*

****) *Iustin. XVIII, 4. 5.*

†) *Diod. XVI. pag. 465.*

quae apud Iustinum libro XX. et XXI. legimus. Diodorus vero cum ipse Theopompum inter auctores quos maxime in his secutus sit, nominet, apud hunc scriptorem tradita eius pleniora superesse certum est. Eundem autem ducem Trogum Pompeium quoque sibi elegisse, si utriusque scripta conferas, facile agnoscas. Quamvis enim apud Iustinum omnia in brevem admodum epitomen contracta sint, vix tamen invenies, in quo a Diodori narratione recedat.

A Dionysii primi historia transit Iustinus ad urbes Graecas in Italia conditas, Crotoniatarum, Sybaritarum, Tarentinorum et alias*). Copiose de his egisse Theopompum, atque in eorum libidines maxime, moresque depravatos acerrime invectum esse, constat ex multis Athenaei locis, qui descriptionem incredibilis luxuriae, qua diffluebant, nobis servavit; quae Iustinus quoque in iis quae de Crotoniatis habet, commemorat. Restitutam tamen esse docet disciplinam morum Pythagorae philosophi praeceptis, et schola ab eo condita; qua usus occasione plura de philosophi Samii historia, itineribus ac disciplina tradit; ut locum hunc vere classicum dixeris. Haec quoque ex Theopompo depromta esse, verisimile est, quem libro Philippicorum VIII. de Pythagora egisse, summisque eius philosophiam laudibus extulisse, novimus ex Athenaeo**). Magnifice autem adeo Theopompum de Pythagora sensisse, nemo mirabitur, qui severitatem eius in commendanda morum disciplina, de qua tam egregie meritus erat Pythagoras, noverit.

§. 19.

Praeter urbes Graecas in Italia conditas, plura etiam de populis eam incolentibus, Tuscis, Umbris, Liguribus, ut et de maris Adriatici nomine annotat Iustinus. Quae omnia ex Theopompo desumta esse vix dubitaveris, si de iisdem populis eorumque originibus, migrationibus ac moribus eum egisse noveris; quae partim apud Athenaeum, partim apud alios memoriae prodita sunt. Nam de Umbris teste Athenaeo egerat lib. XXI., de Tuscis lib. XLIII., ac copiose eum de utrisque locutum esse satis patet ex iis, quae Athenaeus de eorum moribus atque incredibili luxuria ex eo excerpsit. Eodem vero libro eum de Liguriae populis egisse, discimus ex Stephano de urbibus***); de mari vero Adriatico eum non

---

*) *Cf. Athen. pag.* 166. 443. *seq.*

**) *Athen. pag.* 213.

***) *Steph. in* 'Ιψίκουροι.

egisse modo, sed nomen quoque, quod et apud Iustinum legimus, ex Adria urbe repetiisse, testis est Strabo*). Quod ad Romam attinet, semel tantum huius urbis apud Theopompum mentionem iniectam esse, cum de Gallorum expeditionibus loqueretur, docui ex Plinio; nec multum abest quin hunc ipsum locum Latine nobis a Iustino servatum esse putem; ita enim prorsus ut Plinius auctor est, semel urbem Romam in hac narratione commemoratam invenies.

§. 20.

Plura quidem esse in his quae ad coniecturas redeant, non diffiteor; attamen omnibus collatis satis mihi demonstrasse videor, summam Theopompi apud Trogum Pompeium in rebus Carthaginiensium, Siculorum, et Italorum exponendis fuisse auctoritatem. Neque tamen solum Theopompum eum consuluisse, inde apparet, quod Syracusanorum et Carthaginiensium historiam ultra ea tempora, quae Theopompus in historiis suis comprehenderet, usque ad Agathoclis interitum continuavit. Quae itaque apud Iustinum inde ab initio lib. XXI. legimus, non amplius ex Theopompo, sed aliunde petita esse, per se patet.

Destinavit autem Agathoclis historiae duos fere integros libros, XXII. et XXIII.; copiosior enim in ea enarranda fuisse videtur, quod ad lectorem delectandum ac suaviter detinendum amplissima praesidia contineret. Iustinum vero si cum Diodoro, quem principem in Agathoclis historia locum obtinere nemo ignorat, contuleris, in multis eos a se discedere, in aliis tamen inter se convenire deprehendes. Neque tamen haec mirationem facient, dummodo quos uterque auctores secutus sit, perspexeris. Syracusarum historiam, inprimis vero Agathoclis res gestas, a duobus maxime eiusdem aevi scriptoribus expositas esse novimus, a *Timaeo* in *Σικελικοῖς*, octo libris antiquiora quoque complexis**), atque a *Callia* eiusdem aetatis homine, qui solas Agathoclis res gestas perscripserat. Mirifice tamen hi duo inter se dissenserunt. Cal-

---

*) *Strab. pag.* 488. *ubi pro ποταμοῦ legendum esse πόλεως annotavit iam Casaubonus.*

**) *Vult Vossius de Hist. Graec. pag.* 82. *duo Timaei opera lecta fuisse, alterum Σικελικὰ καὶ Ἰταλικά; alterum Σικελικὰ καὶ Ἑλληνικὰ inscriptum. Sed falsum eum in hoc esse mihi quidem persuasum est. Citantur enim plerumque apud scriptores omnino Timaei* Sicula, *in quibus tamen simul de rebus Italicis et Graecis loqui et potuit et debuit, cum tot vinculis gentes hae essent coniunctae. — De Callia cf. Voss. l. c. pag.* 68.

lias enim turpiter tyranno adulatus, summis eum laudibus ad coelum sustulerat. Contra Timaeus, quem omnino admodum maledicum fuisse tradunt omnes, privato in Agathoclem odio incensus, quippe a quo ex urbe expulsus esset, calumniis vindictam quaerens, acerrime in eum invectus fuerat. Inter utrumque Diodorus, non sine iudicio critico in historia Agathoclis enarranda versatus, medium tenet. Contra si Iustinum inspexeris, quem secutus sit, facile apparet. Iniquissimum enim Agathoclis in eo obtrectatorem nemo non cognoscet, ita ut omnia prorsus Timaei convicia in historiis eius repetita videantur. Iam enim a puero omnibus eum flagitiis contaminatum fuisse perhibet*), uxorem, quam viduam duxisse auctor est Diodorus**), stupro ante cognitam habuisse tradit, post adeptam vero tyrannidem incredibili prorsus saevitia in omnes grassatum esse. Neque tamen sola haec coniectura ponuntur, sed certissimis argumentis probari possunt, si inspexeris quae *Polybius* ex Timaeo***) exscripsit, ut quam iniquum se contra Agathoclem praebuerit ostenderet. Sunt enim haec eadem quae totidem fere verbis apud Iustinum legimus; ita ut Trogum Pompeium praeter Theopompum in Siciliae rebus Timaei maxime auctoritate usum esse, dubitari prorsus nequeat. Deduxerat autem historias suas usque ad Pyrrhi ex Sicilia discessum, et mox Romanorum in insulam transitum, teste Polybio, qui sua se ibi incipere profitetur, ubi Timaeus desierat. Ceterum eum non in rebus Siculis exponendis substitisse, sed de reliquis quoque populis Italiae, Africae, Hispaniae etc. locutum esse, atque regionum descriptiones subiunxisse, cum aliunde tum inprimis ex Polybio constat†), qui, quam levis fidei scriptor fuerit, erudite ostendit.

§. 21.

A Siculorum et Carthaginiensium rebus *libro XXIV.* rursus ad Macedonica et Graeca redit Iustinus. Perventum autem iam erat ad ea tempora, ubi proximis Alexandri successoribus exstinctis eorum posteri seu ἐπίγονοι regna occuparunt, ac mutuis inter se bellis plerumque decertarunt. Alios itaque duces, si non in omnibus, tamen in multis eligere sibi debuisse Trogum per se patet, cum plerique historias suas usque ad haec tempora deduxissent. Sunt ex his

*) *Iustin. XXII,* 1.

**) *Diod. XIX. pag.* 671.

***) *Polybius in fragmentis lib. XII,* 15.

†) *Polyb. l. c.*

multa quae Iustinus solus memoriae servavit; velut quae statim in fronte *libri XXIV.* de incestis Ptolemaei Cerauni et Arsinoes sororis eius nuptiis, et tragoediis eas insecutis legimus, quae quidem unde desumta sint, haud facile dixeris. Incidisse tamen in Ptolemaei huius tempora constat ingentes Gallorum migrationes et in Macedoniam, Graeciam et Asiam irruptiones; quas singulari diligentia exposuit Iustinus, ut scriptorem in rebus Gallicis exponendis diligentissimum ante oculos habuisse videatur. Fuisse hic videtur, quisquis fuit, idem quem *Pausanias* quoque in rebus Gallicis, quas aliquoties commemorat, exscripsit *). Convenit enim plerumque cum Iustino tum in nominibus ducum, tum in rerum gestarum narratione, et si forte sint in quibus a se invicem discedant, vel librariorum, vel ipsius Iustini socordiae haec tribuenda videntur. Auctorem tamen suum neuter nominavit, et cum Gallorum expeditiones tum a rerum Macedonicarum tum Asiaticarum scriptoribus, velut a Phylarcho, ab Hieronymo, et aliis expositae esse debuerint, quem ex iis potissimum secutus sit Trogus, non amplius liquet; etsi unum ex his ante oculos eum habuisse, certum sit.

Fuisse vero constat haec tempora ea, in quibus Pyrrhi Epiri regis nomen maxime splenderet, in quo celebrando adeo copiosus fuit Trogus, ut eum scriptorem, qui ample de eo locutus fuerat, ante oculos habuisse, certum sit. Multos historiam regis huius tractasse, cum et rerum Graecarum et Sicularum atque Italicarum scriptores eam attingere deberent, satis constat; ideoque magnum iam dissensum scriptorum in pueritia regis enarranda commemorat Plutarchus **). Provocat hic scriptor in vita Pyrrhi praeter *Dionysium* Halicarnasseum, in bellis Romanis ad *Hieronymum*, sive Cardianum sive alium ***), qui ipsis commentariis regiis sese usum fuisse commemoravit. Verum praeterea in Pyrrhi rebus exponendis inprimis celebrem fuisse novimus *Timaeum* historicum; qui non modo in Siculis eas attigerat, sed libro singulari,

---

*) *Pausan. pag.* 833. *sq. Apud utrumque dux Gallorum Belgius in Macedoniam, Brennus in Graeciam irrupisse traditur. Sed Belgii expeditionem, quam copiose describit Iustinus, Pausanias paucis tantum attingit, quod proprie Phocica exponeret. De tertio Gallorum exercitu sub Acichorio apud Iustinum nil commemoratur.*

**) *Plutarch. Op. I. pag.* 384.

***) *Vid. supra pag. LXXVII. n.* *).

ab historiis Siculis diverso, eas enarraverat *). Cum vero in rebus Siculis enarrandis, ut supra vidimus, tanta fuerit apud Trogum Timaei auctoritas, eum in Pyrrhi quoque historia enarranda ad eam maxime confugisse, admodum probabile est.

§. 22.

Quae sub finem *libri XXVI.* de turbulento Cyrenarum statu subiunguntur, ex rerum Macedonicarum scriptore desumta esse dubitari nequit, sive Duris Samius is fuerit, sive Hieronymus modo commemoratus, sive potius Phylarchus statim commemorandus. Continet enim narrationem de Demetrio, Antigoni Gonatae fratre, a Cyrenaeis ad regnum invitato, et turbis inde exortis **). Ex iisdem scriptoribus petita puto, quae *libro XXVII.* et *XXVIII.* de statu Macedoniae sub Demetrio Philippi patre, de rebus Syriacis sub Callinico eiusque fratre Antiocho, qui Hierax cognominatus fuit, et Epiroticis sub Pyrrhi posteris legimus, in quibus Iustinum unicum fere ex omni antiquitate testem superstitem habemus. Eum autem in his omnibus ex scriptoribus modo laudatis *Phylarchum* maxime secutum esse, etsi certis argumentis probari nequeat, gravis tamen oritur suspicio. Reliquerat enim Phylarchus sive Philarchus, Ptolemaei Euergetae et Philopatoris aequalis, libros XXVIII historiarum, inde ab expeditione Pyrrhi in Peloponnesum, usque ad Ptolemaei Euergetae et Cleomenis regis Spartanorum sub Philopatore mortem; a. C. 272—220 ***). Provocat ad eius auctoritatem Plutarchus tum in Cleomene †), tum in Arato ††); acriter autem eum reprehendit Polybius †††), cum Spartanorum potius et Macedonum, quam Achaeorum partibus faveret. Hoc autem ipsum est, quare Trogum eum secutum esse coniiciam. Nam si, quae de laudibus Spartanorum et Cleomenis lib. XXVIII. cap. 4. habet, legeris, illud saltem

*) *Cicero Epist. ad Div. V, 12.*

**) *Male hunc Demetrium saepe permutatum invenies cum Demetrio Macedoniae rege, Antigoni Gonatae non fratre sed filio; quem Cyrenarum regnum occupasse frustra contendunt. Cf. Allgemeine Weltgeschichte von Guthrie und Gray, III. pag. 732.*

***) *Vid. supra pag. LXXVI.*

†) *Plut. Op. I. pag. 807.*

††) *Plut. l. c. pag. 1045.*

†††) *Polyb. II, 56. sq.*

concedes, scriptorem qui in hisce celebrandis sibi placeret, Trogum sibi ducem elegisse*).

§. 23.

Perventum itaque iam erat ad Philippi secundi aetatem; i. e. ad ea tempora ubi Romani, qui iam Carthaginiensibus devictis mirifice creverant, rebus Orientis sese immiscere coeperunt. Novum quasi rerum ordinem, cum in omnibus fere imperiis novi simul reges succederent, hic incipere, Iustinus ipse in fronte *libri XXIX.* observare non neglexit; atque novos quoque in sequentibus eum duces sibi elegisse, satis patet. Nobilissimum autem horum temporum scriptorem usque ad regni Macedonici, foederis Achaeorum, et Carthaginis interitum constat fuisse Polybium, quem in *libris proximis XXIX–XXXIV.* ita ubique ante oculos habuisse videtur Trogus, ut vix alium inspexerit. Concedent hoc facile omnes, qui Polybii reliquias cum hisce libris contulerint, etsi more suo multa praetermisit Trogus, alia rhetorice exornavit. Singulis haec argumentis probare, supervacaneum foret; quantum vero ad supplendum Polybium in hisce libris fortasse lateat, criticorum acumini investigandum relinquo.

§. 24.

Sed difficilior iam oritur quaestio, quem scriptorem Trogus Pompeius in iis temporibus, quae Polybii aetatem sequebantur, describendis ante oculos habuerit, et ducem sibi elegerit? Est vero haec disquisitio non difficilis modo, verum etiam gravissima. Omnem enim hanc Iustini partem, quae *libros* inde a XXXV. usque ad XLII. comprehendit, cum ea et postrema regni Seleucidarum et Mithridatica et Parthica contineantur, quae omnia a nemine alio ita tradita habemus, praestantissimam esse ex historiis eius, ideoque ex quibus fontibus haec profluxerint, si quid aliud, investigatu dignum esse, facile omnes concedent. De quo cum diu dubitassem, multaque frustra conatus essem, denique apud Athenaeum vestigia eius scriptoris deprehendi, quem in his sibi ducem elegerat Trogus. Omnino autem dubitari nequit, fuisse

*) *Locum insignem de Cleomenis regis modestia et continentia, in tanta civium suorum luxuria, servavit ex Phylarcho Athenaeus, et quidem ex libro historiarum eius XXXV., pag.* 171. 172. *qui eum in rebus Antigoni Gonatae pag.* 438. *Ptolemaei Philadelphi pag.* 530. *et Demetrii Poliorcetae pag.* 614. *et saepius laudat.*

hunc *Posidonium*, philosophum Stoicum, qui Polybii historiam continuavit. Lectum enim olim fuisse novimus amplissimum Posidonii huius opus *res post Polybium*, *τὰ μετὰ τὸν Πολύβιον*, LII libris complexum; ex quo multa fragmenta tum alii scriptores, tum inprimis Athenaeus servarunt. Quod ad scriptorem attinet, abunde constat eum non alium fuisse nisi celeberrimum philosophum Stoicum, Pompeii aequalem et amicum, qui ortus ex Apamea, Rhodi tamen et docuit et magistratus gessit. Non enim audiendus Suidas in *Ποσειδώνιος*, qui opus hoc ad alium Posidonium et ipsum Stoicum, sed Alexandrinum, transfert. Apamensem enim diserte eum vocat Athenaeus *), atque ipse Strabo, qui eum saepe laudat, testatur. Quod ad temporis spatium attinet, quod opus comprehendebat, ex ipso titulo clarum est, incipere illud debuisse inde ab Achaici foederis interitu, Demetrii II., Nicatoris, initiis in Syria, Ptolemaei Euergetae II. seu Physconis in Aegypto, et Mithridatis V. (apud alios VI.), magni Mithridatis patris, in Ponto, i. e. ab anno a. C. circiter 146. Confirmatur hoc ipsis apud Athenaeum reliquiis, in quibus nihil invenies, quod ad priora tempora pertineat. Deductum autem fuisse videtur, quantum ex hisce fragmentis concludere licet, usque ad Mithridatis M. ideoque et Pontici et Syriaci regni interitum, i. e. ad annum a. C. 64., ita ut spatium 82 circiter annorum comprehenderit. Nam libro XXXIII. egerat scriptor de Antiocho Grypo **), a. 96. interfecto; libro vero XLVII. usque ad tempora Alexandri, Physconis filii a. 88. interemti, descenderat ***). Addit quidem Suidas, continuatum fuisse hoc opus usque ad bellum Cyrenaicum, et Ptolemaeum; sed quis hic sit Ptolemaeus, et quale illud bellum, non additur; Vossium autem qui de Ptolemaeo I. et

*) *Athen. pag.* 211. *Quae Strabo ex Posidonio habet pleraque quidem ex alio opere de* Oceano *desumta sunt; non tamen omnia; nam pag.* 492. *ad Pompeii res ab eo descriptas provocat, quae partem operis huius constituebant. Ceterum num ii quoque loci, quos Plutarchus in vita Marcelli et aliorum Romanorum ex Posidonio excitat, ex hoc scripto desumti sint, recte dubitabis. Sunt ibi plura quae vix in eo locum habere potuerint. Ego, ne forte diversa miscerem, in disquisitione mea unice* Athenaei *fragmenta, quae omnia ex nostro opere desumta esse, dubium prorsus esse nequit, pro fundo disputationis posui.*

**) *Athen. pag.* 246.

***) *Athen. pag.* 549.

Ophellae bello haec explicat*), quae plus 200 annis antecesserunt, falsum esse, nemo non facile intelligit; nos vero, quamvis annus quo desierit Posidonius non accurate constitui possit, non tamen multum in periodo quam comprehenderet errare potuisse, res ipsa docebit. Composuisse se autem videtur Posidonius, ut decebat eum qui continuaret Polybii opus, omnino ad eius exemplum. Condiderat enim ipse quoque historiam καθολικὴν, quod ipse indicat Athenaeus, cum eum multarum nationum res gestas, mores et instituta, explicasse auctor est**). Quantam autem molem tractandam sibi sumserit Posidonius, facile intelligent omnes, qui quot et quanta in haec tempora incidant bella et civitatum et regnorum conversiones meminerint. Omnem autem terrarum orbem illa aetate cognitum comprehendisse in historiis suis Posidonium, ex ipsis fragmentis clarum est, quae eum de Celtis***) et Germanis†) non minus quam de Parthis egisse docent. Sed in eo quoque imitatus est Polybium, quod non bella solum et res gestas, sed leges quoque, instituta et mores, tum populorum tum principum depingeret, et luxuriam eorum castigaret; quod fragmenta operis apud Athenaeum tantum non omnia ostendunt.

Non leve itaque damnum interitu historiarum Posidonii nos perpessos esse facile intelligent omnes; verum cum reliquias earum in libris Iustini XXXVI–XLII. nobis superesse posuerim, restat ut rationes quibus haec sententia nititur proferam. Desumtae autem hae sunt primo ex universo rerum ab utroque narratarum et argumento et dispositione, tum vero ex singulis locis, in quibus Trogum nostrum Posidonium ante oculos habuisse clarum est. Nam quod ad argumentum operis Posidonii universum eiusque dispositionem attinet, ille, quantum ex omnibus eius reliquiis concludere licet, cum ipse Graecus esset, res etiam Graecorum et Macedonum primo quasi loco posuit; ita ut, etsi Romanorum tanta illo tempore esset potentia et gloria, regna tamen Macedonica, Seleucidarum et Ptolemaeorum, filum quasi exhiberent, cui reliqua annecterentur. Inprimis enim in Seleucidarum rebus enarrandis diligentissimus fuisse videtur Posidonius, quippe ad quorum historiam pars fragmentorum apud Athenaeum longe maxima referenda sit; ita ut Deme-

---

*) *Voss. l. c. pag.* 156.

**) *Athen. pag.* 151.

***) *De Celtis egerat lib. XXIII. Athen. pag.* 151. *sq.*

†) *De Germanis lib. XXX. Athen. pag.* 154.

trii II., Antiochi Sidetis et Antiochi Grypi inprimis res gestas copiose enarraverit. Eundem autem ordinem Trogum quoque Pompeium instituisse, ideoque in eo Posidonium in universum expressisse, in conspectu operis eius iam monui. Convenisse enim apparet utrumque in eo, ut non Romanam proprie historiam, sed populorum a Romanis devictorum potius scripserit. Unde Trogum vix meliorem sibi ducem eligere potuisse, cuius vestigiis insisteret, facile omnes intelligent.

Quae apud Iustinum lib. XXXV. legimus, de Demetrio I., ab Alexandro Bala everso, petita sunt ex Polybio, ut ex fragmentis huius scriptoris constat *). Verum inde ab initio libri XXXVI., ubi se a Polybio iam destitutum videret Trogus, Posidonium sequi incipit. Et ea quidem quae in ipsa fronte de Demetrio II., mox a Parthis capto, narrantur, ex Posidonio petita esse, certum est. Missum enim dicit Iustinus Demetrium a Parthorum rege in Hyrcaniam, et regali cultu ibi habitum esse. Tradita haec erant a Posidonio lib. XVI. teste Athenaeo, qui locum eius exscripsit **). Excipiunt haec apud Iustinum eius de Iudaeorum gente tradita, quae, cum semel hunc ducem sibi sequendum sumsisset, ipsi quoque deberi, dubium vix esse potest. Nam cum Posidonius de rebus Seleucidarum hac aetate, in quam incidunt bella Iudaica, copiose ageret, mentionem huius populi omittere plane non potuit; atque ex rerum Syriacarum scriptore, cum inter medias res Seleucidarum intercurrat, eam depromptam esse, lubens, ni fallor, concedes. Adde quod non fata modo, sed mores quoque et victum populi exposuit, in quo Posidonii genium facile agnoscas. Vera autem ac falsa permixta esse, in scriptore Graeco, rerum Iudaicarum parum perito, nemo mirabitur. Claudunt librum ultima regni Pergameni fata, quae et ipsa Posidonium pro operis ratione attingere debuisse, res ipsa docet.

§. 25.

Libros duo sequentes XXXVII. et *XXXVIII.* fere integrum destinavit Trogus Mithridatis Magni historiae. Locum hunc esse classicum, cum non modo bella cum Romanis, sed initia quoque et incrementa Mithridatis, a nemine alio exposita, contineat, nemo ignorat in historia antiqua paululum versatus; apud Trogum vero ipsum origines quoque regni Pon-

*) *Cf. Polyb. fragm. lib. XXXIII, 14. sq.*

**) *Athen. pag.* 153.

tici, quas praetermisit Iustinus, repetitas fuisse, constat ex prologis. Res a Mithridate gestas incidere in tempora quorum historias conscripserat Posidonius, ex iis quae supra disputavimus clarum est; eumque eas non modo attigisse, sed copiose quoque de iis agere debuisse, cum nemo maiorem nominis famam quam Mithridates illa aetate fere assecutus sit, facile concedent omnes. Verum non in solis coniecturis hic subsistendum est; nam egregium et amplissimum locum ex Posidonii Mithridaticis exscripsit Athenaeus, de Athenione, quem ad favorem Atheniensium captandum ad eos legatum miserat Mithridates, qui mox ex philosopho tyrannus factus imperium urbis occupaverat, et crudelissime exercuerat *). Tam praeclare autem enarrata, tam vividis coloribus haec depicta sunt a Posidonio, ut qui locum hunc legerint, eum inter primos sibi historicos locum vindicasse, nec male tantum scriptorem ducem sibi elegisse Trogum, facile concesserint. Ex hoc itaque scriptore adumbratam esse celebrem *Mithridatis* ad exercitum *orationem*, quam integram sese ex Trogo exhibere ipse profitetur Iustinus**), dubium prorsus esse nequit. Ceterum si in iis quae his libris continentur Trogum ante oculos habuisse Posidonium adhuc dubitaveris, novum tibi argumentum praebebunt, quae in ultimis capitibus, quibus ad Aegypti et Syriae res revertit Trogus, tum de Ptolemaei Physconis moribus, tum de Antiochi Sidetis in Parthos expeditione, et incredibili, qua exercitus eius diffluebat, luxuria commemorantur; utrumque enim felici quodam casu ex Posidonio exscripsit Athenaeus. Nam quae apud Iustinum de monstrosa Physconis obesitate, ac turpi et ridiculo eius vestitu legimus, repetita ex eo ac paulum exornata fuisse a Trogo satis patet***); ex utriusque vero loci comparatione error etiam corrigitur, in quem incidit Athenaeus, contra temporum rationem Posidonium Scipioni Africano (Aemiliano) ad Physconem legato comitem fuisse perhibens. Verum non hoc dixerat Posidonius, sed illud tantum, Africanum cum per urbem Alexandriam incederet incolis spectaculo fuisse, ut tradit Iustinus. — De Antiochi porro Sidetis non modo expeditione contra Parthos Posidonium egisse, sed de immensa atque incredibili tum regis ipsius tum exercitus sui, omnisque illa aetate Syrorum populi, luxu, ut et de caede re-

*) *Athen. pag.* 211—214. *ubi ipsa verba habes Posidonii.*

**) *Iustin. XXXIV,* 4—8.

***) *Athen. pag.* 549. (*ex libro VIII.*)

gis cum omni exercitu, eadem, quae Trogus habet, tradidisse, clarum erit, si locos apud Athenaeum ex eo exscriptos, cum nostro scriptore contuleris *).

§. 26.

Libris duobus proximis XXXIX. et *XL.* continuatur regni Syriaci historia, interiectis simul Aegypti rebus, usque ad interitum regni; bella nempe intestina inter Grypum et Cicycenum; expulsionem Seleucidarum, occupationem Tigranis, donec eo a Romanis victo Syria in formam provinciae a Pompeio redacta est. Omnia haec ex eodem scriptore, Posidonio, desumta esse, facile concedes; cum ex temporum ordine ad haec descendere deberet narratio Posidonii, nec ipse tantum ducem sine idonea causa facile deseruerit Trogus. Posidonium vero de rebus Antiochi Grypi copiose egisse, ipsa docent fragmenta; ex quibus tria sunt, quae ad hunc regem pertinent **). Deductam itaque fuisse videmus ex Iustino Posidonii historiam usque ad Syriam a Romanis occupatam, atque ad finem usque belli Mithridatici; nam quae de ultimis Ptolemaeorum imperii fatis, ut ex prologis constat, pro operis sui ratione addiderat Trogus, cum res suo aevo gestae essent, facile subiungere potuit.

§. 27.

Expositis sic Syriae et Aegypti conversionibus, transit iam scriptor *libris XLI.* et *XLII.* ad res Parthorum, inserto simul de regni Bactriani, ut et Armeniorum originibus, episodio. Parthica Iustini ipso auro pretiosiora esse, cum ex iis solis, post reliquorum scriptorum interitum, conspectus historiae tanti populi exhiberi, regumque series usque ad Augusti tempora constitui possit, nemo ignorat nisi qui in historia antiqua plane hospes sit. Quare ad fidem historiae Parthicae explorandam gravissimam esse quaestionem, unde Iustinus vel potius Trogus sua de Parthis petierit, nemo non videt. Quamvis vero et alii fuerint scriptores, qui Parthica iam ante Trogum exposuerant, in quibus inprimis commemoratur *Apollodorus Artemites*, saepius Straboni laudatus ***), confugisse tamen videtur Trogus in his quoque uni-

*) *Athen. pag.* 210. 439. (*ex libro XVI.*) *pag.* 540. (*ex libro XIV.*)

**) *Athen. pag.* 153. *ex lib. IV. pag.* 246. *ex lib. XXXIII. pag.* 540. *ex lib. XXVIII.*

***) *Strab.* 505. 688. *sq.*

ce ad *Posidonii* auctoritatem. Scriptorem hunc pro consilio suo de Parthis agere debuisse, tacite concedent omnes, qui quae supra disputavimus legerint. Nam res Syriae ne enarrare quidem poterat nisi Parthica quoque exponeret, ob mutua horum populorum bella. Demetrii quoque secundi, et Antiochi Sidetis, expeditiones in Parthos infelici eventu susceptas ab eo descriptas fuisse, supra vidimus. Mox in bellis Mithridaticis etiam Parthorum mentio saepe iniicienda erat. Omnino vero cum tanta esset Parthorum ea aetate cuius historiam conscripsit nominis fama, tantum imperium, quis non videt, Posidonium res Parthorum non modo attingere, sed copiose de iis agere debuisse? Docent hoc etiam fragmenta ab Athenaeo ex eo servata, ex quibus praeter ea quae de bellis eorum cum Syris modo commemoravi, eum mores quoque, leges et instituta gentis libro maxime quarto operis sui exposuisse, patet *). Quare cum Iustinus eundem hunc ordinem sequatur, ut primo populi mores et instituta tradat, ac tum demum ad historiam eorum pergat, in hoc ipso iam agnoscas Posidonii ingenium, quem in hoc maxime sibi placuisse, ut de vita ac cultu nationum ageret, supra iam docui. Verum si haec omnia nondum sufficiant ad fidem faciendam opinioni nostrae, alia ratio superest, quae omnem prorsus dubitationem tollat. Memoria namque iniicitur apud Iustinum XLII, 2. Himeri cuiusdam, qui sub Phraate (ex Arsacidis VII.) cum regi in deliciis ac Babyloniae praefectus esset, urbem hanc aliasque civitates tyrannicâ crudelitate vexasse dicitur. Secundo autem quodam casu factum est, ut eandem hanc de Himero narratiunculam ex ipso Posidonio, libro operis XXVI., exscripserit Athenaeus **). Quae cum ita sint, ex quo fonte Trogus Parthica sua hauserit, nempe ex gravissimo scriptore, Posidonio, obscurum amplius esse nequit.

Quod ad ea attinet quae de regno Bactriano habet Iustinus, ex eodem ea fonte profluxisse, etsi certo affirmari nequeat, vix tamen dubitari potest. Incidunt enim regni Bactriani conversiones non modo in eadem haec tempora quae Posi-

---

*) *Athen. pag.* 152. *cf. quae Strabo ex eo de imperii forma apud eos servavit pag.* 515. *ex quo pro corrupto* populorum ordo *apud Iustinum XLI,* 2, 2. *verisimile est legendum esse:* cognatorum [? propinquorum *FR.*] ordo. *Coniicerem* popularium ordo, *dummodo id pro* cognatorum *dici posse concederes.*

**) *Athen. pag.* 466.

donius descripsit; sed etiam cum Parthorum rebus ita coniuncta fuere, ut qui has conscripserit illas praeterire non potuerit. Exemplum habes Apollodorum Artemitam, supra laudatum, cuius Parthica in rebus Bactrianis laudat Strabo *). Noster vero scriptor, num eum quoque praeter Posidonium inspexerit, incertum est.

In antiquitate Armeniorum exponenda, quam ἐπεισοδικῶς Iustinum tractare supra dixi, eosdem auctores secutus est, ex quibus Strabo quoque fabulam de Armenio gentis conditore et Iasonis in Argonautarum expeditione comite depromsit, unde cognationem inter Armenios et Thessalos intercedere olim creditum fuit **). Ex poëtarum figmentis in historiam haec recepta esse, dubium esse nequit; sed Strabo quoque ex quo auctore haec petierit, memorare neglexit; quare num hic quoque Posidonius fuerit, an alius, definire non audeo.

§. 28.

His vero omnibus expositis Trogus *libris duobus postremis* ad occidentem reversus, primo lib. XLIII. origines Romanorum et simul Massiliensium, ultimo vero XLIV. res Hispaniae brevi conspectu proposuerat. Sunt tamen in his quoque libris plura memoratu quam maxime digna. In Romanorum enim antiquitate illustranda a reliquorum traditis in pluribus discedit; quae de Massiliae ortu et incrementis habet, praeter eum memoriae servavit nemo. Verum unde haec ab eo petita sint, haud facile dixeris. Primum tamen illud certum est, non ex Romano, sed ex Graeco scriptore desumta ea esse; num vero omnia ex eodem, an ex diversis scriptoribus petita sint, difficilior est quaestio. Romanorum origines qui primi Graecorum exposuerint, constat ex Dionysio Halicarnasseo et Plutarcho in Romulo. Fuerunt vero hi *Timaeus*, qui primus omnium in Siculis suis, quae Italiae quoque res continuisse supra vidimus, copiosius de iis locutus erat ***); nam Theopompus solum tantum nomen urbis commemoraverat ****). Praeter eum laudatur *Promathion* quidam, homo ceteroquin ignotus †), et *Diocles* ex Peparetho insula ortus, cuius tanta apud Romanos aucto-

*) *Strab. XI. pag.* 516.
**) *Strab. XI. pag.* 530.
***) *Dionys. Hal. I. pag.* 60.
****) *Vid. supra pag.* LXXXIII.
†) *Plut. Op. I. pag.* 18.

ritas fuit, ut Fabius quoque Pictor eum secutus sit *). Hunc autem in rebus Romanis ante oculos habuisse Trogum plane dubitari nequit, si quae Iustinus lib. XLII, 2. habet, cum iis contuleris, quae ex eo servavit Plutarchus in Romulo. Vixisse hunc Dioclem probabile fecit *Vossius* belli Hannibalici tempore **), verum num in opere suo sola tantum Romana tractaverit, an omnino Italica, incertum est, cum ne titulus quidem libri servatus sit. Attamen Massiliensium quoque origines ex eodem scriptore repetitas esse, si, quam arcte de iis narratio apud Iustinum cum Romanorum historia coniuncta sit, perspexeris ***), admodum probabile est; quamquam si fuerint, qui ad *Timaeum* potius haec referenda esse contendant, non adversabor.

Quod denique ad *Hispanica* attinet, quae *ultimo libro* continentur, ea quoque ex Graeco scriptore depromta esse, ex fabulis Graecis de Hercule, Geryone et aliis, quas immiscet, clarum est. Diversus autem fuisse videtur et a Timaeo et a Diocle; posterioris enim aetatis scriptorem eum fuisse, ex iis quae de Viriatho commemorantur, patet. Orta est inde apud me suspicio, *Posidonium* hunc fuisse; incidunt enim bella Lusitanica in ea tempora, quae ille describenda sibi sumserat; omnino autem eum rerum occidentalium non ignarum fuisse, satis patet ex iis, quae ex opere eius de Oceano Strabo passim descripsit. Verum de hoc aliorum esto iudicium, cum nonnulla ignorare, quam incerta pro certis vel falsa pro veris venditare, melius mihi videri, ipse iam in fronte disputationis professus sim.

§. 29.

Quae hactenus disputavi, sufficere quodammodo arbitror ad certius ac firmius iudicium de opere Trogi Pompeii ferendum. Quod enim *primo* ad fontes attinet quibus usus est, quamvis ipse Romanus esset, unice tamen eos *Graecos* fuisse, vidimus, in quo iudicium hominis, cum non Romanam, sed Graecam potius seu Macedonicam historiam condere vellet, facile probabis. Romanos quidem scriptores eum non ignorasse ex eo patet, quod Iustinus Livium ab eo et Sallustium reprehensos ait †), quod orationes non obliquas sed rectas historiis suis intexuerint. Ex Graecis porro scriptoribus

---

*) *Plut. l. c. pag.* 19.

**) *Vossius l. c. pag.* 353.

***) *Vide Iustin. XLIII,* 3.

†) *Iustin. XXXVIII,* 3.

eum non ubique illos, quos nos maxime probamus, evolvisse, negari quidem nequit; secutus tamen fuisse videtur sui aevi iudicium; nostrum vero post tantorum scriptorum interitum admodum incertum esse, quis non videt? Auctorum enim quorum vestigia pressit, Theopompi, Ephori, Hieronymi, Timaei, Phylarchi, Polybii, Posidonii, Dioclis et aliorum auctoritatem illa aetate summam fuisse, satis constat. Quare reliquias nobis summorum ingeniorum in ipsis operis sui reliquiis multas ac praeclaras servasse, facile omnes concedent. *Porro* quod ad fidem historicam attinet, quatenus ea ex auctoribus pendeat, hoc ipso iam declaratum est. Verum quomodo Trogus auctoribus quos evolvit usus sit, num, etiamsi verba mutaverit, ipsa tamen tradita religiose exhibuerit, recte quaeritur. Certius sane nos de his iudicaturos esse, si integrum haberemus Trogi opus, facile intelligent lectores; nunc cum in iis quae vel perverse vel saltem negligenter narrata sunt semper incertum maneat, eane culpa Trogi sit, an vero qui ex eius operibus excerpta dedit, Iustini, illud tantum quaeri potest, qua fide Iustinus in Trogo excerpendo versatus fuerit: de quo statim dispiciemus. Equidem Trogum ipsum auctorum quos secutus est tradita ex proposito invertisse atque immutasse vix crediderim, cum ipse eo fidem suam infregisset, cum scripta virorum illorum omnium manibus tererentur; verum ita tamen et suo et saeculi sui genio, quod rhetoricum historiae scribendae genus inprimis probaret, indulsisse videtur, ut cum lectores vel ad commiserationem flectere, vel ad admirationem rapere, vel risum interdum iis movere vellet, aliorum tradita modo ornate modo cum lepore atque ingenii quodam acumine proferre studeret, quod aliquoties iam, in commentatione exemplis allatis probavi. Quod quamvis saeculi potius quam ipsius viri vitium fuerit, nemo tamen veritatis studiosus probabit; etsi nostra aetate idem fere observare licet, cum non quam vere, sed quam eleganter, quam ad voluptatem parandam res gestae enarratae sint, vulgo quaerant lectores. Ceterum eo quod mythos seu fabulas, maxime in originibus et antiquitatibus populorum ac civitatum explicandis, in historias suas admiscuit Trogus, fidem eius minime infringi, ex supra dictis intelligitur. Quamvis enim iis nullus prorsus fundus quam poëtarum commenta subessent, minime tamen haec Trogo vitio verti possunt, cum non ipse primus ex poëtarum monumentis ea in historiam admiserit, sed ex scriptoribus potius, ceteroquin gravissimis, velut Theopompo et aliis, e quorum auctoritate pendebat, repetierit.

§. 30.

Restat itaque iam ut *de ipso Iustino* iudicium nostrum feramus, et *quomodo is in auctore suo excerpendo et compilando versatus sit*, explicemus. In quo non defensionem Iustini me susceptnrum esse, ex iis, quae supra monui, iam perspectum habent lectores. Nam si historias Iustini epitomen operis Trogi Pompeii dixeris, atque ad criticae artis regulas exegeris, negligentissimi scriptoris notam eum fugere nullo modo posse, negari prorsus nequit. Copiose enim narravit multa, quae contrahenda fuissent; contraxit alia, quae non pleniora ab eo enarrata esse, iure doleas; omisit plane multa ad rerum gestarum ordinem perspiciendum ac recte tenendum prorsus necessaria. Verum ne inique ac praepóstere de eo iudicemus, primum omnium quid ipse promiserit ac compendio suo exhibere voluerit, dispiciendum est. Neque vero in hoc nos errare passus est, cum ipse in praefatione libri sui ingenue ac diserte quo consilio laborem hunc susceperit, profiteatur. „Operis enim, inquit, Trogi Pompeii per otium, „quo in urbe versabamur, cognitione quaeque dignissima „excerpsi; et, omissis iis, quae nec cognoscendi voluptate „iucunda, nec exemplo erant necessaria, breve veluti florum „corpusculum feci: ut haberent et qui Graeca didicissent, „quo admonerentur, et qui non didicissent, quo instruerentur." Patet itaque ex ipsis hisce scriptoris verbis, eum non omne opus Trogi in epitomen redigere, nec compendium historiae universae conficere, sed *anthologiam* potius *historicam*, ex magno opere Trogi collectam, exhibere voluisse, quae et ad voluptatem parandam, et ad mores formandos commoda esset. Quae si recte teneas, iudicium primo scriptoris in iis quae vel enarranda elegit, vel neglexit, facile probabis. Sunt enim sane talia, ut lectorem cum voluptate detinere, atque ingenium eius formare possint. Deinde vero, qui sit Iustini in historia antiqua usus criticus, certius iam definire licebit. Qui enim historias eius diligentius inspexerit, modo in narrationes copiose et ornate confectas, modo in alias breviter admodum et ieiune expositas incidet. Scilicet in illis, quod aliquoties in commentatione annotavi, Trogum ipsum fere integrum habemns; in his illud tantum sibi propositum habuit scriptor, ut nexum narrationis servaret, non ut singula quae forte per se memoratu digna essent, commemoraret. Quare tot ac tantorum scriptorum reliquias in Iustini libris nobis servatas esse, gaudere potius decet, quam conqueri, quod nostris desideriis non omnino satisfecerit, nec plura, quam ipse exhibere voluit, apud eum legantur.

TROGI POMPEII
FRAGMENTA
VETERUMQUE ALIQUOT SCRIPTORUM
DE EODEM ET IUSTINO
LOCI

1. Trogus historicus in XXII. femininum a flamine protulit *haec flaminea: Papicio propter mortem flamineae flaminio obiit*). Priscian. V*, 3, 12.

*) „*Duo Mss.* *Papicio flamineae* (*unus flaminiae*) *flami-* „*nio obiit. Lego: Papirius propter mortem flamineae, fla-* „*minio abiit. A. Gellius lib. X. cap.* 15. *de flamine Diali,* „*Uxorem si amisit, inquit, flaminio decedit. Sed* „*quae Trogo et Prisciano est flaminea, Gellio est flami-* „*nica; et flaminia, flaminis domus.*" *Haec Bongarsius: cuius coniecturam* abiit *pro* obiit *firmat Ms. Leid. Gronov. in quo legitur etiam* haec flaminica. *Papicio flamen, et flaminicae. Krehlius sic scripsit: Papicio Flaminea flaminio obiit. Cf. eius adnotat.*

2. Trogus Pompeius in lib. VI. *Inde Scepsim petit, quo se Medias interfecta socru contulerat. Is ab Herculide petito colloquio*). Priscian. VI*, 11, 63.

3. Teucrus. De hoc fabula duplex est: nam et de parentibus eius dupliciter traditur. Alii enim Curetis et Idaeae nymphae; alii, inter quos et Trogus, Scamandri filium tradunt: qui Scamander quum Creta frugum inopia laboraret, cum parte tertia populi ad exteras sedes quaerendas profectus est, ab Apolline monitus, ibi eum habiturum sedes, ubi noctu a terrigenis oppugnatus esset. Quum ad Frygiam venisset et castra posuisset, noctu mures arcuum nervos et loramenta armorum adroserunt. Scamander hos interpretatus hostes esse terrigenas, in Idae montis radicibus aedificia collocavit: qui quum adversus Bebrycas finitimos bellum gereret, victor in Xantho flumine lapsus non comparuit, qui post a Cretensibus in honorem regis sui Scamander appellatus est: filioque eius Teucro regnum traditum, qui cives e suo nomine Teucros appellavit, qui post a rege Troe Troiani dicti sunt, et templum Apollini constituit, quem Sminthium appellavit. Cretenses enim murem *Sminthicem* dicunt. Alii *etc. Vetus interpr. Virgil. in Aen. III*, 108. *versum hunc:* Teucrus Rhoeteas primum est advectus ad oras.

4. *Ductoresque alii quos Africa terra triumphis*
Dives alit.

Triumphis dives. i. e. bellicosa. et quidam dicunt Afros nunquam triumphasse. Plinius autem II. historiae naturalis et Pompeius Trogus Afros dicunt pompam triumphi primos invenisse, quam sibi Romani postea vindicaverunt. Livius autem Andronicus refert, eos de Romanis saepius triumphasse suasque porticus Romanis spoliis adornasse**). Merito ergo *dives triumphis. Idem ad Aen. IV*, 37.

---

*) *Ms. Leid.* petito alloquio. *Caeterum hoc fragmentum egregie illustrat Xenophon Hellen. III*, 1, 8—21. *ex quo loco suspiceris pro* Herculide (*cf. interpp. ad Iustin. VI*, 1, 2.) *legendum esse* Dercyllide.

**) *Carthaginienses triumphasse indicat Iustinus quoque XIX*, 1, 7.

5. Et in Aegypto septenos uno utero simul gigni, auctor est Trogus. *Plinius Hist. Nat. VII*, 3, 3.*)

6. Perdices quidem et maritos suos fallunt, quoniam intemperantia libidinis frangunt earum ova, ne incubando detineantur. Tunc inter se dimicant mares, desiderio feminarum; victum aiunt Venerem pati: id quidem et coturnices Trogus, et gallinaceos aliquando: perdices vero a domitis feros, et novos, aut victos, iniri promiscue. *Idem X*, 33, 51.

7. Pili a cute exeunt crassa hirti; feminis tenuiores, equis in iuba largi, in armis leoni: dasypodi et in buccis intus, et in pedibus: quae utraque Trogus et in lepore tradidit, hoc exemplo libidinosiores hominum quoque hirtos colligens. *Idem XI*, 39, 104.

8. Addidit morum quoque aspectus simili modo apud nos Trogus, et ipse auctor severissimus; quos verbis eius subiiciam: *Frons ubi est magna, segnem animum subesse significat; quibus parva, mobilem; quibus rotunda, iracundum, velut hoc vestigio tumoris apparente. Supercilia quibus porriguntur in rectum, molles significant; quibus iuxta nasum flexa sunt, austeros; quibus iuxta tempora inflexa, derisores; quibus in totum demissa, malevolos et invidos. Oculi quibuscunque sunt longi, maleficos esse indicant. Qui carnosos a naribus angulos habent, malitiae notam praebent. Candida pars extenta, notam impudentiae habet; qui identidem operire solent, inconstantiae. Oricularum magnitudo, loquacitatis et stultitiae nota est.* Hactenus Trogus. *Idem XI*, 52, 114.

9. Nam folia palmarum apud Babylonios seri, atque ita arborem provenire, Trogum credidisse demiror. *Idem XVII*, 10, 9.

10. Trogus auctor est, circa Lyciam penicillos mollissimos

---

*) *Cf. Solin. Polyhist. cap.* 1. §. 31. *Caeterum quae ex Trogo transtulit Plinius, recte arbitrantur non esse ex historiarum libris, sed ex eo potius opere, quod de animalibus scripsisse traditur. Cf. infra n.* 11.

nasci in alto, unde ablatae sint spongiae. *Idem XXXI. extr.*

11. Sed et Valgius et Verrius, et Trogus de animalibus: hae res *lacte* dicuntur*); at consuetudo tamen aliud sequitur. *Charisius lib. I. pag. 79. ed. Putsch.*

12. Me contra dicente, neminem scriptorum, quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentitum: prodente quin etiam, in quo Livius, in quo Sallustius, in quo Corn. Tacitus, in quo denique Trogus, manifestis testibus convincerentur. *Flavius Vopiscus in Aureliano cap. 2.*

13. Et mihi quidem id animi fuit, non ut Sallustios, Livios, Tacitos, Trogos, atque omnes disertissimos imitarer viros in vita principum et temporibus disserendis, sed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum *etc. Idem in Probo cap. 2.*

14. Ad intelligendas autem extremas partes Danielis multiplex Graecorum historia necessaria est *etc.* praecipueque nostri Livii, et Pompeii Trogi atque Iustini, qui omnem extremae visionis narrant historiam, et post Alexandrum usque ad Caesarem Augustum, Syriae et Aegypti, id est, Seleuci et Antiochi, et Ptolemaeorum bella describunt. *Hieronymus prooem. in Daniel.*

15. Quo interfecto [Balthasare] a Dario rege Medorum, qui Cyri regis Persarum avunculus fuit, et Cyro Persa, quae duo regna Esaias ascensorem bigae cameli et asini vocat, destructum esse imperium Chaldaeorum. Quod quidem et Xenophon in Cyri maioris scribit infantia, et Pompeius Trogus et multi alii, qui barbaras scripsere historias. *Idem in cap. 5. Daniel.*

16. Iustinus, qui Graecam vel potius peregrinam, Trogum Pompeium secutus, non Latine tantum, sicut ille, verum etiam breviter scripsit historiam, opus librorum suorum sic incipit: *Principio rerum — totius Orientis populos subegit.* Qualibet autem fide rerum vel iste vel Trogus scripserit: nam quaedam illos fuisse mentitos,

---

*) „*Leg. fortasse: hi tres lacte dicunt.*" BONGARS.

aliae fideliores litterae ostendunt: constat tamen et inter alios scriptores, regnum Assyriorum a Nino rege fuisse longe lateque porrectum. *Augustinus lib. IV. de civitate Dei cap.* 6.

17. Pompeius historicus eiusque breviator Iustinus docet *etc. Orosius Hist. lib. I. cap.* 8.

18. Ait enim Pompeius sive Iustinus hoc modo: *Aegyptii cum scabiem et vitiliginem paterentur* *) etc. *Idem ibid. cap.* 10.

19. Et quoniam ex hoc iam Punica bella succedunt, res ipsa exigit, ut de Carthagine, quae ante urbem Romam duos et septuaginta annos ab Elisa condita invenitur, eius cladibus ac domesticis malis, sicut Pompeius Trogus et Iustinus exprimunt, vel pauca referantur. Carthaginienses — homines ut victimas immolabant, aetatemque impuberem, quae etiam hostium misericordiam provocaret, aris admovebant. — Itaque Carthaginienses adversis Diis propter istiusmodi sacra, sicut Pompeius Trogus et Iustinus fatentur, sicut autem apud nos constat, propter praesumtionem impietatemque ipsorum irato Deo, quum in Sicilia diu infeliciter dimicassent *etc. Idem lib. IV. cap.* 6.

20. In primo libello expositum a nobis est, Pompeium Trogum et Cornelium Tacitum commemorasse, non plene quidem, nostrum vero Moysen, etiam ipsorum testimonio fidelem, fideliter sufficienterque dixisse, Aegyptios *etc. Idem lib. VII. cap.* 27.

21. Maximas illas Scythicas gentes, formidatosque cunctis maioribus, Alexandro quoque illi Magno, sicut Pompeius Corneliusque testati sunt, evitatas *etc. Idem ibid. cap.* 34.

22. De monte Aetna Iustinus in libro historiarum**) ita scribit, dicens: *Siciliae tellus tenuis ac fragilis et cavernis quibusdam fistulisque ita penetrabilis* etc. *Isidorus Hispal. de natura rerum cap.* 6.

---

*) *Leguntur haec apud Iustin.* XXXVI, 2, 12. *Omnino Orosius ex Iustino pleraque transcripsit in historias suas.*

**) *IV,* 1, 2.

23. Ex quorum [Gothorum] nomine vel genere Trogus Pompeius Parthorum dicit extitisse prosapiam. *Iornandes de rebus Geticis cap.* 6.

24. Cyrus rex Persarum, post grande intervallum et paene post sexcentorum triginta annorum tempora, Pompeio Trogo testante, Getarum reginae Thamiri sibi exitiale intulit bellum. *Idem cap.* 10.

25. Refert Pompeius Trogus Mithridatis regis futuram excellentiam praemonstratam, his verbis: *Nam et eo quo genitus est anno, et eo quo regnare primum coepit, stella cometes per utrumque tempus septuaginta diebus ita luxit, ut coelum omne flagrare videretur. Nam et magnitudine sui quartam coeli partem occupaverat, et fulguris sui radiis nitorem solis vicerat, et cum oriretur occumberetque, quatuor horarum spatium consumebat* *). *Servatus Lupus Ferrariensis epist.* 20.

26. Memini me legisse in Bibliotheca Fuldensi in libro Trogi Pompeii, Augustum dedisse edictum de describendo orbe Tarracone, et idem edictum in libro illo dicebatur datum Tarracone: dilata tamen executio propter negotiorum multitudinem diu. *Luitprandus in Adversar. n.* 200. (*Opp. ed. Antverp.* 1640. *pag.* 490.)

27. Quod ut mecum coniicias, collationem Philippi et Alexandri, Trogo Pompeio vel Iustino compendiario eius, si mavis, auctore revolvamus. Ait ergo: *Fuit Philippus rex armorum quam conviviorum studiosior* etc.**) *Ioannes Saresberiensis lib. V. Policrat. cap.* 12.

28. Eo tempore floruit Pompeius Trogus, natione Hispanus, qui totius orbis historias a tempore Nini regis Assyriorum usque ad monarchiam Caesaris Latino sermone deduxit, distinguens per libros XLIV. quorum abbreviationem fecit Iustinus eius discipulus: qui Iustinus philosophus Antonino Pio librum de Christiana religione compositum tradidit, et benignum eum Christianis fecit ***).

---

*) *Iustin. XXXVII,* 2, 2. *sq.*

**) *Exstant lib. IX. Iustini cap.* 8. §. 4. *Idem Saresber. Trogum Pompeium multis etiam aliis locis citavit, velut lib. VI. cap.* 14. *et* 17. *lib. VIII. cap.* 6. *et* 18.

***) *Cf. supra pag. II. VI. et VIII.*

Martinus Polonus in Antonino Pio (*pag.* 157. *ed. Antverp.* 1574.)

29. Anno divinae incarnationis IX. Caesare Augusto imperii sui LI. agente annum, Trogus Pompeius chronica sua terminavit, in quibus quasi mundi praeteriti cursum ad memoriam posterorum reduxit. Ita namque Romanorum remp. et arma, quae gens illa late per orbem terrarum circumtulit, ab initio usque ad praesens tempus prosequitur, ut qui res eius legerit, ad construendum Romanum imperium virtutem et fortunam discat contendisse. *Matthaeus Westmonasteriensis in floribus historiarum pag.* 44. (*ed. Francof.* 1601.)

IUSTINI
HISTORIARUM
PHILIPPICARUM
EX
TROGO POMPEIO
LIBRI XLIV.

PRAEFATIO

IUSTINI

Cum multi ex Romanis, etiam consularis dignitatis viri, 1
es Romanas Graeco peregrinoque sermone in historiam
ontulissent, sive aemulatione gloriae, sive varietate et
ovitate operis delectatus, vir priscae eloquentiae, Tro-
us Pompeius, Graecas, et totius orbis historias Latino
ermone composuit; ut, cum nostra Graece, Graeca quo-
ue nostra lingua legi possent; prorsus rem magni et
nimi, et operis adgressus. Nam cum plerisque auctori- 2
us, singulorum regum vel populorum res gestas scriben-
ibus, opus suum ardui laboris videatur, nonne nobis
ompeius Herculea audacia orbem terrarum adgressus
ideri debet; cuius libris omnium seculorum, regum,
ationum, populorumque res gestae continentur? Et 3
uae historici Graecorum, prout commodum cuique fuit,
nter sese gregatim occupaverunt, omissis quae sine fru-
tu erant, ea omnia Pompeius divisa temporibus, et serie
erum digesta composuit. Horum igitur quatuor et qua- 4
raginta voluminum (nam totidem edidit) per otium, quo
i Urbe versabamur, cognitione quaeque dignissima ex-

DIVERSITAS LECTIONIS GRAEVIANAE.

Praef. §. 3. *gregatim occuparunt.*

cerpsi; et omissis his, quae nec cognoscendi voluptate iucunda, nec exemplo erant necessaria, breve veluti florum corpusculum feci; ut haberent et qui Graeca didicissent, quo admonerentur; et qui non didicissent, quo in-
5 struerentur. Quod ad te, imperator Antonine, non cognoscendi magis quam emendandi causa transmisi: simul ut et otii mei, cuius et Cato reddendam rationem putat,
6 apud te opera constaret. Sufficit enim mihi in hoc tempore iudicium tuum, apud posteros, cum obtrectationis invidia decesserit, industriae testimonium habituro.

DIV. LECT. GRAEV.

---

§. 5. *ad te non tam cognoscendi quam emendandi causa* etc. omissis quae sunt interposita — *Cato reddendam operam putat, apud te ratio constaret.*

IUSTINI HISTORIARUM PHILIPPICARUM ET TOTIUS MUNDI ORIGINUM ET TERRAE SITUS EX TROGO POMPEIO

LIBER I.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Assyriorum prima monarchia sub Nino.*
2. *Semiramidis a filio tandem interfectae imperium.*
3. *Postremus Assyriorum rex Sardanapalus.*
4. *Medorum monarchia sub Astyage, Cyri avo.*
5. *Cyri pueritia, adolescentia; et Harpagi ad Cyrum admonitio.*
6. *Sybaren belli comitem Cyrus nobili praemio donat, et Astyagen regno spoliat.*
7. *Idem Croesum vincit, et Lydos debellat, ac sub iugo astute retinet. Candaulis tragoedia.*
8. *Bellum Scythicum, in quo initia Cyro felicia, finis autem luctuosissimus.*
9. *Cambyses Cyro succedit, et suomet gladio conficitur. Legitimo herede Smerdi sublato, Magi rerum potiuntur. Ostanes aliorum principum opera adiutus, Magos de medio tollit.*
10. *Darius ex equi hinnitu servi industria fit tertius Persarum rex: Cyri filiam in matrimonium recipit: Babyloniam obsidet.*

CAPUT I.

1 PRINCIPIO rerum, gentium nationumque imperium pe-
nes reges erat: quos ad fastigium huius maiestatis
non ambitio popularis, sed spectata inter bonos mo-
2 deratio provehebat. Populus nullis legibus tenebatur:
3 arbitria principum pro legibus erant. Fines imperii tueri
magis, quam proferre, mos erat; intra suam cuique pa-
4 triam regna finiebantur. Primus omnium Ninus, rex As-
syriorum, veterem et quasi avitum gentibus morem nova
5 imperii cupiditate mutavit. Hic primus intulit bella fini-
timis, et rudes adhuc ad resistendum populos, terminos
6 usque Libyae perdomuit. Fuere quidem temporibus an-
tiquiores, Sesostris Aegypti, et Scythiae rex Tanaus:
quorum alter in Pontum, alter usque Aegyptum excessit.
7 Sed longinqua, non finitima bella gerebant: nec impe-
rium sibi, sed populis suis gloriam quaerebant; conten-
tique victoria, imperio abstinebant. Ninus magnitudinem
8 quaesitae dominationis continua possessione firmavit. Do-
mitis igitur proximis, cum accessione virium fortior ad
alios transiret, et proxima quaeque victoria instrumen-
9 tum sequentis esset, totius Orientis populos subegit. Po-
stremum illi bellum cum Zoroastre, rege Bactrianorum,
fuit, qui primus dicitur artes magicas invenisse, et mundi
10 principia, siderumque motus diligentissime spectasse. Hoc
occiso, et ipse decessit, relicto impubere adhuc filio Ninya,
et uxore Semiramide.

1 CAP. II. Haec nec immaturo ausa tradere imperium,
nec ipsa palam tractare, tot ac tantis gentibus vix pa-
tienter uni viro, nedum feminae, parituris, simulat se,
2 pro uxore Nini, filium; pro femina, puerum. Nam et
statura utrique mediocris, et vox pariter gracilis, et li-
3 neamentorum qualitas matri ac filio similis. Igitur bra-
chia ac crura velamentis, caput tiara tegit; et, ne no-
vo habitu aliquid occultare videretur, eodem ornatu et

CAP. I. §. 10. *occiso, ipse decess.*

populum vestiri iubet: quem morem vestis exinde gens
universa tenet. Sic primis initiis sexum mentita, puer 4
esse credita est. Magnas deinde res gessit: quarum am- 5
plitudine ubi invidiam superatam putat, quae sit fatetur,
quemve simulasset. Nec hoc illi dignitatem regni ademit, 6
sed admirationem auxit; quod mulier non feminas modo
virtute, sed etiam viros anteiret. Haec Babyloniam con- 7
didit, murumque urbi cocto latere circumdedit, arenae
vice bitumine interstrato: quae materia in illis locis pas-
sim e terra exaestuat. Multa et alia praeclara huius re-
ginae fuere. Siquidem non contenta adquisitos viro re- 8
gni terminos tueri, Aethiopiam quoque imperio adiecit.
Sed et Indiae bellum intulit; quo praeter illam et Ale- 9
xandrum Magnum nemo intravit. Ad postremum, cum 10
concubitum filii petisset, ab eodem interfecta est, duo et
quadraginta annos post Ninum regno potita. Filius eius 11
Ninya, contentus elaborato a parentibus imperio, belli
studia deposuit, et veluti sexum cum matre mutasset,
raro a viris visus, in feminarum turba consenuit. Po- 12
steri quoque eius id exemplum secuti, responsa gentibus
per internuntios dabant. Imperium Assyrii, qui postea 13
Syri dicti sunt, mille trecentis annis tenuere.

Cap. III. Postremus apud eos regnavit Sardanapa- 1
lus, vir muliere corruptior. Ad hunc videndum (quod 2
nemini ante eum permissum fuerat) praefectus ipsius, Me-
dis praepositus, nomine Arbaces, cum admitti magna
ambitione aegre obtinuisset, invenit eum inter scortorum
greges purpuram colo nentem, et muliebri habitu, cum
mollitia corporis, et oculorum lascivia omnes feminas
anteiret, pensa inter virgines partientem. Quibus visis, 3
indignatus tali feminae tantum virorum subiectum, tra-
ctantique lanam, ferrum et arma portantes parere; pro-
gressus ad socios, quid viderit, refert: negat *se ei pa-
rere posse, qui se feminam malit esse, quam virum.*

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 2. *nomine Arbactus, cum.*

4 Fit igitur coniuratio; bellum Sardanapalo infertur. Quo ille audito, non ut vir regnum defensurus, sed, ut metu mortis mulieres solent, primo latebras circumspicit: mox deinde cum paucis et incompositis in bellum progreditur.
5 Victus, in regiam se recipit; ubi exstructa incensaque pyra, et se et divitias suas in incendium mittit; hoc solo imitatus virum. Post hunc rex constituitur victor eius Arbaces, qui praefectus Medorum fuerat. Is imperium ab Assyriis ad Medos transfert.

1 CAP. IV. Post multos deinde reges, per ordinem
2 successionis, regnum ad Astyagen descendit. Hic per somnum vidit ex naturalibus filiae, quam unicam habebat, vitem enatam, cuius palmite omnis Asia obumbra-
3 retur. Consulti harioli, *ex eadem filia nepotem ei futurum, cuius magnitudo praenuntietur, regnique ei*
4 *amissionem portendi*, responderunt. Hoc responso exterritus, neque claro viro, neque civi filiam, ne paterna maternaque nobilitas nepoti animos extolleret, sed ex gente, obscura tunc temporis, Persarum, Cambysi, me-
5 diocri viro, in matrimonium tradidit. Ac ne sic quidem somnii metu deposito, gravidam ad se filiam arcessit, ut
6 sub avi potissimum oculis partus necaretur. Natus infans datur occidendus Harpago, regis amico et arcanorum
7 participi. Is veritus, si ad filiam, mortuo rege, venisset imperium, quia nullum Astyages virilis sexus genuerat, ne illa necati infantis ultionem, quam a patre non potuisset, a ministro exigeret, pastori regii pecoris pue-
8 rum exponendum tradidit. Forte eodem tempore et ipsi
9 pastori filius natus erat. Eius igitur uxor, audita regis infantis expositione, summis precibus rogat, *sibi per-*
10 *ferri ostendique puerum.* Cuius precibus fatigatus pastor,

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. III. §. 5. *constituitur* i n t e r f e c t o r *eius Arbactus.*
CAP. IV. §. 4. *in matrimonium* t r a d i t.
§. 5. s o m n i *metu deposito.*
§. 7. *exponendum* t r a d i t.
§. 9. *sibi* a f f e r r i *ostendique puerum.*

reversus in silvam, invenit iuxta infantem canem femi-
nam, parvulo ubera praebentem, et a feris alitibusque
defendentem. Motus et ipse misericordia, qua motam 11
etiam canem viderat, puerum defert ad stabula, eadem
cane anxie prosequente. Quem ubi in manus mulier ac- 12
cepit, veluti ad notam adlusit: tantusque in illo vigor,
et dulcis quidam blandientis risus apparuit, ut pastorem
uxor ultro rogaret, *suum partum pro illo exponeret,*
permitteretque sibi, sive fortunae ipsius, sive spei suae
puerum nutrire. Atque ita permutata sorte parvulorum, 13
hic pro filio pastoris educatur; ille pro nepote regis ex-
ponitur. Nutrici Spaco postea nomen fuit, quia canem 14
Persae sic vocant.

CAP. V. Puer deinde, cum inter pastores esset, Cyri 1
nomen accepit. Mox rex inter ludentes sorte delectus, 2
cum per lasciviam contumaces flagellis cecidisset, a pa-
rentibus puerorum querela est regi delata, indignantibus
a servo regio ingenuos homines servilibus verberibus ad-
fectos. Ille arcessito puero et interrogato, cum, nihil 3
mutato vultu, *fecisse se ut regem* respondisset, admira-
tus constantiam, in memoriam somnii responsique revo-
catur. Atque ita cum et vultus similitudo, et expositio- 4
nis tempora, et pastoris confessio convenirent, nepotem
agnovit. Et quoniam defunctus sibi somnio videretur, 5
agitato inter pastores regno; animum minacem dumtaxat
in illo fregit. Ceterum Harpago amico suo infestus, in 6
ultionem servati nepotis, filium eius interfecit, epulan-
dumque patri tradidit. Sed Harpagus, ad praesens tem- 7
pus dissimulato dolore, odium regis in vindictae occa-
sionem distulit. Interiecto deinde tempore, cum adole- 8
visset Cyrus, dolore orbitatis admonitus, scribit *ei, ut*
ablegatus in Persas ab avo fuerit: ut occidi eum par-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 12. *in manum mulier acc., velut ad notam allusit* — *ultro rogaret,* [*quo suum partum pro illo exponeret*] *permitteret*[*que*] *sibi* etc.

vulum avus iusserit: ut beneficio suo servatus sit: ut
9 *regem offenderit: ut filium amiserit.* Hortatur, *exer-*
citum paret, et pronam ad regnum viam ingrediatur,
10 Medorum transitionem pollicitus. Epistola, quia palam
ferri nequibat, regis custodibus omnes aditus obsidenti-
bus, exenterato lepori inseritur, lepusque in Persas Cyro
ferendus, fido servo traditur: addita retia, ut sub spe-
cie venationis dolus lateret.
1 CAP. VI. Lectis ille epistolis, eadem somnio ad-
gredi iussus est: sed praemonitus, ut quem primum po-
stera die obvium habuisset, socium coeptis adsumeret.
2 Igitur antelucano tempore ruri iter ingressus, obvium
habuit servum de ergastulo cuiusdam Medi, nomine Sy-
3 baren. Huius requisita origine, ut in Persis genitum
audivit, demtis compedibus, adsumtoque comite, Perse-
4 polin regreditur. Ibi convocato populo, iubet *omnes*
praesto cum securibus adesse, et silvam viae circum-
5 *datam excidere.* Quod cum strenue fecissent, eosdem
6 postera die apparatis epulis invitat: deinde cum alacrio-
res ipso convivio factos videret, rogat, *si conditio pro-*
ponatur, utrius vitae sortem legant, hesterni laboris,
an praesentium epularum? Praesentium, ut acclama-
vere omnes; ait, *hesterno similem labori omnem vitam*
acturos, quoad Medis pareant: se secutos, hodiernis
7.8 *epulis.* Laetis omnibus, Medis bellum infert. Astyages
meriti sui in Harpagum oblitus, summam belli eidem
9 committit: qui exercitum acceptum statim Cyro per pro-
ditionem tradidit, regisque crudelitatem perfidia defectio-
10 nis ulciscitur. Quod ubi Astyages audivit, contractis
undique auxiliis, ipse in Persas proficiscitur: et repetito

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. V. §. 10. *exinterato lepori.*
CAP. VI. §. 2. *Sybarem.*
§. 3. *Persepolim.*
§. 4. *cum securibus esse.*
§. 5. *postero die.*
§. 9. *Cyro per deditionem tradidit.*

alacrius certamine, pugnantibus suis, partem exercitus de
tergo ponit; et tergiversantes ferro agi in hostes iubet:
ac denuntiat suis, *ni vincerent, non minus fortes etiam* 11
post terga inventuros, quam a frontibus, viros: proin-
de videant, fugientibus haec, an illa pugnantibus acies
rumpenda sit. Ingens, post necessitatem pugnandi, ani- 12
mus exercitui eius accessit. Pulsa itaque cum Persarum 13
acies paullatim cederet, matres et uxores eorum obviam
occurrunt: orant, *in praelium revertantur:* cunctantibus, 14
sublata veste, obscoena corporis ostendunt, rogantes,
num in uteros matrum vel uxorum velint refugere?
Hac repressi castigatione, in praelium redeunt: et facta 15
impressione, quos fugiebant, fugere compellunt. In eo 16
praelio Astyages capitur: cui Cyrus nihil aliud quam re-
gnum abstulit; nepotemque in illo magis quam victorem
egit: eumque maximae genti Hyrcanorum praeposuit.
Nam in Medos reverti ipse noluit. Hic finis Medorum 17
imperii fuit. Regnaverunt annos trecentos quinquaginta.
Cap. VII. Initio regni Cyrus Sybaren, coeptorum 1
socium, quem iuxta nocturnum visum ergastulo liberave-
rat, comitemque in omnibus rebus habuerat, Persis prae-
posuit, sororemque suam ei in matrimonium dedit. Sed 2
civitates, quae Medorum tributariae fuerant, mutato im-
perio, etiam conditionem suam mutatam arbitrantes, a
Cyro defecerunt: quae res multorum bellorum Cyro causa
et origo fuit. Domitis demum plerisque, cum adversus 3
Babylonios bellum gereret, Babyloniis rex Lydorum
Croesus, cuius opes et divitiae insignes ea tempestate
erant, in auxilium venit; victusque iam ac desolatus, in
regnum refugit. Cyrus quoque post victoriam, composi- 4
tis in Babylonia rebus, bellum transfert in Lydiam. Ibi 5
fortuna prioris praelii perculsum iam Croesi exercitum

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VI. §. 10. *partem exercitus a tergo ponit.*
§. 12. *animus exercitui et vis accessit.*
Cap. VII. §. 1. *Sybarem.*

6 nullo negotio fundit: Croesus ipse capitur. Sed quanto
bellum minoris periculi, tanto et mitior victoria fuit.
7 Croeso et vita, et patrimonii partes, et urbs Barce con-
cessa sunt: in qua etsi non regiam vitam, proximam ta-
8 men maiestati regiae degeret. Haec clementia non minus
9 victori quam victo utilis fuit. Quippe ex universa Grae-
cia, cognito quod illatum Croeso bellum esset: auxilia
velut ad commune exstinguendum incendium confluebant.
10 Tantus Croesi amor apud omnes urbes erat: passurusque
Cyrus grave bellum Graeciae fuit, si quid in Croesum
11 crudelius consuluisset. Interiecto deinde tempore, occu-
12 pato in aliis bellis Cyro, Lydi rebellavere: quibus ite-
rum victis arma et equi ademti, iussique cauponias et
13 ludicras artes, et lenocinia exercere. Et sic gens indu-
stria quondam potens, et manu strenua, effeminata mol-
litie luxuriaque, virtutem pristinam perdidit; et quos ante
Cyrum invictos bella praestiterant, in luxuriam lapsos
14 otium ac desidia superavit. Fuere Lydis multi ante Croe-
sum reges, variis casibus memorabiles: nullus tamen for-
15 tunae Candauli comparandus. Hic uxorem, quam pro-
pter formae pulchritudinem deperibat, praedicare omni-
bus solebat, non contentus voluptatum suarum tacita con-
16 scientia, nisi etiam matrimonii reticenda publicaret: pror-
17 sus quasi silentium damnum pulchritudinis esset. Ad
postremum, ut adfirmationi suae fidem faceret, nudam
18 sodali suo Gygi ostendit. Quo facto, et amicum in adul-
terium uxoris sollicitatum, hostem sibi fecit; et uxorem,
19 veluti tradito alii amore, a se alienavit. Namque brevi
post tempore caedes Candauli, nuptiarum praemium fuit,
et uxor mariti sanguine dotata, regnum viri et se pari-
ter adultero tradidit.

1 CAP. VIII. Cyrus, subacta Asia, et universo Oriente
2 in potestatem redacto, Scythis bellum infert. Erat eo
tempore Scytharum regina Tomyris, quae non muliebri-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VII. §. 14. *nullus tamen fortuna Candauli.*

ter adventu hostium territa, cum prohibere eos transitu
Araxis fluminis posset, transire permisit, et sibi facilio-
rem pugnam intra regni sui terminos rata, et hostibus
obiectu fluminis fugam difficiliorem. Itaque Cyrus traie- 3
ctis copiis, cum aliquantisper in Scythiam processisset,
castra metatus est. Dein postera die, simulato metu, 4
quasi refugiens castra deseruisset, ita vini adfatim, et ea
quae epulis erant necessaria, reliquit. Quod cum nuntia- 5
tum reginae esset, adolescentulum filium ad insequendum
eum cum tertia perte copiarum mittit. Cum ventum ad 6
Cyri castra esset, ignarus rei militaris adolescens, veluti
ad epulas, non ad praelium venisset, omissis hostibus,
insuetos barbaros vino se onerare patitur: priusque Scy- 7
thae ebrietate, quam bello vincuntur. Nam cognitis his, 8
Cyrus reversus per noctem saucios opprimit, omnesque
Scythas cum reginae filio interficit. Amisso tanto exer- 9
citu, et, quod gravius doleret, unico filio, Tomyris or-
bitatis dolorem non in lacrimas effudit; sed in ultionis
solatia intendit: hostesque recenti victoria exsultantes,
pari insidiarum fraude circumvenit: quippe simulata dif- 10
fidentia propter vulnus acceptum, refugiens, Cyrum ad
angustias usque perduxit. Ibi compositis in montibus in- 11
sidiis, ducenta millia Persarum cum ipso rege trucidavit.
In qua victoria etiam illud memorabile fuit, quod ne 12
nuntius quidem tantae cladis superfuit. Caput Cyri am- 13
putatum, in utrem humano sanguine repletum coniici re-
gina iubet, cum hac exprobratione crudelitatis: *Satia
te*, inquit, *sanguine, quem sitisti, cuiusque insatiabi-* 14
lis semper fuisti. Cyrus regnavit annos triginta, non ini-
tio tantum regni, sed continuo totius temporis successu,
admirabiliter insignis.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VIII. §. 4. *cum simulato metu — deseruisset, vini affatim.*
§. 9. *quod gravius dolet.*
§. 10. *usque produxit.*

1 Cap. IX. Huic successit filius Cambyses, qui im-
2 perio patris Aegyptum adiecit: sed offensus superstitio-
nibus Aegyptiorum, Apis, ceterorumque Deorum aedes
3 dirui iubet. Ad Hammonis quoque nobilissimum tem-
plum expugnandum, exercitum mittit: qui tempestatibus
4 et arenarum molibus oppressus, interiit. Post haec per
5 quietem vidit fratrem suum Smerdim regnaturum. Quo
somnio exterritus non dubitavit post sacrilegia etiam
6 parricidium facere. Erat enim difficile, ut parceret suis,
qui cum contemtu religionis grassatus etiam adversus
7 Deos fuerat. Ad hoc tam crudele ministerium Magum
8 quemdam ex amicis delegit, nomine Cometen. Interim
ipse, gladio sua sponte evaginato, in femore graviter
vulneratus, occubuit; poenasque luit, seu imperati par-
9 ricidii, seu sacrilegii perpetrati. Quo nuntio accepto,
Magus ante famam amissi regis occupat facinus; prostra-
toque Smerde, cui regnum debebatur, fratrem suum sub-
10 iecit Oropasten. Erat enim et oris, et corporis linea-
mentis persimilis; ac nemine subesse dolum arbitrante,
11 pro Smerde rex Oropastes constituitur. Quae res eo oc-
cultior fuit, quod apud Persas persona regis sub specie
12 maiestatis occulitur. Igitur Magi, ad favorem populi
conciliandum, tributi et militiae vacationem in triennium
13 remittunt: ut regnum, quod fraude quaesierant, indul-
14 gentiae largitionibus confirmarent. Quae res suspecta pri-
mo Ostani viro nobili, et in coniecturis sagacissimo, fuit.
15 Itaque per internuntios quaerit de filia, quae inter re-
16 gias pellices erat, *an Cyri regis filius rex esset.* Illa
nec se ipsam scire ait, *nec ex alia posse cognoscere,*

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. IX. §. 3. *Ad Ammonis.*
§. 7. *Cometem.*
§. 10. *rex Oropasta.*
§. 12. *tributa et militiae.*
§. 13. *indulgentia et largitionibus.*

quia singulae separatim recludantur. Tum pertractare 17
dormienti caput iubet. Nam Mago Cambyses aures utrasque praeciderat. Factus deinde per filiam certior, sine 18
auribus esse regem, optimatibus Persarum rem indicat; et in caedem falsi regis impulsos, sacramenti religione obstringit. Septem tantum conscii fuere huius coniura- 19
tionis, qui ex continenti, ne, dato in poenitentiam spatio, res per quemquam narraretur, occultato sub veste ferro, ad regiam pergunt. Ibi obviis interfectis, ad Ma- 20
gos perveniunt: quibus ne ipsis quidem animus in auxilium sui defuit. Siquidem stricto ferro duos de coniura- 21
tis interficiunt. Ipsi tamen corripiuntur a pluribus: quo- 22
rum alterum Gobryas medium amplexus, cunctantibus sociis, ne ipsum pro Mago transfoderent, quia res obscuro loco gerebatur, vel per suum corpus adigi Mago ferrum iussit: fortuna tamen ictum regente, illo incolumi 23
Magus interficitur.

Cap. x. Occisis Magis, magna quidem gloria re- 1
cepti regni principum fuit: sed multo maior in eo, quod, cum de regno ambigerent, concordare potuerunt. Erant 2
enim virtute et nobilitate ita pares, ut difficilem ex his populo electionem aequalitas faceret. Ipsi igitur viam in- 3
venerunt, qua de se iudicium religioni et fortunae committerent. Pactique inter se sunt, ut die statuta omnes, 4
equos ante regiam primo mane perducerent: et cuius equus inter Solis ortum hinnitum primus edidisset, is rex esset. Nam et Solem Persae unum Deum esse credunt, 5
et equos eidem Deo sacratos ferunt. Erat inter coniura- 6
tos Darius Hystaspis filius, cui de regno sollicito equi custos ait, *si ea res victoriam moraretur, nihil negotii superesse.* Per noctem deinde equum pridie constitutam 7
diem ad eumdem locum ducit, ibique equae admittit, ra-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. ix. §. 17. *pertrectare.*
§. 23. *fortuna tamen ita regente.*

8 tus ex voluptate veneris futurum, quod evenit. Postera
die itaque, cum ad statutam horam omnes convenissent,
Darii equus, cognito loco, ex desiderio feminae hinni-
tum statim edidit, et, segnibus aliis, felix auspicium do-
9 mino primus emisit. Tanta moderatio ceteris fuit, au-
dito auspicio, ut confestim equis desiluerint, et Darium
10 regem salutaverint. Populus quoque universus, secutus
11 iudicium principum, eumdem regem constituit. Sic re-
gnum Persarum septem nobilissimorum virorum virtute
12 quaesitum, tam levi momento in unum collatum est. In-
credibile prorsus tanta patientia cessisse eos, quod ut
13 eriperent Magis, mori non recusaverint. Quamquam
praeter formam, virtutemque hoc imperio dignam, etiam
14 cognatio Dario iuncta cum pristinis regibus fuit. Prin-
cipio igitur regni, Cyri regis filiam in matrimonium re-
cepit, regalibus nuptiis regnum firmaturus: ut non tam
in extraneum translatum, quam in familiam Cyri rever-
15 sum videretur. Interiecto deinde tempore, cum Assyrii
descivissent, et Babyloniam occupassent, difficilisque ur-
bis expugnatio esset; aestuante rege, unus de interfe-
ctoribus Magorum, Zopyrus domi se verberibus lacerari
toto corpore iubet; nasum, aures, et labia sibi praecidi:
16 atque ita regi inopinanti se offert. Attonitum, et quae-
rentem Darium causas, auctoremque tam foedae lacera-
tionis, tacitus quo proposito fecerit, edocet; formatoque
in futura consilio, transfugae titulo Babyloniam profi-
17 ciscitur. Ibi ostendit populo laniatum corpus: queritur
*crudelitatem regis, a quo in regni petitione, non vir-
tute, sed auspicio; non iudicio hominum, sed hinnitu*
18 *equi superatus sit.* Iubet *illos ex amicis exemplum ca-*
19 *pere, quid hostibus cavendum sit.* Hortatur, *ne moe-
nibus magis quam armis confidant, patianturque se*
20 *commune bellum recentiore ira gerere.* Nota nobilitas

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. X. §. 9. *equis desilierint.*
§. 12. *cessisse eo, quod.*

viri pariter et virtus omnibus erat: nec de fide timebant,
cuius veluti pignora, vulnera corporis, et iniuriae notas
habebant. Constituitur ergo dux omnium suffragio: et 21
accepta parva manu, semel atque iterum cedentibus con-
sulto Persis, secunda praelia facit. Ad postremum uni- 22
versum sibi creditum exercitum Dario prodit, urbemque
ipsam in potestatem eius redigit. Post haec Darius bel- 23
lum Scythis infert, quod sequenti volumine referetur.

LIBER II.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Scytharum origo et antiquitas, de qua cum Aegyptiis contendunt.*
2. *Descriptio Scythiae, et morum gentis, quae in plaustris degens, iustitiam colit et continentiam.*
3. *Scytharum fortitudo bellica. Aegyptios fugant, Asiamque reddunt tributariam.*
4. *Amazonum a Scythis origo, reginae, res gestae.*
5. *Bellum Scytharum adversus servos, quos lepido strategemate reprimunt. Darius Scythis, deinde Ionibus et Atheniensibus bellum infert.*
6. *Atheniensium origo, gloriatio, industria, artes, reges.*
7. *Respublica Atheniensis Solonis legibus, et politico strategemate firmata.*
8. *Pisistratus post rem bene gestam contra Megarenses, tyrannidem per annos triginta tres occupat.*
9. *Eiusdem filius Hippias patria pulsus, Persarum exercitum in Graeciam adduxit. Inde nobilis illa Marathonia pugna, in qua victi Persae, Athenienses victores duce Miltiade.*

10. *Dissidium fraternum de regno inter Darii filios. Xerxes bellum adversus Graecos instaurat validissimo exercitu.*

11. *Fortitudo Spartanorum, quorum rex Leonidas Persas ad Thermopylas maxima clade adficit.*

12. *Themistoclis industria Persarum classis ad Salaminium fretum navali praelio victa, post multam stragem fuga sibi consulit.*

13. *Mardonio terrestris exercitus commissus. Xerxes aegre evadit piscatoria scapha: eiusdem pedestris exercitus fame obruitur; unde nova clades.*

14. *Mardonius in Boeotia ad Plataeas cum Persis a Graecorum copiis victus, cum paucis profugit. Eodem fere momento adversus Persas in Asia feliciter dimicatum est.*

15. *Athenienses, Spartanis delusis, urbem ex integro instaurant. Spartani Persarum fines depopulantur. Pausanias proditionis reus damnatur. Xerxes a Cimone terrestri navalique praelio iterum superatur.*

CAPUT I.

1 In relatione rerum ab Scythis gestarum, quae satis amplae magnificaeque fuerunt, principium ab origine re-
2 petendum est. Non enim minus illustria initia, quam imperium habuere: nec virorum magis, quam feminarum
3 virtutibus claruere. Quippe cum ipsi Parthos Bactrianosque, feminae autem eorum Amazonum regna condide-
4 rint: prorsus ut res gestas virorum mulierumque considerantibus incertum sit, uter apud eos sexus illustrior
5 fuerit. Scytharum gens antiquissima semper habita; quamquam inter Scythas et Aegyptios diu contentio de
6 generis vetustate fuerit: Aegyptiis praedicantibus, *initio rerum, cum aliae terrae nimio fervore solis arderent, aliae rigerent frigoris immanitate, ita ut non modo primae generare homines, sed ne advenas qui-*

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. I. §. 2. *nec virorum* imperio *magis.*

dem recipere ac tueri possent, priusquam adversus
calorem vel frigus velamenta corporis invenirentur,
vel locorum vitia quaesitis arte remediis mollirentur,
Aegyptum ita temperatam semper fuisse, ut neque hi- 7
berna frigora, nec aestivi solis ardores incolas eius
premerent: solum ita fecundum, ut alimentorum in 8
usum hominum nulla terra feracior fuerit. Iure igi- 9
tur ibi primum homines natos videri debere, ubi edu-
cari facillime possent. Contra, Scythae *coeli tempe-* 10
ramentum nullum esse vetustatis argumentum putabant:
quippe naturam, cum primum incrementa caloris ac 11
frigoris regionibus distinxit, statim ad locorum patien-
tiam animalia quaeque generasse: sed et arborum at- 12
que frugum pro regionum conditione apte genera va-
riata: et quanto Scythis sit coelum asperius quam 13
Aegyptiis, tanto et corpora et ingenia esse duriora.
Ceterum si mundi, quae nunc partes sunt, aliquando 14
unitas fuit, sive illuvies aquarum principio rerum ter-
ras obrutas tenuit; sive ignis, qui et mundum genuit,
cuncta possedit, utriusque primordii Scythas origine
praestare. Nam si ignis prima possessio rerum fuit, 15
qui paullatim exstinctus, sedem terris dedit, nullam
prius quam septemtrionalem partem, hiemis rigore ab
igne secretam; adeo ut nunc quoque nulla magis ri-
geat frigoribus: Aegyptum vero, et totum Orientem 16
tardissime temperatum: quippe qui etiam nunc tor-
renti calore solis exaestuet. Quod si omnes quondam 17
terrae submersae profundo fuerunt, profecto editissi-
mam quamque partem decurrentibus aquis primum de-
tectam; humillimo autem solo eamdem aquam diutis-
sime immoratam: et quanto prior quaeque pars ter- 18
rarum siccata sit, tanto prius animalia generare coe-
pisse. Porro Scythiam adeo editiorem omnibus terris 19
esse, ut cuncta flumina ibi nata in Maeotim, tum
deinde in Ponticum et Aegyptium mare decurrant.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. 1. §. 13. *tanto corpora;* et mox abest v. *obrutas.*

20 *Aegyptum autem, quae tot regum, tot seculorum cura*
impensaque munita sit, et adversum vim incurrentium
aquarum tantis instructa molibus, tot fossis concisa,
ut, cum his arceantur, illis recipiantur aquae, nihi-
lominus coli, nisi excluso Nilo, non potuerit, non
posse videri hominum vetustate ultimam, quae agge-
rationibus regum, sive Nili trahentis limum, terrarum
21 *recentissima videatur.* His igitur argumentis superatis
Aegyptiis, antiquiores semper Scythae visi.
1 Cap. II. Scythia autem in Orientem porrecta, in-
cluditur ab uno latere Ponto, et ab altero montibus Rhi-
2 paeis: a tergo Asia et Phasi flumine. Multum in longitudi-
3 nem et latitudinem patet. Hominibus inter se nulli fines:
neque enim agrum exercent: nec domus illis ulla, aut tectum,
aut sedes est, armenta et pecora semper pascentibus, et
4 per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque
secum in plaustris vehunt: quibus, coriis, imbrium hie-
5 misque causa tectis, pro domibus utuntur. Iustitia gen-
6 tis ingeniis culta, non legibus. Nullum scelus apud eos
furto gravius: quippe sine tecto munimentoque pecora et
armenta inter silvas habentibus quid salvum esset, si fu-
7 rari liceret? Aurum et argentum perinde adspernantur,
8 ac reliqui mortales appetunt. Lacte et melle vescuntur.
9 Lanae iis usus ac vestium ignotus: et, quamquam con-
tinuis frigoribus urantur, pellibus tantum ferinis aut mu-
10 rinis utuntur. Haec continentia illis morum quoque iu-
stitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus. Quippe
11 ibidem divitiarum cupido est, ubi et usus. Atque uti-
nam reliquis mortalibus similis moderatio, abstinentiaque

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 20. *tantis* s t r u c t a *molibus* — *quae, s i v e e x aggerationibus.*

Cap. II. §. 1. *Riphaeis.*

§. 9. *ignotus, quanquam* — *pellibus t a m e n ferinis.*

§. 10. *iustitiam* e d i d i t.

§. 11. *moderatio et abstinentia alieni.*

alieni foret: profecto non tantum bellorum per omnia se- 12
cula terris omnibus continuaretur; neque plus hominum 13
ferrum et arma, quam naturalis fatorum conditio raperet.
Prorsus ut admirabile videatur, hoc illis naturam dare, 14
quod Graeci longa sapientium doctrina, praeceptisque
philosophorum consequi nequeunt; cultosque mores in-
cultae barbariae collatione superari. Tanto plus in illis 15
proficit vitiorum ignoratio, quam in his cognitio virtutis.

Cap. III. Imperium Asiae ter quaesivere: ipsi per- 1
petuo ab alieno imperio aut intacti, aut invicti mansere.
Darium regem Persarum turpi ab Scythia submoverunt 2
fuga: Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt: Ale- 3. 4
xandri Magni ducem Zopyriona pari ratione cum copiis
universis deleverunt:. Romanorum audivere, non sensere 5
arma. Parthicum et Bactrianum imperium ipsi condide- 6
runt. Gens et laboribus et bellis aspera: vires corporum 7
immensae: nihil parare, quod amittere timeant: nihil
victores praeter gloriam concupiscunt. Primus Scythis 8
bellum indixit Sesostris rex Aegyptius, missis primo le-
gatis, qui hostibus parendi legem dicerent. Sed Scythae 9
iam ante de adventu regis a finitimis certiores facti, le-
gatis respondent, *tam opulenti populi ducem stolide* 10
*adversus inopes occupasse bellum, quod magis domi
fuerit illi timendum: quod belli certamen anceps,* 11
praemia victoriae nulla, damna manifesta sint. Igi- 12
*tur non exspectaturos Scythas, dum ad se veniatur,
cum tanto sibi plura in hoste concupiscenda sint; ul-
troque praedae ituros obviam.* Nec dicta res morata. 13
Quos cum tanta celeritate venire rex didicisset, in fu-
gam vertitur, exercituque cum omni apparatu belli reli-
cto, in regnum trepidus se recepit. Scythas ab Aegypto 14
paludes prohibuere. Inde reversi, Asiam perdomitam 15
vectigalem fecere, modico tributo, magis in titulum im-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 8. *indixit Vexoris rex — missis primo lenonibus, qui.*

§. 13. *rex addidicisset, in fugam.*

16 perii, quam in victoriae praemium imposito. Quindecim
annis pacandae Asiae immorati, uxorum flagitatione re-
vocantur, per legatos denuntiantibus, *ni redeant, subo-
lem se ex finitimis quaesituras, nec passuras, ut in
posteritatem, Scytharum genus per feminas intercidat.*
17 His igitur Asia per mille quingentos annos vectigalis fuit.
18 Pendendi tributi finem Ninus, rex Assyriorum, impo-
suit.

1 Cap. IV. Sed apud Scythas medio tempore duo regii
iuvenes, Ylinos et Scolopitos, per factionem optimatum
2 domo pulsi, ingentem iuventutem secum traxere; et in
Cappadociae ora iuxta amnem Thermodonta consederunt,
3 subiectosque Themiscyrios campos occupavere. Ibi per
multos annos spoliare finitimos adsueti, conspiratione po-
4 pulorum per insidias trucidantur. Horum uxores, cum
viderent exsilio additam orbitatem, arma sumunt; fines-
que suos, submoventes primo, mox etiam inferentes bel-
5 la, defendunt. Nubendi quoque finitimis animum omi-
6 sere; servitutem, non matrimonium appellantes. Singu-
lare omnium seculorum exemplum ausae, rempublicam
sine viris, iam etiam cum contemtu virorum se tuentur.
7 Et ne feliciores aliae aliis viderentur, viros, qui domi
8 remanserant, interficiunt. Ultionem quoque caesorum
9 coniugum, excidio finitimorum consequuntur. Tum pace
armis quaesita, ne genus interiret, concubitum finitimo-
10 rum ineunt. Si qui mares nascerentur, interficiebant.
Virgines in eumdem ipsis morem, non otio, neque lani-
11 ficio; sed armis, equis, venationibus exercebant, inustis
infantum dexterioribus mammis, ne sagittarum iactus
12 impediretur: unde *Amazones* dictae sunt. Duae his re-
ginae fuere, Marpesia et Lampedo, quae in duas partes
agmine diviso, inclytae iam opibus, vicibus gerebant
13 bella, soli terminos alternis defendentes; et, ne successi-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. IV. §. 1. *Scolopitus.*
§. 6. *ausae auxere remp. sine viris: iam* etc.
§. 12. *bella, solae terminos.*

bus deesset auctoritas, genitas se Marte praedicabant.
Itaque maiore parte Europae subacta, Asiae quoque non- 14
nullas civitates occupavere. Ibi Epheso, multisque aliis 15
urbibus conditis, partem exercitus cum ingenti praeda
domum dimittunt. Reliquae, quae ad tuendum Asiae im- 16
perium remanserant, concursu barbarorum cum Marpesia
regina interficiuntur. In huius locum filia eius Orithya 17
regno succedit: cui praeter singularem belli scientiam,
eximia servatae in omne aevum virginitatis admiratio
fuit. Huius virtute tantum additum gloriae et famae Ama- 18
zonum est, ut Herculi rex, cui duodecim stipendia de-
bebat, quasi impossibile, imperaverit, ut arma reginae
Amazonum sibi adferret. Eo igitur profectus longis no- 19
vem navibus, comitante principum Graeciae iuventute,
inopinantes adgreditur. Duae tum sorores Amazonum 20
regna tractabant, Antiope et Orithya: quarum Orithya
foris bellum gerebat. Igitur cum Hercules ad litus Ama- 21
zonum applicuit, infrequens multitudo cum Antiopa re-
gina, nihil hostile metuente, erat. Qua re effectum est, 22
ut paucae repentino tumultu excitae, arma sumerent, fa-
cilemque victoriam hostibus darent. Multae itaque caesae, 23
captaeque. In his duae Antiopae sorores, Menalippe ab
Hercule, Hippolyte a Theseo. Sed Theseus, obtenta in 24
praemium captiva, eamdem in matrimonium adsumsit, et
ex ea genuit Hippolytum. Hercules, post victoriam, Me- 25
nalippen captivam sorori reddidit, et pretium arma re-
ginae accepit. Atque ita functus imperio, ad regem re-
vertitur. Sed Orithya, ubi comperit bellum sororibus 26
illatum, et raptorem esse Atheniensium principem, hor-
tatur comites in ultionem; *frustraque et Ponti sinum,*
et Asiam edomitam esse dicit, *si Graecorum non tam*
bellis, quam rapinis pateant. Auxilium deinde a Sa- 27
gillo, rege Scythiae, petit: *genus se Scytharum esse:*

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 20. *Orithya; sed Orith. foris.*
§. 26. *comites, frustraque:* omissis quae sunt interposita.

cladem virorum, necessitatem armorum, belli causas
ostendit; *adsecutasque virtute, ne segniores viris fe-*
28 *minas habere Scythae viderentur.* Motus ille dome-
stica gloria, mittit cum ingenti equitatu filium Panasago-
29 rum in auxilium. Sed ante praelium dissensione orta,
ab auxiliis desertae, bello ab Atheniensibus vincuntur:
30 receptaculum tamen habuere castra sociorum, quorum au-
xilio intactae ab aliis gentibus, in regnum revertuntur.
31 Post Orithyam Penthesilea regno potita est: cuius Tro-
iano bello inter fortissimos viros, cum auxilium adver-
sus Graecos ferret, magna virtutis documenta exstitere.
32 Interfecta demum Penthesilea, exercituque eius absumto,
paucae, quae in regno remanserant, aegre se adversus
finitimos defendentes, usque tempora Alexandri Magni
33 duraverunt. Harum Minithya, sive Thalestris regina,
concubitu Alexandri per dies tredecim ad subolem ex eo
generandam obtento, reversa in regnum, brevi tempore
cum omni Amazonum nomine intercidit.

1 Cap. v. Scythae autem tertia expeditione Asiana,
cum annis octo a coniugibus et liberis abfuissent, servili
2 bello domi excipiuntur. Quippe coniuges eorum longa
exspectatione virorum fessae, nec iam teneri bello, sed
deletos ratae, servis ad custodiam pecorum relictis nu-
3 bunt: qui reversos cum victoria dominos, velut adve-
4 nas, armati finibus prohibent. Quibus cum varia victo-
ria fuisset, admonentur Scythae mutare genus pugnae,
memores non cum hostibus, sed cum servis praeliandum;
nec armorum, sed dominorum iure vincendos: verbera
in aciem, non tela adferenda; omissoque ferro, virgas
ac flagella, ceteraque servilis metus paranda instrumenta.
5 Probato omnes consilio, instructi sicut praeceptum erat,
postquam ad hostem accessere, inopinantibus verbera in-
tentant: adeoque illos perculerunt, ut quos ferro non
poterant, metu verberum vincerent; fugamque non ut
6 hostes victi, sed ut fugitivi servi, capesserent. Quicum-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. v. §. 5. *ad hostes accessere.*

que capi potuerunt, supplicia crucibus luerunt. Mulieres 7
quoque male sibi consciae, partim ferro, partim suspen-
dio vitam finierunt. Post haec pax apud Scythas fuit, 8
usque tempora Iancyri regis. Huic Darius rex Persarum, 9
sicut supra dictum est, cum filiae eius nuptias non obti-
nuisset, bellum intulit: et armatis septingentis millibus 10
hominum Scythiam ingressus, non facientibus hostibus
pugnae potestatem, metuens, ne, interrupto ponte Istri,
reditus sibi intercluderetur, amissis octoginta millibus
hominum trepidus refugit: quae iactura, abundante mul- 11
titudine, inter damna numerata non est. Inde Asiam et 12
Macedoniam domuit: Ionas quoque navali praelio supe-
rat. Deinde cognito quod Athenienses Ioniis auxilium 13
contra se tulissent, omnem impetum belli in eos con-
vertit.

Cap. vi. Nunc, quoniam ad bella Atheniensium 1
ventum est, quae non modo ultra spem gerendi, verum
etiam ultra gesti fidem peracta sunt; operaque Athenien-
sium effectu maiora quam voto fuere, paucis urbis origo
repetenda est: quia non, ut ceterae gentes, a sordidis 2
initiis ad summa crevere. Soli enim, praeterquam incre- 3
mento, etiam origine gloriantur. Quippe non advenae, 4
neque passim collecta populi colluvies originem urbi de-
dit; sed eodem innati solo, quod incolunt: et quae illis
sedes, eadem origo est. Primi lanificii, et olei, et vini 5
usum docuere. Arare quoque, et serere frumenta, glan-
dem vescentibus monstrarunt. Litterae certe ac facundia, 6
et civilis ordo disciplinae, veluti templum Athenas ha-
bent. Ante Deucalionis tempora regem habuere Cecro- 7
pem: quem, ut omnis antiquitas fabulosa est, biformem
tradidere: quia primus marem feminae matrimonio iunxit.
Huic successit Cranaus, cuius filia Atthis regioni nomen 8
dedit. Post hunc Amphictyon regnavit: qui primus Mi- 9

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. vi. §. 1. *fidem patrata sunt.*
§. 6. *et hic civilis ordo.*
§. 8. *Athis.*

nervae urbem sacravit, et nomen civitati Athenas dedit.
10 Huius temporibus, aquarum illuvies maiorem partem po-
11 pulorum Graeciae absumsit. Superfuerunt, quos refugia
montium receperunt; aut ad regem Thessaliae Deucalio-
nem ratibus evecti sunt; a quo propterea genus hominum
12 conditum dicitur. Per ordinem deinde successionis re-
gnum ad Erechtheum descendit, sub quo frumenti satio
13 apud Eleusina a Triptolemo reperta est; in cuius mune-
14 ris honorem noctes Initiorum sacratae. Tenuit et Ae-
geus, Thesei pater, Athenis regnum: a quo per divor-
tium decedens Medea, propter adultam privigni aetatem,
Colchos cum Medio filio ex Aegeo suscepto concessit.
15 Post Aegeum Theseus, ac deinceps Thesei filius Demo-
phoon, qui auxilium Graecis adversus Troianos tulit,
16 regnum possedit. Erant inter Athenienses et Dorienses
simultatium veteres offensae: quas vindicaturi bello Do-
17 rienses, de eventu belli oracula consuluerunt. Respon-
sum *superiores fore, ni regem Atheniensium occidissent.*
18 Cum ventum esset in bellum, militibus ante omnia custo-
19 dia regis praecipitur. Atheniensibus eo tempore rex Co-
drus erat: qui et responso Dei, et praeceptis hostium
cognitis, permutato regis habitu, pannosus, sarmenta
20 collo gerens, castra hostium ingreditur: ibi in turba ob-
sistentium, a milite, quem falce astu convulneraverat,
interficitur. Cognito regis corpore, Dorienses sine prae-
21 lio discedunt. Atque ita Athenienses virtute ducis, pro
salute patriae morti se offerentis, bello liberantur.
1 CAP. VII. Post Codrum nemo Athenis regnavit:
2 quod memoriae nominis eius tributum est. Administratio
3 reipublicae annuis magistratibus permissa. Sed civitati
nullae tunc leges erant: quia libido regum pro legibus
4 habebatur. Legitur itaque Solon, vir iustitiae insignis,
5 qui velut novam civitatem legibus conderet: qui tanto
temperamento inter plebem senatumque egit, (cum, si

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VI. §. 12. *apud Eleusin — reperta, in.*
§. 16. *simultatum — de eventu praelii orac.*

quid pro altero ordine tulisset, alteri displiciturum vide-
retur) ut ab utrisque parem gratiam traheret. Huius viri 6
inter multa egregia et illud memorabile fuit. Inter Athe- 7
nienses et Megarenses de proprietate Salaminae insulae
prope usque interitum armis dimicatum fuerat. Post cla- 8
des multas capital esse apud Athenienses coepit, si quis
legem de vindicanda insula tulisset. Sollicitus igitur So- 9
lon, ne aut tacendo parum reipublicae consuleret, aut
censendo sibi, subitam dementiam simulat, cuius venia
non dicturus modo prohibita, sed et facturus erat. De- 10
formis habitu, more vecordium in publicum evolat; fa- 11
ctoque concursu hominum, quo magis consilium dissimu-
laret, insolitis sibi versibus suadere populo coepit, quod
vetabatur: omniumque animos ita cepit, ut extemplo 12
bellum adversus Megarenses decerneretur, insulaque, de-
victis hostibus, Atheniensium fieret.

Cap. VIII. Interea Megarenses, memores illati Athe- 1
niensibus belli, et deserti, ne frustra arma movisse vi-
derentur, matronas Atheniensium in Eleusinis sacris no-
ctu oppressuri, naves conscendunt. Qua re cognita, dux 2
Atheniensium Pisistratus iuventutem in insidiis locat, ius-
sis matronis solito clamore ac strepitu etiam in accessu
hostium, ne intellectos se sentiant, sacra celebrare:
egressosque navibus Megarenses inopinantes adgressus, 3
delevit; ac protinus classe captiva intermixtis mulieribus,
ut speciem captarum matronarum praeberent, Megara
contendit. Illi cum et navium formam, et petitam prae- 4
dam cognoscerent, obvii ad portum procedunt: quibus
caesis, Pisistratus paullum a capienda urbe abfuit. Ita 5
Megarenses suis dolis hosti victoriam dedere. Sed Pisi- 6
stratus, quasi sibi, non patriae vicisset, tyrannidem per
dolum occupat: quippe voluntariis verberibus domi ad- 7
fectus, laceratoque corpore, in publicum progreditur:

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VII. §. 6. *egregia, illud.*
Cap. VIII. §. 1. *belli, et veriti ne frustra.*
§. 7. *lacerato corpore.*

8 advocata concione, vulnera populo ostendit: de crudeli-
tate principum, a quibus haec se passum simulabat, que-
9 ritur: adduntur vocibus lacrimae, et invidiosa oratione
multitudo credula accenditur: *amore plebis invisum se*
10 *senatui* adfirmat: obtinet ad custodiam corporis sui satel-
litum auxilium; per quos occupata tyrannide, per annos
triginta tres regnavit.

1 Cap. IX. Post eius mortem Diocles, alter ex filiis,
per vim stuprata virgine, a fratre puellae interficitur.
2 Alter, Hippias nomine, cum imperium paternum teneret,
3 interfectorem fratris comprehendi iubet: qui cum per tor-
menta conscios caedis nominare cogeretur, omnes amicos
4 tyranni nominavit: quibus interfectis, quaerenti tyranno,
an adhuc aliqui conscii essent, *Neminem* ait *superesse,*
quem amplius mori gestiat, quam ipsum tyrannum.
5 Qua voce eiusdem se tyranni victorem, post vindictam
6 pudicitiae sororis, ostendit. Huius virtute cum admo-
nita civitas libertatis esset, tandem Hippias regno pulsus,
7 in exsilium agitur: qui profectus in Persas, ducem se
Dario, inferenti Atheniensibus bellum, sicuti supra si-
8 gnificatum est, adversus patriam suam offert. Igitur
Athenienses, audito Darii adventu, auxilium a Lacedae-
9 moniis, socia tum civitate, petiverunt. Quos ubi vide-
runt quatridui teneri religione, non exspectato auxilio,
instructis decem millibus civium, et Plataeensibus auxi-
liaribus mille, adversus sexcenta millia hostium in cam-
10 pos Marathonios in praelium egrediuntur. Miltiades et
dux belli erat, et auctor non exspectandi auxilii: quem
tanta fiducia ceperat, ut plus praesidii in celeritate, quam
11 in sociis duceret. Magna igitur in pugnam euntibus ala-
critas animorum fuit, adeo ut, cum mille passus inter
duas acies essent, citato cursu ante iactum sagittarum ad
12 hostem venerint. Nec audaciae eius eventus defuit: pu-
gnatum est enim tanta virtute, ut hinc viros, inde pe-
13 cudes putares. Victi Persae in naves confugerunt: ex

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. IX. §. 12. *ad hostem venerit; nec.*

quibus multae suppressae, multae captae sunt. In eo 14
praelio tanta virtus singulorum fuit, ut, cuius laus prima
esset, difficile iudicium videretur. Inter ceteros tamen 15
Themistoclis adolescentis gloria emicuit, in quo iam tunc
indoles futurae imperatoriae virtutis apparuit. Cynaegiri 16
quoque militis Atheniensis gloria magnis scriptorum lau-
dibus celebrata est: qui post praelii innumeras caedes, 17
cum fugientes hostes ad naves egisset, onustam navem
dextra manu tenuit, nec prius dimisit, quam manum
amitteret: tum quoque amputata dextra, navem sinistra 18
comprehendit; quam et ipsam cum amisisset, ad postre-
mum morsu navem detinuit. Tantam in eo virtutem 19
fuisse, ut non tot caedibus fatigatus; non duabus mani-
bus amissis victus; truncus ad postremum, et veluti ra- *
bida fera, dentibus dimicaverit. Ducenta millia Persae 20
eo praelio, sive naufragio, amisere. Cecidit et Hippias, 21
tyrannus Atheniensis, auctor et concitor eius belli, Diis
patriae ultoribus poenas repetentibus.

CAP. X. Interea et Darius, cum bellum instauraret, 1
in ipso apparatu decedit, relictis multis filiis, et in re-
gno, et ante regnum susceptis. Ex his Artemenes ma- 2
ximus natu, aetatis privilegio, regnum sibi vindicabat:
quod ius, et ordo nascendi, et natura ipsa gentibus de-
dit. Porro Xerxes controversiam non de ordine, sed de 3
nascendi felicitate referebat. *Namque Artemenen pri-* 4
mum quidem Dario, sed privato provenisse: se regi
primum natum. Fratres itaque suos, qui ante geniti 5
essent, privatum patrimonium, quod eo tempore Da-
rius habuisset, non regnum sibi vindicare posse: se
esse, quem primum in regnum iam rex pater sustule-
rit. Huc accedere, quod Artemenes non patre tan- 6

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IX. §. 15. *imperatoriae dignitatis apparuit.*
§. 17. *quam [manum] amitteret.*
§. 19. *postremum, veluti et rabida fera, den-tibus.*
CAP. X. §. 4. *Artemenem.*

tum, sed et matre privatae adhuc fortunae, avo quo-
7 *que materno privato, procreatus sit: se vero et ma-*
tre regina natum, et patrem non nisi regem vidisse;
avum quoque maternum Cyrum se regem habuisse,
8 *non heredem, sed conditorem tanti regni: et, si in*
aequo iure utrumque fratrem pater reliquisset, ma-
9 *terno tamen se iure et avito vincere.* Hoc certamen
concordi animo ad patruum suum Artaphernen, veluti ad
10 domesticum iudicem, deferunt; qui domi cognita causa
Xerxen praeposuit: adeoque fraterna contentio fuit, ut
nec victor insultaverit, nec victus doluerit; ipsoque litis
tempore invicem munera miserint; et iucunda quoque in-
ter se, non solum credula convivia habuerint: iudicium
11 quoque ipsum sine arbitris, sine convicio fuerit. Tanto
moderatius tum fratres inter se regna maxima dividebant,
12 quam nunc exigua patrimonia partiuntur. Igitur Xerxes
bellum a patre coeptum adversus Graeciam per quinquen-
13 nium instruxit. Quod ubi primum didicit Demaratus, rex
Lacedaemoniorum, qui apud Xerxen exsulabat, amicior
patriae post fugam, quam regi post beneficia, ne inopi-
nato bello opprimerentur, omnia in tabellis ligneis magi-
stratibus perscribit, eademque cera superinducta delet;
14 ne aut scriptura sine tegmine indicium daret, aut recens
cera dolum proderet: fido deinde servo perferendas tra-
15 dit, iusso, magistratibus Spartanorum tradere. Quibus
perlatis, Lacedaemone quaestioni res diu fuit, quod ne-
que scriptum aliquid viderent, nec frustra missas suspi-
carentur, tantoque rem maiorem, quanto sit occultior,
16 putabant. Haerentibus in coniectura viris, soror regis
17 Leonidae consilium scribentis invenit. Erasa igitur cera,
18 belli consilia deteguntur. Iam Xerxes septingenta millia

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. X. §. 9. *Arthaphernem.*
§. 10. *Xerxem.*
§. 12. *Graeciam, quinquennium:* omissa praepo-
sitione.
§. 13. *Xerxem.*

de regno armaverat, et trecenta millia de auxiliis: ut 19
non immerito proditum sit, flumina ab exercitu eius siccata,
Graeciamque omnem vix capere exercitum eius
potuisse. Naves quoque mille ducentas numero habuisse 20
dicitur. Huic tanto agmini dux defuit. Ceterum si re- 21
gem spectes; divitias, non ducem laudes: quarum tanta 22
copia in regno eius fuit, ut, cum flumina multitudine
consumerentur, opes tamen regiae superessent. Ipse au- 23
tem primus in fuga, postremus in praelio semper visus
est; in periculis timidus; sicubi metus abesset, inflatus;
denique ante experimentum belli, fiducia virium, veluti 24
naturae ipsius dominus, et montes in planum deducebat,
et convexa vallium aequabat; et quaedam maria pontibus
sternebat: quaedam ad navigationis commodum per compendium ducebat.

Cap. xi. Cuius introitus in Graeciam quam terribi- 1
lis, tam turpis ac foedus discessus fuit. Nam, cum Leo- 2
nida, rex Spartanorum, cum quatuor millibus militum
angustias Thermopylarum occupasset, Xerxes contemtu
paucitatis, *eos pugnam capessere* iubet, *quorum cognati Marathonia pugna interfecti fuerant:* qui, dum 3
ulcisci suos quaerunt, principium cladis fuere: succedente
deinde inutili turba, maior caedes editur. Triduo 4
ibi cum dolore et indignatione Persarum dimicatum:
quarta die cum nuntiatum esset Leonidae, a viginti mil- 5
libus hostium summum cacumen teneri, tunc hortatur socios,
*recedant, et se ad meliora patriae tempora reservent:
sibi cum Spartanis fortunam experiendam;* 6
plura se patriae quam vitae debere: ceteros ad praesidia Graeciae servandos.
Audito regis imperio, dis- 7
cessere ceteri, soli Lacedaemonii remanserunt. Initio 8
huius belli sciscitantibus Delphis oracula, responsum
fuerat, *aut regi Spartanorum, aut urbi cadendum.*
Et idcirco rex Leonida, cum in bellum proficisceretur, 9
ita suos firmaverat, ut ire se parato ad moriendum ani-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. x. §. 24. *in planum ducebat, et conv.*

10 mo scirent. Angustias propterea occupaverat, ut cum
paucis aut maiore gloria vinceret, aut minore damno rei-
11 publicae caderet. Dimissis igitur sociis, hortatur Spar-
tanos, *meminerint, qualitercumque praeliantibus ca-
dendum esse: caverent, ne fortius mansisse, quam*
12 *dimicasse videantur; nec exspectandum, ut ab hoste
circumvenirentur, sed, dum nox occasionem daret,*
13 *securis et laetis superveniendum: nusquam victores*
14 *honestius, quam in castris hostium perituros.* Nihil
15 erat difficile persuadere persuasis mori: statim arma ca-
piunt, et sexcenti viri castra quingentorum millium ir-
rumpunt; statimque regis praetorium petunt, aut cum
illo, aut si ipsi oppressi essent, in ipsius potissimum
16 sede morituri. Tumultus totis castris oritur. Spartani,
posteaquam regem non inveniunt, per omnia castra victo-
res vagantur; caedunt, sternuntque omnia: ut qui sciant
se pugnare non spe victoriae, sed in mortis ultionem.
17 Praelium a principio noctis in maiorem partem diei tra-
18 ctum. Ad postremum non victi, sed vincendo fatigati,
inter ingentes stratorum hostium catervas occiderunt.
19 Xerxes, duobus vulneribus terrestri praelio acceptis, ex-
periri maris fortunam statuit.

1 Cap. XII. Sed Atheniensium dux Themistocles, cum
animadvertisset Ionas, propter quos bellum Persarum
susceperant, in auxilium regis classe venisse, sollicitare
2 eos in partes suas statuit: et, cum colloquendi copiam
non haberet, quo applicituri erant, symbolos proponi,
3 et saxis proscribi curat: *Quae vos, Iones, dementia
tenet? quod facinus agitatis? bellum inferre olim
conditoribus vestris, nuper etiam vindicibus, cogita-*
4 *tis? An ideo moenia vestra condidimus, ut essent*
5 *qui nostra delerent? Quid si non haec et Dario prius,
et nunc Xerxi, belli causa nobiscum foret, quod vos*
6 *rebellantes non destituimus? Quin vos in haec nostra*
7 *castra ex ista obsidione transitis? Aut si hoc parum
tutum est, at vos, commisso praelio, ite cessim; in-*
8 *hibete remis, et a bello discedite.* Ante navalis prae-
lii congressionem miserat Xerxes quatuor millia armato-

rum Delphos, ad templum Apollinis diripiendum: pror- 9
sus, quasi non cum Graecis tantum, sed et cum Diis im-
mortalibus bellum gereret: quae manus tota imbribus et 10
fulminibus deleta est, ut intelligeret, quam nullae essent ho-
minum adversus Deos vires. Post haec Thespias, et Plataeas, 11
et Athenas vacuas hominibus, incendit; et, quoniam ferro
in homines non poterat, in aedificia igne grassatur. Nam- 12
que Athenienses post pugnam Marathoniam, praemonente
Themistocle, victoriam illam de Persis, non finem, sed
causam maioris belli fore, ducentas naves fabricaverant.
Adventante igitur Xerxe, consulentibus Delphis oracu- 13
lum responsum fuerat, *salutem muris ligneis tuerentur*.
Themistocles navium praesidium demonstratum ratus, 14
persuadet omnibus, *patriam municipes esse, non moe-
nia; civitatemque non in aedificiis, sed in civibus po-
sitam. Melius itaque salutem navibus, quam urbi* 15
*commissuros. Huius sententiae etiam Deum auctorem
esse.* Probato consilio, coniuges liberosque cum pretio- 16
sissimis rebus, abditis insulis, relicta urbe, demandant;
ipsi naves armati conscendunt. Exemplum Atheniensium 17
et aliae urbes imitatae. Itaque cum adunata omnis so- 18
ciorum classis, et intenta in bellum navale esset; angu-
stiasque Salaminii freti, ne circumveniri a multitudine
posset, occupassent, dissensio inter civitatium principes
oritur: qui cum deserto bello ad sua tuenda dilabi vel- 19
lent, timens Themistocles, ne discessu sociorum vires
minuerentur, per servum fidum Xerxi nuntiat, *uno in
loco eum contractam Graeciam capere facillime posse.
Quod si civitates, quae iam abire vellent, dissipentur,* 20
maiore labore ei singulas consectandas. Hoc dolo im- 21
pellit regem signum pugnae dare. Graeci quoque ad-
ventu hostium occupati, praelium collatis viribus capes-
sunt. Interea rex, velut spectator pugnae, cum parte 22
navium in litore remanet. Artemisia autem regina Ha- 23
licarnassi, quae in auxilium Xerxi venerat, inter pri-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. XII. §. 19. *civitatum principes — delabi vellent.*

24 mos duces bellum acerrime ciebat: *quippe ut in viro*
muliebrem timorem, ita in muliere virilem audaciam
25 *cerneres.* Cum anceps praelium esset, Iones iuxta prae-
ceptum Themistoclis, pugnae se paullatim subtrahere
coeperunt: quorum defectio animos ceterorum fregit.
26 Itaque circumspicientes fugam pelluntur Persae, et mox
27 praelio victi, in fugam vertuntur. In qua trepidatione
multae captae naves, multae mersae; plures tamen non
minus saevitiam regis, quam hostem timentes, domum
dilabuntur.
1 Cap. xiii. Hac clade perculsum, et dubium consilii
2 Xerxen Mardonius adgreditur. Hortatur, *in regnum*
abeat, ne quid seditionis moveat fama adversi belli,
3 *in maius, sicuti mos est, omnia extollens: sibi tre-*
centa millia armatorum lecta ex omnibus copiis re-
linquat: qua manu aut cum gloria eius perdomitu-
rum se Graeciam; aut, si aliter eventus ferat, sine
4 *eiusdem infamia hostibus cessurum.* Probato consilio,
Mardonio exercitus traditur: reliquas copias rex ipse re-
5 ducere in regnum parat. Sed Graeci, audita regis fuga,
consilium ineunt pontis interrumpendi, quem ille Abydo
veluti victor maris fecerat; ut, intercluso reditu, aut
cum exercitu deleretur, aut, desperatione rerum, pacem
6 victus petere cogeretur. Sed Themistocles timens, ne
interclusi hostes desperationem in virtutem verterent, et
iter, quod aliter non pateret, ferro patefacerent; *satis*
multos hostes in Graecia remanere dictitans, *nec au-*
7 *geri numerum retinendo oportere;* cum vincere consi-
lio ceteros non posset, eumdem servum ad Xerxen mit-
tit, certioremque consilii facit; et occupare transitum
8 maturata fuga iubet. Ille perculsus nuntio, tradit duci-
bus milites perducendos: ipse cum paucis Abydon con-
9 tendit. Ubi cum solutum pontem hibernis tempestatibus
10 offendisset, piscatoria scapha trepidus traiecit. Erat res

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. xiii. §. 1. et 7. *Xerxem.*

spectaculo digna, et aestimatione sortis humanae, rerum varietate mirandae, in exiguo latentem videre navigio, quem paullo ante vix aequor omne capiebat; carentem etiam omni servorum ministerio, cuius exercitus propter multitudinem terris graves erant. Nec pedestribus copiis, 11
quas ducibus adsignaverat, felicius iter fuit: siquidem quotidiano labori (neque enim ulla est metuentibus quies) etiam fames accesserat. Multorum deinde dierum inopia 12
contraxerat et pestem: tantaque foeditas morientium fuit, ut viae cadaveribus implerentur, alitesque et bestiae, escae illecebris sollicitatae, exercitum sequerentur.

CAP. XIV. Interim Mardonius in Graecia Olynthum 1
expugnat. Athenienses quoque in spem pacis, amici- 2
tiamque regis sollicitat, spondens incensae eorum urbis etiam in maius restitutionem. Posteaquam nullo pretio 3
libertatem videt his venalem, incensis quae aedificare coeperant, copias in Boeotiam transfert. Eo et Graeco- 4
rum exercitus, qui centum millium fuit, secutus est: ibique praelium commissum. Sed fortuna regis cum duce 5
mutata non est. Nam victus Mardonius, veluti ex naufragio cum paucis profugit. Castra referta regalis opu- 6
lentiae capta. Unde primum Graecos, diviso inter se auro Persico, divitiarum luxuria cepit. Eodem forte die, 7
quo Mardonii copiae deletae sunt, etiam navali praelio in Asia sub monte Mycale, adversus Persas dimicatum est. Ibi ante congressionem, cum classes ex adverso 8
starent, fama ad utrumque exercitum venit, vicisse Graecos, et Mardonii copias occidione occidisse. Tantam fa- 9
mae velocitatem fuisse, ut, cum matutino tempore praelium in Boeotia commissum sit, meridianis horis in Asiam, per tot maria, et tantum spatii, tam brevi horarum momento, de victoria nuntiatum sit! Confecto 10
bello, cum de praemiis civitatium ageretur, omnium iudicio, Atheniensium virtus ceteris praelata. Inter duces 11

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. XIV. §. 10. et 11. *civitatum.*

quoque Themistocles princeps civitatium testimonio iu-
dicatus, gloriam patriae suae auxit.
1 Cap. xv. Igitur Athenienses aucti et praemiis belli,
2 et gloria, urbem ex integro condere moliuntur. Cum
moenia maiora complexi fuissent, suspecti esse Lacedae-
moniis coepere, recte reputantibus, quibus ruina urbis
tantum incrementi dedisset, quantum sit datura munita
3 civitas. Mittunt ergo legatos, qui monerent, *ne muni-*
menta hostibus, et receptacula futuri belli exstruant.
4 Themistocles, ut vidit spei urbis invideri, non existi-
mans abrupte agendum, respondit legatis, *ituros Lace-*
daemona, qui de ea re pariter cum illis consulant.
5 Sic dimissis Spartanis, hortatur suos, *opus maturent.*
6 Dein ipse interiecto tempore in legationem proficiscitur;
et nunc in itinere infirmitate simulata, nunc tarditatem
collegarum accusans, sine quibus agi iure nihil possit,
diem de die proferendo, spatium consummando operi
7 quaerebat: cum interim nuntiatur Spartanis, opus Athe-
niensium maturari; propter quod denuo legatos mittunt
8 ad inspiciendam rem. Tum Themistocles per servum
magistratibus scribit Atheniensium, *legatos vinciant, pi-*
9 *gnusque teneant, ne in se gravius consulatur.* Adiit
deinde concionem Lacedaemoniorum; indicat *permunitas*
Athenas esse, et posse iam illatum bellum non armis
10 *tantum, sed etiam muris sustinere: si quid ob eam*
rem de se crudelius statuerent, legatos eorum in hoc
11 *pignus Athenis retentos.* Graviter deinde castigat eos,
quod non virtute, sed imbecillitate sociorum, poten-
12 *tiam quaererent.* Sic dimissus, veluti triumphatis Spar-
13 tanis, a civibus excipitur. Post haec Spartani, ne vires
otio corrumperent, et ut bis illatum a Persis Graeciae
bellum ulciscerentur, ultro fines eorum depopulantur.
14 Ducem suo, sociorumque exercitui deligunt Pausaniam,
qui pro ducatu, regnum Graeciae adfectans, proditionis

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. xv. §. 4. *ituros Lacedaemonem.*
§. 7. *opus Athenis maturari.*

praemium cum Xerxe, nuptias filiae eius paciscitur, redditis captivis, ut fides regis aliquo beneficio obstringeretur. Scribit praeterea Xerxi, *quoscumque ad se nun-* 15
tios misisset, interficeret; ne res loquacitate hominum proderetur. Sed dux Atheniensium Aristides, belli 16
socius, collegae conatibus obviam eundo, simul et in rem sapienter consulendo, proditionis consilia discussit. Nec multo post accusatus Pausanias, damnatur. Igitur 17
Xerxes, cum proditionis dolum publicatum videret, ex integro bellum instituit. Graeci quoque ducem consti- 18
tuunt Cimona Atheniensem, filium Miltiadis, quo duce apud Marathonem pugnatum est, iuvenem, cuius magnitudinem futuram pietatis documenta prodiderunt. Quip- 19
pe patrem ob crimen peculatus in carcerem coniectum, ibique defunctum, translatis in se vinculis, ad sepulturam redemit. Nec in bello iudicium deligentium fefellit, siqui- 20
dem non inferior virtutibus patris, Xerxen terrestri navalique bello superatum, trepidum recipere se in regnum coëgit.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. XV. §. 18. *Cimonem.*
§. 20. *Xerxem.*

LIBER III.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Xerxis et Artabani praefecti perfidi interitus.*
2. *Bellorum inter Lacedaemonios et Athenienses origo. Spartae respublica, et legislator.*
3. *Leges a Lycurgo Spartanis latae quomodo ratae factae et habitae sint.*
4. *Bellum Messeniis illatum ob stupratas virgines: et Partheniarum in Italiam migratio.*

5. *Messenii scelerum suorum luunt poenas; et bellum instaurant, ac tandem superantur.*
6. *Tertium bellum Messenium; item Peloponnesiacum, in quo multae eventuum variorum facies.*
7. *Pacis foedus ruptum. Spartani premuntur Periclis virtute, cuius egregia in rempublicam merita describuntur. Iterum pax sancita et violata: unde bellum Siculum.*

Caput I.

1 Xerxes rex Persarum, terror antea gentium, bello in Graecia infeliciter gesto, etiam suis contemtui esse coe-
2 pit: quippe Artabanus, praefectus eius, deficiente quotidie regis maiestate, in spem regni adductus, cum septem robustissimis filiis regiam vesperi ingreditur, (nam amicitiae iure semper illi patebat) trucidatoque rege, voto
3 suo obsistentes filios eius, dolo adgreditur. Securior de Artaxerxe, puero admodum, fingit regem a Dario, qui erat adolescens, quo maturius regno poteretur, occisum; impellit Artaxerxen parricidium parricidio vindicare.
4 Cum ventum ad domum Darii esset, dormiens inventus,
5 quasi somnum fingeret, interficitur. Dein cum unum ex regis filiis sceleri suo superesse Artabanus videret, metueretque de regno certamina principum, adsumit in so-
6 cietatem consilii Bacabasum: qui praesenti statu contentus, rem prodit Artaxerxi, *ut pater eius occisus sit, ut frater falsa parricidii suspicione oppressus; ut denique*
7 *ipsi pararentur insidiae.* His cognitis Artaxerxes, verens Artabani numerum filiorum, in posterum diem paratum esse armatum exercitum iubet, recogniturus et nu-
8 merum militum, et in armis industriam singulorum. Itaque cum inter ceteros et ipse Artabanus armatus adsisteret, rex simulat, se breviorem loricam habere: iubet Artabanum secum commutare: exsuentem se, ac nudatum,

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 1. *in Graeciam.*
§. 3. *Artaxerxem.*
§. 6. *pater eius occisus; ut* etc.

gladio traiicit; tum et filios eius corripi iubet. Atque ita 9
egregius adolescens et caedem patris, et se ab insidiis
Artabani vindicavit.

CAP. II. Dum haec in Persis geruntur, interea Grae- 1
cia omnis, ducibus Lacedaemoniis et Atheniensibus, in
duas divisa partes, ab externis bellis, velut in viscera
sua, arma convertit. Fiunt igitur de uno populo duo 2
corpora; et eorumdem castrorum homines in duos hosti-
les exercitus dividuntur. Hinc Lacedaemonii communia 3
quondam civitatium auxilia ad vires suas trahebant: inde
Athenienses, et vetustate gentis, et gestis rebus illustres,
propriis viribus confidebant. Atque ita duo potentissimi 4
Graeciae populi, institutis Solonis, et Lycurgi legibus
pares, ex aemulatione virium in bellum ruebant. Nam- 5
que Lycurgus cum fratri suo Polydectae, Spartanorum
regi, successisset, regnumque sibi vindicare potuisset,
Charilao filio eius, qui natus posthumus fuerat, cum ad
aetatem adultam pervenisset, regnum summa fide resti-
tuit: ut intelligerent omnes, quanto plus apud bonos pie- 6
tatis iura, quam omnes opes valerent. Medio igitur tem- 7
pore dum infans convalescit, tutelamque eius administrat,
non habentibus Spartanis leges instituit, non inventione
earum magis, quam exemplo clarior: siquidem nihil lege 8
ulla in alios sanxit, cuius non ipse primus in se docu-
menta daret. Populum in obsequia principum, principes 9
ad iustitiam imperiorum formavit. Parcimoniam omnibus 10
suasit, existimans laborem militiae adsidua frugalitatis
consuetudine faciliorem fore. Emi singula non pecunia, 11
sed compensatione mercium iussit. Auri argentique usum, 12
velut omnium scelerum materiam, sustulit.

CAP. III. Administrationem reipublicae per ordines 1
divisit: regibus potestatem bellorum; magistratibus iudi- 2
cia per annuas successiones; senatui custodiam legum;
populo sublegendi senatum, vel creandi quos vellet ma-
gistratus, potestatem permisit. Fundos omnium aequaliter 3

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. II. §. 3. *civitatum.*

inter omnes divisit, ut aequata patrimonia neminem po-
4 tentiorem altero redderent. Convivari omnes publice
iussit, ne cuius divitiae vel luxuria in occulto essent.
5 Iuvenibus non amplius una veste uti toto anno permisit,
nec quemquam cultius quam alterum progredi, nec epu-
6 lari opulentius, ne imitatio in luxuriam verteretur. Pue-
ros puberes, non in forum, sed in agrum deduci praece-
pit; ut primos annos non in luxuria, sed in opere, et
7 in laboribus agerent. Nihil eos somni causa substernere,
et vitam sine pulmento degere, neque prius in urbem
8 redire, quam viri facti essent, statuit. Virgines sine dote
nubere iussit; ut uxores legerentur, non pecuniae; seve-
riusque matrimonia sua viri coërcerent, cum nullis dotis
9 frenis tenerentur. Maximum honorem non divitum et
potentium, sed pro gradu aetatis senum esse voluit. Nec
sane usquam terrarum locum honoratiorem senectus ha-
10 bet. Haec quoniam primo, solutis antea moribus, dura
videbat esse, *auctorem eorum Apollinem Delphicum*
fingit, *et inde se ea ex praecepto numinis detulisse*,
11 ut consuescendi taedium metus religionis vincat. Dein
ut aeternitatem legibus suis daret, iureiurando obligat
civitatem, nihil eos de eius legibus mutaturos, priusquam
reverteretur: et simulat, se ad oraculum Delphicum
proficisci, consulturum, quid addendum mutandumque
12 legibus videretur. Proficiscitur autem Cretam, ibique
perpetuum exsilium egit, *abiicique in mare ossa sua*
moriens iussit; ne relatis Lacedaemona, solutos se Spar-
tani religione iurisiurandi in dissolvendis legibus arbitra-
rentur.

1 Cap. IV. His igitur moribus ita brevi civitas con-
valuit, ut, cum Messeniis, propter stupratas virgines suas
in solemni Messeniorum sacrificio, bellum intulissent, gra-
vissima se exsecratione obstrinxerint, *non prius quam*

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 6. *in opere et laboribus.*
§. 8. *uxores eligerentur, non.*
§. 12. *Lacedaemonem.*

Messenam expugnassent, reversuros; tantum sibi vel de
viribus suis, vel de fortuna spondentes. Quae res initium 2
dissensionis Graeciae, et intestini belli causa et origo fuit.
Itaque, cum contra praesumtionem suam annis decem in ob- 3
sidione urbis tenerentur, et querelis uxorum post tam lon-
gam viduitatem revocarentur, veriti, ne hac perseverantia 4
belli gravius sibi quam Messeniis nocerent: quippe illis
quantum iuventutis bello intercidat, mulierum fecunditate
suppleri; sibi et belli damna adsidua, et fecunditatem
uxorum, absentibus viris, nullam esse. Itaque legunt 5
iuvenes ex eo genere militum, qui post iusiurandum in
supplementum venerant, quibus Spartam remissis promi-
scuos omnium feminarum concubitus permisere; maturio- 6
rem futuram conceptionem rati, si eam singulae per plu-
res viros experirentur. Ex his nati, ob notam materni 7
pudoris, *Partheniae* vocati: qui cum ad annos triginta 8
pervenissent, metu inopiae (nulli enim pater exsistebat,
cuius in patrimonium successio speraretur) ducem Pha-
lantum adsumunt, filium Arati, qui auctor Spartanis fue-
rat iuventutis ad generandam subolem domum remitten-
dae: ut sicuti dudum patrem eius nascendi auctorem ha- 9
buissent, sic ipsum spei ac dignitatis suae haberent. Ita- 10
que nec salutatis matribus, e quarum adulterio infamiam
collegisse videbantur, ad sedes inquirendas proficiscuntur;
diuque et per varios casus iactati, tandem in Italiam de- 11
feruntur, et occupata arce Tarentinorum, expugnatis ve-
teribus incolis, sedes ibi constituunt. Sed post annos 12
plurimos dux eorum Phalantus, per seditionem in exsi-
lium proturbatus, Brundisium se contulit, quo expulsi
sedibus suis veteres Tarentini concesserant. His moriens 13
persuadet, *ut ossa sua postremasque reliquias conte-*

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. IV. §. 4. *nullam esse: itaque legunt.*
§. 11. *in Italiam feruntur*: typothetae, opinor, incuria.
§. 12. *Brundusium.*

rant, et tacite spargi in foro Tarentinorum curent.
14 *Hoc enim modo reciperare illos patriam suam* posse,
15 *Apollinem Delphis cecinisse.* Illi arbitrantes eum in
ultionem sui civium fata prodidisse, praeceptis paruere.
16 Sed oraculi diversa sententia fuerat. Perpetuitatem enim
17 urbis, non amissionem, hoc facto promiserat. Ita ducis
exsulis consilio, et hostium ministerio, possessio Taren-
18 tina Partheniis in aeternum fundata: ob cuius beneficii
memoriam Phalanto divinos honores decrevere.

1 Cap. v. Interea Messenii, cum virtute non possent,
2 per insidias expugnantur. Dein, cum per annos octoginta
gravia servitutis verbera, plerumque et vincula, cetera-
que captivitatis mala perpessi essent, post longam poe-
3 narum patientiam, bellum instaurant. Lacedaemonii quo-
que eo conspiratius ad arma concurrunt, quod adversus
4 servos dimicandum videbatur. Itaque, cum hinc iniuria,
inde indignitas animos acueret, Lacedaemonii, de belli
eventu oraculo Delphis consulto, iubentur ducem belli
5 ab Atheniensibus petere. Porro Athenienses, cum re-
sponsum cognovissent, in contemtum Spartanorum Tyr-
6 taeum, poëtam, claudum pede, misere: qui tribus prae-
liis fusos eo usque desperationis Spartanos adduxit, ut
ad supplementum exercitus servos suos manumitterent,
7 hisque interfectorum matrimonia pollicerentur; ut non
numero tantum amissorum civium, sed et dignitati succe-
8 derent. Sed reges Lacedaemoniorum, ne contra fortu-
nam pugnando, maiora detrimenta civitati infligerent, re-
9 ducere exercitum voluerunt; ni intervenisset Tyrtaeus,
qui composita carmina exercitui pro concione recitavit,
in quibus hortamenta virtutis, damnorum solatia, belli
10 consilia conscripserat. Itaque tantum ardorem militibus

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iv. §. 14. *recuperare.*
Cap. v. §. 2. *bellum restaurant.*
§. 3. *servos dimicaturi videbantur.*
§. 6. *tribus praeliis fusus eo usq.*

niecit, ut non de salute, sed de sepultura solliciti, tes-
eras, insculptis suis et patrum nominibus, dextro bra-
hio deligarent: ut, si omnes adversum praelium consum- 11
isset, et temporis spatio confusa corporum lineamenta
ssent, ex indicio titulorum tradi sepulturae possent. Cum 12
ic animatum reges exercitum viderent, curant rem hosti-
ius nuntiari. Messeniis autem non timorem res, sed ae- 13
mulationem mutuam dedit. Itaque tantis animis concur- 14
um est, ut raro umquam cruentius praelium fuerit. Ad 15
postremum tamen victoria Lacedaemoniorum fuit.

Cap. VI. Interiecto tempore, tertium quoque bellum 1
Messenii reparavere: in cuius auxilium Lacedaemonii, in- 2
er reliquos socios, etiam Athenienses adhibuere: quorum 3
idem cum suspectam haberent, supervacaneos simulantes,
bello eosdem dimiserunt. Hanc rem Athenienses gra- 4
viter ferentes, pecuniam, quae erat in stipendium Per-
sici belli ab universa Graecia collata, a Delo Athenas
ransferunt; ne, deficientibus a fide societatis Lacedae-
moniis, praedae ac rapinae esset. Sed nec Lacedaemonii 5
quievere: qui cum Messeniorum bello occupati essent,
Peloponnenses immisere, qui bellum Atheniensibus face-
rent. Parvae tunc temporis, classe in Aegyptum missa, 6
vires Atheniensibus erant. Itaque navali praelio dimi-
cantes, facile superantur. Interiecto deinde tempore, post 7
reditum suorum aucti et classis, et militum robore, prae-
lium reparavere. Iam et Lacedaemonii, omissis Messe- 8
niis, adversus Athenienses arma verterant. Diu varia 9
victoria fuit: ad postremum aequo Marte utrimque dis-
cessum. Inde revocati Lacedaemonii ad Messeniorum bel- 10
lum, ne medium tempus otiosum Atheniensibus relinque-
rent, cum Thebanis paciscuntur, ut Boeotiorum imperium
his restituerent, quod temporibus Persici belli amiserant,
ut illi Atheniensium bella susciperent. Tantus furor Spar- 11
tanorum erat, ut duobus bellis impliciti, suscipere terti-
um non recusarent, dummodo inimicis suis hostes adqui-
rerent. Igitur Athenienses adversus tantam tempestatem 12
belli duos duces deligunt, Periclen spectatae virtutis vi-

13 rum, et Sophoclen scriptorem tragoediarum: qui divis
exercitu, et Spartanorum agros vastaverunt, et multas
Achaiae civitates Atheniensium imperio adiecerunt.

1 Cap. VII. His malis fracti Lacedaemonii, in annos
triginta pepigerunt pacem: sed tam longum otium inimi-
2 citiae non tulerunt. Itaque intra quindecim annos rupto
foedere, cum contemtu Deorum hominumque, fines Atticos
3 populantur: et, ne praedam potius, quam pugnam ex-
4 petisse viderentur, hostes ad praelium provocant. Sed
Athenienses, consilio Pericli ducis, populationis iniuriam
differunt in tempus ultionis; supervacuam pugnam existi-
5 mantes, cum ulcisci hostem sine periculo possent. Deinde
interiectis diebus, naves conscendunt, et nihil sentientibus
Lacedaemoniis, totam Spartam depraedantur, multoque
6 plura auferunt, quam amiserant. Prorsus ut in compa-
ratione damnorum longe pluris fuerit ultio, quam iniuria.
7 Clara quidem haec Pericli expeditio habita: sed multo
8 clarior privati patrimonii contemtus fuit. Huius agros,
in populatione ceterorum, intactos hostes reliquerant, spe-
rantes adquirere se illi posse, aut periculum ex invidia,
9 aut ex suspicione proditionis infamiam. Quod ante pro-
spiciens Pericles, et futurum populo praedixerat; et ad
invidiae impetum declinandum, agros ipsos dono rei-
10 publicae dederat: atque ita, unde periculum quaesitum
11 fuerat, ibi maximam gloriam invenit. Post haec inter-
iectis diebus, navali praelio dimicatum est: victi Lace-
12 daemonii fugerunt. Nec cessatum deinceps est, quin aut
terra, aut mari, varia praeliorum fortuna invicem se truci-
13 darent. Denique fessi tot malis, pacem in annos quin-
quaginta fecere, quam non nisi sex annis servaverunt.
14 Nam inducias, quas proprio nomine condixerant, ex so-
15 ciorum persona rumpebant: quippe quasi minus periuri
contraherent, si ferentes sociis auxilia, potius quam s

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VI. §. 12. *Periclem — Sophoclem.*
Cap. VII. §. 2. *Itaque quintodecimo anno, rupto.*
§. 4. et 7. *Periclis.*

psi aperto praelio dimicassent. Hinc bellum in Siciliam 16
ranslatum: quod priusquam expono, de Siciliae situ pauca
licenda sunt.

LIBER IV.

BREVIARIUM CAPITUM.

. *Siciliae situs, et soli natura. Aetnae montis, ac. Scyllae et Charybdis miracula.*

. *Nomina, incolae veteres, et tyranni Siciliae: ei inhiant Carthaginienses.*

. *Rhegini ab Himerensibus in auxilium vocatis oppressi. Athenienses imperium Siciliae adfectant, et prospere agunt initio.*

. *Catinienses denuo opem Atheniensium implorant. Syracusani Lacedaemonios arcessunt. Graecorum concursus fit, et bellum in Siciliam transfertur.*

. *Athenienses a Gylippo, Lacedaemoniorum duce, terra marique franguntur, ducibus Demosthene et Nicia indecoro fato sublatis.*

CAPUT I.

ICILIAM ferunt angustis quondam faucibus Italiae adhae- 1
isse; diremtamque velut a corpore, maiore impetu superi
aris, quod toto undarum onere illuc vehitur. Est autem 2
ta terra tenuis ac fragilis; et cavernis quibusdam fistu-
isque ita penetrabilis, ut ventorum tota ferme flatibus
ateat; nec non et ignibus generandis nutriendisque soli 3
ipsius naturalis materia: quippe intrinsecus stratum sul-
hure et bitumine traditur: quae res facit, ut spiritu cum 4

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. I. §. 1. *direptamque velut a corp.*

igne inter interiora luctante, frequenter et compluribu
locis nunc flammas, nunc vaporem, nunc fumum eructet
5 Inde denique Aetnae montis per tot secula durat incen-
6 dium. Et ubi acrior per spiramenta cavernarum ventu
7 incubuit, arenarum moles egeruntur. Proximum Italiae pro-
montorium, Rhegium dicitur; ideo quia Graece *abrupta* hoc
8 nomine pronuntiantur. Nec mirum, si fabulosa est loc
9 huius antiquitas, in quem res tot coiere mirae. Primum
quod nusquam alias tam torrens fretum, nec solum citato
impetu, verum etiam saevo; neque experientibus modo
10 terribile, verum etiam procul visentibus. Undarum porro
in se concurrentium tanta pugna est, ut alias veluti terga
dantes in imum desidere, alias quasi victrices, in sublime
ferri videas: nunc hic fremitum ferventis aestus, nunc
11 illic gemitum in voraginem desidentis exaudias. Accedunt
vicini, et perpetui Aetnae montis ignes, et insularum
12 Aeolidum, veluti ipsis undis alatur incendium. Neque
enim in tam angustis terminis aliter durare tot seculi
tantus ignis potuisset, nisi humoris nutrimentis aleretur
13 Hinc igitur fabulae Scyllam et Charybdin peperere; hinc
latratus auditi; hinc monstri credita simulacra, dum navi-
gantes magnis vorticibus pelagi desidentis exterriti, latrare
14 putant undas, quas sorbentis aestus vorago collidit. Eadem
15 causa etiam Aetnae montis perpetuos ignes facit. Nam
aquarum ille concursus raptum secum spiritum in imum
fundum trahit, atque ibi suffocatum tamdiu tenet, donec
per spiramenta terrae diffusus, nutrimenta ignis incendat
16 Iam ipsa Italiae Siciliaeque vicinitas, iam promontoriorum
altitudo ipsa ita similis est, ut quantum nunc admira-
tionis, tantum antiquis terroris dederit; credentibus, coëun-
tibus in se promontoriis, ac rursum discedentibus, solid

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. 1. §. 9. *procul videntibus.*

§. 10. *porro inter se concurrentium.*

§. 15. *spiramenta [terrae diffusus, nutrimenta] ign* *incendat.*

§. 16. *vicinitas, [iam] promontoriorum.*

intercipi absumique navigia. Neque hoc ab antiquis in 17
dulcedinem fabulae compositum, sed metu et admiratione
transeuntium. Ea est enim procul inspicientibus natura 18
loci, ut sinum maris, non transitum putes: quo cum accesseris, discedere ac seiungi promontoria, quae antea iuncta fuerant, arbitrere.

CAP. II. Siciliae primo Trinacriae nomen fuit; postea 1
Sicania cognominata est. Haec a principio patria Cyclo- 2
pum fuit: quibus exstinctis, Cocalus regnum insulae occupavit. Post quem singulae civitates in tyrannorum im- 3
perium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit.
Horum ex numero Anaxilaus iustitia cum ceterorum cru- 4
delitate certabat; cuius moderationis haud mediocrem
fructum tulit: quippe decedens cum filios parvulos reli- 5
quisset, tutelamque eorum Micytho, spectatae fidei servo, commisisset, tantus amor memoriae eius apud omnes fuit, ut parere servo, quam deserere regis filios mallent; principesque civitatis obliti dignitatis suae, regni maiestatem administrari per servum paterentur. Imperium Siciliae 6
etiam Carthaginienses tentavere: diuque varia victoria
cum tyrannis dimicatum. Ad postremum amisso Hamilcare 7
imperatore cum exercitu, aliquantisper quievere victi.

CAP. III. Medio tempore cum Rhegini discordia 1
laborarent, civitasque per dissensionem divisa in duas partes esset, veterani ab altera parte ab Himera in auxilium vocati, pulsis civitate, contra quos implorati fuerant; et mox caesis, quibus tulerant auxilium, urbem cum coniugibus et liberis sociorum occupavere; ausi facinus 2
nulli tyranno comparandum: quippe ut Rheginis melius
fuerit vinci, quam vicisse. Nam sive victoribus captivi- 3
tatis iure servissent, sive amissa patria exsulare necesse habuissent; non tamen, inter aras et patrios lares trucidati, crudelissimis tyrannis patriam cum coniugibus ac liberis praedam reliquissent. Catinienses quoque cum 4
Syracusanos graves paterentur, diffisi viribus suis, auxi-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. II. §. 6. *Carthaginenses.*

5 lium ab Atheniensibus petivere: qui seu studio maioris
imperii, quo Asiam Graeciamque penitus occupaverant,
seu metu factae pridem a Syracusanis classis, ne Lace-
daemoniis illae vires accederent, Lamponium ducem cum
classe in Siciliam misere, ut, sub specie ferendi Catinien-
6 sibus auxilii, tentarent Siciliae imperium. Et quoniam
prima initia, frequenter caesis hostibus, prospera fuerant,
maiore denuo classe, et robustiore exercitu, Lachete et
7 Chariade ducibus, Siciliam petivere: sed Catinienses, sive
metu Atheniensium, sive taedio belli, pacem cum Syra-
cusanis, remissis Atheniensium auxiliis, fecerunt.

1 Cap. iv. Interiecto deinde tempore, cum fides pacis
a Syracusanis non servaretur, denuo legatos Athenas
mittunt, qui sordida veste, capillo barbaque promissis,
et omni squaloris habitu ad misericordiam commovendam
2 adquisito, concionem deformes adeunt: adduntur precibus
lacrimae; et ita misericordem populum supplices movent,
ut damnarentur duces, qui ab his auxilia deduxerant.
3 Igitur classis ingens decernitur: creantur duces Nicias, et
Alcibiades, et Lamachus; tantisque viribus Sicilia repe-
titur, ut ipsis terrori essent, in quorum auxilia mitte-
4 bantur. Brevi post tempore, revocato ad reatum Alci-
biade, duo praelia pedestria secunda Nicias et Lamachus
5 faciunt: munitionibus deinde circumdatis, hostes etiam
6 marinis commeatibus in urbe clausos intercludunt. Quibus
rebus fracti Syracusani, auxilium a Lacedaemoniis peti-
7 verunt. Ab his mittitur Gylippus solus, sed in quo instar
8 omnium auxiliorum erat. Is, audito in itinere belli iam
inclinato statu, auxiliis partim in Graecia, partim in Si-
9 cilia contractis opportuna bello loca occupat. Duobus
deinde praeliis victus, congressus tertio, occiso Lamacho,
et hostes in fugam compulit, et socios obsidione liberavit.
10 Sed cum Athenienses a bello terrestri in navale se trans-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iii. §. 5. *penitus occuparent, seu metu.*

tulissent, Gylippus classem Lacedaemone cum auxiliis
arcessit. Quo cognito, et ipsi Athenienses in locum amissi 11
ducis Demosthenen et Eurymedonta cum supplemento co-
piarum mittunt. Peloponnesii quoque, communi civitatium 12
decreto, ingentia Syracusanis auxilia misere; et quasi
Graeciae bellum in Siciliam translatum esset, ita ex
utraque parte summis viribus dimicabatur.

Cap. v. Prima igitur congressione navalis certaminis 1
Athenienses vincuntur. Castra quoque cum omni publica
ac privata pecunia amittunt. Super haec mala, cum etiam 2
terrestri praelio victi essent, tunc Demosthenes censere
coepit, *ut abirent Sicilia, dum res, quamvis adflictae,*
nondum tamen perditae forent: neque in bello male 3
auspicato amplius perseverandum: esse domi graviora,
et forsitan infeliciora bella, in quae servare hos ur-
bis apparatus oporteat. Nicias seu pudore male actae 4
rei, seu metu destitutae spei civium, seu impellente fato,
manere contendit. Reparatur igitur navale bellum; et 5
animi a prioris fortunae procella ad spem certaminis revo-
cantur: sed inscitia ducum, qui inter angustias maris 6
tuentes se, Syracusanos adgressi fuerant, facile vincuntur.
Eurymedon dux in prima acie fortissime dimicans, primus 7
cadit: triginta naves, quibus praefuerat, incenduntur.
Demosthenes et Nicias, et ipsi victi, exercitum in terram 8
deponunt, tutiorem fugam rati itinere terrestri. Ab his 9
relictas centum triginta naves Gylippus invasit: ipsos
deinde insequitur; fugientes partim capit, partim caedit. 10
Demosthenes, amisso exercitu, a captivitate gladio, et
voluntaria morte se vindicat: Nicias autem, ne Demosthe- 11
nis quidem exemplo, ut sibi consuleret, admonitus, cladem
suorum auxit dedecore captivitatis.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iv. §. 11. *Demosthenem.*
§. 12. *civitatum.*

LIBER V.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Alcibiades Siculi belli conoitor in exsilium profectus, Lacedaemonios ad bellum Atheniensibus inferendum impellit. Huic bello Darius rex Persarum accedit socius Lacedaemoniis.*
2. *Alcibiadis res gestae contra patriam: Lacedaemoniis suspectus, negotium illis facessit Tisaphernis opera.*
3. *Alcibiades statum reipublicae mutat; deinde, classe instructa, in bellum pergit adversus Lacedaemonios.*
4. *Navalis pugna, et de Lacedaemoniis victis ab Alcibiade reportata victoria. Is desideratus civibus suis Athenas reversus, summa cum omnium laetitia excipitur.*
5. *Lacedaemonii Persarum freti auxilio, exercitum Atheniensium in Asia sparsum opprimunt. Alcibiades ob rem male gestam veritus populi impetum, denuo in voluntarium exsilium proficiscitur.*
6. *Conon, Alcibiadis successor, invalidos et novos milites nactus, infeliciter rem gerit; et navali praelio superatus, concedit ad Euagoram.*
7. *Atheniensium post cladem acceptam luctus.*
8. *Lacedaemonii victores urbe Athenarum deditione potiuntur. Lysander statum reipublicae mutat: inde triginta tyranni, et caedes Alcibiadis.*
9. *Theramenes, tyrannorum unus, vir moderatus a collegis trucidatur. Thrasybulus rempublicam collapsam restituit, et praelio commisso, triginta tyrannorum saevissimos, Critiam et Hippolochum, mactat.*
10. *Thrasybulus populares fugientes placide revocat; superstites tyrannos urbe pellit: qui, dum bellum reparare student, comprehensi trucidantur, ἀμνηστίᾳ, id est, discordiarum oblivione, inter cives sancita.*

11. *Darii mors, inter cuius filios Artaxerxen et Cyrum lis de regno; qua prius in occultum, deinde vero in apertum bellum erumpente, Artaxerxes demum, fratre occiso, et victoria et regno potitur.*

Caput I.

Dum Athenienses in Sicilia bellum per biennium cupidius, 1
quam felicius gerunt, interim concitor et dux eius Alci-
biades absens Athenis insimulatur, mysteria Cereris Ini-
tiorum sacra, nullo magis quam silentio solemnia, enun-
tiavisse: revocatusque a bello ad iudicium, sive conscien- 2
tiam, sive indignitatem rei non ferens, tacitus in exsilium
Elidem profectus est. Inde, ubi non damnatum se tantum, 3
verum etiam diris per omnium sacerdotum religiones de-
votum cognovit, Lacedaemona se contulit: ibique regem 4
Lacedaemoniorum impellit turbatis Atheniensibus adverso
Siciliae praelio ultro bellum inferre. Quo facto omnia 5
Graeciae regna, velut ad exstinguendum commune incen-
dium, concurrunt. Tantum odii Athenienses immoderati 6
imperii crudelitate contraxerant. Darius quoque rex Per- 7
sarum, memor paterni avitique in hanc urbem odii, facta
cum Lacedaemoniis per Tisafernen praefectum Lydiae
societate, omnem sumtum belli pollicetur. Et erat hic 8
quidem titulus cum Graecis coëundi: re autem vera time-
bat, ne, victis Atheniensibus, ad se Lacedaemonii arma
transferrent. Quis igitur miretur, tam florentes Athenien- 9
sium opes ruisse, cum ad opprimendam unam urbem to-
tius Orientis vires concurrerent? Non tamen inertí, neque 10
incruento cecidere bello; sed praeliati ad ultimum, victores
etiam interdum, consumti magis fortunae varietate, quam
vi victi sunt. Principio belli omnes ab his etiam socii 11
desciverant, ut fit: quo se fortuna, eodem etiam favor
hominum inclinat.

Cap. II. Alcibiades quoque motum adversus patriam 1
bellum non gregarii militis opera, sed imperatoris virtu-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 7. *Tissafernem.*

2 tibus adiuvat: quippe acceptis quinque navibus in Asiam
contendit, et tributarias Atheniensium civitates, auctori-
3 tate nominis sui, ad defectionem compellit. Sciebant enim
domi clarum, nec exsilio videbant factum minorem; nec
tam ablatum Atheniensibus ducem, quam Lacedaemoniis
4 traditum, partaque cum amissis imperia pensare. Sed
apud Lacedaemonios virtus Alcibiadis plus invidiae quam
5 gratiae contraxit. Itaque cum principes velut aemulum
gloriae suae interficiendum insidiis mandassent, cognita
re Alcibiades per uxorem Agidis regis, quam adulterio
cognoverat, ad Tisafernen praefectum Darii regis pro-
fugit: cui se celeriter officii comitate, et obsequendi gratia
6 insinuavit. Erat enim et aetatis flore, et formae venera-
tione, nec minus eloquentia, etiam inter Athenienses, in-
7 signis: sed in conciliandis amicitiarum studiis, quam in
retinendis vir melior: quia morum vitia sub umbra elo-
8 quentiae primo latebant. Igitur persuadet Tisaferni, *ne
tanta stipendia classi Lacedaemoniorum praeberet.
9 Vocandos enim in portionem muneris Ionios, quorum
pro libertate, cum tributa Atheniensibus penderent,
10 bellum susceptum sit. Sed nec auxiliis nimis enixe
Lacedaemonios iuvandos: quippe memorem esse debere,
alienam se victoriam, non suam instruere: et eatenus
11 bellum sustinendum, ne inopia deseratur. Nam regem
Persarum, dissidentibus Graecis, arbitrum pacis ac
belli fore; et quos suis non possit, ipsorum armis victu-
rum: perfecto autem bello, statim ei cum victoribus
12 dimicandum. Domesticis itaque bellis Graeciam atteren-
dam, ne externis vacet; exaequandasque vires partium,
13 et inferiores auxilio levandos. Non enim quieturos
post hanc victoriam Spartanos, qui vindices se liber-
14 tatis Graeciae professi sint.* Grata oratio Tisaferni fuit.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. II. §. 3. *imperia pensabant.*
§. 5. *Tissafernem.*
§. 8. et 14. *Tissaferni.*

Itaque commeatus maligne praebere; classem regiam non totam mittere; ne aut victoriam daret, aut necessitatem deponendi belli imponeret.

CAP. III. Interea Alcibiades hanc operam civibus 1
venditabat: ad quem cum legati Atheniensium venissent, 2
pollicetur his amicitiam regis, si respublica a populo translata ad senatum foret; sperans, ut aut concordante 3
civitate, dux belli ab omnibus legeretur, aut discordia inter ordines facta, ab altera parte in auxilium vocaretur. Sed Atheniensibus, imminente periculo belli, maior salutis 4
quam dignitatis cura fuit. Itaque, permittente populo, 5
imperium ad senatum transfertur. Qui cum insita genti 6
superbia crudeliter in plebem consuleret, singulis tyrannidis sibi impotentiam vindicantibus, ab exercitu Alcibiades exsul revocatur, duxque classi constituitur. Statim 7
igitur Athenas mittit, *ex continenti se cum exercitu venturum, recepturumque a quadringentis iura populi, ni ipsi redderent.* Hac denuntiatione optimates territi, 8
primo urbem prodere Lacedaemoniis tentavere: dein, cum id nequissent, in exsilium profecti sunt. Igitur Alcibiades, 9
intestino malo patria liberata, summa cura classem instruit; atque ita in bellum adversus Lacedaemonios pergit.

CAP. IV. Iam Sesto Mindarus et Pharnabazus, La- 1
cedaemoniorum duces, instructis navibus exspectabant. Praelio commisso, victoria penes Athenienses fuit. In 2
eo bello maior pars exercitus, et omnes ferme hostium duces caesi: naves octoginta captae. Interiectis quoque 3
diebus, cum bellum Lacedaemonii a mari in terram transtulissent, iterato vincuntur. His malis fracti, pacem 4
petiere: quam ne acciperent, opera eorum effectum est, quibus ea res quaestum praebebat. Interea et Syracusa- 5
norum auxilia illatum a Carthaginiensibus Siciliae bellum domum revocavit. Quibus rebus destitutis Lacedaemoniis, 6
Alcibiades cum classe victrici Asiam vastat; multis locis

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. II. §. 14. *victoriam totam daret.*

CAP. IV. §. 4. *ea res quaestum praestabat.*

praelia facit: ubique victor recipit civitates, quae defe-
cerant: nonnullas capit, et imperio Atheniensium adiicit;
7 atque ita prisca navali gloria vindicata, adiecta etiam
laude terrestris belli, desideratus civibus suis Athenas
8 revertitur. His omnibus praeliis ducentae naves hostium,
9 et praeda ingens capta. Ad hunc redeuntis exercitus
triumphum effusa omnis multitudo obviam procedit: et
universos quidem milites, praecipue tamen Alcibiaden
10 mirantur: in hunc oculos civitas universa, in hunc sus-
pensa ora convertit: hunc quasi de coelo missum, et ut
11 ipsam Victoriam contuentur: laudant quae pro patria; nec
minus admirantur quae exsul contra gesserit, excusantes
12 ipsi, iratum provocatumque fecisse. Enimvero tantum in
uno viro fuisse momenti, ut maximi imperii subversi, et
rursum recepti, auctor esset; et, unde stetisset, eo se
victoria transferret: fieretque cum eo mira quaedam for-
13 tunae inclinatio. Igitur omnibus non humanis tantum, ve-
rum et divinis eum honoribus onerant: certant secum
ipsi, utrum contumeliosius eum expulerint, n revoca-
14 verint honoratius. Ipsos illi Deos gratulantes tulere
15 obviam, quorum exsecrationibus erat devotus. Et cui
paullo ante omnem humanam opem interdixerant, eum,
16 si queant, in coelo posuisse cupiunt. Explent contume-
lias honoribus, detrimenta muneribus, exsecrationes pre-
17 cibus. Non Siciliae illis adversa pugna in ore est, sed
Graeciae victoria: non classes per illum amissae, sed ad-
quisitae: nec Syracusarum, sed Ioniae, Hellespontique
18 meminerunt. Sic Alcibiades numquam mediocribus, nec
in offensa, nec in favore, studiis suorum exceptus est.
1 Cap. v. Dum haec aguntur, a Lacedaemoniis Ly-
sander classi belloque praeficitur, et in locum Tisafernis
Darius, rex Persarum, filium suum Cyrum Ioniae Lydiae-
que praeposuit: qui Lacedaemonios auxiliis opibusque ad

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iv. §. 9. *Alcibiadem.*

Cap. v. §. 1. *Dum haec aguntur a Lacedaemoniis, Lysan-
der — Tissafernis.*

spem fortunae prioris erexit. Aucti igitur viribus, Alci- 2
biaden cum centum navibus in Asiam profectum, dum
agros longa pace divites securius populatur, et praedae
dulcedine sine insidiarum metu sparsos milites habet, re-
pentino adventu oppressere: tantaque caedes palantium 3
fuit, ut plus vulneris eo praelio Athenienses acciperent,
quam superioribus dederant: et tanta desperatio apud 4
Athenienses erat, ut ex continenti Alcibiaden ducem Co-
none mutarent; arbitrantes victos se non fortuna belli, sed 5
fraude imperatoris, apud quem plus prior offensa valuisset,
quam recentia beneficia: vicisse autem eum priore bello 6
ideo tantum, ut ostenderet hostibus, quem ducem spre-
vissent, et ut carius eis ipsam victoriam venderet. Omnia 7
enim credibilia in Alcibiade, vigor ingenii, et morum lu-
xuria faciebat. Veritus itaque multitudinis impetum, 8
denuo in voluntarium exsilium proficiscitur.

Cap. vi. Itaque Conon Alcibiadi suffectus, habens 1
ante oculos cui duci successisset, classem maxima in-
dustria exornat: sed navibus exercitus deerat, fortissimis 2
quibusque in Asiae populatione amissis. Armantur tamen 3
senes, aut impuberes pueri, et numerus militum sine exer-
citus robore expletur. Sed non magnam bello moram aetas 4
fecit imbellis: caeduntur passim, aut fugientes capiuntur;
tantaque strages aut occisorum, aut captivorum fuit, ut
Atheniensium deletum non imperium tantum, verum
etiam nomen videretur. Quo praelio perditis et desperatis 5
rebus, ad tantam inopiam rediguntur, ut, consumta mili-
tari aetate, peregrinis civitatem, servis libertatem, da-
mnatis impunitatem darent. Ex qua colluvione hominum 6
conscripto exercitu domini antea Graeciae vix libertatem
tuebantur. Iterum tamen fortunam maris experiendam 7
decernunt. Tanta virtus animorum erat, ut, cum paullo 8
ante salutem desperaverint, nunc non desperent victoriam.
Sed neque is miles erat, qui nomen Atheniensium tueretur; 9
neque eae vires, quibus vincere consuerant; neque ea

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. v. §. 2. et 4. *Alcibiadem.*

scientia militaris in his, quos vincula, non castra con-
10 tinuerant. Itaque omnes aut capti, aut occisi. Cum dux
Conon praelio superfuisset solus, crudelitatem civium metuens, cum octo navibus ad regem Cyprium concedit Euagoram.

1 Cap. VII. At dux Lacedaemoniorum, rebus feliciter
2 gestis, fortunae hostium insultat; captivas naves cum
praeda bellica, in triumphi modum ornatas, mittit Lace-
3 daemona: ac tributarias Atheniensium civitates, quas metus
dubiae belli fortunae in fide tenuerat, voluntarias reci-
pit; nec aliud ditionis Atheniensium praeter urbem ipsam
4 reliquit. Quae cuncta cum Athenis nuntiata essent, omnes,
relictis domibus, per urbem discurrere pavidi: alius alium
5 sciscitari; auctorem nuntii requirere: non pueros impru-
dentia; non senes debilitas; non mulieres sexus imbe-
cillitas domi tenet: adeo ad omnem aetatem tanti mali
6 sensus penetraverat. In foro deinde coëunt, atque ibi
7 perpeti nocte fortunam publicam questibus iterant. Alii
fratres, aut filios, aut parentes deflent, cognatos alii, alii
amicos cognatis cariores, et cum privatis casibus querelam
8 publicam miscent: *iam se ipsos, iam ipsam patriam*
perituram, miserioremque incolumium, quam amisso-
9 *rum fortunam iudicantes: sibi quisque ante oculos ob-*
sidionem, famem, et superbum victoremque hostem
10 *proponentes: iam ruinam urbis et incendia, iam omni-*
um captivitatem et miserrimam servitutem recordan-
11 *tes: feliciores prorsus priores urbis ruinas ducentes,*
quae, incolumibus filiis parentibusque, tectorum tantum
12 *ruina taxatae sint. Nunc autem non classem, in*
quam, sicuti pridem, confugiant, superesse; non exer-
citum, cuius virtute servati, pulchriora possent moenia
exstruere.

1 Cap. VIII. Sic defletae ac prope perditae urbi hostes
superveniunt, et obsidione circumdatos fame urgent.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VI. §. 10. *Evagoram.*
Cap. VII. §. 3. *voluntarias recepit.*

Sciebant enim neque ex advectis copiis multum superesse, 2
et, ne novae advehi possent, providerant. Quibus malis 3
Athenienses fracti, post longam famem, et adsidua suorum
funera, pacem petivere: quae an dari deberet, diu inter
Spartanos sociosque deliberatum. Cum multi delendum 4
Atheniensium nomen, urbemque incendio consumendam
censerent, negarunt *se* Spartani *ex duobus Graeciae*
oculis alterum eruturos; pacem polliciti, *si demissa* 5
Piraeëum versus muri brachia deiicerent, navesque,
quae reliquae forent, traderent; resque publica ex
semet ipsis triginta rectores acciperet. In has leges 6
traditam sibi urbem Lacedaemonii formandam Lysandro
tradiderunt. Insignis hic annus et expugnatione Athena- 7
rum, et morte Darii regis Persarum, et exsilio Dionysii
Siciliae tyranni fuit. Mutato statu Athenarum, etiam ci- 8
vium conditio mutatur. Triginta rectores reipublicae con- 9
stituuntur; qui fiunt tyranni: quippe a principio tria millia 10
sibi satellitum statuunt, quantum ex tot cladibus prope
nec civium superfuerat; et, quasi parvus hic ad continen- 11
dam civitatem exercitus esset, septingentos milites a victo-
ribus accipiunt. Caedes deinde civium ab Alcibiade auspi- 12
cantur; ne iterum rempublicam sub obtentu liberationis
invaderet. Quem cum profectum ad Artaxerxen, Per- 13
sarum regem, comperissent, citato itinere miserunt, qui
eum interciperent: a quibus occupatus, cum occidi aperte 14
non posset, vivus in cubiculo, in quo dormiebat, cre-
matus est.

CAP. IX. Liberati hoc ultoris metu tyranni, miseras 1
urbis reliquias caedibus et rapinis exhauriunt. Quod cum 2
displicere uni ex numero suo Therameni didicissent, ipsum
quoque ad terrorem omnium interficiunt. Fit igitur ex 3
urbe passim omnium fuga; repleturque Graecia Athenien-
sium exsulibus: quod etiam ipsum auxilium cum miseris 4
eriperetur (nam Lacedaemoniorum edicto civitates, exsules
recipere prohibebantur) omnes se Argos et Thebas contu-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VIII. §. 13. *Artaxerxem.*

5 lere: ibi non solum tutum exsilium egerunt, verum etiam
6 spem reciperandae patriae receperunt. Erat inter exsules
Thrasybulus, vir strenuus, et domi nobilis, qui audendum aliquid pro patria et pro salute communi, etiam
cum periculo, ratus, adunatis exsulibus castellum Phylen
7 Atticorum finium occupat. Nec deerat quarumdam civi-
8 tatium tam crudeles casus miserantium favor. Itaque Ismenias Thebanorum princeps etsi publicis non poterat, pri-
9 vatis tamen viribus adiuvabat: et Lysias Syracusanus orator, exsul tunc, quingentos milites stipendio suo instructos, in auxilium patriae communis eloquentiae misit.
10 Fit itaque asperum praelium: sed cum hinc pro patria summis viribus, inde pro aliena dominatione segnius pu-
11 gnaretur, tyranni vincuntur: victi in urbem refugiunt; quam exhaustam caedibus suis, etiam armis spoliant.
12 Deinde cum omnes Athenienses proditionis suspectos haberent, demigrare eos ex urbe iubent, et in brachiis muri, quae diruta fuerant, habitare, extraneis militibus impe-
13 rium tuentes. Post haec Thrasybulum corrumpere, im-
14 perii societatem pollicentes, conantur. Quod cum non contigisset, auxilia a Lacedaemoniis petivere: quibus ac-
15 citis, iterato praeliantur. In eo bello Critias et Hippolochus, omnium tyrannorum saevissimi, cadunt.

1 CAP. X. Ceteris victis, cum exercitus eorum, ex quibus maior pars Atheniensium erat, fugeret, magna voce Thrasybulus exclamat, *cur se victorem fugiant, potius quam ut vindicem communis libertatis adiuvent?*
2 *Civium illam meminerint aciem, non hostium esse; nec se ideo arma cepisse, ut aliqua victis adimat, sed ut ademta restituat: triginta se dominis, non civitati*
3 *bellum inferre.* Admonens deinde cognationis, legum, sacrorum communium, tum vetusti per tot bella commilitii, orat, *misereantur exsulum civium, si tam patienter ipsi serviant: reddant sibi patriam, accipiant liber-*

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IX. §. 10. *dominatione securius pugnaretur.*
CAP. X. §. 3. *Admonet deinde.*

tatem. His vocibus tantum promotum est, ut reversus 4
in urbem exercitus triginta tyrannos emigrare Eleusina
iuberet, substitutis decem, qui rempublicam regerent:
qui nihil exemplo prioris dominationis territi, eamdem 5
viam crudelitatis adgressi sunt. Dum haec aguntur, nun- 6
tiatur Lacedaemone, bellum Athenis exarsisse: ad quod
comprimendum Pausanias rex mittitur: qui misericordia 7
exsulis populi permotus, patriam miseris civibus restituit,
et decem tyrannos ex urbe Eleusina migrare ad ceteros
iubet. Quibus rebus cum pax statuta esset, interiectis 8
diebus, repente tyranni non minus restitutos exsules, quam
se in exsilium actos indignantes, quasi vero aliorum li-
bertas sua servitus esset, bellum Atheniensibus inferunt:
sed ad colloquium, veluti dominationem recepturi, pro- 9
gressi, per insidias comprehensi, ut pacis victimae truci-
dantur. Populus, quem emigrare iusserant, in urbem re-
vocatur. Atque ita per multa membra civitas dissipata, 10
in unum tandem corpus redigitur: et, ne qua dissensio 11
ex ante actis nasceretur, omnes iureiurando obstringuntur,
discordiarum oblivionem fore. Interea Thebani, Corinthii- 12
que legatos ad Lacedaemonios mittunt, qui ex manubiis
portionem praedae communis belli periculique peterent.
Quibus negatis, non quidem aperte bellum adversus La- 13
cedaemonios decernunt: sed tacitis animis tantam iram
concipiunt, ut subesse bellum intelligi posset.

Cap. xi. Eodem fere tempore Darius, rex Persarum, 1
moritur, Artaxerxe et Cyro filiis relictis. Regnum Ar- 2
taxerxi, Cyro civitates, quarum praefectus erat, testa-
mento legavit. Sed Cyro iudicium patris, iniuria vide- 3
batur. Itaque occulte adversus fratrem bellum parabat.
Quod cum nuntiatum Artaxerxi esset, arcessitum ad se 4
fratrem, et innocentiam dissimulatione belli simulantem,
compedibus aureis vinxit: interfecissetque, ni mater pro-
hibuisset. Dimissus igitur Cyrus, iam non occulte bellum, 5
sed palam; nec per dissimulationem, sed aperta profes-
sione parare coepit: auxilia undique contrahit. Lacedae- 6
monii memores, Atheniensi bello enixe se eius opera
adiutos, velut ignorantes contra quem bellum pararetur,

decernunt auxilia Cyro mittenda, ubi res eius exegisset;
7 quaerentes apud Cyrum gratiam; et apud Artaxerxen, si vicisset, veniae patrocinia, cum nihil adversus eum
8 aperte decrevissent. Sed cum in bello fors praelii utrumque fratrem pugnae obtulisset, prior Artaxerxes a fratre
9 vulneratur: quem cum equi fuga periculo subtraxisset, Cyrus a cohorte regia oppressus, interficitur. Sic victor Artaxerxes, et praeda fraterni belli, et exercitu potitur.
10 In eo praelio decem millia Graecorum in auxilio Cyri fuere: quae et in cornu, in quo steterant, vicerunt; et post mortem Cyri, neque armis a tanto exercitu vinci,
11 neque dolo capi potuerunt; revertentesque inter tot indomitas nationes, et barbaras gentes, per tanta itineris spatia virtute se usque terminos patriae defenderunt.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. vi. §. 7. *Artaxerxem.*

LIBER VI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Lacedaemonii Asiae imperium adfectant. Conon a rege Persarum dux belli navalis eligitur.*
2. *Lacedaemonii ducem exercitus Agesilaum praeficiunt. Cononis res gestae.*
3. *Pisandri et Cononis pugna, in qua Lacedaemonii victi.*
4. *Thebanorum cum Lacedaemoniis bellum. Agesilai ex Asia revocati virtus.*
5. *Athenienses Iphicraten et Cononem Lacedaemoniis opponunt. Athenae ex Lacedaemoniorum spoliis instaurantur.*
6. *Graeciae pax a rege Persarum indicta, quam Lacedaemonii magno suo malo turbant.*
7. *Thebani Spartam oppugnant, quorum vim sustinent pauci senes. Pugna ad Mantineam.*
8. *Epaminondae, fortissimi Thebanorum ducis, interitus et elogium.*
9. *Athenienses a pristinis moribus et virtute deficiunt.*

Caput I.

Lacedaemonii, more ingenii humani, quo plura habent, eo 1
ampliora cupientes, non contenti accessione Atheniensium
opum vires sibi duplicatas, totius Asiae imperium ad-
fectare coeperunt: sed maior pars sub regno Persarum
erat. Itaque Dercyllides dux in hanc militiam electus, 2
cum videret, sibi adversus duos praefectos Artaxerxis,
Pharnabazum et Tisafernen, maximarum gentium viribus
succinctos dimicandum, pacificandum cum altero statuit.
Aptior visus Tisafernes, vir et industria potior, et mi- 3
litibus Cyri quondam regis instructior, in colloquium vo-
catur, et statutis conditionibus, ab armis dimittitur.
Hanc rem Pharnabazus apud communem regem crimina- 4
tur, *ut Lacedaemonios Asiam ingressos non repulerit
armis, sed impensis regiis aluerit; merceturque ab his,* 5
*quae differant bella, quae gerant; tamquam non ad
unius summam imperii detrimentum omne perveniat.
Indignum,* ait, *bella non perfici, sed redimi; hostem* 6
pretio, non armis submoveri. His vocibus regem a Ti- 7
saferne alienatum hortatur, *ut in locum eius navalis
belli ducem eligat Cònona Atheniensem, qui, amissa
bello patria, Cypri exsulabat: quippe Atheniensibus,* 8
*etsi fractae sint opes, manere tamen navalem usum,
nec, si eligendus sit ex universis, meliorem alium esse.*
Acceptis igitur quingentis talentis, iussus est Conona 9
classi praeficere.

Cap. II. His cognitis, Lacedaemonii et ipsi a rege 1
Aegypti Hercynione auxilia navalis belli per legatos pe-
tunt: a quo centum triremes, et sexcenta millia modio- 2
rum frumenti missa: a ceteris quoque sociis ingentia
auxilia contracta sunt. Sed tanto exercitui, et contra 3
tantum ducem, deerat dignus imperator. Itaque postu- 4
lantibus sociis Agesilaum ducem, regem tunc Lacedae-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 2. *Hercyllides — Tissafernem — pacificari.*
§. 3. et 7. *Tissafern.*

moniorum, propter responsa oraculi Delphici, diu Lacedaemonii, an eum summae rei praeponerent, delibera-
5 verunt: quibus *futurus imperii finis* denuntiabatur, *cum regium claudicasset imperium:* erat enim pede claudus.
6 Ad postremum statuerunt, melius esse incessu regem,
7 quam imperio regnum claudicare. Posteaquam Agesilaum cum ingentibus copiis in Asiam misere, non facile dixerim, quod aliud par ducum tam bene comparatum
8 fuerit: quippe aetas, virtus, consilium, sapientia utrique
9 prope una; gloria quoque rerum gestarum eadem: quibus cum paria omnia fortuna dederit, invictum tamen ab
10 altero utrumque servavit. Magnus igitur amborum appa-
11 ratus belli, magnae res gestae fuerunt. Sed Cononem seditio militum invadit, quos praefecti regis fraudare stipendio soliti erant, eo instantius debita poscentibus, quo graviorem sub magno duce militiam praesumebant.
12 Itaque Conon, diu rege per epistolas frustra fatigato, ad
13 postremum ipse ad eum pergit: a cuius adspectu et colloquio prohibitus est, quod eum more Persarum adorare
14 nollet: agit tamen cum eo per internuntios, et queritur *opulentissimi regis bella inopia dilabi; et qui exercitum parem hostibus habeat, pecunia vinci, qua praestet; inferioremque eum ea parte virium inveniri, qua*
15 *longe superior sit.* Postulat *dari sibi ministrum impen-*
16 *sae, quia pluribus id mandare perniciosum sit.* Dato stipendio, ad classem remittitur: nec moram agendis rebus facit: multa fortiter, multa feliciter agit: agros hostiles vastat: urbes expugnat; et, quasi tempestas
17 quaedam, cuncta prosternit. Quibus rebus territi Lacedaemonii, ad patriae subsidium, revocandum ab Asia Agesilaum decernunt.

1 CAP. III. Interim Pisandrus ab Agesilao proficiscente dux patriae relictus, ingentem classem summis vi-
2 ribus instruit, fortunam belli tentaturus. Nec non et Conon, tunc primum cum hostium exercitu concursurus,

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. II. §. 4. *propter responsum oraculi.*

magna cura ordinat suos. Summa igitur tam ducum in 3
eo praelio, quam militum aemulatio fuit. Nam et ipse dux 4
Conon non tam Persis, quam patriae studebat; et sicut, 5
adflictis Atheniensium rebus, auctor amissae dominatio-
nis fuerat, sic volebat idem haberi redditae, patriamque
vincendo recipere, quam victus amiserat; eo speciosius, 6
quod ne ipsorum quidem Atheniensium, sed alieni impe-
rii viribus dimicet, pugnaturus periculo regis, victurus
praemio patriae; gloriamque diversis artibus, quam prio-
res civitatis suae duces, consecuturus: quippe illos vin- 7
cendo Persas, patriam defendisse; se Persas victores fa-
ciendo, restituturum patriam esse. Porro Pisandrus pro 8
coniunctione Agesilai etiam virtutum aemulator erat; con-
tendebatque, ne a rebus gestis eius, et gloriae splendore
decederet; neve tot bellis ac seculis quaesitum imperium
brevis momenti culpa subverteret. Eadem militum et 9
omnium regum cura erat, quos maior sollicitudo crucia-
bat, non tam ne ipsi quaesitas opes amitterent, quam ne
pristinas Athenienses reciperent. Sed quanto maius prae- 10
lium fuit, tanto et clarior victoria Cononis. Victi Lace- 11
daemonii fugam capessunt: praesidia hostium Athenis
deducuntur: populo restituta dignitate conditio servilis 12
eripitur: multae quoque civitates recipiuntur.

Cap. IV. Hoc initium Atheniensibus resumendae po- 1
tentiae, et Lacedaemoniis habendae finis fuit. Namque 2
velut cum imperio etiam virtutem perdidissent, contemni
a finitimis coepere. Primi igitur Thebani, auxiliantibus 3
Atheniensibus, bellum his intulere: quae civitas ex in- 4
fimis incrementis, virtute Epaminondae ducis, ad spem
imperii Graeciae erecta est. Fit itaque terrestre praelium; 5
eadem Lacedaemoniorum fortuna, qua pugnatum adver-
sus Conona navali praelio fuerat. In eo bello Lysander, 6
quo duce Athenienses victi a Lacedaemoniis fuerant, in-
terficitur. Pausanias quoque, alter dux Lacedaemonio- 7

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 3. *igitur non tam ducum.*

8 rum, proditionis accusatus, in exsilium abiit. Igitur
Thebani potiti victoria, universum exercitum ad urbem
Lacedaemoniorum ducunt, facilem expugnationem rati,
9 quoniam deserti a sociis omnibus erant. Quod metuen-
tes Lacedaemonii, regem suum Agesilaum ex Asia, qui
ibi magnas res gerebat, ad defensionem patriae arcessunt.
10 Occiso enim Lysandro, nullius alterius fiduciam ducis
11 habebant. Cuius quoniam serus adventus erat, conscripto
12 exercitu, obviam hosti procedunt. Sed victis, adver-
sus paullo ante victores, nec animi, neque vires pares
13 fuere. Prima igitur congressione funduntur. Deletis iam
suorum copiis supervenit rex Agesilaus, qui, restituto
praelio, non difficulter, recenti et multis expeditionibus
indurato milite, hostibus victoriam eripuit; ipse tamen
graviter sauciatur.

1 CAP. V. Quibus rebus cognitis, Athenienses veren-
tes, ne, iterum Lacedaemoniis victoribus, in pristinam
sortem servitutis redigerentur, exercitum contrahunt;
2 eumque in auxilium Boeotiorum per Iphicraten, viginti
quidem annos natum, sed magnae indolis iuvenem, duci
3 iubent. Huius adolescentis supra aetatem virtus admira-
4 bilis fuit: nec umquam ante eum Athenienses, inter tot
tantosque duces, aut spei maioris, aut indolis maturioris,
5 imperatorem habuerunt; in quo non imperatoriae tantum,
6 verum et oratoriae artes fuere. Conon quoque, audito
reditu Agesilai, et ipse ex Asia ad depopulandos Lace-
7 daemoniorum agros revertitur: atque ita, undique belli
formidine circumstrepente, clausi Spartani ad summam
8 desperationem rediguntur. Sed Conon, vastatis hostium
terris, Athenas pergit: ubi magno civium gaudio exce-
ptus, plus tamen tristitiae ipse ex incensa et diruta a La-
cedaemoniis patria, quam laetitiae ex reciperata post tan-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 8. *potiti victoriam.*
§. 12. *nec animus neque.*
CAP. V. §. 2. *Iphicratem.*

tum temporis, cepit. Itaque, quae incensa fuerant, 9
praedarum sumtu et exercitu Persarum restituit; quae
diruta, reficit. Fatum illud Athenarum fuit, ut ante a 10
Persis crematae, manibus eorum; et nunc a Lacedaemo-
niis dirutae, ex spoliis Lacedaemoniorum restituerentur:
versa quoque vice, nunc haberent socios, quos tunc hostes 11
habuerant; et hostes nunc paterentur, cum quibus iuncti
tunc artissimis societatis vinculis fuerant.

Cap. vi. Dum haec geruntur, Artaxerxes, rex Per- 1
sarum, legatos in Graeciam mittit, per quos iubet *omnes*
ab armis discedere: qui aliter fecisset, eum se pro
hoste habiturum: civitatibus libertatem suaque omnia
restituit: quod non Graeciae laboribus, adsiduisque bel- 2
lorum internecivis odiis consulens fecit; sed ne occupato 3
sibi Aegyptio bello, quod propter auxilia, adversus prae-
fectos suos Lacedaemoniis missa, susceperat, exercitus
sui in Graecia detinerentur. Fessi igitur tot bellis Grae- 4
ci, cupide paruere. Hic annus non eo tantum insignis 5
fuit, quod repente pax tota Graecia facta est: sed etiam
eo, quod eodem tempore urbs Romana a Gallis capta est.
Sed Lacedaemonii securis insidiantes, absentiam Arca- 6
dum speculati, castellum eorum expugnant, occupatoque
praesidium imponunt. Itaque armato instructoque exerci- 7
tu Arcades, adhibitis in auxilium Thebanis, amissa bello
repetunt. In eo praelio Archidamus, dux Lacedaemo- 8
niorum, vulneratur: qui, cum caedi suos iam ut victos 9
videret, per praeconem corpora interfectorum ad sepul-
turam poscit. Hoc est enim signum apud Graecos victo- 10
riae traditae. Qua confessione contenti Thebani, signum
parcendi dedere.

Cap. vii. Paucis deinde post diebus, neutris quid- 1
quam hostile facientibus, cum quasi tacito consensu in-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. v. §. 9. *incensa fuerunt:* sed invito, ut videtur, Graevio.

Cap. vi. §. 7. *in Graecia distinerentur.*

§. 9. *suos iam et victos videret.*

duciae essent, Lacedaemoniis alia bella adversus finitimos
gerentibus, Thebani, Epaminonda duce, occupandae ur-
2 bis eorum spem ceperunt. Igitur principio noctis taciti
Lacedaemona proficiscuntur; non tamen adgredi incautos
3 potuerunt: quippe senes, et cetera imbellis aetas, cum
adventum hostium praesensissent, in ipsis portarum
4 angustiis armati occurrunt; et adversus quindecim millia
militum, non amplius centum iam effoetae aetatis viri,
5 pugnae se offerunt. Tantum animorum viriumque, pa-
triae et penatium conspectus subministrat; tantoque prae-
sentia, quam recordatione sui, maiores spiritus largiun-
6 tur. Nam, ut videre, inter quae, et pro quibus starent,
7 aut vincendum sibi, aut moriendum censuerunt. Pauci igi-
tur sustinuere senes aciem, cui par ante dies universa
8 iuventus esse non potuit. In eo praelio duo duces ho-
9 stium cecidere. Cum interim, Agesilai adventu nuntiato,
10 Thebani recessere. Nec bellum diu dilatum: siquidem
Spartanorum iuventus senum virtute et gloria incensa,
teneri non potuit, quin ex continenti acie decerneret.
11 Cum victoria Thebanorum esset, Epaminondas, dum non
ducis tantum, verum etiam fortissimi militis officio fun-
12 gitur, graviter vulneratur. Quo audito, his ex dolore
metus, illis ex gaudio stupor inicitur: atque ita veluti
ex placito consensu a praelio disceditur.

1 Cap. VIII. Post paucos deinde dies Epaminondas
decedit: cum quo vires quoque reipublicae ceciderunt.
2 Nam sicuti telo si primam aciem praefregeris, reliquo
ferro vim nocendi sustuleris; sic illo, velut mucrone teli,
ablato duce Thebanorum, rei quoque publicae vires he-
betatae sunt: ut non tam illum amisisse, quam cum illo
3 interiisse omnes viderentur. Nam neque hunc ante du-
cem ullum memorabile bellum gessere; nec postea virtu-
tibus, sed cladibus insignes fuere: ut manifestum sit
patriae gloriam et natam, et exstinctam cum eo fuisse.
4. 5 Fuit autem incertum, vir melior, an dux esset. Nam e

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VII. §. 7. *ante diem.*

imperium non sibi, sed patriae semper quaesivit; et pe- 6
cuniae adeo parcus fuit, ut sumtus funeri defuerit.
Gloriae quoque non cupidior quam pecuniae: quippe re- 7
cusanti omnia imperia ingesta sunt: honoresque ita gessit, 8
ut ornamentum non accipere, sed dare ipsi dignitati vi-
deretur. Iam litterarum studium, iam philosophiae do- 9
ctrina tanta, ut mirabile videretur, unde tam insignis
militiae scientia homini inter litteras nato. Neque ab hoc 10
vitae proposito mortis ratio dissensit. Nam ut relatus in 11
castra semianimis, vocem spiritumque collegit, id unum
a circumstantibus requisivit, *num cadenti sibi scutum
ademisset hostis.* Quod ut servatum audivit, allatum, 12
velut laborum gloriaeque socium osculatus est. Iterum 13
quaesivit, *utri vicissent.* Ut audivit, Thebanos, *bene
habere se rem,* dixit: atque ita, velut gratulabundus
patriae, exspiravit.

CAP. IX. Huius morte etiam Atheniensium virtus 1
intercidit. Siquidem amisso, cui aemulari consueverant, 2
in segnitiam torporemque resoluti, non ut olim in clas- 3
sem exercitusque, sed in dies festos apparatusque ludo-
rum, reditus publicos effundunt; et cum actoribus no- 4
bilissimis poëtisque theatra celebrant, frequentius scenam
quam castra visentes; versificatoresque meliores, quam
duces laudantes. Tunc vectigal publicum, quo antea mi- 5
lites et remiges alebantur, cum urbano populo dividi
coeptum. Quibus rebus effectum est, ut inter otia Grae- 6
corum sordidum et obscurum antea Macedonum nomen
emergeret: et Philippus obses triennio Thebis habitus, 7
Epaminondae et Pelopidae virtutibus eruditus, regnum
Macedoniae, Graeciae et Asiae cervicibus, velut iugum
servitutis, imponeret.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IX. §. 5. *quo milites:* omisso adverbio.

LIBER VII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Macedoniae vetus nomen, populus, et primi reges.*
2. *Perdiccae regis familia illustris, et infantis Aëropi nobile fatum.*
3. *Legati Persarum ad Amyntam petulantiae suae dant poenas.*
4. *Pax Macedoniae Bubaris Persae opera conciliatur. Tragoediae in familia Amyntae, Alexandri Macedonis avi.*
5. *Philippi Macedonis varii casus: qui, fratribus dolo materno vita sublatis, a populo compulsus regnum suscipit.*
6. *Eiusdem bella, coniugium, vitia et virtutes.*

Caput I.

1 Macedonia ante a nomine Emathionis regis, cuius prima
virtutis experimenta in illis locis exstant, Emathia co-
2 gnominata est. Huius sicuti incrementa modica, ita ter-
3 mini perangusti fuere. Populus Pelasgi, regio Paeonia
4 dicebatur. Sed postea virtute regum, et gentis industria,
subactis primo finitimis, mox populis nationibusque, im-
5 perium usque extremos Orientis terminos prolatum. In
regione Paeonia, quae nunc portio est Macedoniae, re-
gnasse fertur Pelegonus pater Asteropaei, cuius Troiano
bello, inter clarissimos vindices urbis, nomen accepimus.
6 Ex alio latere in Europa regnum Europus nomine tenuit.
7 Sed et Caranus cum magna multitudine Graecorum, sedes
in Macedonia responso oraculi iussus quaerere, cum in
Emathiam venisset, urbem Edessam, non sentientibus
oppidanis, propter imbrium et nebulae magnitudinem, gre-
gem caprarum imbrem fugientium secutus, occupavit;
8 revocatusque in memoriam oraculi, quo iussus erat, *du-*

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 3. et 5. *Poeonia.*
§. 5. *Asteropoei.*

cibus capris imperium quaerere, regni sedem statuit;
religioseque postea observavit, quocumque agmen move- 9
ret, ante signa easdem capras habere, coeptorum duces
habiturus, quas regni habuerat auctores. Urbem Edes- 10
sam, ob memoriam muneris, Aegas, populum Aegeadas
vocavit. Pulso deinde Mida (nam is quoque portionem 11
Macedoniae tenuit) aliisque regibus pulsis, in locum omnium
solus successit; primusque adunatis gentibus variorum 12
populorum, veluti unum corpus Macedoniae fecit; crescen-
tique regno valida incrementorum fundamenta constituit.

CAP. II. Post hunc Perdicca regnavit, cuius et 1
vita illustris, et mortis postrema, veluti ex oraculo prae-
cepta, memorabilia fuere: siquidem senex moriens Ar- 2
geo filio monstravit locum, quo condi vellet; ibique non
sua tantum, sed et succedentium sibi regum ossa poni
iussit; praefatus, *quoad ibi conditae posterorum reli-* 3
quiae forent, regnum in familia mansurum: credunt- 4
que hac superstitione exstinctam in Alexandro stirpem,
quia locum sepulturae mutaverit. Argeus, moderate et 5
cum amore popularium administrato regno, successorem
filium Philippum reliquit: qui immatura morte raptus,
Aëropum parvulum admodum instituit heredem. Sed Ma- 6
cedonibus adsidua certamina cum Thracibus et Illyriis
fuere: quorum armis veluti quotidiano exercitio indurati,
gloria bellicae laudis finitimos terrebant. Igitur Illyrii 7
infantiam regis pupilli contemnentes, bello Macedonas
adgrediuntur. Qui praelio pulsi, rege suo in cunis pro- 8
lato, et pone aciem posito, acrius certamen repetivere.
Tamquam ideo victi fuissent antea, quod bellantibus sibi 9
regis sui auspicia defuissent; futuri vel propterea victo- 10
res, quod ex superstitione animum vincendi ceperant;
simul et miseratio eos infantis tenebat, quem, si victi 11
forent, captivum de rege facturi videbantur. Conserto 12

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. I. §. 10. *Aegeas; populum Aegeadas.*
CAP. II. §. 2. *Argaeo filio.*
§. 5. *Argaeus.*

itaque praelio, magna caede Illyrios fudere; ostenderuntque hostibus suis, priore bello regem Macedonibus, non
13 virtutem defuisse. Huic Amyntas succedit, et propria virtute, et Alexandri filii egregia indole insigniter clarus:
14 cui Alexandro tanta omnium virtutum natura ornamenta exstitere, ut etiam Olympio certamine, vario ludicrorum genere contenderit.

1 Cap. III. Cum interim Darius, rex Persarum, turpi ab Scythia fuga submotus, ne ubique deformis militiae damnis haberetur, mittit cum parte copiarum Megabyzum ad subigendam Thraciam, ceteraque eius tractus regna: quibus pro ignobili momento erat accessura Macedonia.
2 Qui, brevi tempore exsecuto regis imperio, legatis ad Amyntam regem Macedoniae missis, obsides in pignus
3 futurae pacis dari sibi postulabat. Sed legati benigne excepti, inter epulas ebrietate crescente, rogant Amyntam, *ut apparatui epularum adiiciat ius familiaritatis, adhibitis in convivium suis ac filii uxoribus: id apud*
4 *Persas haberi pignus ac foedus hospitii.* Quae ut venerunt, petulantius Persis eas contrectantibus, filius Amyntae Alexander rogat patrem, respectu aetatis ac gravitatis suae abiret convivio, pollicitus se hospitum
5 temperaturum iocos. Quo digresso, mulieres quoque paululum e convivio evocat, cultius exornaturus, gra-
6 tioresque reducturus. In quarum locum matronali habitu exornatos iuvenes supponit; eosque petulantiam legatorum ferro, quod sub veste gerebant, compescere iubet.
7 Atque ita interfectis omnibus, ignarus rei Megabyzus, cum legati non redirent, mittit eo cum exercitus parte
8 Bubaren, ut in bellum facile et mediocre; dedignatus
9 ipse ire, ne dehonestaretur praelio tam foedae gentis. Sed Bubares ante bellum amore filiae Amyntae captus, omisso bello, nuptias facit; depositisque hostilibus animis, in adfinitatis iura succedit.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 7. *Bubarem.*

CAP. IV. Post discessum a Macedonia Bubaris Amyn- 1
tas rex decedit: cuius filio et successori Alexandro
cognatio Bubaris non Darii tantum temporibus pacem
praestitit; verum etiam Xerxen adeo conciliavit, ut, cum
Graeciam veluti tempestas quaedam occupasset, inter
Olympum Haemumque montes totius regionis eum impe-
rio donaverit. Sed nec virtute minus, quam Persarum 2
liberalitate, regnum ampliavit. Per ordinem deinde suc- 3
cessionis, regnum Macedoniae ad Amyntam, fratris eius
Menelai filium, pervenit. Hic quoque insignis industria, 4
et omnibus imperatoriis virtutibus instructus fuit: qui ex 5
Eurydice tres filios sustulit, Alexandrum, Perdiccam, et
Philippum, Alexandri Magni Macedonis patrem, et filiam
Euryonen: ex Gygaea autem Archelaum, Archideum,
Menelaum. Cum Illyriis deinde, et cum Olynthiis gravia 6
bella gessit. Insidiis etiam Eurydices uxoris, quae nu- 7
ptias generi pacta, occidendum virum, regnumque adul-
tero tradendum susceperat, occupatus fuisset, ni filia
pellicatum matris, et sceleris consilia prodidisset. Fun- 8
ctus itaque tot periculis, senex decessit, regno maximo
ex filiis Alexandro tradito.

CAP. V. Igitur Alexander inter prima initia regni, 1
bellum ab Illyriis pacta mercede, et Philippo fratre dato
obside, redemit. Interiecto quoque tempore, per eum- 2
dem obsidem cum Thebanis gratiam pacis reconciliat:
quae res Philippo maxima incrementa egregiae indolis de-
dit: siquidem Thebis triennio obses habitus, prima pue- 3
ritiae rudimenta, in urbe severitatis antiquae, et in do-
mo Epaminondae, summi et philosophi et imperatoris,
deposuit. Nec multo post Alexander insidiis Eurydices 4
matris appetitus, occumbit: cui Amyntas in scelere de- 5
prehensae, propter communes liberos, ignarus eisdem
quandoque exitiosam fore, pepercerat. Frater quoque 6

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 1. *Xerxem.*
§. 5. *Euryonem.*
§. 7. *Insidiis autem Eurydices.*

7 eius Perdicca pari insidiarum fraude decipitur. Indignum prorsus, libidinis causa liberos a matre vita privatos, quam a scelerum suorum suppliciis liberorum contempla-
8 tio vindicaverat. Perdiccae hoc indignior caedes videbatur, quod ei apud matrem misericordiam ne parvulus
9 quidem filius conciliaverat. Itaque Philippus diu non re-
10 gem, sed tutorem pupilli egit. At, ubi graviora bella imminebant, serumque auxilium in exspectatione infantis erat, compulsus a populo regnum suscepit.

1 Cap. VI. Ut est ingressus imperium, magna de illo spes omnibus fuit; et propter ipsius ingenium, quod magnum spondebat virum; et propter vetera Macedoniae
2 fata: quae cecinerant, *uno ex Amyntae filiis regnante, florentissimum fore Macedoniae statum:* cui spei sce-
3 lus matris hunc residuum fecerat. Principio regni, cum hinc caedes fratrum indigne peremtorum, inde hostium multitudo: hinc insidiarum metus, inde inopia continuis bellis exhausti regni, immaturam aetatem tironis urgue-
4 rent: bella, quae, velut conspiratione quadam, ad opprimendam Macedoniam, multarum gentium ex diversis locis uno tempore confluebant, quoniam omnibus par esse
5 non poterat, dispensanda ratus, alia interposita pactione componit, alia redimit, facillimis quibusque adgressis, quorum victoria et militum trepidos animos firmaret, et
6 contemtum sibi hostium demeret. Primum illi cum Atheniensibus certamen fuit: quibus per insidias victis, metu belli gravioris, cum interficere omnes posset, incolumes
7 sine pretio dimisit. Post haec, bello in Illyrios translato, multa millia hostium caedit: urbem nobilissimam Laris-
8 sam capit. Hinc Thessaliam, non praedae cupiditate, sed quod exercitui suo robur Thessalorum equitum adiungere gestiebat, nihil minus quam bellum metuentem,
9 improvisus expugnat: unumque corpus equitum pede-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. V. §. 7. *quam scelerum.*
§. 8. *nec parvulus quidem.*

striumque copiarum invicti exercitus facit. Quibus re- 10
bus feliciter provenientibus, Olympiada, Neoptolemi re-
gis Molossorum filiam, uxorem ducit; conciliante nuptias 11
fratre patruele, altore virginis, Arryba, rege Molossorum,
qui sororem Olympiadis Troada in matrimonio habebat:
quae causa illi exitii, malorumque omnium initium fuit.
Nam, dum regni incrementa adfinitate Philippi adquisi- 12
turum se sperat, proprio regno ab eodem privatus, in
exsilio consenuit. His ita gestis, Philippus iam non 13
contentus submovere bella, ultro etiam quietos lacessit.
Cum Methonam urbem oppugnaret, in praetereuntem de 14
muris sagitta iacta, dextrum oculum regis effodit. Quo 15
vulnere nec segnior in bellum, nec iracundior adversus
hostes factus est: adeo ut, interiectis diebus, pacem 16
deprecantibus dederit; nec moderatus tantum, verum
etiam mitis adversus victos fuerit.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VI. §. 10. *Olympiadem.*
§. 11. *Arruba — in matrimonium habebat.*

LIBER VIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Graeciae clades sub Philippo Macedone. Thebani et Phocenses belli civilis faces.*
2. *Thebani Philippum arcessunt contra Phocenses. Athenienses transitum Philippi in Graeciam impedire student.*
3. *Philippus civitates socias diripit: Cappadociam Macedoniae adiungit: Olynthios delet: latrocinium exercet variis modis.*
4. *Atheniensibus, Thessalis, Boeotiis et Phocensibus callide imponens, angustias Thermopylarum occupat.*

5. *Phocenses ad deditionem, et reliquos Graecos cogit ad servile obsequium.*

6. *Monarchiam cum summa iniustitia constituit.*

Caput I.

1 Graeciae civitates, dum imperare singulae cupiunt, im-
2 perium omnes perdiderunt: quippe in mutuum exitium
sine modo ruentes, omnibus perire quod singulae amit-
3 terent, non nisi oppressae senserunt: siquidem Philippus, rex Macedoniae, velut e specula quadam, libertati omnium insidiatus, dum contentiones civitatium alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter victoresque
4 subire regiam servitutem coëgit. Causa et origo huius mali Thebani fuere: qui, cum rerum potirentur, secundam fortunam imbecillo animo ferentes, victos armis Lacedaemonios et Phocenses, quasi parva supplicia caedibus et rapinis luissent, apud commune Graeciae conci-
5 lium superbe accusaverunt. Lacedaemoniis crimini datum, quod arcem Thebanam induciarum tempore occupassent;
6 Phocensibus, quod Boeotiam depopulati essent: prorsus quasi post arma et bellum locum legibus reliquissent.
7 Cum iudicium arbitrio victorum exerceretur, tanta pecu-
8 nia damnantur, quanta exsolvi non posset. Igitur Phocenses, cum agris, liberis, coniugibusque privarentur, desperatis rebus, Philomelo quodam duce, velut Deo irascentes, templum ipsum Apollinis Delphis occupavere.
9 Inde auro et pecunia divites, conducto mercenario mi-
10 lite, bellum Thebanis intulerunt. Factum Phocensium, tametsi omnes exsecrarentur propter sacrilegium, plus tamen invidiae Thebanis, a quibus ad hanc necessitatem
11 compulsi fuerant, quam ipsis intulit. Itaque auxilia his
12 et ab Atheniensibus, et a Lacedaemoniis missa. Prima igitur congressione Philomelus Thebanos castris exuit.
13 Sequenti praelio primus inter confertissimos dimicans ce-
14 cidit, et sacrilegii poenas impio sanguine luit. In huius locum dux Onomarchus creatur.

CAP. II. Adversus quem Thebani Thessàlique, non 1
ε civibus suis, ne victoris potentiam ferre non possent,
d Philippum, Macedoniae regem, ducem eligunt; et 2
eternae dominationi, quam in suis timuerunt, sponte
ccedunt. Igitur Philippus, quasi sacrilegii, non The- 3
anorum ultor esset, omnes milites coronas laureas su-
ere iubet, atque ita veluti Deo duce in praelium per-
it. Phocenses, insignibus Dei conspectis, conscientia 4
elictorum territi, abiectis armis fugam capessunt, poe-
asque violatae religionis sanguine et caedibus suis pen-
unt. Incredibile quantum ea res apud omnes nationes 5
hilippo gloriae dedit. *Illum vindicem sacrilegii, illum* 6
ltorem religionum: quod orbis viribus expiari debuit,
llum qui piacula exigeret, exstitisse. Dignum ita- 7
ue qui Diis proximus haberetur, per quem Deorum
naiestas vindicata sit. Sed Athenienses, audito belli 8
ventu, ne in Graeciam Philippus transiret, angustias
hermopylarum, pari ratione sicuti antea advenientibus
ersis, occupavere: sed nequaquam simili aut virtute,
ut causa: siquidem tunc pro libertate Graeciae, nunc 9
ro sacrilegio publico; tunc a rapina hostium templa
indicaturi, nunc adversus vindices templorum, raptores 10
efensuri: aguntque propugnatores sceleris, cuius turpe
rat alios vindices fuisse; immemores prorsus, quod in 11
ubiis rebus suis illo Deo etiam consiliorum auctore usi
erant: quod illo duce tot bella victores inierant: tot
rbes auspicato condiderant: tantum imperium terra 12
narique quaesierant: quod nihil sine maiestate numinis
ius aut privatae umquam, aut publicae rei gesserant.
antum facinus admisisse ingenia omni doctrina exculta,
ulcherrimis legibus institutisque formata, ut, quid post-
ac succensere iure barbaris possent, non haberent.

CAP. III. Sed nec Philippus melioris fidei adversus 1
ocios fuit: quippe veluti timens, ne ab hostibus sacri- 2
gii scelere vinceretur, civitates, quarum paullo ante

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. II. §. 1. *ne victores potentiam.*

dux fuerat, quae sub auspiciis eius militaverant, qua
gratulatae illi sibique victoriam fuerant, hostiliter occu-
3 patas diripuit: coniuges liberosque omnium sub coron
4 vendidit: non Deorum immortalium templis, non aedi-
bus sacris, non Diis penatibus publicis privatisque, ad
quos paullo ante ingressus hospitaliter fuerat, pepercit
5 prorsus ut non tam sacrilegii ultor exstitisse, quam sa-
6 crilegiorum licentiam quaesisse videretur. Inde, velut
rebus egregie gestis, in Cappadociam traiicit: ubi bell
pari perfidia gesto, captisque per dolum et occisis finiti-
mis regibus, universam provinciam imperio Macedonia
7 adiungit. Deinde ad abolendam invidiae famam, qua in-
signis praeter ceteros tunc temporis habebatur, per regn
8 mittit, et opulentissimas civitates, qui opinionem sere-
rent, regem Philippum magna pecunia locare et muro
per civitates, et fana, et templa facienda; et per prae-
9 cones susceptores sollicitarent. Qui cum in Macedonia
venissent, variis dilationibus frustrati, vim regiae ma-
10 iestatis timentes, taciti proficiscebantur. Post haec Olyn-
thios adgreditur: receperant enim per misericordiam
post caedem unius, duos fratres eius, quos Philippu
ex noverca genitos, veluti participes regni, interficere
11 gestiebat. Ob hanc igitur causam urbem antiquam et
nobilem exscindit; et fratres olim destinato supplicio tra-
dit; praedaque ingenti pariter et parricidii voto fruitur
12 Inde, quasi omnia, quae agitasset animo, ei licerent
auraria in Thessalia, argenti metalla in Thracia occupat
13 et, ne quod ius vel fas inviolatum praetermitteret, pira-
14 ticam quoque exercere instituit. His ita gestis, fort
evenit, ut eum fratres duo, reges Thraciae, non con
templatione iustitiae eius, sed invicem metuentes, n
alterius viribus accederet, disceptationum suarum iudi-
15 cem eligerent. Sed Philippus, more ingenii sui, ad iu-
dicium veluti ad bellum, inopinantibus fratribus, in-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 8. *et ut per praecones.*

[st]ructo exercitu supervenit; et regno utrumque non iu[d]icis more, sed fraude latronis ac scelere spoliavit.

CAP. IV. Dum haec aguntur, legati Atheniensium 1 [p]etentes pacem, ad eum venerunt. Quibus auditis, et ipse 2 [le]gatos Athenas cum pacis conditionibus misit: ibique ex [c]ommodo utrorumque pax facta. Ex ceteris quoque 3 [G]raeciae civitatibus, non pacis amore, sed belli metu, [le]gationes venere. Siquidem, crudescente ira, Thessali, 4 [B]oeotiique orant, *ut professum adversum Phocenses [d]ucem Graeciae exhibeat;* tanto odio Phocensium ar- 5 [d]entes, ut obliti cladium suarum, perire ipsi, quam non [p]erdere eos praeoptarent; expertamque Philippi crude[li]tatem pati, quam parcere hostibus suis mallent. Contra 6 [P]hocensium legati, adhibitis Lacedaemoniis et Athenien[s]ibus, bellum deprecabantur, cuius ab eo dilationem ter [ia]m emerant. Foedum prorsus miserandumque spectacu- 7 [lu]m, Graeciam etiam nunc et viribus, et dignitate, or[b]is terrarum principem, regum certe gentiumque sem[p]er victricem, et multarum adhuc urbium dominam, [a]lienis excubare sedibus, aut rogantem bellum, aut de[p]recantem: in alterius ope omnem spem posuisse orbis 8 [te]rrarum vindices, eo usque discordia sua civilibusque [b]ellis redactos, ut adulentur ultro sordidam paullo ante [c]lientelae suae partem: et haec potissimum facere The- 9 [b]anos Lacedaemoniosque, antea inter se imperii, nunc [g]ratiae imperantis aemulos. Philippus inter haec vendi- 10 [ta]tione gloriae suae, tantarum urbium fastidium agitat; [a]tque utros potius dignetur, aestimat. Secreto igitur 11 [a]uditis utrisque legationibus, his veniam belli pollicetur, [iu]reiurando adactis, responsum nemini prodituros; illis [co]ntra, venturum se, auxiliumque laturum: utrosque ve[ta]t parare bellum, aut metuere. Sic variato responso se- 12 [cu]ris omnibus, Thermopylarum angustias occupat.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 8. *vindices, eoque discordia.*

§. 10. *Philippus venditatione:* omissis quae sunt interposita.

1 CAP. V. Tunc primum Phocenses captos se fraud
Philippi animadvertentes, trepidi ad arma confugiun
2 Sed neque spatium erat instruendi belli, nec tempus a
contrahenda auxilia: et Philippus excidium minabatu
3 ni fieret deditio. Victi igitur necessitate, pacta salute s
4 dediderunt. Sed pactio eius fidei fuit, cuius ante fuen
5 deprecati belli promissio. Igitur caeduntur passim ra
piunturque; non liberi parentibus, non coniuges maritis
6 non Deorum simulacra templis suis relinquuntur. Unu
tantum miseris solatium fuit, quod, cum Philippus por
tione praedae socios fraudasset, nihil rerum suarum apu
7 inimicos viderunt. Reversus in regnum, ut pecora pa
stores, nunc in hibernos, nunc in aestivos saltus trai
ciunt; sic ille populos et urbes, ut illi vel replenda, ve
derelinquenda quaeque loca videbantur, ad libidine
8 suam transfert. Miseranda ubique facies, et excidi
9 similis erat. Non quidem pavor ille hostilis, nec dis
cursus per urbem militum erat; non tumultus armorum
10 non bonorum atque hominum rapina: sed tacitus moero
et luctus, verentibus ne ipsae lacrimae pro contumaci
11 haberentur. Crescit dissimulatione ipsa dolor, hoc altiu
12 demissus, quo minus profiteri licet. Nunc sepulcra ma
iorum, nunc veteres penates, nunc tecta, in quibus ge
13 niti erant, in quibusque genuerant, considerabant; mi
serantes nunc vicem suam, quod in eam diem vixissent
nunc filiorum, quod non post eam diem nati essent.

1 CAP. VI. Alios populos in finibus ipsis, hostibu
opponit; alios in extremis regni terminis statuit: quos
2 dam bello captos in supplementum urbium dividit. Atqu
ita ex multis gentibus nationibusque unum regnum po
3 pulumque constituit. Compositis ordinatisque Macedoniae
rebus, Dardanos, ceterosque finitimos fraude captos ex
4 pugnat. Sed nec a proximis manus abstinet: siquide
Arrybam, regem Epiri, uxori suae Olympiadi artissim

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VI. §. 1. *in extremis [regni terminis] statuit — in sup plementis urbium.*

cognatione iunctum, pellere regno statuit; atque Alexan- 5
drum, privignum eius, uxoris Olympiadis fratrem, puerum honestae pulchritudinis, in Macedoniam nomine sororis arcessit, omnique studio sollicitatum spe regni, 6
simulato amore ad stupri consuetudinem perpulit, maiora in eo obsequia habiturus, sive conscientiae pudore, sive regni beneficio. Cum igitur ad viginti annos per- 7
venisset, ereptum Arrybae regnum puero admodum tradit, scelestus in utroque. Nam nec in eo ius cognatio- 8
nis servavit, cui ademit regnum; et eum, cui dedit, impudicum fecit ante quam regem.

LIBER IX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Philippus cogitat de Graecia subiuganda; ideo Byzantium, sed frustra, obsidet.*
2. *A Scytharum rege variis modis deluditur: unde pugna, et praeda abducta.*
3. *Triballi Philippum praeda spoliant. Athenienses et Thebani a Philippo praelio victi.*
4. *Philippus victoria moderate utitur; saevit in Thebanos, qui fortiter se gerunt.*
5. *Graeciae civitates Corinthum evocat, et ad bellum Persicum se parat.*
6. *Dum nuptias filiae celebrat, a Pausania obtruncatur.*
7. *Idque Olympiade et Alexandro consciis.*
8. *Philippi elogium, eiusdemque cum Alexandro filio et successore comparatio.*

Caput I.

1 In Graeciam Philippus cum venisset, sollicitatus pauca-
rum civitatium direptione; et ex praeda modicarum ur-
bium, quantae opes universarum essent, animo prospi-
2 ciens, bellum toti Graeciae inferre statuit. Ad cuius
emolumentum egregie pertinere ratus, si Byzantium, no-
bilem et maritimam urbem, receptaculum terra marique
copiis suis futurum, in potestatem redegisset; eamdem
3 claudentem sibi portas obsidione cinxit. Haec namque
urbs condita primo a Pausania, rege Spartanorum, et per
septem annos possessa fuit; deinde variante victoria,
nunc Lacedaemoniorum, nunc Atheniensium iuris habita
4 est. Quae incerta possessio effecit, ut, nemine quasi
suam auxiliis iuvante, libertatem constantius tueretur.
5 Igitur Philippus longa obsidionis mora exhaustus, pecu-
6 niae commercium de piratica mutuatur. Captis itaque
centum septuaginta navibus, mercibusque distractis, anhe-
7 lantem inopiam paululum recreavit. Deinde, ne unius ur-
bis oppugnatione tantus exercitus teneretur, profectus cum
8 fortissimis, multas Chersonensium urbes expugnat; filium-
que Alexandrum decem et octo annos natum, ut sub
militia patris tirocinii rudimenta deponeret, ad se arces-
9 sit. In Scythiam quoque praedandi causa profectus est,
more negotiantium, impensas belli alio bello refecturus.
1 Cap. II. Erat eo tempore rex Scytharum Atheas,
qui, cum bello Istrianorum premeretur, auxilium a Phi-
lippo per Apollonienses petit, in successionem eum regni
2 Scythiae adoptaturus. Cum interim Istrianorum rex de-
cedens, et metu belli, et auxiliorum necessitate Scythas
3 solvit. Itaque Atheas, remissis Macedonibus, renuntiari
Philippo iubet, *neque auxilium eius se petisse, neque*
4 *adoptionem mandasse. Nam neque vindicta Macedo-*
num egere Scythas, quibus meliores forent: neque
5 *heredem sibi incolumi filio deesse.* His auditis, Phi-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 2. *copiis suis futuram.*
§. 7. *exercitus tereretur, profectus.*

lippus legatos ad Atheam mittit, *impensae obsidionis por-*
tionem petentes, *ne inopia deserere bellum cogatur.*
Quod eo promtius eum facere debere, quod missis 6
a se in auxilium eius militibus, ne sumtum quidem
viae, non modo officii pretia dederit. Atheas incle- 7
nentiam coeli, et terrae sterilitatem causatus, quae non
patrimoniis ditet Scythas, sed vix alimentis exhibeat,
respondit, *nullas sibi opes esse, quibus tantum regem*
expleat; et turpius putare parvo defungi, quam to- 8
um abnuere: Scythas autem virtute animi, et duritia 9
corporis, non opibus censeri. Quibus derisus Philippus, 10
oluta obsidione Byzantii, Scythica bella adgreditur,
raemissis legatis, quo securiores faceret, qui nuntient
Atheae, *dum Byzantium obsidet, vovisse se statuam*
Herculi: ad quam in ostio Istri ponendam se venire, 11
vacatum accessum ad religionem Dei petens, *amicus*
pse Scythis venturus. Ille, *si voto fungi vellet, sta-* 12
uam sibi mitti iubet: *non modo ut ponatur, verum*
tiam ut inviolata maneat, pollicetur: *exercitum au-*
em fines ingredi negat *se passurum. Ac si invitis* 13
Scythis statuam ponat, eo digresso sublaturum, ver-
urumque aes statuae in aculeos sagittarum. His utrim- 14
ue irritatis animis, praelium committitur. Cum virtute
t numero praestarent Scythae, astu Philippi vincuntur.
Viginti millia puerorum ac feminarum capta; pecoris 15
magna vis, auri argentique nihil. Ea primum fides ino-
iae Scythicae fuit. Viginti millia nobilium equarum ad 16
enus faciendum in Macedoniam missa.

CAP. III. Sed revertenti ab Scythia Triballi Phi- 1
ppo occurrunt: negant *se transitum daturos, ni por-*
onem accipiant praedae. Hinc iurgium, et mox prae- 2
um; in quo ita in femore vulneratus est Philippus, ut
er corpus eius equus interficeretur. Cum omnes occi- 3
um putarent, praeda amissa est. Ita Scythica, velut de-
ota, spolia pene luctuosa Macedonibus fuere. Ubi ve- 4
 ex vulnere primum convaluit, diu dissimulatum bel-
m Atheniensibus infert: quorum causae Thebani se 5
nxere, metuentes, ne, victis Atheniensibus, bellum,

6 veluti vicinum incendium, ad se transiret. Facta igitur
inter duas paullo ante infestissimas civitates societate, le-
gationibus Graeciam fatigant; *communem hostem* putant
7 *communibus viribus submovendum: neque enim cessa-
turum Philippum, si prospere prima successerint, nisi*
8 *omnem Graeciam domuerit.* Motae quaedam civitates
Atheniensibus se iungunt: quasdam autem ad Philippum
9 belli metus traxit. Praelio commisso, cum Athenienses
longe maiore militum numero praestarent, adsiduis bel-
10 lis indurata virtute Macedonum vincuntur: non tamen
immemores pristinae gloriae cecidere: quippe adversis
vulneribus, omnes loca, quae tuenda a ducibus accepe-
11 rant, morientes corporibus texerunt. Hic dies universae
Graeciae et gloriam dominationis, et vetustissimam liber-
tatem finivit.

1 CAP. IV. Huius victoriae callide dissimulata laetitia
est. Denique non solita sacra Philippus illa die fecit:
non in convivio risit: non ludos inter epulas adhibuit:
non coronas aut unguenta sumsit; et, quantum in illo
2 fuit, ita vicit, ut victorem nemo sentiret. Sed nec *re-*
3 *gem se Graeciae, sed ducem appellari* iussit. Atque
ita inter tacitam laetitiam et dolorem hostium tempera-
vit, ut neque apud suos exsultasse, neque apud victos
4 insultasse videretur. Atheniensibus, quos passus infe-
stissimos fuerat, et captivos gratis remisit; et bello con-
sumtorum corpora sepulturae reddidit; reliquiasque fune-
rum ut ad sepulcra maiorum deferrent, ultro hortatus
5 est. Super haec Alexandrum filium cum amico Antipa-
tro, qui pacem cum his amicitiamque iungerent, Athenas
6 misit. Thebanorum porro non solum captivos, verum
7 etiam interfectorum sepulturam vendidit. Principes civi-
tatis alios securi percussit: alios in exsilium egit, bo-
8 naque omnium occupavit. Pulsos deinde per iniuriam
in patriam restituit: ex horum numero trecentos exsules
9 iudices rectoresque civitati dedit: apud quos cum poten-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 7. *in exilium redegit.*

tissimi quique rei eius ipsius criminis postularentur, quod per iniuriam se in exsilium egissent, huius constantiae fuerunt, ut omnes *se auctores* faterentur, *meliusque cum republica actum, cum damnati essent, quam cum restituti*, contenderent. Mira prorsus audacia: de iudicibus vitae necisque suae, quemadmodum possunt, sententiam ferunt; contemnuntque absolutionem, quam dare inimici possunt; et, quoniam rebus nequeunt ulcisci, verbis usurpant libertatem.

CAP. V. Compositis in Graecia rebus, Philippus 1
omnium civitatium legatos ad formandum rerum praesentium statum evocari Corinthum iubet. Ibi pacis legem 2
universae Graeciae pro meritis singularum civitatium statuit; conciliumque omnium, veluti unum senatum, ex omnibus legit. Soli Lacedaemonii et legem et regem con- 3
temserunt; servitutem, non pacem rati, quae non ipsis civitatibus conveniret, sed a victore ferretur. Auxilia 4
deinde singularum civitatium describuntur; sive adiuvandus eá manu rex oppugnante aliquo foret, seu duce illo bellum inferendum. Neque enim dubium erat, imperium 5
Persárum his apparatibus peti. Summa auxiliorum ducen- 6
ta millia peditum fuere, et equitum quindecim millia. Extra hanc summam et Macedoniae exercitus erat, et 7
confinis domitarum gentium barbaries. Initio veris tres 8
duces in Asiam Persarum iuris praemittit, Parmeniona, Amyntam, et Attalum, cuius sororem nuper, expulsa 9
Alexandri matŕe Olympiade propter stupri suspicionem, in matrimonium receperat.

CAP. VI. Interea, dum auxilia a Graecia coëunt, 1
nuptias Cleopatrae filiae, et Alexandri, quem regem Epiri fecerat, celebrat. Dies erat pro magnitudine duo- 2
rum regum, et collocantis filiam, et uxorem ducentis, apparatibus insignis. Sed nec ludorum magnificentia dee- 3
rat: ad quorum spectaculum Philippus cum sine custo-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. V. §. 8. *Parmenionem.*

dibus corporis medius inter duos Alexandros, filium ge-
4 nerumque, contenderet, Pausanias, nobilis ex Macedoni-
bus adolescens, nemini suspectus, occupatis angustiis,
Philippum in transitu obtruncat; diemque laetitiae desti-
5 natum, foedum luctu funeris facit. Hic primis puber-
tatis annis stuprum per iniuriam passus ab Attalo fue-
rat; cuius indignitati haec etiam foeditas accesserat:
6 nam perductum in convivium, solutumque mero, Atta-
lus non suae tantum, verum et convivarum libidini,
velut scortum vile, subiecerat, ludibriumque omnium
7 inter aequales reddiderat. Hanc rem aegre ferens Pausa-
8 nias, querelam Philippo saepe detulerat. Cum variis
frustrationibus non sine risu differretur, et honoratum
insuper ducatu adversarium cerneret, iram in ipsum
Philippum vertit, ultionemque, quam ab adversario non
poterat, ab iniquo iudice exegit.

1 Cap. vii. Creditum est etiam immissum ab Olym-
piade matre Alexandri fuisse; nec ipsum Alexandrum
2 ignarum paternae caedis exstitisse: quippe non minus
Olympiada repudium, et praelatam sibi Cleopatram,
3 quam stuprum Pausaniam doluisse. Alexandrum quoque,
regni aemulum fratrem ex noverca susceptum timuisse:
eoque factum, ut in convivio antea primum cum Attalo,
4 mox cum ipso patre iurgaret: adeo ut etiam stricto gla-
dio eum Philippus consectatus sit, aegreque a filii caede
5 amicorum precibus exoratus. Quamobrem Alexander ad
avunculum se in Epirum cum matre, inde ad regem Il-
6 lyriorum contulerat: vixque revocanti mitigatus est pa-
tri, precibusque cognatorum aegre redire compulsus.
7 Olympias quoque fratrem suum Alexandrum Epiri regem,
in bellum subornabat: pervicissetque, ni filiae nuptiis
8 pater generum occupasset. His stimulis irarum utrique
Pausaniam, de impunitate stupri sui querentem, ad tan-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. vi. §. 3. *Philippus dum sine custodibus medius.*
Cap. vii. §. 2. *Olympiadem.*
§. 3. *eoque actum, ut in convivio.*

tum facinus impulisse credantur. Olympias certe fugienti 9
percussori equos quoque praeparatos habuit. Ipsa deinde, 10
audita regis nece, cum titulo officii ad exsequias cucur-
risset, in cruce pendentis Pausaniae capiti, eadem nocte
qua venit, coronam auream imposuit: quod nemo alius
audere, nisi haec, superstite Philippi filio, potuisset.
Paucos deinde post dies refixum corpus interfectoris su- 11
per reliquias mariti cremavit, et tumulum ei eodem fe-
cit in loco, parentarique eidem quotannis, incussa po-
pulo superstitione, curavit. Post haec Cleopatram, a 12
qua pulsa Philippi matrimonio fuerat, in gremio eius
prius filia interfecta, finire vitam suspendio coëgit,
spectaculoque pendentis ultione potita est, ad quam per
parricidium festinaverat. Novissime gladium, quo rex 13
percussus est, Apollini sub nomine Myrtales consecra-
vit: hoc enim nomen ante Olympiadis parvulae fuit.
Quae omnia ita palam facta sunt, ut timuisse videatur, 14
ne facinus ab ea commissum non probaretur.

Cap. VIII. Decessit Philippus quadraginta et se- 1
ptem annorum, cum annis viginti et quinque regnasset.
Genuit ex Larissaea saltatrice filium Aridaeum, qui post 2
Alexandrum regnavit. Habuit et alios multos ex variis 3
matrimoniis regio more susceptos, qui partim fato, par-
tim ferro periere. Fuit rex armorum quam conviviorum 4
apparatibus studiosior; cui maximae opes erant instru- 5
menta bellorum: divitiarum quaestu quam custodia sol- 6
lertior. Itaque inter quotidianas rapinas semper inops
erat. Misericordia in eo et perfidia pari iure dilectae. 7
Nulla apud eum turpis ratio vincendi. Blandus pariter, 8
et insidiosus alloquio; qui plura promitteret, quam
praestaret: in seria et iocos artifex. Amicitias utilitate, 9
non fide colebat. Gratiam fingere in odio, in gratia of-
fensam simulare, instruere inter concordantes odia,
apud utrumque gratiam quaerere, solemnis illi consuetudo.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VII. §. 12. *ultionem potita est.*
§. 13. *Myrtalis.*

10 Inter haec eloquentia insignis, oratio acuminis et sollertiae plena; ut nec ornatui facilitas, nec facilitati inven-
11 tionum deesset ornatus. Huic Alexander filius successit
12 et virtute et vitiis patre maior. Vincendi ratio utrique diversa. Hic aperta vi, ille artibus bella tractabat. De-
13 ceptis ille gaudere hostibus, hic palam fusis. Pruden-
14 tior ille consilio, hic animo magnificentior. Iram pater dissimulare, plerumque etiam vincere: hic ubi exarsisset,
15 nec dilatio ultionis, nec modus erat. Vini nimis uterque avidus: sed ebrietatis diversa vitia. Pater de convivio in hostem procurrere, manum conserere, periculis se temere offerre: Alexander non in hostem, sed in
16 suos saevire. Quamobrem Philippum saepe vulneratum praelia remisere: hic amicorum interfector convivio fre-
17 quenter excessit. Regnare ille cum amicis volebat, hic in amicos regna exercebat. Amari pater malle, hic me-
18 tui. Litterarum cultus utrique similis. Sollertiae pater
19 maioris, hic fidei. Verbis atque oratione Philippus, hic
20 rebus moderatior. Parcendi victis filio animus et promtior et honestior; ille nec sociis abstinebat. Frugalitati
21 pater, luxuriae filius magis deditus erat. Quibus artibus orbis imperii fundamenta pater iecit, operis totius gloriam filius consummavit.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VIII. §. 10. *nec facilitati* inventio, *nec* inventionibus *deesset ornatus.*

§. 12. *Hic* aperte, *ille artibus.*

§. 14. *vincere;* huic *ubi exarsisset.*

LIBER X.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Artaxerxis Mnemonis filii in patrem conspirant: sed conspiratione detecta, parricidii poenas dant.*
2. *Causa parricidii ex libidine nata.*
3. *Ochus, Artaxerxis successor, cognatorum principum strage regiam replet. Codomannus Armeniis praefectus, rex Persarum constituitur.*

Caput I.

Artaxerxi regi Persarum ex pellicibus centum et quin- 1
decim filii fuere, sed tres tantum iusto matrimonio
suscepti, Darius, Ariarathes, et Ochus. Ex his Da- 2
rium contra morem Persarum, apud quos rex non nisi
morte mutatur, per indulgentiam pater regem vivus fe-
cit; nihil sibi ablatum existimans, quod in filium con- 3
tulisset; sinceriusque gaudium ex procreatione capturus,
si insignia maiestatis suae vivus in filio conspexisset.
Sed Darius, post nova paternae pietatis exempla, interfi- 4
ciendi patris consilium cepit. Sceleratus, si solus parri- 5
cidium cogitasset; tanto sceleratior, quod in societatem
facinoris adsumtos quinquaginta fratres fecit parricidas.
Ostenti prorsus genus, ubi in tanto populo non solum 6
sociari, verum etiam sileri parricidium potuit: ut ex
quinquaginta liberis nemo inventus sit, quem aut pater-
na maiestas, aut veneratio senis, aut indulgentia patris,
a tanta sceleris immanitate revocaret. Adeone vile pa- 7
ternum nomen apud tot numero filios fuit, ut, quorum

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 1. *Ariarates.*
§. 6. *a tanta immanitate revocaret.*

praesidio tutus etiam adversus hostes esse debuerat, eorum insidiis circumventus, tutior ab hostibus, quam a filiis fuerit?

1 Cap. II. Causa parricidii sceleratior ipso parricidio
2 fuit. Occiso quippe Cyro fraterno bello, cuius mentio supra habita est, Aspasiam pellicem eius rex Artaxer-
3 xes in matrimonium receperat. Hanc patrem cedere sibi, sicuti regnum, Darius postulaverat: qui pro in-
4 dulgentia sua in liberos primo facturum se dixerat: mox poenitentia ductus, ut honeste negaret, quod temere promiserat, Solis eam sacerdotio praefecit, quo perpe-
5 tua illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur. Hinc exacerbatus iuvenis, in iurgia primo patris erupit: mox facta cum fratribus coniuratione, dum patri insidias parat, deprehensus cum sociis, poenas parricidii Diis pa-
6 ternae maiestatis ultoribus dedit. Coniuges quoque omnium cum liberis, ne quod vestigium tanti sceleris
7 exstaret, interfectae. Post haec Artaxerxes morbo ex dolore contracto decedit, rex quam pater felicior.

1 Cap. III. Hereditas regni Ocho tradita, qui timens parem coniurationem, regiam cognatorum caede et strage principum replet, nulla non sanguinis, non sexus, non aetatis misericordia permotus; scilicet ne innocentior
2 fratribus parricidis haberetur. Atque ita veluti purifica-
3 to regno, bellum Cadusiis infert. In eo cum adversus provocatorem hostium Codomannus quidam omnium favore processisset, hoste caeso, victoriam suis pariter,
4 et prope amissam gloriam restituit. Ob haec decora
5 idem Codomannus praeficitur Armeniis. Interiecto deinde tempore, post mortem Ochi regis, ob memoriam pristinae virtutis, rex a populo constituitur, Darii nomine, ne quid regiae maiestati deesset, honoratus;
6 bellumque cum Alexandro Magno, diu variante fortuna,
7 magna virtute gessit. Postremo victus ab Alexandro, et a cognatis occisus, vitam pariter cum Persarum regno finivit.

LIBER XI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Occiso Philippo Alexander filius succedit, et Macedones in officio continet.*
2. *Idem paternas exsequias curat, civitates Graeciae Corinthum evocat, et ab illis dux constituitur.*
3. *Graecos defectionem molientes coërcet.*
4. *Thebas, victis incolis, evertit, ipsis quoque Atheniensibus infestus.*
5. *In novercae suae cognatos, et in consanguineos suos saevit: deinde bellum Persicum adgreditur.*
6. *Disciplinam militarem ordinat. Persas praelio superat.*
7. *Vitatis insidiis, nodum Gordium fatalem callide solvit.*
8. *Tauro monte transscenso, in gravissimum morbum incidit, et sanitati restituitur.*
9. *Ad alterum praelium apparatus. Atrox pugna. Strages Persarum, et fuga Darii; cuius uxor, mater, filiae, captivae ab Alexandro regie excipiuntur.*
10. *Persis superatis, a Persarum luxu Alexander superatur. Novae victoriae. Tyrus expugnata.*
11. *Rhodo, Aegypto et Cilicia receptis, pergit ad Iovis Hammonis oraculum.*
12. *Conditiones pacis a Dario oblatas non accipit, et regnum eius totum postulat.*
13. *Tertium praelium quae praecesserint.*
14. *Eiusdem praelii descriptio. Persae fugantur, victores praeda ingenti potiuntur.*
15. *Darius a suis vinctus, et multis vulneribus confossus, salutem dicit Alexandro, et in morte regium animum prodit. Alexander Darii obitum fletu et regia sepultura decorat.*

CAPUT I.

1 In exercitu Philippi, sicuti variae gentes erant, ita, eo
2 occiso, diversi motus animorum fuere. Alii quippe in-
iusta servitute oppressi, ad spem se libertatis erigebant:
3 alii taedio longinquae militiae, remissam sibi expeditio-
4 nem gaudebant: nonnulli facem nuptiis filiae accensam,
5 rogo patris subditam dolebant. Amicos quoque, tam
subita mutatione rerum, haud mediocris metus ceperat,
reputantes nunc provocatam Asiam; nunc Europam
6 nondum perdomitam; nunc Illyrios, et Thracas, et
Dardanos, ceterasque barbaras gentes fidei dubiae, et
mentis infidae: qui omnes populi si pariter deficiant,
7 sisti nullo modo posse. Quîs rebus veluti medela quae-
8 dam interventus Alexandri fuit; qui pro concione ita
vulgus omne consolatus, hortatusque pro tempore est,
ut et metum timentibus demeret, et in spem sui omnes
9 impelleret. Erat hic annos viginti natus: in qua aetate
ita moderate de se multa pollicitus est, ut appareret
10 plura eum experimentis reservare. Macedonibus immu-
nitatem cunctarum rerum, praeter militiae vacationem,
dedit: quo facto tantum sibi favoris apud omnes con-
ciliavit, ut corpus hominis, non virtutem regis mutasse
se dicerent.

1 Cap. II. Prima illi cura paternarum exsequiarum
fuit; in quibus ante omnia, caedis conscios ad tumulum
2 patris occidi iussit. Soli Alexandro Lyncistae fratri pe-
percit, servans in eo auspicium dignitatis suae: nam
3 regem eum primus salutaverat. Aemulum quoque impe-
rii Caranum fratrem ex noverca susceptum interfici cu-
4 ravit. Inter initia multas gentes rebellantes compescuit;
5 orientes nonnullas seditiones exstinxit. Quibus rebus

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 6. *Illyrios, Thracas, Dardanos.*
§. 7. *Queis rebus.*
§. 8. *demeret, et spe omnes impleret.*
§. 10. *sibi favorem omnium conciliavit.*

rectus, citato gradu in Graeciam contendit: ubi,
exemplo patris Corinthum evocatis civitatibus, dux in
locum eius substituitur. Inchoatum deinde a patre Per- 6
sicum bellum adgreditur: in cuius apparatu occupato 7
nuntiatur, *Athenienses et Thebanos ab eo ad Persas
defecisse, auctoremque eius defectionis, magno auri
pondere a Persis corruptum, Demosthenen oratorem
exstitisse; qui Macedonum deletas omnes cum rege* 8
*copias a Triballis adfirmaverit, producto in concio-
nem auctore, qui in eo praelio, in quo rex ceciderit,
se quoque vulneratum diceret. Qua opinione* 9
*mutatos omnium ferme civitatium animos esse: prae-
sidia Macedonum obsideri.* Quibus motibus occursurus, 10
tanta celeritate instructo paratoque exercitu Graeciam
oppressit, ut, quem venire non senserant, videre se vix
crederent.

CAP. III. In transitu hortatus Thessalos fuerat; be- 1
neficiorumque Philippi patris, maternaeque suae cum his
ab Aeacidarum gente necessitudinis admonuerat. Cupide 2
haec Thessalis audientibus, exemplo patris dux universae
gentis creatus erat, et vectigalia omnia, reditusque suos
ei tradiderant. Sed Athenienses, sicuti primi defecerant, 3
ita primi poenitere coeperunt; contemtum hostis in ad- 4
mirationem vertentes, pueritiamque Alexandri spretam
antea, supra virtutem veterum ducum extollentes. Mis- 5
sis itaque legatis, bellum deprecantur: quibus auditis
et graviter increpatis, Alexander bellum remisit. Inde 6
Thebas exercitum convertit, eadem indulgentia usurus,
si parem poenitentiam invenisset. Sed Thebani armis, 7
non precibus, nec deprecatione usi sunt. Itaque victi,
gravissima quaeque supplicia miserrimae captivitatis ex-
perti sunt. In consilio cum de excidio urbis deliberare- 8
tur, Phocenses et Plataeenses et Thespienses et Orcho-
menii, Alexandri socii, victoriaeque participes, excidia
urbium suarum, crudelitatemque Thebanorum referebant;

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. II. §. 7. *Demosthenem oratorem extitisse.*

9 studia in Persas non praesentia tantum, verum et ve-
10 tera adversus Graeciae libertatem increpantes: *quam-*
obrem odium eos omnium populorum esse: quod vel
ex eo manifestari, quod iureiurando se omnes ob-
11 *strinxerint, ut, victis Persis, Thebas diruerent.* Ad-
iiciunt et scelerum priorum fabulas, quibus omnes scenas
repleverint, ut non praesenti tantum perfidia, verum
et vetere infamia invisi forent.

1 Cap. iv. Tunc Cleadas, unus ex captivis, data
potestate dicendi, *non a rege se defecisse, quem in-*
2 *terfectum audierint, sed a regis heredibus: quidquid*
in eo sit admissum, credulitatis, non perfidiae cul-
pam esse; cuius tamen iam magna se supplicia pe-
3 *pendisse, deleta iuventute: nunc senum feminarum-*
que, sicuti infirmum, ita innoxium restare vulgus,
quod ipsum stupris contumeliisque ita vexatum esse,
4 *ut nihil amarius umquam sint passi: nec iam pro ci-*
vibus se, qui tam pauci remanserint, orare; sed pro
innoxio patriae solo, et pro urbe, quae non viros
5 *tantum, verum et Deos genuerit.* Privata etiam regem
superstitione deprecatur, geniti apud ipsos Herculis,
unde originem gens Aeacidarum trahat, actaeque The-
6 bis a patre eius Philippo pueritiae: rogat, *urbi parcat,*
quae maiores eius partim apud se genitos, Deos ado-
ret; partim educatos, summae maiestatis reges viderit.
7 Sed potentior fuit ira, quam preces. Itaque urbs dirui-
tur: agri inter victores dividuntur: captivi sub corona
8 venduntur; quorum pretium non ex ementium commodo,
9 sed ex inimicorum odio extenditur. Miseranda res Athe-
niensibus visa. Itaque portas refugiis profugorum contra
10 interdictum regis aperuere. Quam rem ita graviter tulit
Alexander, ut secunda legatione denuo bellum deprecan-
tibus, ita demum remiserit, ut oratores et duces, quorum
11 fiducia toties rebellent, sibi dedantur: paratisque Athe-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iv. §. 5. *trahat; actaque Thebis — pueritia.*
§. 10. *Quam rem graviter tulit.*

iensibus, ne cogantur subire bellum, eo res deducta est,
t, retentis oratoribus, duces in exsilium agerentur; qui 12
x continenti ad Darium profecti, non mediocre momen-
um Persarum viribus accessere.

Cap. v. Proficiscens ad Persicum bellum, omnes 1
overcae suae cognatos, quos Philippus in excelsiorem
ignitatis locum provehens, imperiis praefecerat, inter-
ecit. Sed nec suis, qui apti regno videbantur, pepercit; 2
e qua materia seditionis, procul se agente, in Macedonia
emaneret: et reges stipendiarios conspectioris ingenii ad 3
ommilitium secum trahit; segniores ad tutelam regni re-
inquit. Adunato deinde exercitu naves onerat; unde 4
onspecta Asia, incredibili ardore mentis accensus, duo-
lecim aras Deorum in belli vota statuit. Patrimonium 5
mnė suum, quod in Macedonia Europaque habebat, ami-
is dividit, *sibi Asiam sufficere* praefatus. Priusquam 6
lla navis litore excederet, hostias caedit, petens *victo-
iam bello, quo toties a Persis petitae Graeciae ultor
lectus sit: quibus longa iam satis, et matura imperia* 7
*ontigisse, quorumque tempus esse vices excipere melius
cturos.* Sed nec exercitus eius alia, quam regis ani- 8
orum praesumtio fuit: quippe obliti omnes coniugum, 9
iberorumque, et longinquae a domo militiae, Persicum
urum et totius Orientis opes, iam quasi suam praedam
ucebant; nec belli periculorumque, sed divitiarum me-
ninerant. Cum delati in continentem essent, primus Ale- 10
ander iaculum velut in hostilem terram iecit; armatusque
e navi tripudianti similis prosiluit; atque ita hostias cae- 11
it, precatus, *ne se regem illae terrae invitae accipi-
nt.* In Ilio quoque ad tumulos heroum, qui Troiano 12
ello ceciderant, parentavit.

Cap. vi. Inde hostem petens, milites a populatione 1
siae prohibuit, *parcendum suis rebus* praefatus, *nec
erdenda ea, quae possessuri venerint.* In exercitu 2

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iv. §. 11. *eo res reducta est.*
Cap. v. §. 11. *regem terrae invitae:* omisso pronomine.

eius fuere peditum triginta duo millia, equitum quatuo
3 millia quingenti, naves centum octoginta duae. Hac tan
parva manu universum terrarum orbem utrum admirabi-
4 lius vicerit, an adgredi ausus fuerit, incertum est. Cum
ad tam periculosum bellum exercitum legeret, non iuve-
nes robustos, nec primum florem aetatis, sed veteranos
plerosque etiam emeritae militiae, qui cum patre patruis-
5 que militaverant, elegit: ut non tam milites, quam ma-
6 gistros militiae electos putares. Ordines quoque nemo
nisi sexagenarius duxit: ut, si principia castrorum cer-
neres, senatum te alicuius priscae reipublicae videre di-
7 ceres. Itaque nemo in praelio fugam, sed victoriam co-
gitavit; nec in pedibus cuiquam spes, sed in lacertis fuit.
8 Contra rex Persarum Darius, fiducia virium, nil astu
agere, adfirmans suis, *occulta consilia victoriae furti-*
9 *vae convenire:* nec hostem regni finibus arcere, sed in
intimum regnum accipere; gloriosius ratus repellere bel-
10 lum, quam non admittere. Prima igitur congressio in
11 campis Adrastiae fuit. In acie Persarum sexcenta milli
militum fuere; quae non minus arte Alexandri, quam
virtute Macedonum superata, terga verterunt. Magna ita-
12 que caedes Persarum fuit. De exercitu Alexandri novem
13 pedites, centum viginti equites cecidere; quos rex impense
ad ceterorum exemplum humatos statuis equestribus do-
14 navit, cognatisque eorum immunitates dedit. Post vi-
15 ctoriam maior pars Asiae ad eum defecit. Gessit et plura
bella cum praefectis Darii, quos iam non tam armis
quam terrore nominis sui vicit.

1 CAP. VII. Dum haec aguntur, interim indicio capti-
vi ad eum defertur, *insidias ei ab Alexandro Lyncista*
genero Antipatri, qui praepositus Macedoniae erat, *parari*
2 Ob quam causam timens, ne quis interfecto eo in Mace-
3 donia motus oriretur, in vinculis eum habuit. Post hae
Gordium urbem petit, quae posita est inter Phrygiam
4 maiorem et minorem: cuius urbis potiundae non tam

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VII. §. 11. *sexcenta millia fuere.*

propter praedam cupido eum cepit, sed quod audierat
in ea urbe, in templo Iovis, iugum plaustri Gordii posi-
tum; *cuius nexum si quis solvisset, eum tota Asia re-
gnaturum*, antiqua oracula cecinisse. Huius rei causa et 5
origo illa fuit. Gordius cum in his regionibus bubus
conductis araret, aves eum omnis generis circumvolare
coeperunt. Profectus ad consulendos augures vicinae ur- 6
bis, obviam in porta habuit virginem eximiae pulchri-
tudinis; percontatusque est eam, *quem potissimum au-
gurem consuleret*. Illa, audita causa consulendi, gnara 7
artis ex disciplina parentum, *regnum ei portendi*, re-
spondit; polliceturque *se et matrimonii et spei sociam*.
Tam pulchra conditio, prima regni felicitas videbatur. 8
Post nuptias inter Phrygas orta seditio est. Consulenti- 9. 10
bus de fine discordiarum oracula responderunt, *regem
discordiis opus esse*. Iterato quaerentibus de persona 11
regis, iubentur eum regem observare, quem reversi pri-
mum in templum Iovis euntem plaustro reperissent. Ob- 12
vius illis Gordius fuit, statimque eum regem consalutant.
Ille plaustrum, quo vehenti regnum delatum fuerat, in 13
templo Iovis positum, Maiestati regiae consecravit. Post 14
hunc filius Mida regnavit, qui ab Orpheo sacrorum so-
lemnibus initiatus, Phrygiam religionibus implevit: quibus
tutior omni vita, quam armis fuit. Igitur Alexander, 15
capta urbe, cum in templum Iovis venisset, iugum
plaustri Gordii requisivit: quo exhibito, cum capita lo- 16
ramentorum intra nodos abscondita reperire non posset,
violentius oraculo usus, gladio loramenta caedit: atque
ita resolutis nexibus, latentia in nodis capita invenit.

Cap. VIII. Haec illi agenti nuntiatur, Darium cum 1
ingenti exercitu adventare. Itaque timens angustias, 2
magna celeritate Taurum transcendit; in qua festinatione
quingenta stadia cursu fecit. Cum Tarsum venisset, ca- 3
ptus Cydni fluminis amoenitate per mediam urbem fluen-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VII. §. 6. *percontatus eam.*
Cap. VIII. §. 3. *per mediam urbem* *influentis.*

tis, proiectis armis, plenus pulveris ac sudoris in prae-
4 frigidam undam se proiecit. Tum repente tantus nervos
eius occupavit rigor, ut, interclusa voce, non spes modo
5 remedii, sed nec dilatio periculi inveniretur. Unus erat
ex medicis, nomine Philippus, qui solus remedium polliceretur. Sed et ipsum Parmenionis pridie a Cappadocia
6 missae epistolae suspectum faciebant; qui ignarus infirmitatis Alexandri scripserat, *a Philippo medico caveret: nam corruptum illum a Dario ingenti pecunia esse.*
7 Tutius tamen est ratus, dubiae se fidei medici credere,
8 quam indubitato morbo perire. Accepto igitur poculo,
epistolas medico tradidit; atque ita inter bibendum ocu-
9 los in vultum legentis intendit. Ut securum conspexit,
laetior factus est, sanitatemque quarta die recepit.

1 CAP. IX. Interea Darius cum quadringentis millibus
peditum, ac centum millibus equitum, in aciem procedit.
2 Movebat haec multitudo hostium, respectu paucitatis suae,
Alexandrum: sed interdum reputabat, quantas res cum
3 ista paucitate gessisset, quantosque populos fudisset. Itaque cum spes metum vinceret, periculosius differre bellum ratus, ne desperatio suis cresceret, circumvectus suos,
4 singulas gentes diversa oratione adloquitur: Illyrios et
Thracas opum ac divitiarum ostentatione; Graecos veterum bellorum memoria internecivique cum Persis odii
5 accendebat; Macedonas autem nunc Europae victae admonet, nunc Asiae expetitae; nec inventas illis toto orbe
6 pares vires gloriatur. Ceterum et laborum finem hunc,
7 et gloriae cumulum fore. Atque inter haec idemtidem
consistere aciem iubet, ut hac mora consuescant oculis
8 turbam hostium sustinere. Nec Darii segnis opera in ordinanda acie fuit: quippe omissis ducum officiis, ipse omnia circumire, singulos hortari, veteris gloriae Persarum, imperiique perpetuae a Diis immortalibus datae
9 possessionis admonere. Post haec praelium ingentibus
animis committitur. In eo uterque rex vulneratur. Tam-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IX. §. 5. *Macedones.*

diu certamen anceps fuit, quoad fugeret Darius. Exinde 10
caedes Persarum secuta est. Caesa sunt peditum unum
et sexaginta millia, equitum decem millia; capta quadra-
ginta millia. Ex Macedonibus cecidere pedestres centum
triginta, equites centum quinquaginta. In castris Persarum 11
multum auri, ceterarumque opum inventum. Inter capti- 12
vos castrorum mater, et uxor eademque soror, et filiae
duae Darii fuere. Ad quas visendas hortandasque cum 13
Alexander venisset, conspectis armatis invicem se am-
plexae, velut statim morituræ, comploratiomem edide-
runt. Provolutae deinde genibus Alexandri, non mortem, 14
sed, dum Darii corpus sepeliant, dilationem mortis depre-
cantur. Motus tanta mulierum pietate Alexander, et 15
Darium vivere dixit, et timentibus mortis metum demsit;
easque haberi et salutari ut reginas praecepit. Filias quo- 16
que non sordidius dignitate patris sperare matrimonium
iussit.

Cap. x. Post haec opes Darii, divitiarumque appa- 1
ratum contemplatus, admiratione tantarum rerum capitur.
Tunc primum luxuriosa convivia, et magnificentiam epu- 2
larum sectari: tunc Barsinen captivam diligere propter
formae pulchritudinem coepit: a qua postea susceptum 3
puerum Herculem vocavit. Memor tamen adhuc Darium 4
vivere, Parmeniona ad occupandam Persicam classem,
aliosque amicos ad recipiendas Asiae civitates misit: quae 5
statim audita fama victoriae, ipsis Darii praefectis cum
auri magno pondere tradentibus se, in potestatem victo-
rum venerunt. Tunc in Syriam proficiscitur: ubi obvios 6
cum infulis multos Orientis reges habuit. Ex his pro 7
meritis singulorum alios in societatem recepit; aliis regnum
ademit, suffectis in loca eorum novis regibus. Insignis 8
praeter ceteros fuit Abdalonimus, rex ab Alexandro Si-
doniae constitutus: quem Alexander, cum operam obloca- 9

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. ix. §. 15. *easque haberi ut reginas praecepit.*
Cap. x. §. 2. *Barsenen.*
§. 4. *Parmenionem.*

re ad puteos exhauriendos, hortosque irrigandos solitus
esset, misere vitam exhibentem, regem fecerat, spretis
nobilibus, ne generis id, non dantis beneficium putarent.
10 Tyriorum civitas cum coronam auream magni ponderis
per legatos in titulum gratulationis Alexandro misisset,
grate munere accepto, *Tyrum se ire velle ad vota*
11 *Herculi reddenda,* dixit. Cum legati *rectius id eum*
Tyro vetere et antiquiore templo facturum dicerent,
in deprecantes eius introitum ita exarsit, ut urbi exci-
12 dium minaretur: confestimque exercitu insulae applicato,
non minus animosis Tyriis fiducia Carthaginiensium, bello
13 excipitur. Augebat enim Tyriis animos Didonis exem-
plum, quae Carthagine condita, tertiam partem orbis
quaesisset; turpe ducentes, si feminis suis plus animi
fuisset in imperio quaerendo, quam sibi in tuenda liber-
14 tate. Amota igitur imbelli aetate Carthaginem, et arces-
sitis mox auxiliis, non magno post tempore per prodi-
tionem capiuntur.

1 CAP. XI. Inde Rhodum Alexander, Aegyptum, Ci-
2 liciamque sine certamine recipit. Ad Iovem deinde Ham-
monem pergit, consulturus et de eventu futurorum, et de
3 origine sua. Namque mater eius Olympias confessa viro
suo Philippo fuerat, *Alexandrum non ex eo se, sed ex*
4 *serpente ingentis magnitudinis concepisse.* Denique
Philippus ultimo prope vitae suae tempore, *filium suum*
5 *non esse* palam praedicaverat. Qua ex causa Olympia-
6 dem, velut stupri compertam, repudio dimiserat. Igitur
Alexander cupiens originem divinitatis adquirere, simul
et matrem infamia liberare, per praemissos subornat an-
7 tistites, quid sibi responderi velit. Ingredientem templum
8 statim antistites ut Hammonis filium salutant. Ille laetus
9 Dei adoptione, hoc se patre censeri iubet. Rogat deinde,
an omnes interfectores parentis sui sit ultus? Respon-
detur, *patrem eius nec posse interfici, nec mori: regis*
10 *Philippi peractam plene ultionem esse.* Tertia inter-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. X. §. 11 *eum in Tyro.*

CAP. XI. §. 10. *Tertiam interrogationem posc., vict.*

rogatione poscenti *victoriam omnium bellorum possessionemque terrarum, dari* respondetur. Comitibus quoque suis responsum, *ut Alexandrum pro Deo, non pro rege colerent.* Hinc illi aucta insolentia, mirusque animo 11
12
increvit tumor, exemta comitate, quam et Graecorum litteris, et Macedonum institutis didicerat. Reversus ab 13
Hammone Alexandriam condidit, et coloniam Macedonum caput esse Aegypti iubet.

CAP. XII. Darius cum Babyloniam profugisset, per 1
epistolas Alexandrum deprecatur, *redimendarum sibi captivarum potestatem faciat*, inque eam rem magnam pecuniam pollicetur. Sed Alexander pretium captivarum 2
regnum omne, non pecuniam petit. Interiecto tempore, 3
aliae epistolae Darii Alexandro redduntur, quibus filiae matrimonium, et regni portio offertur. Sed Alexander 4
sua sibi dari rescripsit; iussitque *supplicem venire, et regni arbitria victori permittere.* Tum spe pacis amissa, 5
bellum Darius reparat; cum quadringentis millibus peditum, et centum millibus equitum obviam vadit Alexandro. In itinere nuntiatur, *uxorem eius ex collisione ab-* 6
iecti partus decessisse, eiusque mortem illacrimatum Alexandrum, exsequiasque benigne prosecutum, idque eum non amoris, sed humanitatis causa fecisse. Nam 7
semel tantum eam Alexandro visam esse, cum matrem filiasque eius parvulas frequenter consolaretur. Tunc 8
Darius se ratus vere victum, cum post praelia etiam beneficiis ab hoste superaretur, gratumque sibi esse, si vincere nequeat, quod a tali potissimum vinceretur. Scri- 9
bit itaque et tertias epistolas, et gratias agit, quod nihil in suos hostile fecerit. Offert deinde maiorem partem 10
regni usque flumen Euphraten, et alteram filiam uxorem; pro reliquis captivis triginta millia talentum. Ad haec 11
Alexander, *gratiarum actionem ab hoste supervaca-*

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. XII. §. 2. *Alexander* in *pretium captivarum.*
§. 8. *cum post* tot *praelia.*
§. 10. *Euphratem.*

12 *neam esse,* respondit; *nec a se quidquam factum in*
hostis adulationem, nec quod in dubios belli exitus,
13 *aut in leges pacis sibi lenocinia quaereret; sed animi*
magnitudine, qua didicerit adversus vires hostium,
14 *non adversus calamitates contendere;* polliceturque,
praestaturum se ea Dario, si secundus sibi, non par
15 *haberi velit. Ceterum neque mundum posse duobus*
solibus regi; neque orbem summa duo regna salvo sta-
tu terrarum habere: proinde aut deditionem ea die,
aut in posteram aciem paret; nec polliceatur sibi
aliam, quam sit expertus, victoriam. *

1 Cap. XIII. Postera die aciem producunt. Tum re-
pente ante praelium confectum curis Alexandrum so-
2 mnus arripuit. Cum ad pugnam solus rex deesset, a Par-
menione aegre excitatus, quaerentibus somni causas o-
mnibus inter pericula, cuius etiam in otio semper parcior
3 fuerit: *magno se aestu liberatum* ait, *somnumque sibi*
a repentina securitate datum, quod liceat cum omnibus
Darii copiis confligere; veritum se longam belli moram,
4 *si Persae exercitum divisissent.* Ante praelium utraque
5 acies hostibus spectaculo fuit. Macedones multitudinem
hominum, corporum magnitudinem, armorumque pulchri-
tudinem mirabantur: Persae a tam paucis victa suorum
6 tot millia stupebant. Sed nec duces circumire suos ces-
7 sabant. Darius *vix denis armatis singulos hostes, si di-*
8 *visio fieret, evenire* dicebat. Alexander Macedonas mo-
nebat, *ne multitudine hostium, nec corporis magni-*
9 *tudine, vel coloris novitate moverentur: tantum me-*
minisse iubet, *cum iisdem se tertio pugnare; nec me-*
liores factos putarent fuga, cum in aciem secum tam
tristem memoriam caedium suarum, et tantum sangui-
10 *nis duobus praeliis fusi ferrent: et quemadmodum*
Dario maiorem turbam hominum esse, sic virorum
11 *sibi.* Hortatur, *spernant illam aciem auro et argento*
fulgentem, in qua plus praedae, quam periculi sit;

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. XIII. §. 11. *quam periculi;* omiss. *sit.*

cum victoria non armorum decore, sed ferri virtute quaeratur.

CAP. XIV. Post haec praelium committitur. Mace- 1
dones in ferrum cum contemtu toties a se victi hostis ruebant: contra Persae mori, quam vinci praeoptabant. Raro 2
in ullo praelio tantum sanguinis fusum est. Darius cum 3
vinci suos videret, mori voluit et ipse; sed a proximis fugere compulsus est. Suadentibus deinde quibusdam, ut 4
pons Cydni fluminis, ad iter hostium impediendum, intercideretur: *non ita se saluti suae velle consultum*, ait, *ut tot millia sociorum hosti obiiciat: debere et aliis fugae viam patere, quae patuerit sibi.* Alexander au- 5
tem periculosissima quaeque adgrediebatur; et, ubi confertissimos hostes acerrime pugnare conspexisset, eo se semper immergebat, periculaque sua esse, non militis volebat. Hoc praelio Asiae imperium rapuit, quinto post 6
acceptum regnum anno: cuius tanta felicitas fuit, ut post 7
hoc nemo rebellare ausus sit: patienterque Persae, post imperium tot annorum, iugum servitutis acceperint. Do- 8
natis refectisque militibus, triginta quatuor diebus praedam recognovit. In urbe deinde Susa quadraginta millia 9
talentum invenit. Expugnat et Persepolin, caput Persici 10
regni, urbem multis annis illustrem, refertamque orbis terrarum spoliis, quae interitu eius primum apparuere. Inter haec octingenti admodum Graeci occurrunt Alexan- 11
dro, qui poenam captivitatis truncata corporis parte tulerant; rogantes, *ut sicuti Graeciam, se quoque ab hostium crudelitate vindicaret.* Data potestate redeun- 12
di, agros accipere maluerunt, ne non tam gaudium parentibus, quam detestandum sui conspectum reportarent.

CAP. XV. Interea Darius in gratiam victoris a cogna- 1
tis suis aureis compedibus catenisque in vico Parthorum

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. XIV. §. 2. *Raro ullo praelio.*
§. 5. *eo se semper ingerebat — non militum volebat.*
§. 10. *Persepolim.*

2 Thara vincitur. Credo ita Diis immortalibus iudicanti-
bus, ut in terra eorum, qui successuri imperio erant, Per-
3 sarum regnum finiretur. Alexander quoque citato cursu
postera die supervenit; ibique cognovit Darium clauso ve-
4 hiculo per noctem exportatum. Iusso itaque exercitu sub-
sequi, cum sex millibus equitum fugientem insequitur: in
5 itinere multa et periculosa praelia facit. Emensus dein-
de plura millia passuum, cum nullum Darii indicium re-
perisset, respirandi equis data potestate, unus ex militi-
bus, dum ad fontem proximum pergit, in vehiculo Dari-
um multis quidem vulneribus confossum, sed spirantem
6 adhuc invenit: qui, applicito captivo, cum civem ex vo-
ce cognovisset, *id saltem praesentis fortunae solatium
habere se* dixit, *quod apud intellecturum locuturus es-
7 set, nec incassum postremas voces emissurus.* Perferri
haec Alexandro iubet, *se nullis in eum meritorum offi-
ciis, maximorum illi debitorem mori, quod in matre
liberisque suis regium eius, non hostilem animum ex-
pertus, felicius hostem quam cognatos propinquosque,
8 sortitus sit: quippe matri et liberis suis ab eodem hoste
vitam datam, sibi a cognatis ereptam, quibus et vi-
9 tam, et regna dederit. Quamobrem gratiam illis eam
10 futuram, quam ipse victor volet. Alexandro referre
se, quam solam moriens potest, gratiam: precari su-
perum inferumque numina, et regales Deos, uti illi
11 terrarum omnium victori contingat imperium. Pro se
iustae magis quam gravis sepulturae veniam orare.
12 Quod ad ultionem pertineat, iam non suam, sed exem-
pli, communemque omnium regum esse causam, quam
negligere, illi et indecorum et periculosum esse: quip-
pe cum in altero iustitiae eius, in altero etiam utili-
13 tatis causa versetur. In quam rem unicum pignus fi-*

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. XV. §. 7. *hostem quam cognatos sortitus sit.*
§. 11. *iustam magis quam gravem sepulturae veniam.*

dei regiae dexteram se ferendam Alexandro dare. Post haec porrecta manu exspiravit. Quae ubi Alexan- 14
dro nuntiata sunt, viso corpore defuncti, tam indignam illo fastigio mortem lacrimis prosecutus est; corpusque 15
regio more sepeliri, et reliquias eius maiorum tumulis inferri iussit.

LIBER XII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Alexandri in retinendo milite sollertia. Graeci bellum absente Alexandro reparant.*
2. *Alexandri, regis Epiri, in Italiam expeditio, et eiusdem interitus. Scythae Zopyriona Alexandri praefectum et exercitum internecione delent.*
3. *Alexandri simulatio, ambitio, cum Thalestri concubitus, libido et luxuria.*
4. *Qua ratione Macedonas tumultuantes in officio continuerit.*
5. *In suos saevit, et nova ratione adversarios ulciscitur; populos ad Caucasum montem subigit, et Bessum Darii interfectorem fratri Darii excruciandum tradit.*
6. *In convivio trucidat Clitum amicum, quem frustra desiderat, peccati sera poenitentia ductus.*
7. *Ad ingenium reversus, in prudentes consiliarios saevit: ad Orientem statuit imperii limites: Bacchi vestigiis delectatur; Herculisque gesta superare contendit.*
8. *Porum praelio superatum regie excipit, et dimittit: multis populis expugnatis, quietem exercitui concedere velle videtur.*
9. *Denuo bellum instaurat. In Sugambrorum urbe de vita certat et periclitatur.*
10. *Oceani litora peragrat, et terminos imperii statuit: Baby-*

Ioniam reversus, praefectos devictis gentibus accusatos vita privat, et filiam Darii in matrimonium recipit.

11. *Liberalitas, munificentia et severitas eiusdem.*

12. *Qua ratione Macedonas seditiosos ad officium revocaverit. Hephaestionis obitus et tumulus.*

13. *Dum occidentales provinciae manus porrigunt, Alexander Babylonem reversus, in lethalem morbum incidit.*

14. *Alexander Antipatri artibus veneno exstinguitur.*

15. *Alexandri moribundi novissima verba.*

16. *Eiusdem elogium.*

CAPUT I.

1 Alexander in persequendo Dario amissos milites magnis
funerum impensis extulit; reliquis expeditionis eius sociis
2 tredecim millia talentum divisit. Equorum maior pars
aestu amissa, inutilesque etiam, qui superfuerant, facti.
3 Pecunia omnis centum nonaginta millia talentum Ecbatana
4 congesta, eique Parmenio praepositus. Dum haec aguntur,
epistolae Antipatri e Macedonia ei redduntur, quibus
bellum Agidis, regis Spartanorum, in Graecia; bellum
Alexandri, regis Epiri, in Italia; bellum Zopyrionis, prae-
5 fecti eius in Scythia, continebatur. Quibus varie adfectus,
plus tamen laetitiae, cognitis mortibus duorum aemulorum
regum, quam doloris amissi cum Zopyrione exercitus,
6 cepit. Namque post profectionem Alexandri Graecia ferme
omnis in occasionem reciperandae libertatis ad arma con-
7 currerat, auctoritatem Lacedaemoniorum secuta: qui Phi-
lippi Alexandrique et pacem soli spreverant, et leges
8 respuerant. Dux huius belli Agis, rex Lacedaemoniorum,
fuit: quem motum Antipater contractis militibus in ipso
9. 10 ortu oppressit. Magna tamen utrimque caedes fuit. Agis
rex, cum suos terga dantes videret, dimissis satellitibus,
ut Alexandro felicitate, non virtute inferior videretur,
tantam stragem hostium edidit, ut agmina interdum fu-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 7. *Alexandrique pacem.*

garet. Ad postremum, etsi a multitudine victus, gloria 11
tamen omnes vicit.

Cap. II. Porro Alexander, rex Epiri, in Italiam a 1
Tarentinis, auxilia adversus Bruttios deprecantibus, solli-
citatus, ita cupide profectus fuerat, veluti in divisione or-
bis terrarum, Alexandro, Olympiadis sororis suae filio,
Oriens, sibi Occidens sorte contigisset; non minorem re- 2
rum materiam in Italia, Africa, Siciliaque, quam ille in
Asia, et in Persis habiturus. Huc accedebat, quod sicut 3
Alexandro Magno Delphica oracula insidias in Macedonia;
ita huic responsum Dodonaei Iovis circa urbem Pandosiam,
amnemque Acherusium praedixerat. Quae utraque cum 4
in Epiro essent, ignarus eadem et in Italia esse, ad decli-
nanda fatorum pericula peregrinam militiam cupidius ele-
gerat. Igitur, cum in Italiam venisset, primum illi bel- 5
lum cum Apulis fuit: quorum cognito urbis fato, brevi 6
post tempore pacem et amicitiam cum rege eorum fecit.
Erat namque tunc temporis urbs Apulis Brundisium, 7
quam Aetoli, secuti dudum fama rerum in Troia gestarum
clarissimum ac nobilissimum ducem Diomeden, condide-
rant: sed pulsi ab Apulis, consulentes oracula, respon- 8
sum acceperant, *locum, quem repetissent, perpetuo pos-
sessuros.* Hac igitur ex causa, per legatos cum belli com- 9
minatione restitui sibi ab Apulis urbem postulaverant.
Sed ubi Apulis oraculum innotuit, interfectos legatos in 10
urbe sepelierunt, perpetuam ibi sedem habituros. Atque
ita defuncti responso, diu urbem possederunt. Quod fa- 11
ctum cum cognovisset Alexander, antiquitatis fata venera-
tus, bello Apulorum abstinuit. Gessit et cum Bruttiis 12
Lucanisque bellum; multasque urbes cepit: tum et cum
Metapontinis, et Poediculis, et Romanis, foedus amiciti-
amque fecit. Sed Bruttii Lucanique, cum auxilia a fini- 13

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. II. §. 5. *Appulis:* et sic deinceps.
§. 7. *Brundusium — Diomedem.*
§. 10. *in urbe sepelierant.*
§. 12. *Brutiis — Pediculis.*
§. 13. *Brutii.*

14 timis contraxissent, acrius bellum repetivere. Ibi rex
iuxta urbem Pandosiam, et flumen Acheronta, non prius
fatalis loci cognito nomine, quam occideret, interficitur;
moriensque, non in patria fuisse sibi periculosam mortem,
15 propter quam patriam fugerat, intellexit. Corpus eius
16 Thurii publice redemtum sepulturae tradiderunt. Dum
haec aguntur in Italia, Zopyrion quoque, praefectus Ponti
ab Alexandro Magno relictus, otiosum se ratus, si nihil
et ipse gessisset, adunato triginta millium exercitu, Scythis
17 bellum intulit; caesusque cum omnibus copiis, poenas
temere illati belli genti innoxiae luit.

1 Cap. III. Haec cum nuntiata in Parthis Alexandro
essent, simulato moerore, propter Alexandri cognationem,
2 exercitui suo tridui luctum indixit. Omnibus deinde,
velut perpetrato bello, reditum in patriam spectantibus,
coniugesque ac liberos suos animo iam quodammodo com-
3 plectentibus, ad concionem exercitum vocat: ibi *nihil
actum tot egregiis praeliis* ait, *si incolumis orientalis
barbaria relinquatur; nec se corpus, sed regnum Darii
petisse; persequendosque esse eos, qui a regno de-
4 fecerint.* Hac oratione velut ex integro incitatis militum
5 animis, Hyrcaniam, Mardosque subegit. Ibi ei occurrit
Thalestris sive Minithya, Amazonum regina, cum tre-
centis mulieribus, viginti quinque dierum inter infestissi-
mas gentes itinere confecto, ex rege liberos quaesitura:
6 cuius conspectus adventusque admirationi omnibus fuit,
et propter insolitum feminis habitum, et propter expeti-
7 tum concubitum. Ob hoc tredecim diebus otio a rege
8 datis, ut visa est uterum implesse, discessit. Post haec
Alexander habitum regum Persarum, et diadema insoli-
tum antea regibus Macedonicis, velut in leges eorum,

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 1. *suo triduum luctum.*
§. 2. *patriam exspectantibus, coniug.*
§. 4. *incitatis animis, Hyrc.*
§. 5. *Minithaea.*

uos vicerat, transiret, adsumit. Quae ne invidiosius in 9
e uno conspicerentur, amicos quoque suos longam vestem
uratam purpureamque sumere iubet. Ut luxum quoque 10
icuti cultum Persarum imitaretur, inter pellicum regiarum
reges electae pulchritudinis nobilitatisque noctium vices
lividit. His rebus ingentes epularum apparatus adiicit, 11
e ieiuna et destructa luxuria videretur, conviviumque
uxta regiam magnificentiam ludis exornat; immemor 12
rorsus, tantas opes amitti his moribus, non quaeri solere.

Cap. iv. Inter haec indignatio omnium totis castris 1
rat, a Philippo illum patre tantum degenerasse, ut etiam
atriae nomen eiuraret, moresque Persarum adsumeret,
uos propter tales mores vicerat. Sed ne solus vitiis 2
orum, quos armis subegerat, succubuisse videretur, mili-
ibus quoque suis permisit, si quarum captivarum con-
uetudine tenerentur, ducere uxores; existimans minorem 3
n patriam reditus cupiditatem futuram habentibus in
astris imaginem quamdam larium, ac domesticae sedis;
imul et laborem militiae molliorem fore dulcedine uxo- 4
um. In supplementa quoque militum minus exhauriri 5
osse Macedoniam, si veteranis patribus tirones filii suc-
ederent, militaturi in vallo, in quo essent nati; con- 6
tantioresque futuri, si non solum tirocinia, verum et in-
unabula in ipsis castris posuissent. Quae consuetudo 7
n successoribus quoque Alexandri mansit. Igitur et ali- 8
nenta pueris, et instrumenta armorum equorumque iuve-
ibus data; et patribus pro numero filiorum praemia sta-
uta. Si quorum patres occidissent, nihilominus pupilli 9
tipendia patrum trahebant; quorum pueritia inter va-
ias expeditiones, militia erat. Itaque a parvula aetate 10
aboribus periculisque indurati, invictus exercitus fuere:
neque castra aliter quam patriam, neque pugnam aliud

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iv. §. 1. *degeneravisse.*
§. 7. *in successores quoque.*
§. 8. *alimenta pueris statuta, et instr.*
§. 10. *periculis laboribusque indurati.*

11 umquam quam victoriam duxere. Haec suboles nomen
12 habuit *Epigoni.* Parthis deinde domitis, praefectus his
statuitur ex nobilibus Persarum Andragoras; unde postea
originem Parthorum reges habuere.

1 Cap. v. Interea Alexander non regio, sed hostili
2 more saevire in suos coepit. Maxime indignabatur carpi
se sermonibus suorum Philippi patris, patriaeque mores
3 subvertisse. Propter quae crimina Parmenio quoque se-
nex, dignitate regi proximus, cum Philotà filio, de utroque
4 prius quaestionibus habitis, interficitur. Fremere itaque
omnes universis castris coepere, innoxii senis filiique ca-
sum miserantes; interdum *se quoque non debere melius*
5 *sperare* dicentes. Quae cum nuntiata Alexandro essent,
verens, ne haec opinio etiam in Macedoniam divulgaretur,
et ne victoriae gloria saevitiae macula infuscaretur, simu-
lat se ex amicis quosdam in patriam victoriae nuntios
6 missurum. Hortatur milites suis scribere, rariorem habi-
7 turos occasionem propter militiam remotiorem. Datos
8 fasces epistolarum tacite ad se deferri iubet; ex quibus
cognito de se singulorum iudicio, in unam cohortem eos,
qui de rege durius opinati fuerant, contribuit, aut consum-
9 turus eos, aut in ultimis terris in colonias distributurus. Inde
Drancas, Euergetas, Parymas, Parapammenos, Adaspios, ce-
terosque populos, qui in radice Caucasi morabantur, subegit.
10 Interea unus ex amicis Darii Bessus vinctus perducitur,
qui regem non solum prodiderat, verum et interfecerat.
11 Quem in ultionem perfidiae excruciandum, fratri Darii
tradidit; reputans non tam hostem suum fuisse Darium,
12 quam amicum eius, a quo esset occisus. Et, ut his terris
nomen relinqueret, urbem Alexandriam super amnem Ta-
naim condidit, intra diem septimum decimum muro sex
millium passuum consummato, translatis eo trium civita-
13 tium populis, quas Cyrus condiderat. In Bactrianis quo-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. v. §. 1. *sed hostili odio saevire.*
§. 3. *Parmenion:* et sic cap. 6. §. 14.
§. 12. *Tanaim.*

ne Sogdianisque duodecim urbes condidit, distributis
is, quoscunque in exercitu seditiosos habebat.

Cap. vi. His ita gestis, solemni die amicos in con- 1
ivium vocat. Ubi orta inter ebrios rerum a Philippo 2
estarum mentione, praeferre se patri ipse, rerumque
harum magnitudinem extollere coelo tenus coepit, ad-
entante maiore convivarum parte. Itaque cum unus e 3
enibus Clitos, fiducia amicitiae regiae, cuius palmam te-
ebat, memoriam Philippi tueretur, laudaretque eius res
estas, adeo regem offendit, ut telo a satellite rapto eum-
lem in convivio trucidaverit. Qua caede exsultans, mor- 4
uo patrocinium Philippi, laudemque paternae militiae
biectabat. Postquam satiatus caede animus conquievit, 5
t in irae locum successit aestimatio, modo personam occisi,
nodo causam occidendi considerans, pigere facti coe-
pit; quippe paternas laudes tam iracunde accepisse se, 6
quam nec convicia debuisset; amicumque senem et in-
noxium a se occisum inter epulas et pocula, dolebat.
Eodem igitur furore in poenitentiam, quo pridem in 7
iram versus, mori voluit. Primum in fletus progressus, 8
amplecti mortuum, vulnera tractare, et quasi audienti
confiteri dementiam; arreptum telum in se vertit: per-
egissetque facinus, nisi amici intervenissent. Mansit haec 9
voluntas moriendi etiam sequentibus diebus. Accesserat 10
enim poenitentiae, nutricis suae, sororis Cliti, recordatio,
cuius absentis eum maxime pudebat: tam foedam illi 11
alimentorum suorum mercedem redditam, ut in cuius ma-
nibus pueritiam egerat, huic iuvenis et victor pro bene-
ficiis funera remitteret. Reputabat deinde, quantum in 12
exercitu suo, quantum apud devictas gentes fabularum
atque invidiae, quantum apud ceteros amicos metum et
odium sui fecerit: quam amarum et triste reddiderit con- 13
vivium suum; non armatus in acie, quam in convivio
terribilior. Tunc Parmenio et Philotas, tunc Amyntas 14

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. vi. §. 3. *Clitus.*
§. 5. *pigere eum facti.*

consobrinus, tunc noverca fratresque interfecti; tunc Attalus, Eurylochus, Pausanias, aliique Macedoniae ex-
15 stincti principes, occurrebant. Ob haec illi quatriduo perseverata inedia est, donec exercitus universi precibus exoratus est, precantis, *ne ita mortem unius doleat, ut*
16 *universos perdat, quos in ultimam deductos barbariam,*
17 *inter infestas et irritatas bello gentes, destituat.* Multum profuere Callisthenis philosophi preces, condiscipulatu apud Aristotelen familiaris illi, et tunc ab ipso rege ad
18 prodenda memoriae acta eius acoitus. Revocato igitur ad bella animo, Chorasmos et Dahas in deditionem accepit.

1 Cap. vii. Deinde, quod in primo ex Persico superbiae regiae more distulerat, ne omnia pariter invidiosiora
2 essent, non salutari, sed adorari se iubet. Acerrimus inter recusantes Callisthenes fuit. Quae res et illi, et multis principibus Macedonum exitio fuit: siquidem sub specie in-
3 sidiarum omnes interfecti. Retentus tamen est a Macedo-
4 nibus mos salutandi regis, explosa adoratione. Post haec Indiam petit, ut Oceano, ultimoque Oriente finiret im-
5 perium. Cui gloriae ut etiam exercitus ornamenta convenirent, phaleras equorum et arma militum argento inducit; exercitumque suum, ab argenteis clypeis, *Argyra-*
6 *spidas* appellavit. Cum ad Nysam urbem venisset, oppidanis non repugnantibus, fiducia religionis Liberi patris, a quo condita urbs erat, parci iussit; laetus non militiam
7 tantum, verum et vestigia se Dei secutum. Tunc ad spectaculum sacri montis duxit exercitum, naturalibus bonis, vite hederaque non aliter vestiti, quam si manu
8 cultus, colentiumque industria exornatus esset: sed exercitus eius, ubi ad montem accessit, repentino impetu mentis in sacros Dei ululatus instinctus, cum stupore regis, sine noxa discurrit; ut intelligeret, non tam oppi-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. vi. §. 17. *Aristotelem.*
Cap. vii. §. 1. *quod primo.*

anis se parcendo, quam exercitui suo consuluisse. Inde 9
montes Daedalos, regnaque Cleophidis reginae petit: quae
um se dedidisset ei, concubitu redemtum regnum ab
lexandro recepit; illecebris consecuta, quod virtute non
otuerat; filiumque ab eo genitum Alexandrum nomina- 10
it, qui postea regno Indorum potitus est. Cleophis re- 11
ina, propter prostratam pudicitiam, *scortum regium*
b Indis exinde appellata est. Peragrata India, cum ad 12
axum mirae asperitatis et altitudinis, in quod multi po-
uli confugerant, pervenisset, cognoscit, Herculem ab
xpugnatione eiusdem saxi terrae motu prohibitum.
aptus itaque cupidine, Herculis acta superare, cum summo 13
bore ac periculo potitus saxo, omnes eius loci gentes
n deditionem accipit.

CAP. VIII. Unus ex regibus Indorum fuit, Porus 1
omine, viribus corporis et animi magnitudine pariter
nsignis, qui bellum iampridem, audita Alexandri opinione, 2
n adventum eius parabat. Commisso itaque praelio, 3
xercitum suum Macedonas invadere iubet; sibi regem
orum privatum hostem deposcit. Nec Alexander pugnae 4
noram fecit: sed prima congressione vulnerato equo,
um praeceps in terram decidisset, concursu satellitum
ervatur. Porus multis vulneribus obrutus capitur. Qui 5. 6
ictum se adeo doluit, ut, cum veniam ab hoste invenis-
et, neque cibum sumere voluerit; neque vulnera curari
assus sit; aegreque sit ab eo obtentum, ut vellet vivere.
Quem Alexander ob honorem virtutis incolumem in 7
egnum remisit. Duas ibi urbes condidit: unam Nicaeam, 8
lteram ex nomine equi Bucephalen vocavit. Inde 9

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VII. §. 8. *non tam oppido se parcendo:* sed in adnotat. ipse Graevius alteram se lectionem (*oppidanis*) recepisse profitetur.
§. 9. *Cleofidis:* et sic §. 11.
§. 10. *regnum Indorum.*

CAP. VIII. §. 6. *veniam ab hoste accepisset:* sed in adnotat. defenditur *invenisset,* quasi in ordinem iam receptum fuerit.

Arestas, Gesteanos, Praesidas, Gangaridas, caesis eorum
10 exercitibus, expugnat. Cum ad Cuphites venisset, ubi
eum ducentis millibus equitum hostes opperiebantur, ex-
ercitus omnis, non minus victoriarum numero, quam la-
boribus fessus, lacrimis eum deprecatur, *finem tandem*
11 *bellis faceret; aliquando patriae reditusque meminis-*
set; respiceret militum annos, quibus vix aetas ad
12 *reditum sufficeret.* Ostendere alius canitiem, alius vul-
nera, alius aetate consumta corpora, alius cicatricibus
13 exhausta: *solos se esse, qui duorum regum, Philippi*
14 *Alexandrique, continuam militiam pertulerint.* Tan-
dem orare, *ut reliquias saltem suas paternis sepulcris*
reddat, quorum non studiis deficiatur, quam annis:
15 *ac si non militibus, vel ipse sibi parcat, ne fortunam*
16 *suam nimis onerando fatiget.* Motus his tam iustis
precibus, velut in finem victoriae castra solito magni-
ficentiora fieri iussit, quorum molitionibus et hostis ter-
17 reretur, et posteris admiratio sui relinqueretur. Nullum
opus milites laetius fecere. Itaque caesis hostibus, cum
gratulatione in eadem reverterunt.
1 CAP. IX. Inde Alexander ad amnem Acesinen per-
2 git: per hunc in Oceanum devehitur. Ibi Hiacensanas
Sileosque, quos Hercules condidit, in deditionem accepit.
3 Hinc in Ambros et Sugambros navigat: quae gentes eum
armatis octoginta millibus peditum, et sexaginta millibus
4 equitum excipiunt. Cum praelio victor esset, exercitum
5 ad urbem eorum ducit. Quam desertam a defensoribus,
cum de muro, quem primus ceperat, animadvertisset, in
6 urbis planitiem sine ullo satellite desiluit. Itaque cum
eum hostes solum conspexissent, clamore edito, undique
concurrunt, si possint in uno capite orbis bella finire, et
7 ultionem tot gentibus dare. Nec minus Alexander con-
stanter resistit, et unus adversus tot millia praeliatur.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VIII. §. 11. *finem tandem belli faceret.*
CAP. IX. §. 1. *Acesinem.*
§. 5. *desiliit,*

Incredibile dictu est, ut eum non multitudo hostium, non 8
vis magna telorum, non tantus lacessentium clamor ter-
ruerit; solus tot millia ceciderit ac fugaverit. Ubi vero 9
obrui multitudine se vidit, trunco se, qui propter murum
stabat, applicuit: cuius auxilio tutus, cum diu agmen 10
sustinuisset, tandem cognito periculo eius, amici ad eum
desiliunt; ex quibus multi caesi: praeliumque tamdiu 11
anceps fuit, quoad omnis exercitus, muris deiectis, in
auxilium veniret. In eo praelio sagitta sub mamma 12
traiectus, cum sanguinis fluxu deficeret, genu posito tam
diu praeliatus est, donec eum, a quo vulneratus fuerat,
occideret. Curatio vulneris gravior ipso vulnere fuit. 13

CAP. X. Itaque ex magna desperatione tandem sa- 1
luti redditus, Polyperchonta cum exercitu Babyloniam
mittit: ipse cum lectissima manu navibus conscensis
Oceani litora peragrat. Cum venisset ad urbem Ambigeri 2
regis, oppidani invictum ferro audientes, sagittas veneno
armant; atque ita gemino mortis vulnere, hostem a mu-
ris submoventes, plurimos interficiunt. Cum inter multos 3
vulneratus etiam Ptolemaeus esset, moriturusque iamiam
videretur, per quietem regi monstrata in remedia veneni
herba est: qua in potu accepta, statim periculo liberatus
est; maiorque pars exercitus hoc remedio servata. Ex- 4
pugnata deinde urbe, reversus in naves, Oceano libamenta
dedit, prosperum in patriam reditum precatus: ac veluti 5
curru circa metam acto, positis imperii terminis, quatenus
aut terrarum solitudines prodire passae sunt, aut mare na-
vigabile fuit, secundo aestu ostio fluminis Indi invehitur.
Ibi in monumenta rerum a se gestarum urbem Barcen 6
condidit; arasque statuit, relicto ex numero amicorum
litoralibus Indis praefecto. Inde iter terrestre facturus, 7
cum arida loca medii itineris dicerentur, puteos oppor-
tunis locis fieri praecipit: quibus ingenti dulci aqua in-
venta, Babyloniam redit. Ibi multae devictae gentes 8
praefectos suos accusaverunt, quos sine respectu amicitiae
Alexander in conspectu legatorum necari iussit. Filiam 9
post haec Darii regis, Statiram, in matrimonium recepit:
sed et optimatibus Macedonum lectas ex omnibus genti- 10

bus nobilissimas virgines tradidit, ut communi facto crimen regis levaretur.

1 Cap. XI. Hinc ad concionem exercitum vocat: et promittit, *se aes alienum omnium propria impensa soluturum*, ut praedam praemiaque integra domos ferant.
2 Insignis haec munificentia non summa tantum, verum etiam titulo muneris fuit; nec a debitoribus magis, quam a creditoribus gratius excepta: quoniam utrisque exactio
3 pariter ac solutio difficilis erat. Viginti millia talentum
4 in hos sumptus expensa. Dimissis veteranis, exercitum
5 iunioribus supplet. Sed retenti veteranorum discessum aegre ferentes, missionem et ipsi flagitabant; *nec annos, sed stipendia sua numerari* iubebant: *pariter in militiam lectos, pariter sacramento solvi, aequum* censen-
6 tes: nec iam precibus, sed convicio agebant, iubentes *eum solum cum patre suo Hammone inire bella, quatenus*
7 *milites suos fastidiat*. Contra ille nunc castigare milites; nunc lenibus verbis monere, *ne gloriosam militiam*
8 *seditionibus infuscarent*. Ad postremum cum verbis nihil proficeret, ad corripiendos seditionis auctores, e tribunali in concionem armatam inermis ipse desiluit, et, nemine prohibente, tredecim correptos manu sua ipse ad
9 supplicia duxit. Tantam vel illis moriendi patientiam metus regis, vel huic exigendi supplicii constantiam disciplina militaris dabat.

1 Cap. XII. Inde separatim auxilia Persarum in con-
2 cione adloquitur. Laudat perpetuam illorum, tum in se, tum in pristinos reges fidem; sua in illos beneficia commemorat: *ut numquam quasi victos, sed veluti victoriae socios habuerit: denique se in illorum, non illos in gentis suae morem transisse; adfinitatibus con-*
3 *nubiorum victos victoribus miscuisse. Nunc quoque*, ait, *custodiam corporis sui non Macedonibus tantum*
4 *se, verum et illis crediturum*. Atque ita mille ex his iuvenes in numerum satellitum legit: auxiliorum quoque

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. XI. §. 8. *desiliit*.

portionem, formatam in disciplinam Macedonum, exercitui
suo miscet. Quam rem aegre Macedones tulerunt, iactan- 5
tes, hostes suos in officium suum a rege subiectos. Tunc 6
universi flentes, regem adeunt: orant, *suppliciis suis po-*
tius saturet se, quam contumeliis. Qua modestia obti- 7
nuerunt, ut undecim millia militum veteranorum exau-
ctoraret. Sed ex amicis dimissi senes, Polyperchon, Clitos, 8
Gorgias, Polydamas, Amadas, Antigenes. Dimissis his 9
Crateros praeponitur, iussus praeesse Macedonibus in
Antipatri locum; Antipatrumque cum supplemento tiro-
num in locum eius evocat: stipendia revertentibus, vel- 10
uti militantibus, data. Dum haec aguntur, unus ex amicis 11
eius Hephaestion decedit, dotibus primo formae pueriti-
aeque, mox obsequiis regi percarus: quem contra decus 12
regium Alexander diu luxit; tumulumque ei duodecim
millium talentum fecit; eumque post mortem coli ut
Deum iussit.

Cap. xiii. Ab ultimis litoribus Oceani Babyloniam 1
revertenti nuntiatur, legationes Carthaginiensium, cetera-
rumque Africae civitatium, sed et Hispaniarum, Siciliae,
Galliae, Sardiniae, nonnullas quoque ex Italia eius adven-
tum Babyloniae opperiri. Adeo universum terrarum or- 2
bem nominis eius terror invaserat, ut cunctae gentes
veluti destinato sibi regi adularentur. Hac igitur ex 3
causa Babyloniam festinanti, veluti conventum terrarum
orbis acturo, quidam ex Magis praedixit, *ne urbem in-*
troiret, testatus, *hunc locum ei fatalem fore.* Ob hoc 4
omissa Babylonia, in Borsippam urbem trans Euphraten,
desertam olim, concessit. Ibi ab Anaxarcho philosopho 5
compulsus est rursum Magorum praedicta contemnere,
ut falsa et incerta, et, si fatis constent, ignota mortali-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. xii. §. 8. *Clitus.*
§. 9. *Craterus.*
§. 11. *Ephaestion.*
§. 12. *talentorum fecit.*
Cap. xiii. §. 4. *Euphratem.*

6 bus; at, si naturae debeantur, immutabilia. Reversus
igitur Babyloniam, multis diebus otio datis, intermissum
7 olim convivium solemniter instituit: totusque in laetitiam
effusus, cum diei noctem pervigilem iunxisset, recedentem
iam e convivio Medius Thessalus, instaurata comissa-
8 tione, et ipsum et sodales eius invitat. Accepto poculo,
media potione repente veluti telo confixus ingemuit;
9 elatusque e convivio semianimis, tanto dolore cruciatus
est, ut ferrum in remedia posceret, tactumque hominum
10 velut vulnera indolesceret. Amici causas morbi, intem-
periem ebrietatis disseminaverunt: re autem vera insidiae
fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit.
1 Cap. XIV. Auctor insidiarum Antipater fuit, qui
cum carissimos amicos eius interfectos videret; Ale-
2 xandrum Lyncistam, generum suum occisum; se magnis
rebus in Graecia gestis, non tam gratum apud regem,
3 quam invidiosum esse; a matre quoque eius Olympiade
4 variis se criminationibus vexatum. Huc accedebant ante
paucos dies supplicia in praefectos devictarum nationum
5 crudeliter habita. Ex quibus rebus se quoque a Mace-
donia non ad societatem militiae, sed ad poenam evoca-
6 tum arbitrabatur. Igitur ad occupandum regem, Cassan-
drum filium dato veneno subornat, qui cum fratribus
7 Philippo et Iolla ministrare regi solebat: cuius veneni
tanta vis fuit, ut non aere, non ferro, non testa contine-
retur, nec aliter ferri, nisi in ungula equi potuerit; prae-
monito filio, ne alii, quam Thessalo et fratribus crederet.
8 Hac igitur ex causa apud Thessalum paratum, repetitum-
9 que convivium est. Philippus et Iollas praegustare ac
temperare potum regis soliti, in aqua frigida venenum
habuerunt, quam praegustatae iam potioni supermiserunt.
1 Cap. XV. Quarto die Alexander indubitatam mortem
sentiens, *agnoscere se fatum domus maiorum suorum* ait:
nam plerosque Aeacidarum intra trigesimum annum

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. XIII. §. 7. *comessatione.*
Cap. XIV. §. 5. *Ex quibus se quoque.*

defunctos. Tumultuantes deinde milites, insidiis perisse 2
regem suspicantes, ipse sedavit; eosque omnes, cum pro-
latus in editissimum urbis locum esset, ad conspectum
suum admisit, osculandamque dextram suam flentibus
porrexit. Cum lacrimarent omnes, ipse non sine lacrimis 3
tantum, verum etiam sine ullo tristioris mentis argumento
fuit, ut quosdam impatientius dolentes consolatus sit;
quibusdam mandata ad parentes eorum dederit: adeo, sicuti 4
in hostem, ita et in mortem invictus animus fuit. Dimis- 5
sis militibus, amicos circumstantes percontatur, *videan-
turne similem sibi reperturi regem?* Tacentibus cunctis, 6
tum ipse, *ut hoc nesciat, ita illud scire vaticinarique
se*, *ac pene oculis videre* dixit, *quantum sit in hoc
certamine sanguinis fusura Macedonia; quantis cae-
dibus, quo cruore mortuo sibi parentatura.* Ad po- 7
stremum corpus suum in Hammonis templo condi iubet.
Cum deficere eum amici viderent, quaerunt, *quem im-* 8
perii faciat heredem. Respondit, *dignissimum.* Tanta 9
illi magnitudo animi fuit, ut, cum Herculem filium, cum
fratrem Aridaeum, cum Roxanen uxorem praegnantem
relinqueret, oblitus necessitudinum, dignissimum nuncu-
paret heredem: prorsus quasi nefas esset, viro forti 10
alium, quam virum fortem, succedere; aut tanti regni
opes aliis, quam probatis, relinqui. Hac voce veluti bel- 11
licum inter amicos cecinisset, aut malum discordiae misis-
set, ita omnes in aemulationem consurgunt, et ambitione
vulgi, tacitum favorem militum quaerunt. Sexto die 12
praeclusa voce, exemtum digito anulum Perdiccae tradi-
dit: quae res gliscentem amicorum dissensionem sedavit.
Nam etsi non voce nuncupatus heres, iudicio tamen 13
electus esse videbatur.

Cap. xvi. Decessit Alexander, mensem unum, an- 1
nos tres et triginta natus; vir supra humanam potentiam
magnitudine animi praeditus. Qua nocte eum mater 2
Olympias concepit, visa per quietem est cum ingenti ser-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. xv. §. 9. *Roxanem.*

pente volutari; nec decepta somnio est: nam profecto
3 maius humana mortalitate opus utero tulit: quam cum
Aeacidarum gens ab ultima seculorum memoria, et regna
patris, fratris, mariti, ac deinceps maiorum omnium illu-
straverint, nullius tamen nomine, quam filii, clarior fuit.
4 Prodigia magnitudinis eius in ipso ortu nonnulla ap-
5 paruere. Nam ea die, qua natus est, duae aquilae tota
die perpetes supra culmen domus patris eius sederunt,
omen duplicis imperii, Europae Asiaeque praeferentes.
6 Eadem quoque die nuntium pater eius duarum victori-
arum accepit; alterius, belli Illyrici; alterius, certaminis
Olympiaci, in quod quadrigarum currus miserat: quod
omen universarum terrarum victoriam infanti portendebat.
7.8 Puer acerrimus litterarum studiis eruditus fuit. Exacta
pueritia, per quinquennium sub Aristotele doctore inclyto
9 omnium philosophorum, crevit. Accepto deinde imperio,
regem se terrarum omnium ac mundi appellari iussit:
10 tantamque fiduciam sui militibus fecit, ut illo praesente
11 nullius hostis arma, nec inermes, timuerint. Itaque cum
nullo hostium umquam congressus est, quem non vicerit;
nullam urbem obsedit, quam non expugnaverit; nullam
12 gentem adiit, quam non calcaverit. Victus denique ad
postremum est, non virtute hostili, sed insidiis suorum
et fraude civili.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. XVI. §. 6. *certaminis Olympici.*
§. 7. *Puer acerrimis litt. studiis.*

LIBER XIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Luctus ob Alexandri Magni excessum: Macedonum ingratus animus; ducum ambitio, militumque avaritia.*
2. *De Alexandri successore ducum exercitus sententiae pugnantes.*
3. *Perdiccae sententiae reclamant pedites, quorum tumultum sedat Perdicca.*
4. *Aridaeo rege designato, Perdicca et alii duces seu principes provincias dividunt.*
5. *Bellum pro Graeciae libertate ab Atheniensibus et Aetolis reparatum. Demosthenis in patriam merita: Antipatri obsidio et liberatio.*
6. *Perdicca Cappadoces praelio fatigat. Bellum inter Antigonum et Perdiccam. Ptolemaei solers industria.*
7. *De origine urbis Cyrenes degressio.*
8. *Ptolemaeus bellum parat in Perdiccam. Eumenis res fortiter et feliciter gestae.*

CAPUT I.

Exstincto in ipso aetatis ac victoriarum flore Alexandro 1
Magno, triste apud omnes tota Babylone silentium fuit.
Sed nec devictae gentes fidem nuntio habuerunt, quod ut 2
invictum regem, ita immortalem esse crediderant: recor- 3
dantes, quoties praesenti morti ereptus esset: quam saepe
pro amisso repente se non sospitem tantum suis, verum
etiam victorem obtulisset. Ut vero mortis eius fides 4
adfuit, omnes barbarae gentes paullo ante ab eo devictae,
non ut hostem, sed ut parentem luxerunt. Mater quo- 5
que Darii regis, quam, amisso filio, a fastigio tantae
maiestatis in captivitatem redactam, indulgentia victoris
in eam diem vitae non poenituerat, audita morte Ale-

6 xandri, mortem sibi ipsa conscivit; non quod hostem filio
praeferret: sed quod pietatem filii in eo, quem ut hostem
7 timuerat, experta esset. Contra Macedones versa vice,
non ut civem, ac tantae maiestatis regem, verum ut
hostem amissum, gaudebant; et severitatem nimiam, et
8 adsidua belli pericula exsecrantes. Huc accedebat, quod
principes regnum et imperia, vulgus militum thesauros
et grande pondus auri, velut inopinatam praedam, spectabant;
illi successionem regni, hi opum ac divitiarum here-
9 ditatem cogitantes. Erant enim in thesauris quinquaginta
millia talentum, et in annuo vectigali tributo tricena
10 millia. Sed nec amici Alexandri frustra regnum spectabant:
nam eius virtutis ac venerationis erant, ut singulos
11 reges putares. Quippe ea formae pulchritudo, et proceritas
corporis, et virium ac sapientiae magnitudo in omnibus
fuit, ut qui eos ignoraret, non ex una gente, sed
12 ex toto terrarum orbe electos iudicaret. Neque enim
umquam ante Macedonia, vel ulla gens alia, tam claro-
13 rum virorum proventu floruit: quos primo Philippus,
mox Alexander tanta cura legerat, ut non tam ad societatem
belli, quam in successionem regni, electi viderentur.
14 Quis igitur miretur, talibus ministris orbem terrarum
victum, cum exercitus Macedonum tot, non ducibus, sed
15 regibus regeretur? qui numquam sibi reperissent pares,
si non inter se concurrissent: multosque Macedonia pro
uno Alexandros habuisset, nisi fortuna eos aemulatione
virtutis in perniciem mutuam armasset.

1 Cap. II. Ceterum, occiso Alexandro, non ut laeti,
ita et securi fuere, omnibus unum locum competentibus;
2 nec minus milites, quam invicem se, timebant, quorum et
3 libertas solutior, et favor incertus erat. Inter ipsos vero
aequalitas discordiam augebat, nemine tantum ceteros ex-
4 cedente, ut ei aliquis se submitteret. Armati itaque in
regiam coëunt, ad formandum rerum praesentium statum.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 7. *gaudebant; severitatem.*
Cap. II §. 2. *milites invicem se timebant.*

Perdicca censet, *Roxanes exspectari partum, quae* 5
exacto mense octavo matura iam ex Alexandro erat;
et, si puerum peperisset, hunc dari successorem patri.
Meleager negat, *differenda in partus dubios consilia:* 6
nec exspectandum, dum reges nascerentur, cum iam
genitis uti liceret: seu puer illis placeat, esse Pergami 7
filium Alexandri natum ex Barsine, nomine Herculem:
seu mallent iuvenem, esse in castris fratrem Alexandri 8
Aridaeum, comem, et cunctis non suo tantum, verum
et patris Philippi nomine acceptissimum. Ceterum 9
Roxanen esse originis Persicae: nec esse fas, ut Ma-
cedonibus ex sanguine eorum, quorum regna deleve-
rint, reges constituantur; quod nec ipsum Alexandrum 10
voluisse dicit. *Denique morientem nullam de eo men-*
tionem habuisse. Ptolemaeus recusabat regem Aridaeum, 11
non propter maternas modo sordes, quod ex Laris-
saeo scorto nasceretur: sed etiam propter valetudinem
maiorem, quam patiebatur; ne ille nomen regis, alius
imperium teneret: melius esse ex his legi, qui pro vir- 12
tute regi suo proximi fuerint, qui provincias regant,
quibus bella mandentur, quam sub persona regis in-
dignorum subiiciantur imperio. Vicit Perdiccae sen- 13
tentia consensu universorum. Placuit itaque Roxanes 14
exspectari partum: et, si puer natus fuisset, tutores Leo-
natum, et Perdiccam, et Crateron, et Antipatrum consti-
tuunt; confestimque in tutorum obsequia iurant.

Cap. III. Cum equites quoque idem fecissent, pedi- 1
tes indignati, nullas sibi consiliorum partes relictas, Ari-
daeum, Alexandri fratrem, regem appellant, satellitesque

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. II. §. 6. *nec exspectandum reges nascerentur:* sed dum
quod omissum est, typothetae negligen-
tiae tribuendum videtur, cuius Graevi-
ana editio quam plurima exempla praebet.

§. 14. *Roxanis — Leonatum, Perdiccam, Crateron*
et Antipatrum.

illi ex tribu sua legunt, et nomine Philippi patris vocari
2 iubent. Quae cum nuntiata equitibus essent, legatos ad
mitigandum eorum animos, duos ex proceribus, Attalum
et Meleagrum mittunt, qui potentiam ex vulgi adulatione
3 quaerentes, omissa legatione, militibus consentiunt. Sta-
tim et seditio crevit, ubi caput et consilium habere coepit.
4 Tunc ad delendum equitatum cuncti armati in regiam
5 irrumpunt: quo cognito, equites trepidi ab urbe disce-
dunt, castrisque positis, et ipsi pedites terrere coeperunt.
6. 7 Sed nec procerum inter se odia cessabant. Attalus ad
interficiendum Perdiccam ducem partis alterius mittit;
8 ad quem armatum, et ultro vocantem, cum accedere per-
cussores ausi non fuissent; tanta constantia Perdiccae
fuit, ut ultro ad pedites veniret, et in concionem vocatos
9 edoceret, *quod facinus molirentur: respicerent, contra
quos arma sumsissent: non illos Persas, sed Macedo-
nas; non hostes, sed cives esse; plerosque etiam co-
gnatos eorum, certe commilitones, eorumdem castrorum
10 ac periculorum socios: edituros deinde egregium ho-
stibus suis spectaculum, ut, quorum armis victos se do-
leant, eorum mutuis caedibus gaudeant, parentatu-
rosque sanguine suo manibus hostium a se interfe-
ctorum.*

1 Cap. IV. Haec cum pro singulari facundia sua Per-
dicca perorasset, adeo movit pedites, ut, probato consilio
2 eius, dux ab omnibus legeretur. Tum equites in con-
3 cordiam revocati, in Aridaeum regem consentiunt. Ser-
4 vata est portio regni Alexandri filio, si natus esset. Haec
agebant, posito in medio corpore Alexandri, ut maiestas
5 eius testis decretorum esset. His ita compositis, Mace-
doniae et Graeciae Antipater praeponitur: regiae pecu-
niae custodia Cratero traditur: castrorum, exercitus, et
6 rerum cura Meleagro et Perdiccae adsignatur: iubeturque
Aridaeus rex, corpus Alexandri in Hammonis templum
7 deducere. Tunc Perdicca infensus seditionis auctoribus,

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 8. *vocatos doceret, quod facinus.*

pente, ignaro collega, lustrationem castrorum propter
ortem regis in posterum edicit. Postquam armatum 8
ercitum in campo constituit, consentientibus universis,
ocatos dum transit, de singulis manipulis seditiosos
pplicio tradi occulte iubet. Reversus inde, inter prin-
pes provincias dividit; simul ut et removeret aemulos,
munus imperii, beneficii sui faceret. Prima Ptolemaeo 10
egyptus, et Africae Arabiaeque pars sorte venit, quem
gregario milite Alexander virtutis causa provexerat:
i ad tradendam provinciam Cleomenes, qui Alexandri- 11
a aedificaverat, datur. Confinem huic provinciae Syriam 12
omedon Mitylenaeus, Ciliciam Philotas, Philo Illyrios
cipiunt. Mediae maiori Atropatus, minori socer Per- 13
ccae praeponitur. Susiana gens Scyno, Phrygia maior 14
ntigono Philippi filio assignatur. Lyciam et Pamphy- 15
ım Nearchus, Cariam Cassander, Lydiam Menander sor-
ıntur. Leonato minor Phrygia evenit; Thracia et regi- 16
ıes Pontici maris Lysimacho; Cappadocia cum Paphla-
ınia Eumeni data. Summus castrorum tribunatus Se 17
uco Antiochi filio cessit. Stipatoribus regis satellitibus- 18
ıe Cassander filius Antipatri praeficitur. In Bactriana 19
teriore, et Indiae regionibus, priores praefecti retenti.
erras inter amnes Hydaspen et Indum Taxiles habebat. 20
ı colonias in Indis conditas Pithon Agenoris filius mit- 21
tur. Paropamisios, et fines Caucasi montis Extarches
cepit. Arachosii Gedrosique Sibyrtio traduntur: Dran- 22
ıe et Arei Stasanori. Bactrianos Amyntas sortitur, 23
ogdianos Scythaeus, Nicanor Parthos, Philippus Hyrca-
os, Phrataphernes Armenios, Tlepolemus Persas, Peu-
stes Babylonios, Archon Pelasgos, Arcesilaus Mesopo-
miam. Cum haec divisio, veluti fatale munus singulis 24
ntigisset, ita magna incrementorum materia plurimis

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 12. *Laamedon.*
§. 20. *Hydaspem.*
§. 22. *Aracossi.*
§. 23. *Phratafernes — Archos Pelasgos.*

25 fuit: siquidem non magno post tempore, quasi regni
non praefecturas divisissent; sic reges ex praefectis facti
magnas opes non sibi tantum paraverunt, verum etiam
posteris reliquerunt.

1 Cap. v. Dum haec in Oriente aguntur, in Graecia
Athenienses et Aetoli bellum, quod iam vivo Alexandro
2 moverant, summis viribus instruebant. Causae belli erant
quod reversus ab India Alexander epistolas in Graeciam
scripserat, quibus omnium civitatium exsules, praeter
3 caedis damnati, restituebantur. Quae recitatae praesenti
universa Graecia in mercatu Olympiaco magnos motus
4 fecerunt: quod plurimi non legibus pulsi patria, sed per fa-
ctionem principum fuerant, verentibus iisdem principibus
5 ne revocati potentiores in republica fierent. Palam igitur
iam tunc multae civitates libertatem bello vindicandam
6 fremebant. Principes tamen omnium Athenienses et
7 Aetoli fuere. Quod cum nuntiatum Alexandro esset
mille naves longas sociis imperari praeceperat, quibus in
Occidente bellum gereret; excursurusque cum valida
8 manu fuerat ad Athenas delendas. Igitur Athenienses
contracto triginta millium exercitu, et ducentis navibus
bellum cum Antipatro, cui Graecia sorte evenerat, ge-
runt; eumque detrectantem praelium, et Heracleae urbis
9 moenibus tuentem se, obsidione cingunt. Eodem tempore
Demosthenes, Atheniensis orator, pulsus patria ob crimen
accepti ab Harpalo auri, qui crudelitatem Alexandri
fugerat, quod civitatem in eiusdem Alexandri bellum im-
10 pelleret, forte Megaris exsulabat: qui ut missum ab Athe-
niensibus Hyperiden legatum cognovit, qui Peloponnen-
ses in societatem armorum sollicitaret, secutus eum, Sicyo-
na, Argos et Corinthum, ceterasque civitates, eloquentia sua
11 Atheniensibus iunxit. Ob quod factum missa ab Athe-
12 niensibus obviam nave, ab exsilio revocatur. Interim
in obsidione Antipatri, Leosthenes, dux Atheniensium
13 telo e muris in transeuntem iacto occiditur. Quae res

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. v. §. 10. *Hyperidem.*

ntum animorum Antipatro dedit, ut etiam vallum re-
indere auderet. Auxilium deinde a Leonato per legatos 14
ttit: qui cum venire cum exercitu nuntiatus esset, obvii
Athenienses cum instructis copiis fuere; ibique eque-
ri praelio gravi vulnere ictus exstinguitur. Antipater, 15
metsi auxilia sua videret victa, morte tamen Leonati lae-
tus est: quippe et aemulum sublatum, et vires eius acces-
sse sibi gratulabatur. Statim igitur exercitu eius recepto, 16
um par hostibus etiam praelio videretur, solutus obsidi-
ne, in Macedoniam concessit. Graecorum quoque copiae, 17
ibus Graeciae hoste pulso, in urbes dilapsae.

CAP. VI. Interea Perdicca, bello Ariarathi regi Cap- 1
docum illato, praelioque victor, nihil praemii praeter
lnera et pericula retulit: quippe hostes ab acie in ur- 2
m recepti, occisis coniugibus et liberis, domos quisque
as cum omnibus copiis incenderunt. Eodem congestis 3
iam servitiis, et semet ipsi praecipitant, ut nihil hostis
ctor suarum rerum, praeter incendii spectaculo fruere-
r. Inde ut viribus auctoritatem regiam adquireret, ad 4
ptias Cleopatrae, sororis Alexandri Magni, et alterius
lexandri quondam uxoris, non adspernante Olympiade
atre eius, intendit: sed prius Antipatrum sub adfinitatis 5
btentu capere cupiebat. Itaque fingit se in matrimonium 6
liam eius petere, quo facilius ab eo supplementum tiro-
m ex Macedonia obtineret. Quem dolum praesentiente 7
ntipatro, dum duas eodem tempore uxores quaerit, neu-
am obtinuit. Post haec bellum inter Antigonum et 8
erdiccam oritur. Antigono Crateros et Antipater auxi- 9
m ferebant; qui, facta cum Atheniensibus pace, Poly-
rchonta Graeciae et Macedoniae praeponunt. Perdicca, 10
ienatis rebus, Aridaeum, et Alexandri Magni filium in
ppadocia, quorum cura illi mandata fuerat, de summa
lli in consilium adhibet. Quibusdam placebat bellum 11

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VI. §. 1. *praelioque victor nihil.*
§. 3. *et semetipsos praecipitant.*
§. 9. *Craterus.*

in Macedoniam transferri, ad ipsum fontem et capi
12 regni, ubi et Olympias esset mater Alexandri; non me
diocre momentum partium, et civium favor, propte
13 Alexandri Philippique nomina: sed in rem visum est a
Aegypto incipere, ne in Macedoniam profectis, Asia
14 Ptolemaeo occuparetur. Eumeni, praeter provincias, qua
acceperat, Paphlagonia, et Caria, et Lycia, et Phrygi
15 adiiciuntur. Ibi Crateron et Antipatrum opperiri iube
tur: adiutores ei dantur cum exercitibus frater Perdicca
16 Alcetas, et Neoptolemus: Clito cura classis traditur
Cilicia Philotae ademta, Philoxeno datur: ipse Perdicca
17 Aegyptum cum ingenti exercitu petit. Sic Macedonia
in duas partes discurrentibus ducibus, in sua viscera ar
matur; ferrumque ab hostili bello in civilem sanguinem
vertit, exemplo furentium, manus ac membra sua ipsa
18 caesura. Sed Ptolemaeus in Aegypto sollerti industria
19 magnas opes parabat: quippe et Aegyptios insigni mo
deratione in favorem sui sollicitaverat, et reges finitimos
20 beneficiis obsequiisque devinxerat: terminos quoque im
perii adquisita Cyrene urbe ampliaverat, factusque iam
tantus erat, ut non tam timeret hostes, quam timendus
ipse hostibus esset.
1 Cap. VII. Cyrene autem condita fuit ab Aristaeo
cui nomen Battos propter linguae obligationem fuit
2 Huius pater Grinus, rex Therae insulae, cum ad oracu
lum Delphos, propter dedecus adolescentis filii nondum
loquentis, Deum deprecaturus venisset, responsum accepit
quo iubebatur filius eius Battos *Africam petere, et ur*
bem Cyrenen condere, usum linguae ibi acceptturu
3 Cum responsum ludibrio simile videretur, propter solitu
dinem Therae insulae, ex qua coloni ad urbem conden

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VI. §. 11. *ubi Olympias.*
§. 15. *Craterum.*
§. 20. *non tam timeret, quam.*
Cap. VII. §. 1. *Batto.*
§. 2. *Battus:* et sic §. 6. et 11.

lam in Africam tam vastae regionis proficisci iubebantur,
es omissa est. Interiecto deinde tempore, velut con- 4
umaces, pestilentia Deo parere compelluntur: quorum
am insignis paucitas fuit, ut vix unam navem comple-
ent. Cum venissent in Africam, pulsis accolis, montem 5
Cyram et propter amoenitatem loci, et propter fontium
ibertatem, occupavere. Ibi Battos dux eorum, linguae 6
nodis solutis, loqui primum coepit: quae res animos eorum,
x promissis Dei iam parte percepta, in reliquam spem
condendae urbis accendit. Positis igitur castris, opini- 7
nem veteris fabulae accipiunt, Cyrenen, eximiae pulchri-
udinis virginem, a Thessaliae monte Pelio ab Apolline
aptam, perlatamque in eiusdem montis iuga, cuius col-
em occupaverant, a Deo repletam, quatuor pueros pe-
erisse, Nomium, Aristaeum, Autochum, Agreum: missos 8
i patre Hypseo, rege Thessaliae, qui perquirerent virgi-
em, loci amoenitate captos, in iisdem terris cum virgine
esedisse: ex his pueris tres adultos in Thessaliam rever- 9
os, avita regna recepisse: Aristaeum in Arcadia late 10
egnasse, eumque primum et apium et mellis usum et
actis ad coagula hominibus tradidisse, solstitialesque or-
us sideris primum invenisse. Quibus auditis, Battos, 11
irginis nomine ex responsis agnito, urbem Cyrenen con-
didit.

Cap. VIII. Igitur Ptolemaeus huius urbis auctus viri- 1
us, bellum in adventum Perdiccae parabat. Sed Per- 2
iccae plus odium arrogantiae, quam vires hostium noce-
ant; quam exosi etiam socii, ad Antipatrum gregatim
rofugiebant. Neoptolemus quoque in auxilium Eumeni 3
elictus, non solum transfugere, verum etiam prodere
artium exercitum voluit. Quam rem cum praesensisset 4
Eumenes, cum proditore decernere praelio necesse habuit.
Victus Neoptolemus ad Antipatrum et Polyperchonta pro- 5
fugit; hisque persuadet, ut, continuatis mansionibus, laeto

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VII. §. 7. *Authocum*, *Argaeum*.

ex victoria et securo fugae suae Eumeni superveniant.
6 Sed res Eumenen non latuit. Itaque insidiae in insidiatores versae: et qui securum adgressuros se putabant, securis in itinere, et pervigilio noctis fatigatis occursum
7. 8 est. In eo praelio Polyperchon occiditur. Neoptolemus quoque cum Eumene congressus, diu mutuis vulneribus
9 acceptis colluctatus est; in summa victus occumbit. Victor igitur duobus praeliis continuis Eumenes, adflictas
10 partes transitione sociorum paullulum sustentavit. Ad postremum tamen, Perdicca occiso, ab exercitu hostis cum Pithone, et Illyrio, et Alceta fratre Perdiccae appellatur: bellumque adversus eos Antigono decernitur.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VIII. §. 5. *securo fuga sua Eumeni.*
§. 6. *Eumenem.*

LIBER XIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Eumenis in bello adversus Antigonum prudentia et fortitudo.*
2. *Idem praelio victus obsidetur, liberatur, ad Argyraspidas decurrit, eosque ad suas partes pertrahit.*
3. *Dum Argyraspides Eumenis imperia contemnunt, hostium virtute superantur; et deinde eum hosti prodere parant.*
4. *Eumenis captivi ad Argyraspidas oratio, qua petit, ut sibi inter eos mori liceat. Petitione frustratus, proditorum capita devovet, et Antigono vinctus traditur.*
5. *Cassander Aridaei vices gerens, Graeciae civitates opprimit, et in Macedoniam adversus Olympiada proficiscitur.*
6. *Olympias fugit, obsidetur, victori Cassandro se tradit; cuius iussu interficitur.*

CAPUT I.

Eumenes, ut Perdiccam occisum, se hostem a Macedonibus 1
iudicatum, bellumque Antigono decretum cognovit, ultro
ea militibus suis indicavit, ne fama aut rem in maius 2
extolleret, aut militum animos rerum novitate terreret;
simul ut, quomodo circa se animati essent, cognosceret, 3
sumturus consilium ex motu universorum. Constanter 4
tamen praefatus est, *si cui haec terrori essent, habere
eum discedendi potestatem.* Qua voce adeo cunctos in 5
studium partium suarum induxit, ut ultro bellum omnes
hortarentur, *rescissurosque se ferro decreta Macedonum*
adfirmarent. Tunc exercitu in Aetuliam promoto, pecu- 6
nias civitatibus imperat; recusantes dare, hostiliter diri-
pit. Inde Sardis profectus est ad Cleopatram, sororem 7
Alexandri Magni, ut eius voce centuriones principesque
confirmaret, existimaturos ibi maiestatem regiam verti,
unde soror Alexandri staret. Tanta veneratio magnitu- 8
dinis Alexandri erat, ut etiam per vestigia mulierum
favor sacrati eius nominis quaereretur. Cum reversus in 9
castra esset, epistolae totis castris abiectae inveniuntur;
quibus iis, qui Eumenis caput ad Antigonum detulissent,
magna praemia definiebantur. His cognitis, Eumenes vo- 10
catis ad concionem militibus, primo gratias agit, *quod
nemo inventus esset, qui spem cruenti praemii fidei
sacramenti anteponeret:* deinde callide subnectit, *con-* 11
*fictas has a se epistolas ad experiundos suorum ani-
mos esse. Ceterum salutem suam in omnium potestate* 12
*esse; nec Antigonum, nec quemquam ducum sic velle
vincere, ut ipse in se exemplum pessimum statuat.*
Hoc facto et in praesenti labantium animos retinuit, et 13
in futurum providit, ut, si quid simile accidisset, non se
ab hoste corrumpi, sed ab duce tentari arbitrarentur.
Omnes igitur operam suam certatim ad custodiam salutis 14
eius offerunt.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 5. *ut ultro* **illum** *omnes hort.*
§. 6. *Aetoliam.*

1 Cap. II. Cum interim Antigonus cum exercitu supervenit, castrisque positis, postera die in aciem pro-
2 cedit. Nec Eumenes moram praelio fecit; qui victus, in
3 munitum quoddam castellum confugit: ubi cum videret se fortunam obsidionis subiturum, maiorem exercitus partem dimisit, ne aut consensu multitudinis hosti traderetur,
4 aut obsidio ipsa multitudine gravaretur. Legatos deinde ad Antipatrum, qui solus par Antigoni viribus videbatur, supplices mittit: a quo cum auxilia Eumeni missa Anti-
5 gonus didicisset, ab obsidione recessit. Erat quidem solutus ad tempus metu mortis Eumenes: sed nec salutis,
6 dimisso exercitu, magna spes erat. Omnia igitur circumspicienti optimum visum est, ad Alexandri Magni Argyraspidas, invictum exercitum, et tot victoriarum praeful-
7 gentem gloria, decurrere. Sed Argyraspides post Alexandrum omnes duces fastidiebant, sordidam militiam sub
8 aliis, post tanti regis memoriam, existimantes. Itaque Eumenes blandimentis agere, suppliciter singulos adloqui, nunc *commilitones suos*, nunc *patronos* appellans, nunc *periculorum et operum Orientalium socios;* nunc *refugia salutis suae, et unica praesidia* commemorans:
9 *solos esse, quorum virtute Oriens sit domitus; solos qui militiam Liberi patris, qui Herculis monumenta*
10 *superarint: per hos Alexandrum, Magnum factum; per hos divinos honores et immortalem gloriam con-*
11 *secutum:* orat, *ut non tam ducem se, quam commilitonem recipiant, unumque ex corpore suo esse velint.*
12 Receptus hac lege, paullatim imperium, primum monendo singulos, mox quae perperam facta erant, blande corrigendo, usurpat: nihil in castris sine illo agi, nihil administrari sine sollertia illius poterat.

1 Cap. III. Ad postremum cum Antigonum venire cum exercitu nuntiatum esset, compellit eos in aciem
2 descendere. Ibi dum ducis imperia contemnunt, hostium
3 virtute superantur. In eo praelio non gloriam tantum tot bellorum, cum coniugibus et liberis, sed et praemia
4 longa militia parta perdiderunt. Sed Eumenes, qui auctor cladis erat, nec aliam spem salutis reliquam habebat,

victos hortabatur. Nam *et virtute eos superiores fuisse* 5
adfirmabat: *quippe ab his quinque millia hostium*
caesa; et si in bello perstent, ultro hostes pacem pe-
tituros. Damna, quibus se victos putent, duo millia 6
mulierum, et paucos infantes, et servitia esse, quae
melius vincendo possint reparare, quam deserendo
victoriam. Porro Argyraspides *neque fugam se tenta-* 7
turos dicunt, *post damna patrimoniorum, et post con-*
iuges amissas, neque bellum gesturos contra liberos
suos; ultroque eum conviciis agitant, *quod se post tot* 8
annos emeritorum stipendiorum, redeuntes domum cum
praemiis tot bellorum, ab ipsa missione rursus in no-
vam militiam, immensaque bella revocaverit, et a la- 9
ribus iam quodammodo suis, et ab ipso limine patriae
abductos inanibus promissis deceperit: nunc quoque 10
amissis omnibus felicis militiae quaestibus, ne victos
quidem in misera el inopi senecta quiescere sinat.
Ignaris deinde ducibus, confestim ad Antigonum legatos 11
mittunt, petentes, *ut sua reddi iubeat.* Is *redditurum*
se pollicetur, *si Eumenen sibi tradant.* Quibus cognitis, 12
Eumenes cum paucis fugere tentavit: sed retractus, de-
speratis rebus, cum concursus multitudinis factus esset,
petit, ut postremum sibi adloqui exercitum liceret.

CAP. IV. Iussus ab universis dicere, facto silentio, 1
laxatisque vinculis, prolatam, sicut erat catenatus, manum
ostendit: *Cernitis, milites,* inquit, *habitum atque orna-* 2
menta ducis vestri, quae mihi non hostium quisquam
imposuit: nam hoc etiam solatio foret. Vos me ex 3
victore victum, vos me ex imperatore captivum feci-
stis; quater intra hunc annum in mea verba iureiuran-
do obstricti estis. Sed ista omitto. Neque enim mi- 4
seros convicia decent. Unum oro, si propositorum 5
Antigoni in meo capite summa consistit, inter vos me

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. V. §. 10. *omnibus militiae quaestibus:* omiss. *felicis*, consueta typothetae negligentia.

§. 11. *Eumenem.*

6 *velitis mori. Nam neque illius interest, quemadmo-*
dum aut ubi cadam; et ego fuero ignominia mortis
7 *liberatus. Hoc si impetro, solvo vos iureiurando,*
8 *quo toties vos sacramento mihi devovistis. Aut si*
ipsos pudet roganti vim adhibere, ferrum huc date;
et permittite, quod vos facturos pro imperatore iu-
rastis, imperatorem pro vobis sine religione iurisiuran-
9.10 *di facere.* Cum non obtineret, preces in iram vertit. *At*
vos, ait, *devota capita, respiciant Dii periuriorum*
vindices; talesque vobis exitus dent, quales vos duci-
11 *bus vestris dedistis. Nempe vos iidem paullo ante et*
Perdiccae sanguine estis adspersi, et in Antipatrum
12 *eadem moliti. Ipsum denique Alexandrum, si fas*
fuisset eum mortali manu cadere, interemturi; quod
13 *maximum erat, seditionibus agitastis. Ultima nunc*
ego perfidorum victima, has vobis diras atque inferias
14 *dico, ut inopes extorresque omne aevum in hoc ca-*
strensi exsilio agatis; devorentque vos arma vestra,
quibus plures vestros, quam hostium duces, absumsistis.
15 Plenus deinde irae, custodes suos praecedere ad Antigoni
16 castra coepit. Sequitur exercitus, prodito imperatore
suo et ipse captivus, triumphumque de se ipso ad victo-
17 ris sui castra ducit; omnia auspicia regis Alexandri, et
tot bellorum palmas laureasque una secum victori tra-
18 dens: et ne quid deesset pompae, elephanti quoque et
19 auxilia Orientalia subsequuntur. Tanto pulchrior haec
Antigono, quam Alexandro tot victoriae fuerunt; ut,
cum ille Orientem vicerit, hic etiam eos, a quibus Oriens
20 victus fuerat, superaverit. Igitur Antigonus domitores
illos orbis exercitui suo dividit, redditis quae in victoria
21 ceperat. Eumenen vero, verecundia prioris amicitiae, in
conspectum suum venire prohibitum, adsignari custodi-
bus praecepit.

1 CAP. V. Interea Eurydice, uxor Aridaei regis, ut
Polyperchonta a Graecia redire in Macedoniam cognovit,

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 21. *Eumenem.*

et ab eo arcessitam Olympiada; muliebri aemulatione per- 2
culsa, abutens valetudine viri, cuius officia sibi vindica-
bat, scribit regis nomine Polyperchonti, *Cassandro exer-* 3
citum tradat, in quem regni administrationem rex
transtulerit: eadem et in Asiam Antigono per epistolas
nuntiat. Quo beneficio devinctus Cassander, nihil non 4
ex arbitrio muliebris audaciae gerit. Deinde profectus 5
in Graeciam, multis civitatibus bellum infert: quarum 6
excidio, veluti vicino incendio, territi Spartani, urbem
quam semper armis, non muris defenderant, tum contra
responsa fatorum et veterem maiorum gloriam, armis
diffisi, murorum praesidio includunt. Tantum eos dege- 7
neravisse a maioribus, ut, cum multis seculis murus urbi
civium virtus fuerit, tunc cives salvos se fore non exi-
stimaverint, nisi intra muros laterent. Dum haec aguntur, 8
Cassandrum a Graecia turbatus Macedoniae status domum
revocavit. Namque Olympias, mater Alexandri Magni 9
regis, cum Epiro in Macedoniam, prosequente Aeacide,
rege Molossorum, veniret, prohiberique finibus ab Eury-
dice et Aridaeo rege coepisset; seu memoria mariti, seu 10
magnitudine filii, et indignitate rei moti Macedones ad
Olympiada transiere: cuius iussu et Eurydice, et rex oc-
ciditur, sex annis post Alexandrum potitus regno.

Cap. vi. Sed nec Olympias diu regnavit. Nam 1
cum principum passim caedes, muliebri magis, quam regio
more fecisset, favorem sui in odium vertit. Itaque audito 2
Cassandri adventu, diffisa Macedonibus, cum nuru Roxa-
ne et nepote Hercule, in Pydnam urbem concedit. Pro- 3
ficiscenti Deidamia, Aeacidae regis filia, et Thessalonice
privigna, et ipsa clara Philippi patris nomine, multae-
que aliae principum matronae, speciosus magis quam
utilis grex, comites fuere. Haec cum nuntiata Cassandro 4
essent, statim citato cursu Pydnam venit, et urbem obsi-
dione cingit. Cum fame ferroque urgueretur Olympias, 5
longae obsidionis taedio, pacta salute, victori se tradidit.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. v. §. 1. et 10. *Olympiadem.*

6 Sed Cassander, ad concionem vocato populo, sciscitaturus *quid de Olympiade fieri velint*, subornat parentes interfectorum, qui, sumta lugubri veste, crudelitatem mulieris
7 accusarent. A quibus accensi Macedones, sine respectu
8 pristinae maiestatis, occidendam decernunt: immemores prorsus, quod per filium eius virumque non solum vitam ipsi inter finitimos tutam habuissent; verum etiam tan-
9 tas opes imperiumque orbis quaesissent. Sed Olympias ubi obstinatos venire ad se armatos vidit, veste regali,
10 duabus ancillis innixa, ultro obviam procedit. Qua visa, percussores attoniti fortuna maiestatis prioris, et tot in ea memoriae occurrentibus regum suorum nominibus,
11 substiterunt; donec a Cassandro missi sunt, qui eam confoderent, non refugientem gladium, nec vulnera, aut muliebriter vociferantem; sed virorum more fortium, pro gloria veteris prosapiae, morti succumbentem, ut Alexandrum posses etiam in moriente matre cognoscere.
12 Insuper exspirans, capillis et veste crura contexisse fertur,
13 ne quid posset in corpore eius indecorum videri. Post haec Cassander Thessalonicen, regis Aridaei filiam, uxorem ducit: filium Alexandri cum matre in arcem Amphipolitanam custodiendos mittit.

LIBER XV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Antigoni bellum adversus socios, in quo Demetrius F. superatur.*
2. *Cassandri in familiam Alexandri M. saevitia. Antigoni prosperi successus in bello.*
3. *Lysimachi, Antigono oppositi, virtutes et praeclare gesta.*
4. *Antigono novus hostis accedit Seleucus; cuius origo et res gestae subiiciuntur. Antigonus in praelio occumbit.*

CAPUT I.

PERDICCA, et fratre eius, Eumene ac Polyperchonte, ce- 1
terisque ducibus diversae partis occisis, finitum certa-
men inter successores Alexandri Magni videbatur; cum
repente inter ipsos victores nata discordia est: quippe 2
postulantibus Ptolemaeo et Cassandro et Lysimacho, *ut*
pecunia in praeda capta provinciaeque dividerentur;
Antigonus negavit, *se in eius belli praemia socios ad-*
missurum, in cuius periculum solus descenderit. Et ut 3
honestum adversus socios bellum suscipere videretur,
divulgat, *se Olympiadis mortem a Cassandro inter-*
fectae ulcisci velle, et Alexandri regis sui filium cum
matre obsidione Amphipolitana liberare. His cogni- 4
tis, Ptolemaeus et Cassander, inita cum Lysimacho et
Seleuco societate, bellum terra marique enixe instru-
unt. Tenebat Ptolemaeus Aegyptum cum Africae parte 5
maiore, et Cypro, et Phoenice. Cassandro parebat Ma-
cedonia cum Graecia. Asiam et partes Orientis occupa- 6
verat Antigonus, cuius filius Demetrius prima belli con-
gressione a Ptolemaeo apud Gamalam vincitur. In quo 7
praelio maior Ptolemaei moderationis gloria, quam ipsius
victoriae fuit: siquidem et amicos Demetrii non solum 8
cum suis rebus, verum etiam additis insuper muneribus,
dimisit; et ipsius Demetrii privatum omne instrumentum
ac familiam reddidit, adiecto honore verborum, *Non se* 9
propter praedam, sed propter dignitatem inisse bellum;
indignatum, quod Antigonus, devictis diversae facti-
onis ducibus, solus communis victoriae praemia cor-
ripuisset.

CAP. II. Dum haec aguntur, Cassander ab Apol- 1
lonia rediens, incidit in Autariatas, qui, propter rana-
rum muriumque multitudinem relicto patriae solo, sedes
quaerebant: veritus, ne Macedoniam occuparent, facta 2

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. II. §. 1. *incidit in Abderitas; qui — sedes quae-*
rebant.

pactione in societatem eos recipit; agrosque iis ultimos
3 Macedoniae adsignat. Deinde, ne Hercules, Alexandri filius, qui fere annos quatuordecim excesserat, favore paterni nominis in regnum Macedoniae vocaretur, occidi eum tacite cum matre Barsine iubet, corporaque eorum
4 terra obrui, ne caedes sepultura proderetur: et, quasi parum facinoris in ipso primum rege, mox in matre eius
5 Olympiade ac filio admisisset, alterum quoque filium cum matre Roxane pari fraude interficit: scilicet quasi regnum Macedoniae, quod adfectabat, aliter consequi, quam
6 scelere non posset. Interea Ptolemaeus cum Demetrio navali praelio, iterato congreditur; et amissa classe, ho-
7 stique concessa victoria, in Aegyptum refugit. Demetrius filium Ptolemaei Leontiscum, et fratrem Menelaum, amicosque eius cum privati instrumenti ministerio, pari pro-
8 vocatus antea munere, Aegyptum remittit: et, ut appareret eos non odio, sed dignitatis gloria accensos, donis mu-
9 neribusque inter ipsa bella contendebant. Tanto honestius tunc bella gerebantur, quam nunc amicitiae coluntur.
10 Hac victoria elatus Antigonus, regem se cum Demetrio
11 filio appellari a populo iubet. Ptolemaeus quoque, ne minoris apud suos auctoritatis haberetur, rex ab exercitu
12 cognominatur. Quibus auditis, Cassander et Lysimachus
13 et ipsi regiam sibi maiestatem vindicaverunt. Huius honoris ornamentis tamdiu omnes abstinuerunt, quamdiu
14 filii regis sui superesse potuerunt. Tanta in illis verecundia fuit, ut, cum opes regias haberent, regum tamen nominibus aequo animo caruerint, quoad Alexandro
15 iustus heres fuit. Sed Ptolemaeus et Cassander, ceterique factionis alterius duces cum carpi se singulos ab Antigono viderent, dum privatum singulorum, non commune universorum bellum ducunt, nec auxilium ferrè alter alteri volunt, quasi victoria unius, non omnium foret;
16 per epistolas se invicem confirmantes, tempus et locum coëundi condicunt, bellumque communibus viribus in-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. II. §. 2. *eos recepit, agrosque.*

struunt. Cui cum Cassander interesse propter finitimum 17
bellum non posset, Lysimachum cum ingentibus copiis in
auxilium sociis mittit.

Cap. III. Erat hic Lysimachus illustri quidem Mace- 1
doniae loco natus, sed virtutis experimentis omni nobili-
tate clarior; quae tanta in illo fuit, ut animi magni- 2
tudine, philosophia ipsa, viriumque gloria omnes, per
quos Oriens domitus est, vicerit: quippe cum Alexander 3
Magnus Callisthenen philosophum, propter salutationis
Persicae interpellatum morem, insidiarum, quae sibi pa-
ratae fuerant, conscium fuisse iratus finxisset; eumque, 4
truncatis crudeliter omnibus membris, abscisisque auribus
ac naso labiisque, deforme ac miserandum spectaculum
reddidisset: insuper cum cane in cavea clausum ad me- 5
tum ceterorum circumferret: tunc Lysimachus, au- 6
dire Callisthenen, et praecepta ab eo virtutis accipere
solitus, misertus tanti viri, non culpae, sed libertatis
poenas pendentis, venenum ei in remedia calamitatium
dedit. Quod adeo aegre Alexander tulit, ut eum obiici 7
ferocissimo leoni iuberet. Sed cum ad conspectum eius 8
concitatus leo impetum fecisset, manum amiculo invo-
lutam Lysimachus in os leonis immersit, abreptaque
lingua, feram exanimavit. Quod cum nuntiatum regi 9
esset, admiratio in satisfactionem cessit; carioremque eum
propter constantiam tantae virtutis habuit. Lysimachus 10
quoque magno animo regis, veluti parentis, contumeliam
tulit. Denique omni ex animo huius facti memoria ex- 11
turbata, postea in India insectanti regi quosdam palantes
hostes, cum a satellitum turba equi sui celeritate desertus
esset, solus ei per immensas arenarum moles cursus co-
mes fuit. Quod idem antea Philippus frater eius cum 12

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 3. *Callisthenem.*
§. 4. *abscisisque auribus.*
§. 6. *Callisthenem — in remedium calamitatum dedit.*
§. 8. *arreptaque lingua.*

13 facere voluisset, inter manus regis exspiraverat. Sed
Lysimachum desiliens equo Alexander hastae cuspide ita
in fronte vulneravit, ut sanguis aliter cludi non posset,
quam diadema sibi demptum rex, adligandi vulneris causa,
14 capiti eius imponeret. Quod auspicium primum regalis
15 maiestatis Lysimacho fuit. Sed et post mortem Alexandri,
cum inter successores eius provinciae dividerentur,
ferocissimae gentes, quasi omnium fortissimo adsignatae
16 sunt: adeo etiam consensu universorum palmam virtutis
inter ceteros tulit.

1 Cap. IV. Priusquam bellum inter Ptolemaeum sociosque
eius adversus Antigonum committeretur, repente
ex Asia maiore digressus Seleucus, novus Antigono
2 hostis accesserat. Huius quoque et virtus clara, et origo
3 admirabilis fuit: siquidem mater eius Laodice, cum nupta
esset Antiocho, claro inter Philippi duces viro, visa est
4 sibi per quietem ex concubitu Apollinis concepisse; gravidamque
factam, munus concubitus, anulum a Deo accepisse,
in cuius gemma anchora sculpta esset; iussaque
5 donum filio, quem peperisset, dare. Admirabilem fecit
hunc visum et anulus, qui postera die, eiusdem sculpturae,
in lecto inventus est; et figura anchorae, quae in
6 femore Seleuci nata cum ipso parvulo fuit. Quamobrem
Laodice anulum Seleuco eunti cum Alexandro Magno ad
7 Persicam militiam, edocto de origine sua, dedit. Ubi
post mortem Alexandri, occupato regno Orientis, urbem
condidit, ibique geminae originis memoriam consecravit.
8 Nam et urbem ex Antiochi patris nomine Antiochiam
9 vocavit, et campos vicinos urbi Apollini dicavit. Originis
eius argumentum etiam in posteris mansit: siquidem filii
nepotesque eius anchoram in femore, veluti notam generis
10 naturalem habuere. Multa in Oriente, post divisionem
11 inter socios regni Macedonici, bella gessit. Principio

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. IV. §. 3. et 6. *Laudice.*
§. 5. *Admirabilem facit:* sed hic quoque error
operarum fuit.

}abyloniam cepit: inde auctis ex victoria viribus, Bactri-
nos expugnavit. Transitum deinde in Indiam fecit, 12
juae post mortem Alexandri, veluti cervicibus iugo ser-
itutis excusso, praefectos eius occiderat. Auctor liberta- 13
is Sandrocottus fuerat: sed titulum libertatis post victo-
iam in servitutem verterat: siquidem occupato regno, 14
opulum, quem ab externa dominatione vindicaverat, ipse
ervitio premebat. Fuit hic quidem humili genere natus, 15
ed ad regni potestatem maiestate numinis impulsus:
juippe cum procacitate sua Alexandrum regem offendis- 16
et, interfici a rege iussus, salutem pedum celeritate quae-
ierat. Ex qua fatigatione cum somno captus iaceret, leo 17
ngentis formae ad dormientem accessit, sudoremque pro-
luentem lingua ei detersit, expergefactumque blande re-
iquit. Hoc prodigio primum ad spem regni impulsus, 18
contractis latronibus, Indos ad novitatem regni sollicitavit.
Molienti deinde bellum adversus praefectos Alexandri 19
elephantus ferus infinitae magnitudinis ultro se obtulit, et
veluti domita mansuetudine eum tergo excepit: duxque
belli et praeliator insignis fuit. Sic adquisito regno, 20
Sandrocottus ea tempestate, qua Seleucus futurae magni-
tudinis fundamenta iaciebat, Indiam possidebat: cum quo 21
facta pactione Seleucus, compositisque in Oriente rebus,
in bellum Antigoni descendit. Adunatis igitur omnium 22
sociorum copiis, praelium committitur: in eo Antigonus
occiditur, Demetrius filius eius in fugam vertitur. Sed 23
socii, profligato hostili bello, denuo in semet ipsos arma
verterunt; et, cum de praeda non convenirent, iterum in
duas factiones diducuntur. Seleucus Demetrio, Ptole- 24
maeus Lysimacho iunguntur. Cassandro defuncto Philip-
pus filius succedit. Sic quasi ex integro nova Mace- 25
doniae bella nascuntur.

LIBER XVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Antipater, Cassandri filius, fit parricida. Demetrius Alexandrum, Cassandri filium, interficit, et Macedoniam occupat.*
2. *Demetrius praelio fusus fugatur. Antipater parricida foede perit. In Cassandri familiam numinis vindicta. Ptolemaei placidum fatum.*
3. *Bellum Pyrrhi et Lysimachi. De Heracleae origine et statu degressio.*
4. *Clearchi, tyranni Heracliensis, artes.*
5. *Quibus rationibus Clearchus tyrannidem firmaverit. Clearchus tandem a Chione et Leonide, iuvenibus nobilissimis, obtruncatur. Post Clearchi supplicium Heracleae conditio.*

Caput I.

1 Post Cassandri regis filiique eius Philippi continuas mortes, Thessalonice regina, uxor Cassandri, non magno post tempore, ab Antipatro filio, cum vitam etiam per ubera
2 materna deprecaretur, occiditur. Causa parricidii fuit, quod post mortem mariti, in divisione inter fratres regni,
3 propensior fuisse Alexandro videbatur. Quod facinus eo gravius omnibus visum est, quod nullum maternae fraudis
4 vestigium fuit. Quamquam in parricidio nulla satis iusta
5 causa ad sceleris patrocinia praetexi potest. Ob haec igitur Alexander in ultionem maternae necis gesturus
6 cum fratre bellum, auxilium a Demetrio petit: nec De-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 3. *facinus in eo gravius.*

metrius spe invadendi Macedonici regni moram fecit.
Cuius adventum verens Lysimachus, persuadet genero 7
suo Antipatro, ut malit cum fratre in gratiam reverti,
quam paternum hostem in Macedoniam admitti. Inchoa- 8
tam igitur inter fratres reconciliationem cum praesensisset
Demetrius, per insidias Alexandrum interficit; occupato- 9
que Macedoniae regno, caedem apud exercitum excusa-
turus, in concionem vocat. Ibi *priorem se petitum ab* 10
Alexandro adlegat; *nec fecisse se, sed occupasse insi-
dias. Regem autem se Macedoniae vel aetatis ex-* 11
perimentis, vel causis iustiorem esse. Patrem enim 12
*suum et Philippo regi, et Alexandro Magno socium
in omni militia fuisse; liberorum deinde Alexandri* 13
*ministrum, et ad persequendos defectores ducem ex-
stitisse. Contra Antipatrum, avum horum adolescen-* 14
*tium, amariorem semper ministrum regni, quam ipsos
reges fuisse. Cassandrum vero patrem, exstinctorem* 15
*regiae domus, non feminis, non pueris pepercisse; nec
cessasse, quoad omnem stirpis regiae subolem deleret.
Horum scelerum ultionem, quia nequisset ab ipso Cas-* 16
sandro exigere, ad liberos eius translatam. Qamobrem 17
*etiam Philippum, Alexandrumque, si quis manium
sensus est, non interfectores suos, ac stirpis suae, sed
ultores eorum, Macedoniae regnum tenere malle.*
Per haec mitigato populo, rex Macedoniae appellatur. 18
Lysimachus quoque cum bello Dromichaetis, regis Thra- 19
cum, premeretur, ne eodem tempore et adversus eum
dimicare necesse haberet, tradita ei altera parte Mace-
doniae, quae Antipatro eius genero obvenerat, pacem
cum eo fecit.

Cap. II. Igitur Demetrius totis Macedoniae regni 1
viribus instructus, cum Asiam occupare statuisset, iterato

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 6. *moram facit.*
§. 8. *Alexandrum interfecit.*
§. 15. *omnem stirpem regiae subolis deleret.*
§. 19. *bello Doricetis regis.*

Ptolemaeus, Seleucus et Lysimachus, experti priore certamine, quantae vires essent concordiae, pacta societate adunatisque exercitibus, bellum adversus Demetrium
2 transferunt in Europam. His comitem se et belli socium iungit Pyrrhus, rex Epiri, sperans non difficilius Deme-
3 trium amittere Macedoniam posse, quam adquisierat. Nec spes frustra fuit: quippe exercitu eius corrupto, ipsoque
4 in fugam acto, regnum Macedoniae occupavit. Dum haec aguntur, Lysimachus generum suum Antipatrum, regnum Macedoniae ademtum sibi fraude soceri querentem, interficit; filiamque suam Eurydicen querelarum sociam in
5 custodiam tradit: atque ita universa Cassandri domus Alexandro Magno seu necis ipsius, seu stirpis exstinctae poenas partim caede, partim supplicio, partim parricidio
6 luit. Demetrius quoque a tot exercitibus circumventus, cum posset honeste mori, turpiter se dedere Seleuco
7 maluit. Finito bello, Ptolemaeus cum magna rerum gestarum gloria moritur. Is contra ius gentium minimo natu ex filiis ante infirmitatem regnum tradiderat, eiusque rei
8 populo rationem reddiderat: cuius non minor favor in
9 accipiendo, quam patris in tradendo regno fuerat. Inter cetera patris et filii mutuae pietatis exempla, etiam ea res amorem populi iuveni conciliaverat, quod pater, regno ei publice tradito, privatus officium regi inter satellites fecerat, omnique regno pulchrius regis esse patrem duxerat.

1 Cap. III. Sed inter Lysimachum et Pyrrhum regem, socios paullo ante adversus Demetrium, adsiduum inter
2 pares discordiae malum bellum moverat. Victor Lysi-
3 machus, pulso Pyrrho, Macedoniam occupaverat. Inde Thraciae, ac deinceps Heracleae bellum intulerat, cuius
4 urbis et initia et exitus admirabiles fuere: quippe Boeotiis pestilentia laborantibus oraculum Delphis responderat, *coloniam in Ponti regione sacram Herculi conderent.*
5 Cum propter metum longae ac periculosae navigationis

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. II. §. 4. *soceri fraude querentem.*

mortem in patria omnibus praeoptantibus, res omissa esset, bellum his Phocenses intulerunt: quorum cum 6
adversa praelia paterentur, iterato ad oraculum decurrunt; responsum, *idem belli quod pestilentiae remedium fore.* Igitur conscripta colonorum manu, in Pon- 7
tum delati, urbem Heracleam condiderunt; et, quoniam fatorum auspiciis in eas sedes delati erant, brevi tempore magnas opes paravere. Multa deinde huius urbis 8
adversus finitimos bella, multa etiam domesticae dissensionis mala fuere. Inter cetera magnifica vel praecipue illud memorabile fuit. Cum rerum potirentur Athenien- 9
ses, victisque Persis, Graeciae et Asiae tributum in tutelam classis descripsissent, omnibus cupide ad praesidium salutis suae conferentibus, soli Heraclienses ob amicitiam regum Persicorum collationem abnuerant. Missus itaque 10
ab Atheniensibus Lamachus cum exercitu ad extorquendum quod negabatur, dum relictis in litore navibus, agros Heracliensium populatur, classem cum maiore parte exercitus naufragio repentinae tempestatis amisit. Itaque cum 11
neque mari posset, amissis navibus, neque terra auderet cum parva manu inter tot ferocissimas gentes reverti; Heraclienses honestiorem beneficii, quam ultionis occasionem rati, instructos commeatibus auxiliisque dimittunt; bene agrorum suorum populationem impensam existi- 12
mantes, si quos hostes habuerant, amicos reddidissent.

Cap. iv. Passi sunt inter plurima mala etiam tyran- 1
nidem: siquidem cum plebs et novas tabulas, et divisi- 2
onem agrorum divitum impotenter flagitaret, diu re in 3
senatu tractata, cum exitus rei non inveniretur, ad postremum adversus plebem nimio otio lascivientem auxilia a Timotheo Atheniensium duce, mox ab Epaminonda Thebanorum petivere. Utrisque negantibus, ad Clearchum, 4

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. ii. §. 7. *in sedes delati:* perperam omiss. pronom.
§. 8. *multae etiam domesticae dissensiones fuere.*
Cap. iv. §. 3. *inveniretur; postremum.*

5 quem ipsi in exsilium egerant, decurrunt. Tanta cala-
mitatium necessitas fuit, ut, cui patriam interdixerant,
6 eum ad tutelam patriae revocarent. Sed Clearchus ex-
silio facinorosior redditus, et dissensionem populi occasi-
7 onem invadendae tyrannidis existimans, primo tacitus
cum Mithridate, civium suorum hoste, colloquitur; et
inita societate paciscitur, ut revocatus in patriam, pro-
8 dita ei urbe, praefectus eius constitueretur. Postea autem
insidias, quas civibus paraverat, in ipsum Mithridatem
9 verterat. Namque cum velut arbiter civilis discordiae de
exsilio reversus esset, statuto tempore, quo urbem Mi-
thridati traderet, ipsum cum amicis suis cepit; captum-
10 que, accepta ingenti pecunia, dimisit. Atque ut in illo
subitum se ex socio fecit hostem, sic ex defensore sena-
11 toriae causae repente patronus plebis evasit; et adversus
auctores potentiae suae, a quibus revocatus in patriam,
per quos in arce collocatus fuerat, non solum plebem
accendit; verum etiam nefandissima quaeque tyrannicae
12 crudelitatis exercuit. Igitur populo ad concionem vocato,
*neque se adfuturum amplius grassanti in populum
senatui* ait; *intercessurum etiam, si in pristina saevi-*
13 *tia perseveret: quod si pares se crudelitati senatorum
arbitrarentur, abiturum cum militibus suis, neque*
14 *civilibus discordiis interfuturum: sin vero diffidant
viribus propriis, vindictae se civium non defuturum.*
15 *Proinde consulant sibi ipsi: iubeant abire se, an ma-*
16 *lint causae popularis socium remanere.* His verbis
sollicitata plebs summum ad eum imperium defert; et,
dum senatus potentiae irascitur, in servitutem se tyran-
17 nicae dominationis cum coniugibus et liberis tradit. Igi-
tur Clearchus sexaginta senatores comprehensos (nam
18 ceteri in fugam dilapsi erant) in vincula compingit. Lae-
tari plebs, quod a duce potissimum senatorum senatus
deleretur, versaque vice, auxilium eorum in exitium con-
19 versum esset. Quibus dum mortem passim omnibus mi-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iv. §. 8. *Mithridatem.*

natur, cariora eorum pretia facit: siquidem Clearchus 20
magna pecunia (quasi minis populi occulte eos subtractu-
rus) accepta, spoliatos fortunis vita quoque spoliavit.

Cap. v. Cognito deinde, quod bellum sibi ab iis, 1
qui profugerant, misericordia in auxilium sollicitatis ci-
vitatibus, pararetur, servos eorum manumittit; et, ne quid 2
mali adflictis honestissimis domibus deesset, uxores eorum,
filiasque nubere servis suis, proposita recusantibus morte,
compellit, ut eos sibi fidiores, et dominis infestiores red-
deret. Sed matronis tam lugubres nuptiae graviores 3
repentinis funeribus fuere. Itaque multae se ante nuptias, 4
multae in ipsis nuptiis, occisis prius novis maritis, inter-
ficiunt, et se tam funestis calamitatibus, virtute ingenui
pudoris, eripiunt. Praelium deinde committitur; quo 5
victor tyrannus captivos senatores in triumphi modum
per ora civium trahit. Reversus in urbem, alios vincit, 6
torquet alios, alios occidit: nullus locus urbis a crudelitate
tyranni vacat. Accedit saevitiae insolentia, crudelitati 7
adrogantia. Interdum ex successu continuae felicitatis ob- 8
liviscitur se hominem; interdum Iovis se filium dicit.
Eunti per publicum aurea aquila velut argumentum ge- 9
neris praeferebatur: veste purpurea, et cothurnis regum 10
tragicorum, et aurea corona utebatur; filium quoque suum 11
Ceraunon vocat, ut Deos non mendacio tantum, verum
etiam nominibus illudat. Haec illum facere duo nobilis- 12
simi iuvenes Chion et Leonides indignantes, patriam
liberaturi in necem tyranni conspirant. Erant hi disci- 13
puli Platonis philosophi, qui virtutem, ad quam quoti-
die praeceptis magistri erudiebantur, patriae exhibere
cupientes, quinquaginta cognatos, veluti clientes, in insi-
diis locant. Ipsi more iurgantium ad tyrannum, veluti 14
ad regem, in arcem contendunt: qui iure familiaritatis 15
admissi, dum alterum priorem dicentem intentus audit
tyrannus, ab altero obtruncatur. Sed et ipsi, sociis tar- 16
dius auxilium ferentibus, a satellitibus obruuntur. Qua re 17

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. v. §. 1. *paretur, servos.*

factum est, ut tyrannus quidem occideretur, sed patria
18 non liberaretur. Nam frater Clearchi Satyrus eadem via tyrannidem invadit: multisque annis, per gradus successionis, Heraclienses regnum tyrannorum fuere.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. V. §. 18. *Heraclienses sub regno tyrann. fuere.*

LIBER XVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Lysimachi regis tragoedia.*
2. *Idem amissis quindecim liberis in praelio occumbit. Seleucus per insidias occiditur a Ptolemaeo. Ptolemaeus principum amicitiam, praecipue Pyrrhi, sibi conciliat.*
3. *De Epirotarum regno, eiusdemque origine ac regibus degressio. Pyrrhi varia fortuna.*

CAPUT I.

1 PER idem ferme tempus in Hellesponti et Chersonesi
2 regionibus terrae motus fuit: maxime tamen Lysimachia urbs ante duos et viginti annos a Lysimacho rege con-
3 dita, eversa est. Quod portentum dira Lysimacho stirpique eius, ac regni ruinam cum clade vexatarum regio-
4 num portendebat. Nec ostentis fides defuit: nam brevi post tempore Agathoclen filium suum, quem in successionem regni ordinaverat, per quem multa bella prospere gesserat, non solum ultra patrium, verum etiam humanum ultra morem perosus, ministra Arsinoë noverca, veneno

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. I. §. 4. *Agathoclem — non solum patrium.*

interfecit. Haec illi prima mali labes, hoc initium impen- 5
dentis ruinae fuit. Nam parricidium principum secutae 6
caedes sunt, luentium supplicia, quod occisum iuve-
nem dolebant. Itaque et hi, qui caedibus superfuerant, 7
et hi, qui exercitibus praeerant, certatim ad Seleucum de-
ficiunt; eumque pronum iam ex aemulatione gloriae, bel- 8
lum Lysimacho inferre compellunt. Ultimum hoc cer- 9
tamen commilitonum Alexandri fuit, et, velut ad exem-
plum fortunae, par reservatum. Lysimachus quatuor et 10
septuaginta annos natus erat; Seleucus septem et septu-
aginta. Sed in hac aetate utrique animi iuveniles erant, 11
imperiique cupiditatem insatiabilem gerebant: quippe cum 12
orbem terrarum duo soli tenerent, angustis sibi metis in-
clusi videbantur, vitaeque finem non annorum spatio, sed
imperii terminis metiebantur.

Cap. II. In eo bello Lysimachus, amissis ante variis 1
casibus quindecim liberis, non instrenue moriens, postre-
mus domus suae ruinae cumulus accessit. Laetus tanta 2
victoria Seleucus, et quod maius victoria putabat, solum
se de cohorte Alexandri remansisse, victoremque victo-
rum exstitisse, *non humanum esse opus, sed divinum
munus* gloriatur: ignarus prorsus, non multo post fragili- 3
tatis humanae se ipsum exemplum futurum: quippe post 4
menses admodum septem a Ptolemaeo, cuius sororem Ly-
simachus in matrimonio habuerat, per insidias circumven-
tus, occiditur; regnumque Macedoniae, quod Lysimacho 5
eripuerat, cum vita pariter amittit. Igitur Ptolemaeus cum 6
et in gratiam memoriae magni Ptolemaei patris, et in fa-
vorem ultionis Lysimachi ambitiosus ad populares esset,
primo Lysimachi filios conciliare sibi statuit; nuptiasque 7
Arsinoës sororis suae, matris eorum, petit, puerorum
adoptione promissa; ut, cum in locum patris eorum suc- 8
cessisset, nihil illi moliri, vel verecundia matris, vel ap-
pellatione patris auderent. Fratris quoque regis Ae- 9
gypti concordiam per epistolas deprecatur; professus,

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 12. *angustiis sibimet inclusi videbantur.*

deponere se offensam erepti paterni regni, neque amplius a fratre quaesiturum, quod honestius a paterno
10 *hoste perceperit.* Omnique arte adulatur Eumeni et
Antigono, Demetrii filiis, Antiocho, filio Seleuci, cum
quibus bellum habiturus erat, ne tertius sibi hostis accede-
11 ret. Sed nec Pyrrhus rex Epiri omissus, ingens momen-
12 tum futurus, utri parti socius accessisset: qui et ipse spo-
liare singulos cupiens, omnibus se partibus venditabat.
13 Itaque Tarentinis adversus Romanos laturus auxilium, ab
Antigono naves, ad exercitum in Italiam deportandum,
mutuo petit; ab Antiocho pecuniam, qui opibus quam
militibus instructior erat; a Ptolemaeo Macedonum mili-
14 tum auxilia. Sed Ptolemaeus, cui nulla dilationis ex infir-
mitate virium venia esset, quinque millia peditum, equi-
tum quatuor millia, elephantos quinquaginta, non amplius
15 quam in biennii usum dedit. Ob haec Pyrrhus, filia Pto-
lemaei in matrimonium accepta, vindicem eum regni re-
liquit, pacificatus cum omnibus finitimis, ne, abducta in
Italiam iuventute, praedam hostibus regnum relinqueret.
1 CAP. III. Sed quoniam ad Epiri mentionem ventum
2 est, de origine regni eius pauca narranda sunt. Molosso-
3 rum primum in ea regione regnum fuit. Post Pyrrhus,
Achillis filius, amisso per absentiam Troianis tempori-
bus paterno regno, in his locis consedit, qui *Pyrrhidae*
4 primo, postea *Epirotae* dicti sunt. Sed Pyrrhus, cum
in templum Dodonaei Iovis ad consulendum venisset, ibi
Lanassam, neptem Herculis, rapuit; ex cuius matrimo-
5 nio octo liberos sustulit. Ex his nonnullas virgines nu-
ptum finitimis regibus tradidit, opesque adfinitatium au-
6 xilio magnas paravit: atque ita Heleno, filio Priami re-
gis, ob industriam singularem, regnum Chaonum, et
Andromachen Hectoris, quam et ipse matrimonio suo in
divisione Troianae praedae acceperat, uxorem tradidit;
7 brevique post tempore Delphis, insidiis Orestis, filii

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. II. §. 15. Omissa verba *pacificatus cum omnibus finitimis.*
CAP. III. §. 7. *insidiis Orestae.*

Agamemnonis, inter altaria Dei interiit. Successor huic 8
Pialus filius fuit. Per ordinem deinde regnum ad Arry- 9
bam descendit: cui, quoniam pupillus et unicus ex gente 10
nobili superesset, intentiore omnium cura servandi eius
educandique, publice tutores constituuntur. Athenas 11
quoque erudiendi gratia missus; quanto doctior maioribus
suis, tanto et gratior populo fuit. Primus itaque et leges, 12
et senatum, annuosque magistratus, et reipublicae formam
composuit: et ut a Pyrrho sedes, sic vita cultior popu- 13
lo ab Arryba statuta. Huius filius Neoptolemus fuit; 14
ex quo nata est Olympias, mater Alexandri Magni, et
Alexander, qui post eum regnum Epiri tenuit; et, in Italia 15
bello gesto, in Bruttiis interiit. Post eius mortem frater 16
Aeacides regno successit, qui adsiduis adversus Macedonas
bellorum certaminibus populum fatigando, offensam ci-
vium contraxit; ac propterea in exsilium actus, Pyr- 17
rhum filium unicum admodum parvulum in regno reli-
quit. Qui et ipse, cum a populo propter odium patris 18
ad necem quaereretur, furtim subtractus, in Illyrios de-
fertur; traditusque est Beroae, Glauciae regis uxori, nu- 19
triendus, quae et ipsa genus Aeacidarum erat. Ibi eum, 20
seu misericordia fortunae eius, seu infantilibus blandi-
mentis inductus rex, adversum Cassandrum, Macedoniae
regem, qui eum sub belli comminatione deposcebat, diu
protexit, addito in auxilium etiam adoptionis officio.
Quibus rebus moti Epirotae, odio in misericordiam ver- 21
so, annorum undecim eum in regnum revocaverunt, da-
tis tutoribus, qui regnum usque adultam eius aetatem
tuerentur. Adolescens deinde multa bella gessit; tan- 22
tusque rerum successu haberi coeptus est, ut Tarentinos
solus adversus Romanos tueri posse videretur.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. III. §. 8. *Pialis filius.*
§. 12. *Primus itaque leges.*
§. 17. *filium bimum admodum parv.*

LIBER XVIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Pyrrho, Tarentinis adversus Romanos suppetias ferenti, Valerius Laevinus occurrit; unde praelia et strages.*
2. *Carthaginiensium auxilium Romani remittunt. Pax cum Pyrrho componitur. Romanorum continentia. Pyrrhus Siciliam occupat.*
3. *De Carthaginis origine et veteribus incolis degressio, in qua etiam de Sidonis et Tyri conditoribus.*
4. *Incolae Tyri, inter quos Elissa, quae a Pygmalione fratre recedit, ut rebus suis consuleret.*
5. *Elissa agnomine Dido Cyprum appellit: deinde in sinum Africae defertur, et Carthaginem condit.*
6. *Elissa propter Iarbae votum sibi vim infert. Carthaginiensium crudelis superstitio.*
7. *Clades Carthaginiensium in Sardinia. Superstites in exsilium pulsi, patriam armis reciperare nituntur: unde Malchi patris in Cartalonem filium severitas, et paullo post cruentus interitus.*

Caput I.

1 Igitur Pyrrhus, rex Epiri, cum iterata Tarentinorum legatione, additis Samnitium et Lucanorum precibus, et ipsis auxilia adversus Romanos pollicentibus, fatigaretur, non

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 1. ipsis *auxilio adversus Rom. indigenibus.*

tam supplicum precibus, quam spe invadendi Italiae im-
perii inductus, venturum se cum exercitu pollicetur. In 2
quam rem inclinatum semel animum praecipitem agere
coeperant exempla maiorum; ne aut inferior patruo suo
Alexandro videretur, quo defensore iidem Tarentini ad-
versus Bruttios usi fuerant; aut minores animos Magno
Alexandro habuisse, qui tam longa a domo militia Orien-
tem subegit. Igitur relicto custode regni filio Ptolemaeo, 3
annos quindecim nato, exercitum in portu Tarentino ex-
ponit, duobus parvulis filiis, Alexandro et Heleno, in so-
latia longinquae secum expeditionis adductis. Cuius au- 4
dito adventu, consul Romanus Valerius Laevinus festi-
nans, ut prius cum eo congrederetur, quam auxilia so-
ciorum convenirent, exercitum in aciem educit. Nec rex, 5
tametsi numero militum inferior esset, certamini moram
fecit. Sed Romanos vincentes iam, inusitata ante ele- 6
phantorum forma stupere primo, mox cedere praelio
coëgit; victoresque iam nova Macedonum monstra repente
vicerunt. Nec hostibus incruenta victoria fuit. Nam et 7
ipse Pyrrhus graviter vulneratus est, et magna pars mi-
litum eius caesa; maioremque gloriam eius victoriae,
quam laetitiam habuit. Huius pugnae eventum multae 8
civitates secutae, Pyrrho se tradunt. Inter ceteras etiam 9
Locri, prodito praesidio Romano, ad Pyrrhum deficiunt.
Ex ea praeda Pyrrhus ducentos captivos militum Romam 10
gratis remisit, ut, cognita virtute eius, Romani cogno-
scerent etiam liberalitatem. Interiectis deinde diebus, 11
cum sociorum exercitus supervenisset, iterato praelium
cum Romanis facit; in quo par fortuna priori bello fuit.

Cap. II. Interea Mago, dux Carthaginiensium, in 1
auxilium Romanorum cum centum viginti navibus mis-
sus, senatum adiit, *aegre tulisse Carthaginienses* ad-
firmans, *quod bellum in Italia a peregrino rege pate-
rentur. Ob quam causam missum se, ut, quoniam* 2
*externo hoste oppugnarentur, externis auxiliis iuva-
rentur.* Gratiae a senatu Carthaginiensibus actae, auxi- 3
liaque remissa. Sed Mago Punico ingenio post paucos 4
dies tacitus, quasi pacificator Carthaginiensium, Pyr-

rhum adiit, speculaturus consilia eius de Sicilia, quo eum
5 arcessi fama erat. Nam Romanis eadem causa mittendi
auxilii Carthaginiensibus fuerat, ut Romano bello, ne in
Siciliam transire posset, Pyrrhus in Italia detineretur.
6 Dum haec aguntur, legatus a senatu Romano Fabricius
7 Luscinus missus, pacem cum Pyrrho composuit. Ad
quam confirmandam, Cyneas Romam cum ingentibus a
Pyrrho donis missus, neminem, cuius domus muneribus
8 pateret, invenit. Huic continentiae Romanorum simile
9 exemplum iisdem ferme temporibus fuit. Nam missi a
senatu in Aegyptum legati cum ingentia sibi a Ptolemaeo rege missa munera sprevissent, interiectis diebus
ad coenam invitatis aureae coronae missae sunt; quas
illi honoris causa receptas postera die statuis regis im-
10 posuerunt. Igitur Cyneas, cum *turbatam cum Romanis
pacem ab Appio Claudio* renuntiasset, interrogatus a
Pyrrho, *qualis Roma esset*, respondit, *regum urbem
11 sibi visam*. Post haec legati Siculorum superveniunt,
tradentes Pyrrho totius insulae imperium, quae adsiduis
12 Carthaginiensium bellis vexabatur. Itaque relicto Locris
Alexandro filio, firmatisque sociorum civitatibus valido
praesidio, in Siciliam exercitum traiecit.

1 CAP. III. Et quoniam ad Carthaginiensium mentionem ventum est, de origine eorum pauca dicenda sunt,
repetitis Tyriorum paullo altius rebus, quorum casus etiam
2 dolendi fuerunt. Tyriorum gens condita a Phoenicibus
3 fuit; qui terrae motu vexati, relicto patriae solo, Assy-
rium stagnum primo, mox mari proximum litus inco-
4 luerunt, condita ibi urbe, quam a piscium ubertate *Si-
dona* appellaverunt: nam piscem Phoenices *sidon* vo-
5 cant. Post multos deinde annos a rege Ascaloniorum
expugnati, navibus appulsi Tyron, urbem ante annum

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. II. §. 4. *Pyrrhum adit — eum arcessiri.*
§. 5. *posset Pyrrhus, in.*
§. 6. *Fabricius Lucinus.*
CAP. III. §. 1. *ventum, de origine.*

Troianae cladis condiderunt. Ibi Persarum bellis diu 6
varieque fatigati, victores quidem fuere; sed, attritis vi-
ribus, a servis suis multitudine abundantibus indigna
supplicia perpessi sunt: qui, conspiratione facta, omnem 7
liberum populum cum dominis interficiunt; atque ita
potiti urbe, lares dominorum occupant, rempublicam in-
vadunt, coniuges ducunt, et quod ipsi non erant, libe-
ros procreant. Unus ex tot millibus servorum fuit, qui 8
miti ingenio, senis domini, parvulique filii eius fortuna
moveretur; dominosque non truci feritate trucidaret, sed
piae misericordiae humanitate respiceret. Itaque cum 9
velut occisos alienasset, servisque de statu reipublicae
deliberantibus placuisset regem ex suo corpore creari,
eumque potissimum quasi acceptissimum Diis, qui solem
orientem primus vidisset, rem ad Stratonem (hoc enim
ei nomen erat) dominum occulte latentem detulit. Ab eo 10
formatus, cum medio noctis omnes in unum campum
processissent, ceteris in orientem spectantibus, solus oc-
cidentis regionem intuebatur. Id primum aliis videri fu- 11
ror, in occidente solis ortum quaerere. Ubi vero dies 12
adventare coepit, editissimisque culminibus urbis oriens
splendere, exspectantibus aliis, ut ipsum solem adspice-
rent, hic primus omnibus fulgorem solis in summo fa-
stigio civitatis ostendit. Non servilis ingenii ratio visa; 13
requirentibusque auctorem, de domino confitetur. Tunc 14
intellectum est, quantum ingenua servilibus ingenia prae-
starent, malitiaque servos, non sapientia vincere. Igitur 15
venia seni filioque data est: et velut numine quodam re-
servatos arbitrantes, regem Stratonem creaverunt. Post 16
cuius mortem regnum ad filium, ac deinde ad nepotes
transiit. Celebre hoc servorum facinus, metuendumque 17
exemplum toto orbe terrarum fuit. Itaque Alexander 18
Magnus, cum interiecto tempore in Oriente bellum ge-
reret, velut ultor publicae securitatis, expugnata eorum
urbe, omnes, qui praelio superfuerant, ob memoriam ve-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 8. *truci feritate, sed piae.*

19 teris caedis crucibus adfixit: genus tantum Stratonis in-
violatum servavit, regnumque stirpi eius restituit, in-
genuis et innoxiis incolis insulae attributis, ut, exstir-
pato servili germine, genus urbis ex integro conderetur.
1 CAP. IV. Hoc igitur modo Tyrii Alexandri auspi-
ciis conditi, parcimonia et labore quaerendi cito con-
2 valuere. Ante cladem dominorum cum et opibus, et
multitudine abundarent, missa in Africam iuventute, Uti-
3 cam condidere; cum interim rex Mutgo Tyro decedit,
filio Pygmalione, et Elissa filia, insignis formae virgine,
4 heredibus institutis. Sed populus Pygmalioni admodum
5 puero regnum tradidit. Elissa quoque Acerbae avunculo
suo, sacerdoti Herculis, qui honos secundus a rege erat,
6 nubit. Huic magnae, sed dissimulatae opes erant: au-
rumque metu regis non tectis, sed terrae crediderat:
7 quam rem etsi homines ignorabant, fama tamen loque-
8 batur. Qua incensus Pygmalion, oblitus iuris humani,
avunculum suum, eumdemque generum, sine respectu
9 pietatis occidit. Elissa diu fratrem propter scelus aver-
sata, ad postremum dissimulato *odio, mitigatoque interim
vultu, fugam tacita molitur, adsumtis quibusdam princi-
pibus in societatem, quibus par odium in regem esse,
10 eamdemque fugiendi cupiditatem arbitrabatur. Tunc fra-
trem dolo adgreditur: fingit, *se ad eum migrare velle,*
ne amplius ei mariti domus, cupidae oblivionis, gra-
vem luctus imaginem renovet, nec ultra amara ad-
11 *monitio oculis eius occurrat.* Non invitus Pygmalion
verba sororis audivit, existimans cum ea et aurum Acer-
12 bae ad se venturum. Sed Elissa ministros migrationis a
rege missos, navibus cum omnibus opibus suis prima ve-
spera imponit, provectaque in altum, compellit eos onera

* DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 3. *interim rex Tyro decedit.*
§. 9. *fugam tacito molitur.*
§. 11. *Non intus Pygmalion:* sed hoc typothetae imputandum est, pariter ut *Pygmalione* §. 4.

enae pro pecunia involucris involuta in mare deiicere. unc deflens ipsa lugubrique voce Acerbam ciet: orat, 13 t *libens opes suas recipiat, quas reliquerat; habeat-ue inferias, quas habuerat causas mortis.* Tunc ipsos 14 inistros adgreditur: *sibi quidem* ait *optatam olim ortem; sed illis acerbos cruciatus, et dira supplicia minere, qui Acerbae opes, quarum spe parricidium x fecerit, avaritiae tyranni subtraxerint.* Hoc metu 15 mnibus iniecto, comites fugae accepit. Iunguntur et se-torum in eam noctem praeparata agmina; atque ita cris Herculis, cuius sacerdos Acerbas fuerat, repetitis, silio sedes quaerunt.

Cap. v. Primus illis appulsus terrae, Cyprus insula 1 it: ubi sacerdos Iovis cum coniuge et liberis, Deorum 2 onitu, comitem se Elissae sociumque fortunae praebuit, actus sibi posterisque perpetuum honorem sacerdotii. onditio pro manifesto omine accepta. Mos erat Cypriis, 3. 4 irgines ante nuptias statutis diebus, dotalem pecuniam uaesituras, in quaestum ad litus maris mittere, pro re-qua pudicitia libamenta Veneri soluturas. Harum igitur 5 x numero octoginta admodum virgines raptas navibus nponi Elissa iubet; ut et iuventus matrimonia, et urbs ubolem habere posset. Dum haec aguntur, Pygmalion, 6 ognita sororis fuga, cum impio bello fugientem perse-ui pararet, aegre precibus matris, et Deorum minis vi-tus, quievit: cui cum inspirati vates canerent, *non im-* 7 *une laturum, si incrementa urbis toto orbe auspica-issimae interpellasset,* hoc modo spatium respirandi igientibus datum. Itaque Elissa delata in Africae si- 8 um, incolas loci eius, adventu peregrinorum, mutuarum-ue rerum commercio gaudentes, in amicitiam sollicitat: einde emto loco, qui corio bovis tegi posset, in quo 9 essos longa navigatione socios, quoad proficisceretur, re-cere posset, corium in tenuissimas partes secari iubet, tque ita maius loci spatium, quam petierat, occupat:

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iv. §. 13. *quas habuerit causam mortis.*

10 unde postea ei loco *Byrsae* nomen fuit. Confluentibus
deinde vicinis locorum, qui spe lucri multa hospitibus
11 venalia inferebant; sedesque ibi statuentibus, ex frequen-
12 tia hominum velut instar civitatis effectum est. Uticen-
sium quoque legati dona ut consanguineis attulerunt;
hortatique sunt, *urbem ibi conderent, ubi sedes sortiti*
13 *essent.* Sed et Afros detinendi advenas amor cepit.
14 Itaque, consentientibus omnibus, Carthago conditur, sta-
15 tuto annuo vectigali pro solo urbis. In primis funda-
mentis caput bubulum inventum est: quod auspicium
quidem fructuosae terrae, sed laboriosae, perpetuoque
servae urbis fuit: propter quod in alium locum urbs
16 translata. Ibi quoque equi caput repertum, bellicosum
potentemque populum futurum significans, urbi auspi-
17 catam sedem dedit. Tunc ad opinionem novae urbis
concurrentibus gentibus, brevi et populus, et civitas ma-
gna facta.

1 Cap. VI. Cum successu rerum florentes Carthaginis
opes essent, rex Maxitanorum Iarbas, decem Poenorum
principibus ad se arcessitis, Elissae nuptias sub belli de-
2 nuntiatione petit. Quod legati reginae referre metuen-
tes, Punico cum ea ingenio egerunt, nuntiantes, *regem
aliquem poscere, qui cultiores victus eum, Afrosque*
3 *perdoceat: sed quem inveniri posse, qui ad barbaros
et ferarum more viventes transire a consanguineis ve-*
4 *lit?* Tunc a regina castigati, *si pro salute patriae
asperiorem vitam recusarent, cui etiam ipsa vita, si
res exigat, debeatur;* regis mandata aperuere, dicen-
tes, *quae praecipiat aliis, ipsi facienda esse, si velit*
5 *urbi consultum.* Hoc dolo capta, diu Acerbae viri no-
mine cum multis lacrimis et lamentatione flebili invoca-
to, ad postremum, *ituram se, quo sua, et urbis fata*

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VI. §. 1. *Hiarbas.*
§. 4. *urbi consultum esse.*
§. 5. *quo suae urbis fata.*

carent, respondit. In hoc trium mensium sumto spa- 6
, pyra in ultima parte urbis exstructa, velut placatura
ri manes, inferiasque ante nuptias missura, multas
stias caedit, et, sumto gladio, pyram conscendit; atque 7
ad populum respiciens, *ituram se ad virum, sicut*
aeceperant, dixit, vitamque gladio finivit. Quamdiu 8
rthago invicta fuit, pro Dea culta est. Condita est urbs 9
ec septuaginta duobus annis ante quam Roma: cuius 10
rtus sicut bello clara fuit, ita domi status variis discor-
arum casibus agitatus est. Cum inter cetera mala etiam 11
ste laborarent, cruenta sacrorum religione, et scelere
o remedio usi sunt: quippe homines ut victimas im- 12
olabant; et impuberes, quae aetas etiam hostium mi-
ricordiam provocat, aris admovebant; pacem Deorum
nguine eorum exposcentes, pro quorum vita Dii rogari
axime solent.

CAP. VII. Itaque aversis tanto scelere numinibus, 1
m in Sicilia diu feliciter dimicassent, translato in Sar-
niam bello, amissa maiore exercitus parte, gravi praelio
cti sunt: propter quod ducem suum Malchum, cuius 2
spiciis et Siciliae partem domuerant, et adversus Afros
agnas res gesserant, cum parte exercitus, quae super-
erat, exsulare iusserunt. Quam rem aegre ferentes mi- 3
es, legatos Carthaginem mittunt, qui reditum primo,
niamque infelicis militiae petant; tum denuntient, *quod*
recibus nequeant, armis se consecuturos. Cum et pre- 4
s et minae legatorum spretae essent, interiectis die-
s, conscensis navibus, armati ad urbem veniunt; ibi 5
eos hominesque testati, *non se expugnatum, sed reci-*
ratum patriam venire; ostensurosque civibus suis,
n virtutem sibi priore bello, sed fortunam defuisse;
ohibitis commeatibus, obsessaque urbe, in summam de- 6

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VII. §. 1. *Itaque adversis tanto scelere.*
§. 2. *ducem suum Maleum.*
§. 5. *recuperatum.*

7 sperationem Carthaginienses adduxerant. Interea Cartal
Malchi exsulis ducis filius, cum praeter castra patris
Tyro, quo decimas Herculi ferre ex praeda Sicilien
quam pater eius ceperat, a Carthaginiensibus missus fuera
reverteretur, arcessitusque a patre esset, *prius publica*
se religionis officia exsecuturum quam privatae pieta-
8 *tis*, respondit. Quam rem etsi indigne ferret pater, no
9 tamen vim adferre religioni ausus est. Interiectis deind
diebus Cartalo, petito commeatu a populo, cum reversu
ad patrem esset, ornatusque purpura et infulis sacerdo-
tii, omnium se oculis ingereret, tunc in secretum ab-
10 ducto pater ait: *Aususne es, nefandissimum caput, ista*
purpura et auro ornatus, in conspectum tot misero-
rum civium venire? et moesta ac lugentia castra, cir-
cumfluentibus quietae felicitatis insignibus, velut ex-
sultabundus intrare? Nusquamne te aliis iactare po-
11 *tuisti? Nullus locus aptior, quam sordes patris, et*
12 *exsilii infelicis aerumnae fuerunt? Quid, quod paullo*
ante vocatus, non dico patrem, ducem certe civium
13 *tuorum superbe sprevisti? Quid porro tu in purpura*
ista coronisque aliud, quam victoriarum mearum ti-
14 *tulos geris? Quoniam igitur tu in patre nihil nisi*
exsulis nomen agnoscis, ego quoque imperatorem me
magis, quam patrem cogitabo; statuamque in te exem-
plum, ne quis posthac infelicibus miseriis patris illu-
15 *dat*. Atque ita eum cum ornatu suo in altissimam cru-
16 cem in conspectu urbis suffigi iussit. Post paucos deinde
dies Carthaginem capit; evocatoque populo ad concio-
nem, exsilii iniuriam queritur, belli necessitatem excusat;

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VII. §. 7. *Cartolo* (sed mox *Cartalo*) *Male*
exsulis — *decimas* *Herculis* — *quam*
privata pietatis.

§. 9. *in secretum abductus pater ait.*

§. 14. *quam patrem iudicabo; statuamque.*

ontentumque victoria sua, punitis auctoribus misero-um civium iniuriosi exsilii, omnibus se veniam dare, licit. Atque ita decem senatoribus interfectis, urbem 17 egibus suis reddidit. Nec multo post ipse adfectati re- 18 ni accusatus, duplicis et in filio, et in patria parricidii oenas dedit. Huic Mago imperator successit, cuius in- 19 lustria et opes Carthaginiensium, et imperii fines, et bel-icae gloriae laudes creverunt.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VII. §. 16. *punitis auctoribus miserorum civium, iniuriosi exilii omnibus se veniam dare.*

LIBER XIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Magoni, Carthaginiensium imperatori, succedunt filii Hasdrubal et Hamilcar. Hasdrubal in Sardinia perit. Inde Siculum bellum. Persarum ad Carthaginienses legatio.*
2. *Horum filii, et Carthaginiensis classes exercitus in Sicilia.*
3. *Imilco, dux huius exercitus, Carthaginem reversus, spe omni abiecta, mortem sibi infert.*

Caput I.

Mago Carthaginiensium imperator, cum primus omnium, 1 rdinata disciplina militari, imperium Poenorum condi-isset, viresque civitatis non minus bellandi arte quam irtute firmasset, diem fungitur, relictis duobus filiis lasdrubale et Hamilcare: qui, per vestigia paternae vir- 2 utis decurrentes, sicuti generi, ita et magnitudini patris uccesserunt. His ducibus Sardiniae bellum illatum: ad- 3

versus Afros quoque vectigal pro solo urbis multorum
4 annorum repetentes dimicatum. Sed Afrorum sicuti
5 causa iustior, ita et fortuna superior fuit; bellumque
6 cum his solutione pecuniae, non armis, finitum. In Sardinia quoque Hasdrubal graviter vulneratus, imperio Ha-
7 milcari fratri tradito, interiit: cuius mortem cum luctus
civitatis, tum et dictaturae undecim, et triumphi qua-
8 tuor insignem fecere. Hostibus quoque crevere animi,
9 veluti cum duce vires Poenorum cecidissent. Itaque Si-
ciliae populis propter adsiduas Carthaginiensium iniurias
ad Leonidam, fratrem regis Spartanorum, concurrentibus,
grave bellum natum; in quo et diu et varia victoria
10 praeliatum fuit. Dum haec aguntur, legati a Dario, Per-
sarum rege, Carthaginem venerunt, adferentes edictum,
quo Poeni humanas hostias immolare, et canina vesci
11 prohibebantur; mortuorumque corpora cremare potius,
12 quam terra obruere, a rege iubebantur; petentes simul
auxilia adversus Graeciam, cui illaturus bellum Darius
13 erat. Sed Carthaginienses auxilia negantes propter ad-
sidua finitimorum bella, ceteris, ne per omnia contuma-
ces viderentur, cupide paruere.

1 Cap. II. Interea Hamilcar bello Siciliensi interficitur,
2 relictis tribus filiis, Imilcone, Hannone, Giscone. Hasdru-
bali quoque par numerus filiorum fuit, Hannibal, et Has-
3 drubal, et Sapho. Per hos res Carthaginiensium ea
4 tempestate gerebantur. Itaque et Mauris bellum illatum,
et adversus Numidas pugnatum, et Afri compulsi stipen-
5 dium urbis conditae Carthaginiensibus remittere. Deinde
cum familia tanta imperatorum gravis liberae civitati
esset, omniaque ipsi agerent simul et iudicarent, centum
6 ex numero senatorum iudices deliguntur, qui reversis a
bello ducibus, rationem rerum gestarum exigerent, ut
hoc metu ita in bello imperia cogitarent, ut domi iudicia
legesque respicerent. In Sicilia in locum Hamilcaris im-
perator Imilco succedit: qui cum navali terrestrique bel-

DIV. LECT. GRAEVI

Cap. II. §. 2. *Annibal — Sappho*

lo secunda praelia fecisset, multasque civitates cepisset, repente pestilentis sideris vi exercitum amisit. Quae res 8
cum nuntiata Carthagine esset, moesta civitas fuit; omnia ululatibus, non secus ac si urbs ipsa capta esset, personabant: clausae privatae domus, clausa Deorum tem- 9
pla, intermissa omnia sacra, omnia privata officia damnata.
Cuncti deinde ad portum congregantur, egredientesque 10
paucos e navibus, qui cladi superfuerant, de suis percontantur. Ut vero dubia antea spe, et suspenso metu, in- 11
certa orbitatis exspectatione, casus suorum miseris eluxit, tunc toto litore plangentium gemitus, tunc infelicium matrum ulutatus, et flebiles querelae audiebantur.

CAP. III. Inter haec procedit inops e navi sua im- 1
perator, sordida servilique tunica, discinctus; ad cuius conspectum plangentium agmina iunguntur. Ipse quoque 2
manus ad coelum tendens, nunc sortem suam, nunc publicam fortunam deflet; nunc *Deos* accusat, *qui tanta* 3
belli decora, et tot ornamenta victoriarum, quae ipsi dederant, abstulerint; qui, captis tot urbibus, totiesque hostibus terrestri navalique praelio victis, exercitum victorem non bello, sed peste deleverint. Deferre se 4
tamen civibus suis non modica solatia, quod malis eorum hostes gaudere, non gloriari possent: quippe 5
cum neque eos, qui mortui sunt, a se occisos; neque eos, qui reversi sunt, a se fugatos possint edicere. Praedam, quam relictis a se castris abstulerint, non 6
esse talem, quam velut spolium victi hostis ostentent: sed quam, possessione vacua fortuitis dominorum mortibus, sicuti caducam occuparint. Quod ad hostes per- 7
tineat, victores se recessisse; quod ad pestem, victos. Nihil tamen se gravius ferre, quam quod inter for- 8
tissimos viros mori non potuerit, servatusque sit non ad vitae iucunditatem, sed ad ludibrium calamita-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. II. §. 8. *nuntiata Carthagini esset.*
CAP. III. §. 6. *sicuti caduca occuparint.*
§. 7. *ad hostes pertinet, victores.*

9 *tis. Quamquam ubi miseras copiarum reliquias Car-*
thaginem reduxerit, se quoque secuturum commilito-
10 *nes suos; ostensurumque patriae, non ideo se in eam*
diem vixisse, quoniam velit vivere: sed ne hos, qui-
bus nefanda lues pepercerat, inter hostium exercitus
11 *relictos morte sua proderet.* Tali vociferatione per ur-
bem ingressus, ut ad limina domus suae venit, prosecu-
12 tam multitudinem velut postremo adloquio dimisit; ob-
seratisque foribus, ac nemine ad se, ne filiis quidem
admissis, mortem sibi conscivit.

LIBER XX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Dionysius, Siciliae tyrannus, Graeciam Magnam invadit.*
2. *Metapontinorum origo et fata.*
3. *Crotoniensium et Locrensium bella.*
4. *Pythagoras philosophus Crotonienses ad frugalitatem revocat.*
5. *Dionysius, victis Locrensibus, Crotonienses bello adgreditur; sed frustra. Eiusdem cum Gallis societas. Galli quas urbes in Italia condiderint. Dionysius propter adventum Carthaginiensium in Siciliam redit, et tandem suorum insidiis opprimitur.*

CAPUT I.

1 Dionysius, e Sicilia Carthaginiensibus pulsis, occupatoque
totius insulae imperio, grave otium regno suo, periculo-
samque desidiam tanti exercitus ratus, copias in Italiam
2 traiecit: simul ut et militum vires continuo labore acue-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 2. *simul ut militum.*

rentur, et regni fines proferrentur. Prima illi militia ad- 3
versus Graecos, qui proxima Italici maris litora tenebant,
fuit: quibus devictis, finitimos quosque adgreditur, omnes- 4
que Graeci nominis Italiam possidentes, hostes sibi de-
stinat: quae gentes non partem, sed universam ferme 5
Italiam ea tempestate occupaverant. Denique multae ur- 6
bes adhuc post tantam vetustatem vestigia Graeci moris
ostentant. Namque Tuscorum populi, qui oram inferi 7
maris possident, a Lydia venerunt: et Venetos, quos in- 8
colas superi maris videmus, capta et expugnata Troia,
Antenore duce, misit: Hadria quoque Illyrico mari pro- 9
xima, quae et Hadriatico mari nomen dedit, Graeca urbs
est: et Arpos Diomedes, exciso Ilio, naufragio in ea loca 10
delatus, condidit. Sed et Pisae in Liguribus Graecos au- 11
ctores habent: et in Tuscis Tarquinii a Thessalis, et
Spina in Umbris: Perusini quoque originem ab Achaeis
ducunt. Quid Caere urbem dicam? Quid Latinos popu- 12
los, qui ab Aenea conditi videntur? Iam Falisci, Nolani, 13
Abellani, nonne Chalcidensium coloni sunt? Quid tractus 14
omnis Campaniae? Quid Bruttii, Sabinique? Quid Sa-
mnites? Quid Tarentini? quos Lacedaemone profectos, 15
Spuriosque vocatos accepimus? Thurinorum urbem con- 16
didisse Philocteten ferunt; ibique adhuc monumentum
eius visitur: et Herculis sagittae in Apollinis templo,
quae fatum Troiae fuere.

Cap. II. Metapontini quoque in templo Minervae 1
ferramenta, quibus Epeos, a quo conditi sunt, equum
Troianum fabricavit, ostentant: propter quod omnis illa 2
pars Italiae, *Maior Graecia* appellata est. Sed prin- 3
cipio originum Metapontini cum Sybaritanis et Crotonien-
sibus pellere ceteros Graecos Italia statuerunt. Cum pri- 4

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 3. *Prima militia adversus.*
§. 9. *Adria — Adriatico.*
§. 12. *Quid Ceren urbem.*
§. 14. *Brutii.*
Cap. II. §. 1. *quibus Epeus.*

mum urbem Sirim cepissent, in expugnatione eius quin-
quaginta iuvenes amplexos Minervae simulacrum, sacer-
dotemque Deae velatum ornamentis, inter ipsa altaria
5 trucidaverunt. Ob haec cum peste et seditionibus ve-
xarentur, priores Crotonienses Delphicum oraculum adi-
6 erunt. Responsum his est, *finem mali fore, si violatum*
Minervae numen, et interfectorum manes placassent.
7 Itaque cum statuas iuvenibus iustae magnitudinis, et in
primis Minervae fabricare coepissent, Metapontini, co-
gnito oraculo Deorum, occupandam manium et Deae
pacem rati, iuvenibus modica et lapidea simulacra po-
8 nunt, et Deam panificiis placant. Atque ita pestis utro-
bique sedata est, cum alteri magnificentia, alteri velocitate
9 certassent. Reciperata sanitate, non diu Crotonienses
10 quievere. Itaque indignantes, in oppugnatione Siris,
auxilium contra se a Locrensibus latum, bellum his in-
11 tulerunt. Quo metu territi Locrenses, ad Spartanos de-
12 currunt: auxilium supplices deprecantur. Illi longinqua
militia gravati, *auxilium a Castore et Polluce petere*
13 *eos* iubent. Neque legati responsum sociae urbis spre-
verunt: profectique in proximum templum, facto sacri-
14 ficio, auxilium Deorum implorant. Litatis hostiis, ob-
tentoque, ut rebantur, quod petebant, haud secus laeti,
quam si Deos ipsos secum avecturi essent, pulvinaria
iis in navi componunt; faustisque profecti ominibus, sola-
latia suis pro auxiliis deportant.

1 Cap. III. His cognitis, Crotonienses et ipsi legatos
ad oraculum Delphos mittunt, victoriae facultatem, bel-
2 lique prosperos eventus deprecantes. Responsum, *prius*
3 *votis hostes, quam armis vincendos.* Cum vovissent
Apollini decimas praedae, Locrenses, et voto hostium,
et responso Dei cognito, nonas voverunt; tacitamque
4 eam rem habuere, ne votis vincerentur. Itaque cum in
aciem processissent, et Crotoniensium centum viginti mil-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. II. §. 9. *Recuperata.*
§. 10. *bellum intulerunt.*

lia armatorum constitissent, Locrenses paucitatem suam
circumspicientes (nam sola quindecim millia militum habebant)
omissa spe victoriae, in destinatam mortem conspirant:
tantusque ardor ex desperatione singulos cepit, 5
ut victores se putarent, si non inulti morerentur. Sed 6
dum mori honeste quaerunt, feliciter vicerunt: nec alia
causa victoriae fuit, quam quod desperaverunt. Pugnan- 7
tibus Locris, aquila ab acie numquam recessit, eosque
tam diu circumvolavit, quoad vincerent. In cornibus 8
quoque duo iuvenes diverso a ceteris armorum habitu,
eximia magnitudine, et albis equis, et coccineis paludamentis,
pugnare visi sunt, nec ultra apparuerunt, quam
pugnatum est. Hanc admirationem auxit incredibilis fa- 9
mae velocitas. Nam eadem die, qua in Italia pugnatum
est, et Corinthi, et Athenis, et Lacedaemone nuntiata
est victoria.

Cap. iv. Post haec Crotoniensibus nulla virtutis 1
exercitatio, nulla armorum cura fuit. Oderant enim quae 2
infeliciter sumserant; mutassentque vitam luxuria, ni
Pythagoras philosophus fuisset. Hic Sami Demarato, lo- 3
cuplete negotiatore, patre natus, magnisque sapientiae
incrementis formatus, Aegyptum primo, mox Babyloniam,
ad perdiscendos siderum motus, originemque
mundi spectandam, profectus, summam scientiam consecutus
erat. Inde regressus, Cretam et Lacedaemona, ad 4
cognoscendas Minois et Lycurgi inclytas ea tempestate leges,
contenderat. Quibus omnibus instructus, Crotona 5
venit, populumque in luxuriam lapsum auctoritate sua
ad usum frugalitatis revocavit. Laudabat quotidie virtu- 6
tem; et vitia luxuriae, casusque civitatium ea peste perditarum
enumerabat: tantumque studium ad frugalitatem 7

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iii. §. 9. *et Corintho — et Lacedaemone nunciata est vict.*

Cap. iv. §. 3. *negotiatore natus.*

§. 5. *Crotonam venit.*

§. 6. *virtutem; vitia.*

multitudinis provocavit, ut aliquos ex his luxuriatos in-
8 credibile videretur. Matronarum quoque separatam a vi-
ris doctrinam, et puerorum a parentibus frequenter ha-
9 buit. Docebat nunc has pudicitiam, et obsequia in viros;
10 nunc illos modestiam, et litterarum studium. Inter haec
velut genetricem virtutum frugalitatem omnibus ingere-
11 bat; consecutusque disputationum adsiduitate erat, ut
matronae auratas vestes, ceteraque dignitatis suae orna-
menta, velut instrumenta luxuriae, deponerent; eaque
omnia delata in Iunonis aedem ipsi Deae consecrarent,
12 prae se ferentes, vera ornamenta matronarum pudicitiam,
13 non vestes esse. In iuventute quoque quantum profliga-
tum sit, victi feminarum contumaces animi manifestant.
14 Sed trecenti ex iuvenibus cum sodalitii iuris sacramento
quodam nexi, separatam a ceteris civibus vitam exerce-
rent, quasi coetum clandestinae coniurationis haberent,
15 civitatem in se converterunt; quae eos, cum in unam
16 domum convenissent, cremare voluit. In quo tumultu
17 sexaginta ferme periere: ceteri in exsilium profecti. Py-
thagoras autem cum annos viginti Crotone egisset, Me-
18 tapontum migravit, ibique decessit; cuius tanta admira-
tio fuit, ut ex domo eius templum facerent; eumque pro
Deo colerent.

1 Cap. v. Igitur Dionysius tyrannus, quem supra a
Sicilia exercitum in Italiam traiecisse, bellumque Graecis
intulisse memoravimus, expugnatis Locris, Crotonienses
vix vires longo otio ex prioris belli clade resumentes
2 adgreditur: qui fortius cum paucis tanto exercitui eius,
quam antea cum tot millibus, Locrensium paucitati, re-
3 stiterunt. Tantum virtutis paupertas adversus insolentes
divitias habet, tantoque insperata interdum sperata vi-
4 ctoria certior est. Sed Dionysium gerentem bellum le-
gati Gallorum, qui ante menses Romam incenderant, socie-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iv. §. 10. *genitricem.*
§. 17. *Crotonae egisset.*
Cap. v. §. 2. *tot milibus.*

tatem amicitiamque petentes, adeunt: *gentem suam inter* 5
hostes eius positam esse, magnoque usui ei futuram vel
in acie bellanti, vel de tergo intentis in praelium ho-
stibus adfirmant. Grata legatio Dionysio fuit. Ita pacta 6
societate, et auxiliis Gallorum auctus, bellum velut ex
integro instaurat. His autem Gallis causa in Italiam ve- 7
niendi, sedesque novas quaerendi, intestina discordia et
adsiduae domi dissensiones fuere: quarum taedio cum in 8
Italiam venissent, sedibus Tuscos expulerunt; et Medio-
lanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Triden-
tum, Vicentiam condiderunt. Tusci quoque, duce Raeto, 9
avitis sedibus amissis, Alpes occupavere; et ex nomine
ducis gentes Raetorum condiderunt. Sed Dionysium in 10
Siciliam adventus Carthaginiensium revocavit: qui, re-
parato exercitu, bellum, quod lue deseruerant, auctis viri-
bus repetebant. Dux belli Hanno Carthaginiensis erat: 11
cuius inimicus Suniatus, potentissimus ea tempestate Poe- 12
norum, cum odio eius, Graecis litteris, Dionysio adven-
tum exercitus et segnitiam ducis familiariter praenun-
tiasset, comprehensis epistolis, proditionis damnatur; facto
senatusconsulto, *ne quis postea Carthaginiensis, aut lit-* 13
teris Graecis, aut sermoni studeret; ne aut loqui cum
hoste, aut scribere sine interprete posset. Nec multo 14
post Dionysius, quem paullo ante non Sicilia, non Italia
capiebat, adsiduis belli certaminibus victus fractusque, in-
sidiis ad postremum suorum interficitur.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. v. §. 6. *societate, auxiliis — ex integro* r e s t a u r a t.
§. 9. *Rhaeto — Rhaetorum.*
§. 12. *et* s e g n i t i e m *ducis*,
§. 14. *insidiis postremum.*

LIBER XXI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Dionysii iunioris artes tyrannicae.*
2. *Eiusdem luxuria, crudelitas, doli, exsilium, tyrannis in Locrenses.*
3. *Callido commento Locrensium matronas spoliat, et quarumdam maritos obtruncat. A Locrensibus pulsus, in Siciliam redit, et Syracusas per proditionem recipit.*
4. *Hannonis tyrannide Carthaginem occupare tentantis tragoediae.*
5. *Dionysius iunior Sicilia pulsus, misere vitam agit Corinthi.*
6. *Hamilcar cognomine Rhodanus, ad speculandos Alexandri M. animos a Carthaginiensibus missus, et Carthaginem reversus interficitur.*

Caput I.

1 Exstincto in Sicilia Dionysio tyranno, in locum eius milites maximum natu ex filiis eius, nomine Dionysium,
2 suffecere; et naturae ius secuti, et quod firmius futurum esse regnum, si penes unum remansisset, quam si por-
3 tionibus inter plures filios divideretur, arbitrabantur. Sed Dionysius inter initia regni, avunculos fratrum suorum, veluti aemulos imperii sui, hortatoresque puerorum ad
4 divisionem regni, tollere gestiebat. Qua re paullisper dissimulata, animum prius ad favorem popularium conciliandum intendit; excusatius facturus quod statuerat, si
5 probatus ante omnibus foret. Igitur nexorum tria millia e carcere dimittit, tributa populo per triennium remittit;

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 4. *Quare paulisper dissimulatum animum.*

et quibuscumque delinimentis potest, animos omnium sol-
licitat. Tunc ad destinatum facinus conversus, non co- 6
gnatos tantum fratrum, sed etiam ipsos interficit: ut 7
quibus consortium regni debebat, ne spiritus quidem con-
sortium relinqueret, tyrannidem in suos prius quam in
exteros auspicatus.

Cap. II. Sublatis deinde aemulis, in segnitiam la- 1
psus, saginam corporis ex nimia luxuria, oculorumque
valetudinem contraxit; adeo ut non solem, non pulve-
rem, non denique splendorem ferre lucis ipsius posset.
Propter quae dum contemni se putat, saevitia grassatur; 2
nec, ut pater, carcerem nexis, sed caedibus civitatem
replet. Ob quae non contemtior omnibus, quam invisior 3
fuit. Itaque cum bellum adversus eum Syracusani de- 4
crevissent, diu dubitavit, imperium deponeret, an bello
resisteret. Sed a militibus, praedam et urbis direptionem 5
sperantibus, descendere in praelium cogitur. Victus, cum 6
iterato non felicius fortunam tentasset, legatos ad Syrā-
cusanos mittit, spondens, *se depositurum tyrannidem,
si mitterent ad eum, quibuscum sibi de pace conveniret.*
In quam rem missos primores in carcere retinet, atque 7
ita incautis omnibus, nec quidquam hostile metuentibus,
exercitum ad delendam civitatem mittit. Fit igitur in 8
ipsa urbe anceps praelium: in quo oppidanis multitudine
superantibus, Dionysius pellitur: qui cum obsidionem
arcis timeret, cum omni regio apparatu in Italiam pro-
fugit tacitus. Exsul a Locrensibus sociis exceptus, velut 9
iure regnaret, arcem occupat; solitamque sibi saevitiam
exercet. Coniuges principum ad stuprum rapi iubebat: 10
virgines ante nuptias abducebat, stupratasque sponsis red-
debat: locupletissimos quosque aut civitate pellebat, aut
occidi imperabat, bonaque eorum invadebat.

Cap. III. Dein cum rapinae occasio deesset, uni- 1
versam civitatem callido commento circumvenit. Cum 2

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 7. priusquam.
Cap. II. §. 1. *in segnitiem lapsus.*

Rheginorum tyranni Leophronis bello Locrenses preme-
rentur, voverant, si victores forent, ut die festo Vene-
3 ris virgines suas prostituerent. Quo voto intermisso,
cum adversa bella cum Lucanis gererent, in concionem
eos Dionysius vocat: hortatur, *ut uxores filiasque suas
in templum Veneris, quam possint ornatissimas mit-*
4 *tant: ex quibus sorte ductae centum, voto publico
fungantur, religionisque gratia uno stent in lupanari
mense, omnibus ante iuratis viris, ne quis ullam at-*
5 *taminet. Quae res ne virginibus, voto civitatem sol-
ventibus, fraudi esset, decretum facerent: Ne qua
virgo nuberet, priusquam illae maritis traderentur.*
6 Probato consilio, quo et superstitioni et pudicitiae vir-
ginum consulebatur, certatim omnes feminae impensius
7 exornatae, in templum Veneris conveniunt: quas omnes
Dionysius immissis militibus spoliat, ornamentaque ma-
8 tronarum in praedam suam vertit. Quarumdam viros
ditiores interficit: quasdam ad prodendas virorum pe-
9 cunias torquet. Cum his artibus per annos sex regnasset,
conspiratione Locrorum civitate pulsus, in Siciliam redit.
10 Ibi Syracusas, securis omnibus, post longam intercape-
dinem pacis, per proditionem recipit.

1 Cap. IV. Dum haec in Sicilia geruntur, interim in
Africa princeps Carthaginiensium Hanno opes suas, qui-
bus vires reipublicae superabat, ad occupandam domina-
tionem intendit, regnumque invadere, interfecto senatu,
2 conatus est. Cui sceleri solemnem nuptiarum diem filiae
suae legit, ut religione votorum nefanda commenta faci-
3 lius tegerentur. Itaque plebi epulas in publicis portici-
bis, senatui in domo sua parat, ut poculis veneno infectis,
secretius senatum et sine arbitris interficeret, orbamque
4 rempublicam facilius invaderet. Qua re magistratibus
per ministros prodita, scelus declinatum, non vindicatum
est; ne in viro tam potenti plus negotii faceret res co-
5 gnita, quam cogitata. Contenti itaque cohibuisse, decreto
modum nuptiarum sumtibus statuunt: idque observari
non ab uno, sed ab universis iubent; ne persona desi-
6 gnata, sed vitia correcta viderentur. Hoc consilio prae-

entus, iterum servitia concitat, statutaque rursus caedium die, cum denuo se proditum videret, timens iudicium, munitum quoddam castellum cum viginti millibus servorum armatis occupat. Ibi dum Afros, regemque Mauro- 7 rum concitat, capitur, virgisque caesus, effossis oculis, et manibus cruribusque fractis, velut a singulis membris poenae exigerentur, in conspectu populi occiditur: corpus verberibus lacerum in cruce figitur. Filii quoque, 8 cognatique omnes, etiam innoxii, supplicio traduntur; ne quisquam aut ad imitandum scelus, aut ad mortem ulciscendam, ex tam nefaria domo superesset.

Cap. v. Interea Dionysius Syracusis receptus, cum 1 gravior crudeliorque in dies civitati esset, iterata conspiratione obsidetur. Tunc deposito imperio, arcem 2 Syracusanis cum exercitu tradit; receptoque privato instrumento, Corinthum in exsilium proficiscitur. Ibi hu- 3 millima quaeque tutissima existimans, in sordidissimum vitae genus descendit: non contentus in publico vagari, 4 sed potare: nec conspici in popinis lupanaribusque, sed totis diebus desidere: cum perditissimo quoque de mini- 5 mis rebus disceptare: pannosus et squalidus incedere: risum libentius praebere, quam captare: in macello per- 6 stare: quod emere non poterat, oculis devorare: apud 7 aediles adversus lenones iurgari: omniaque ista facere, ut contemnendus magis, quam metuendus videretur. Novis- 8 sime ludimagistrum professus, pueros in trivio docebat, ut aut a timentibus semper in publico videretur, aut a non timentibus facilius contemneretur. Nam licet ty- 9 rannicis vitiis semper abundaret, tamen simulatio haec vitiorum, non naturae erat; magisque haec arte, quam amisso regali pudore faciebat, expertus quam invisa tyrannorum forent etiam sine opibus nomina. Laborabat 10 itaque invidiam praeteritorum contemtu praesentium demere: neque honesta, sed tuta consilia circumspiciebat. Inter has tamen simulationum artes insimulatus est adfe- 11 ctatae tyrannidis; nec aliter quam dum contemnitur, liberatus est.

Cap. vi. Inter haec Carthaginienses tanto successu 1

rerum Alexandri Magni exterriti, verentes ne Persico re-
gno et Africam vellet adiungere, mittunt ad speculandos
eius animos Hamilcarem, cognomento Rhodanum, virum
2 sollertia facundiaque praeter ceteros insignem. Auge-
bant enim metum et Tyrus urbs, auctor originis suae,
3 capta; et Alexandria aemula Carthaginis, in terminis
4 Africae et Aegypti condita; et felicitas regis, apud quem
5 nec cupiditas, nec fortuna ullo modo terminabantur. Igi-
tur Hamilcar, per Parmeniona aditu regis obtento, pro-
fugisse se ad regem expulsum patria fingit, militemque se
6 expeditionis offert. Atque ita consiliis eius exploratis, in
tabellis ligneis, vacua desuper cera inducta, civibus suis
7 omnia perscribebat. Sed Carthaginienses post mortem
regis reversum in patriam, quasi urbem regi venditas-
set, non ingrato tantum, verum etiam invido et crudeli
animo, necaverunt.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VI. §. 5. *Parmenionem.*

LIBER XXII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Agathoclis Siciliae tyranni pueritia, adolescentia, misera conditio, felicitas bellica, nova dignitas, perfidia, crudelitas, tyrannis.*
2. *Carthaginienses in Hamilcarem proditorem tacita suffragia ferunt.*
3. *Bella Agathoclis.*
4. *Syracusis a Carthaginiensibus obsessis, Agathocles audaci consilio bellum in Africam infert.*

Exposito in litore Africae exercitu, gravi oratione suos ad pugnam accendit.

Discussa superstitionis nebula, et navibus incensis, Carthaginienses praelio superat, et urbes nobilissimas recipit.

Siciliam Carthaginienses relinquere coguntur, et infeliciter cum Agathocle pugnant in Africa. Fatum acerbum Ophellae et Bomilcaris.

Agathocles totius Siciliae imperium occupat: in Africam reversus infeliciter pugnat; castra deserit: unde militum defectio, et filiorum Agathoclis interitus; et Agathoclis pax inita cum Carthaginiensibus.

Caput I.

GATHOCLES, Siciliae tyrannus, qui magnitudini prioris 1
ionysii[1] successit, ad regni maiestatem ex humili et
ordido genere pervenit. Quippe in Sicilia patre figulo 2
atus, non honestiorem pueritiam, quam principia originis
abuit: siquidem forma et corporis pulchritudine egre- 3
ius, diu vitam stupri patientia exhibuit. Annos deinde 4
ubertatis egressus, libidinem a viris ad feminas trans-
ulit. Post haec apud utrumque sexum famosus, vitam 5
atrociniis mutavit. Interiecto tempore, cum Syracusas 6
oncessisset, adscitusque in civitatem inter incolas esset,
liu sine fide fuit; quoniam nec in fortunis quod amitte- 7
et, nec in verecundia quod inquinaret, habere videba-
ur: in summa gregariam militiam sortitus, non minus 8
unc seditiosa, quam antea turpi vita, in omne facinus
promtissimus erat. Nam et manu strenuus, et in con- 9
cionibus perfacundus habebatur. Brevi itaque centurio, 10
ac deinceps tribunus militum factus est. Primo bello 11
adversus Aetnaeos magna experimenta sui Syracusanis de-
dit. Sequenti Campanorum, tantam de se spem omnibus 12
fecit, ut in locum demortui ducis Damasconis sufficere-
tur: cuius uxorem adulterio cognitam post mortem viri 13
in matrimonium recepit. Nec contentus, quod ex inope 14
repente dives factus esset, piraticam adversus patriam
exercuit. Saluti ei fuit, quod socii capti tortique de illo 15

16 negaverunt. Bis occupare imperium Syracusarum voluit:
bis in exsilium actus est.

1 Cap. II. A Murgantinis, apud quos exsulabat, odio
2 Syracusanorum, primo praetor, mox dux creatur. In eo
bello et urbem Leontinorum capit, et patriam suam Sy-
3 racusas obsidere coepit: ad cuius auxilium Hamilcar, dux
Poenorum, imploratus, depositis hostilibus odiis, praesi-
4 dia militum mittit. Ita uno eodemque tempore Syracusae
et ab hoste, civili amore defensae; et a cive, hostili
5 odio impugnatae sunt. Sed Agathocles, cum videret
fortius defendi urbem quam oppugnari, precibus per in-
ternuntios Hamilcarem exorat, ut inter se et Syracusanos
pacis arbitria suscipiat, peculiaria in ipsum officia sui
6 repromittens. Qua spe impletus Hamilcar, societatem cum
eo metu potentiae eius iungit: ut quantum virium Aga-
thocli adversus Syracusanos dedisset, tantum ipse ad in-
7 crementa domesticae potentiae reciperaret. Igitur non pax
tantum Agathocli conciliatur: verum etiam praetor Sy-
8 racusis constituitur. Tunc Hamilcari, expositis ignibus
9 Cereris tactisque, in obsequia Poenorum iurat. Deinde
acceptis ab eo quinque millibus Afrorum, potentissimos
10 quosque ex principibus interficit: atque ita veluti reipu-
blicae statum formaturus, populum in theatrum ad con-
cionem vocari iubet, contracto in gymnasium senatu,
11 quasi quaedam prius ordinaturus. Sic compositis rebus,
immissis militibus populum obsidet, senatum trucidat:
12 cuius peracta caede, ex plebe quoque locupletissimos et
promtissimos interficit.

1 Cap. III. His ita gestis, militem legit, exercitumque
conscribit: quo instructus, finitimas civitates nihil ho-
2 stile metuentes ex improviso adgreditur. Poenorum quo-
que socios, permittente Hamilcare, foede vexat: propter

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 16. *imperium Syracusanum.*
Cap. II. §. 5. *officia sua repromittens.*
§. 8. *ignibus cereis tactisque.*
§. 10. *in gymnasio senatu.*

uod querelas Carthaginem socii non tam de Agathocle, uam de Hamilcare detulerunt; *hunc ut dominum et* 3
rannum, illum ut proditorem arguentes: *a quo infe-*
issimo hosti fortunae sociorum, interposita pactione,
onatae sint: sicut ab initio Syracusae in pignus so- 4
ietatis sint traditae, urbs semper Poenis infesta, et
e imperio Siciliae Carthaginis aemula: nunc insuper
ivitates sociorum eidem titulo pacis addictas. De- 5
untiare igitur se, haec brevi ad ipsos redundatura,
c propediem sensuros, quantum mali non Siciliae
agis, quam ipsi Africae attulerint. His querelis sena- 6
us in Hamilcarem accenditur. Sed quoniam in imperio
sset, tacita de eo suffragia tulerunt, et sententias, prius-
uam recitarentur, in urnam coniectas obsignari iusserunt,
lum alter Hamilcar, Gisconis filius, a Sicilia revertere-
ur. Sed haec callida commenta Poenorum, et sententias 7
nauditas mors Hamilcaris praevenit: liberatusque est fati
nunere, quem sui per iniuriam cives inauditum damna-
erant. Quae res Agathocli adversus Poenos occasionem 8
novendi belli dedit. Prima igitur illi cum Hamilcare, 9
Gisconis filio, praelii congressio fuit: a quo victus, ma-
ore mole reparaturus bellum, Syracusas concessit. Sed 10
secundi certaminis eadem fortuna, quae et prioris, fuit.

Cap. iv. Cum igitur victores Poeni Syracusas 1
obsidione cinxissent, Agathoclesque se neque viribus pa-
rem, neque ad obsidionem ferendam instructum vide-
ret; super haec a sociis crudelitate eius offensis deser-
tus esset, statuit bellum in Africam transferre: mira 2
prorsus audacia, ut, quibus in solo urbis suae par non
erat, eorum urbi bellum inferret: et qui sua tueri non
poterat, impugnaret aliena; victusque victoribus insulta-
ret. Huius consilii non minus admirabile silentium, quam 3

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iii. §. 5. *quantum malum non.*
§. 6. et 9. *Gisgonis:* et sic in seqq. quoque hoc nomen scribitur.

Cap. iv. §. 1. *se nec viribus parem.*

commentum fuit. Populo hoc solum professus, *invenisse se victoriae viam: animos illi tantum in brevem obsidionis patientiam firmarent: vel si cui status praesentis fortunae displiceret, dare se ei discedendi li-*
4 *beram potestatem.* Cum mille sexcenti discessissent, ceteros ad obsidionis necessitatem frumento et stipendio instruit: quinquaginta tantum secum talenta ad praesentem usum aufert, cetera ex hoste melius, quam ex sociis
5 paraturus. Omnes deinde servos militaris aetatis, libertate donatos, sacramento adegit, eosque et maiorem partem ferme militum navibus imponit; ratus exaequata utriusque ordinis conditione, mutuam inter eos virtutis aemulationem futuram: ceteros omnes ad tutelam patriae reliquit.

1 Cap. v. Septimo igitur imperii anno, comitibus duobus adultis filiis, Archagatho et Heraclida, nullo militum sciente quo veheretur, cursum in Africam dirigit.
2 Cum omnes aut in Italiam praedatum ire, aut in Sardiniam ituros crederent, tum primum, exposito in Africae
3 litore exercitu, consilium suum omnibus aperit. Quo in loco Syracusae positae sint, ostendit: *quibus aliud nullum auxilium superesset, quam ut hostibus faciant,*
4 *quae ipsi patiantur. Quippe aliter domi, aliter foris bella tractari. 'Domi ea sola auxilia esse, quae patriae vires subministrent: foris hostem etiam suis viribus vinci, deficientibus sociis, et odio diuturni im-*
5 *perii extera auxilia circumspicientibus. Huc accedere, quod urbes castellaque Africae non muris cinctae, non in montibus positae sint, sed in planis campis sine ullis munimentis iaceant: quas omnes metu ex-*
6 *cidii facile ad belli societatem perlici posse. Maius igitur Carthaginiensibus ab ipsa Africa, quam ex Sicilia exarsurum bellum, coituraque auxilia omnium adversus unam urbem, nomine quam opibus ampliorem, et quas non attulerit vires, inde sumturum.*

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. v. §. 2. *tum primum, posito in.*]

Nec in repentino Poenorum metu modicum momen- 7
tum victoriae fore, qui tanta audacia hostium per-
culsi, trepidaturi sint. Accessura et villarum incen- 8
dia, castellorum urbiumque contumacium direptionem,
tum ipsius Carthaginis obsidionem. Quibus omnibus 9
non sibi tantum in alios, sed et aliis in se sentient
patere bella. His non solum Poenos vinci, sed et Si- 10
ciliam liberari posse: nec enim moraturos in eius ob-
sidione hostes, cum sua urgueantur. Nusquam igitur 11
alibi facilius bellum, sed nec praedam uberiorem in-
veniri posse: nam capta Carthagine, omnem Africam,
Siciliamque praemium victorum fore. Gloriam certe 12
tam honestae militiae tantam in omne aevum futuram,
ut terminari nullo tempore oblivione possit: ut dica-
tur eos solos mortalium esse, qui bella, quae domi
ferre non poterant, ad hostes transtulerint, victi-
que victores insecuti sint, et obsessores urbis suae
obsederint. Omnibus igitur forti ac laeto animo bel- 13
lum ineundum, quo nullum aliud possit aut prae-
mium victoribus uberius, aut victis monumentum illu-
strius dare.

CAP. VI. His quidem adhortationibus animi militum 1
erigebantur: sed terrebat eos portenti religio, quod na-
vigantibus sol defecerat. Cuius rei rationem non minore 2
cura rex, quam belli reddebat, adfirmans, *si prius quam*
proficiscerentur, factum esset, crediturum adversum
profecturos prodigium esse; nunc quia egressis acci-
derit, illis, ad quos eatur, portendere. Porro defectus 3
naturalium siderum semper praesentem rerum statum
mutare: certumque esse florentibus Carthaginiensium
opibus, et laboribus adversisque rebus suis commuta-
tionem significari. Sic consolatis militibus, universas 4
naves, consentiente exercitu, incendi iubet, ut omnes
scirent, auxilio fugae ademto, aut vincendum, aut mo-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VI. §. 1. *navigantibus eis sol def.*
§. 3. *opibus, adversisque rebus suis.*

5 riendum esse. Deinde cum omnia, quacumque ingrede-
rentur, prosternerent, villas castellaque incenderent, ob-
6 vius eis fuit cum triginta millibus Poenorum Hanno: sed
praelio commisso, duo de Siculis, tria millia de Poenis
7 cum ipso duce cecidere. Hac victoria et Siculorum ani-
8 mi eriguntur, et Poenorum franguntur. Agathocles, vi-
ctis hostibus, urbes castellaque expugnat, praedas ingentes
9 agit, hostium multa millia trucidat. Castra deinde in
quinto lapide a Carthagine statuit, ut damna carissima-
rum rerum, vastitatemque agrorum, et incendia villarum,
10 de muris ipsius urbis specularentur. Interea ingens tota
Africa deleti Poenorum exercitus fama, occupatarumque
11 urbium, divulgatur. Stupor itaque omnes et admiratio
incessit, unde tanto imperio tam subitum bellum, prae-
sertim ab hoste iam victo: admiratio deinde paullatim
12 in contemtum Poenorum vertitur. Nec multo post non
Afri tantum, verum etiam urbes tributariae nobilissimae
novitatem secutae, ad Agathoclen defecere; frumentoque
et stipendio victorem instruxere.

1 Cap. VII. His Poenorum malis etiam deletus in Sicilia
cum imperatore exercitus, velut quidam aerumnarum cu-
2 mulus accessit. Nam post profectionem a Sicilia Aga-
thoclis, in obsidione Syracusarum Poeni segniores redditi,
ab Antandro, fratre regis Agathoclis, occidione caesi
3 nuntiabantur. Itaque cum domi forisque eadem fortuna
Carthaginiensium esset, iam non tributariae tantum ab
his urbes, verum etiam socii reges deficiebant, amici-
4 tiarum iura non fide, sed successu ponderantes. Erat
inter ceteros rex Cyrenarum Ophellas, qui spe improba
regnum totius Africae amplexus, societatem cum Aga-
thocle per legatos iunxerat; pactusque cum eo fuerat,
ut Siciliae illi, sibi Africae imperium, victis Carthagi-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VI. §. 12. *urbes nobilissimae nov. sequutae, ad Agathoclem def.* omissa voce *tributariae.*

Cap. VII. §. 4. *Aphellas.*

iensibus, cederet. Itaque cum ad belli societatem cum 5
ngenti exercitu ipse venisset, Agathocles blando adlo-
quio et humili adulatione, cum saepius simul coenassent,
doptatusque filius eius ab Ophella esset, incautum inter-
ficit; occupatoque exercitu eius, iterato Carthaginienses 6
omnibus viribus bellum cientes, magno utriusque exer-
citus sanguine, gravi praelio superat. Hoc certaminis 7
discrimine tanta desperatio illata Poenis est, ut, nisi in
exercitu Agathoclis orta seditio fuisset, transiturus ad
eum Bomilcar, rex Poenorum, cum exercitu fuerit. Ob 8
quam noxam in medio foro a Poenis patibulo suffixus est:
ut idem locus monumentum suppliciorum eius esset, qui
ante fuerat ornamentum honorum. Sed Bomilcar magno 9
animo crudelitatem civium tulit; adeo ut de summa cruce,
veluti de tribunali, in Poenorum scelera concionaretur;
obiectans illis, nunc *Hannonem falsa adfectati regni* 10
invidia circumventum; nunc *Gisconis innocentis exsi-
lium:* nunc *in Hamilcarem patruum suum tacita suffra-
gia, quod Agathoclen socium illis facere, quam hostem
maluerit.* Haec cum in maxima populi concione voci- 11
feratus esset, exspiravit.

CAP. VIII. Interea Agathocles profligatis in Africa 1
rebus, tradito Archagatho filio exercitu, in Siciliam re-
currit; nihil actum in Africa existimans, si amplius Sy-
racusae obsiderentur. Nam post occisum Hamilcarem, 2
Gisconis filium, novus eo a Poenis missus exercitus
fuerat. Statim igitur primo adventu eius omnes Siciliae 3
urbes, auditis rebus, quas in Africa gesserat, certatim se
ei tradunt: atque ita pulsis e Sicilia Poenis, totius insu-
lae imperium occupavit. In Africam deinde reversus, se- 4
ditione militum excipitur. Nam stipendiorum solutio in
adventum patris dilata a filio fuerat. Igitur ad concionem 5
vocatos blandis verbis permulsit: *stipendia illis non a*

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VII. §. 5. *Aphella.*
§. 10. *Agathoclem,*
CAP. VIII. §. 3. *adventu eius Siciliae urbes.*

se flagitanda esse, sed ab hoste quaerenda: commu-
6 *nem victoriam, communem praedam futuram. Paullum modo adniterentur, dum belli reliquiae peragantur; cum sciant, Carthaginem captam spes omnium*
7 *expleturam.* Sedato militari tumultu, interiectis diebus, ad castra hostium exercitum ducit: ibi inconsultius praelium
8 committendo, maiorem partem exercitus perdidit. Cum itaque in castra fugisset, versamque in se invidiam temere commissi belli videret, pristinamque offensam non depensi stipendii metueret; concubia nocte solus a castris
9 cum Archagatho filio profugit. Quod ubi milites cognovere, haud secus quam si ab hoste capti essent, trepidavere, *bis se a rege suo in mediis hostibus relictos esse* proclamantes; *salutemque suam desertam ab eo esse,*
10 *quorum ne sepultura quidem relinquenda fuerit.* Cum persequi regem vellent, a Numidis excepti, in castra revertuntur; comprehenso tamen reductoque Archagatho,
11 qui a patre noctis errore discesserat. Agathocles autem navibus, quibus reversus a Sicilia fuerat, cum custodibus
12 earumdem Syracusas defertur. Exemplum flagitii singulare, rex exercitus sui desertor, filiorumque pater prodi-
13 tor. Interim in Africa post fugam regis, milites pactione cum hostibus facta, interfectis Agathoclis liberis, Car-
14 thaginiensibus se tradidere. Archagathus cum occideretur ab Arcesilao, amico antea patris, rogavit eum, *quidnam liberis eius facturum Agathoclen putet, per quem ipse liberis careat?* Tunc respondit, *satis habere se, quod*
15 *superstites eos esse Agathoclis liberis sciat.* Post haec Poeni ad persequendum belli reliquias duces in Siciliam miserunt, cum quibus Agathocles pacem aequis conditionibus fecit.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VIII. §. 14. *Agathoclem.*

LIBER XXIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Agathoclis in Italiam expeditio adversus Bruttios: quorum origo et potentia paucis perstringitur.*
2. *Agathocles vi morbi expugnatus, revertitur in Siciliam: ubi turbae domesticae, quae uxorem et liberos Agathoclis in Aegyptum pellunt. Agathoclis obitus.*
3. *Pyrrhi Epirotae bella et res gestae cum in Sicilia, tum in Italia.*
4. *Hieronis, Siciliae principis laudatissimi, dignitas et virtus.*

CAPUT I.

Agathocles, rex Siciliae, pacificatus cum Carthaginien- 1
sibus, partem civitatium a se fiducia virium dissidentium
armis subegit. Dein quasi angustis insulae terminis clau- 2
deretur, cuius imperii partem primis incrementis ne spe-
raverat quidem, in Italiam transcendit; exemplum Dionysii
secutus, qui multas civitates Italiae subegerat. Primi igi- 3
tur hostes illi Bruttii fuere, qui et fortissimi tum, et
opulentissimi videbantur, simul et ad iniurias vicinorum
promti. Nam multas civitates Graeci nominis Italia ex- 4
pulerant: auctores quoque suos Lucanos bello vicerant, 5
et pacem cum his aequis legibus fecerant. Tanta feritas 6
animorum erat, ut nec origini suae parcerent. Namque 7
Lucani iisdem legibus liberos suos, quibus et Spartani,
instituere soliti erant. Quippe ab initio pubertatis in 8
silvis inter pastores habebantur, sine ministerio servili,
sine veste, quam induerent, vel cui incubarent; ut a
primis annis duritiae parcimoniaeque, sine ullo usu urbis,
adsuescerent. Cibus his praeda venatica; potus aut lactis, 9
aut fontium liquor erat. Sic ad labores bellicos indura-

10 bantur. Horum igitur ex numero quinquaginta primo ex
agris finitimorum praedari soliti, confluente deinde mul-
titudine, sollicitati praeda, cum plures facti essent, infe-
11 stas regiones reddebant. Itaque fatigatus querelis socio-
rum Dionysius, Siciliae tyrannus, sexcentos Afros ad
12 compescendos eos miserat: quorum castellum proditum
sibi per Bruttiam mulierem expugnaverunt; ibique civi-
tatem, concurrentibus ad opinionem novae urbis pasto-
ribus, statuerunt; *Bruttios*que se ex nomine mulieris vo-
13 caverunt. Primum illis cum Lucanis, originis suae au-
14 ctoribus, bellum fuit: cuius victoria erecti, cum pacem
aequo iure fecissent, ceteros finitimos armis subegerunt;
tantasque opes brevi consecuti sunt, ut perniciosi etiam
15 regibus haberentur. Denique Alexander, rex Epiri, cum
in auxilium Graecarum civitatium cum magno exercitu
in Italiam venisset, cum omnibus copiis ab his deletus
16 est. Quare feritas eorum successu felicitatis incensa, diu
17 terribilis finitimis fuit. Ad postremum imploratus Aga-
thocles, spe ampliandi regni, a Sicilia in Italiam traiecit.
1 CAP. II. Principio adventus eius opinione concussi,
legatos ad eum, societatem amicitiamque petentes miserunt.
2 Quos Agathocles ad coenam invitatos, ne exercitum tra-
iici viderent, in posterum statuta his die, conscensa nave
3 frustratus est. Sed fraudis haud laetus eventus fuit: si-
quidem reverti eum in Siciliam, interiectis paucis diebus,
4 vis morbi coëgit; quo toto corpore comprehensus, per
omnes nervos articulosque humore pestifero grassante,
velut intestino singulorum membrorum bello impugnaba-
5 tur. Ex qua desperatione bellum inter filium nepotemque
eius, regnum iam quasi mortui vindicantes, oritur: occi-
6 soque filio, regnum nepos occupavit. Igitur Agathocles,
cum morbi cura et aegritudo graviores essent, et inter se
alterum alterius malo cresceret, desperatis rebus, uxorem
suam Texenam, genitosque ex ea duos parvulos, cum

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. I. §. 14. *Qua victoria erecti.*
CAP. II. §. 1. *Principio adventus opinione eius conc.*

omni pecunia, et familia, regalique instrumento, quo praeter illum nemo regum ditior fuit, navibus impositos Aegyptum, unde uxorem acceperat, remittit; timens, ne praedonem regni sui, hostem paterentur. Quamquam 7
uxor diu, ne ab aegro divelleretur, deprecata est; ne discessus suus adiungi nepotis parricidio posset; et tam cruente haec deseruisse virum, quam ille impugnasse avum videretur; *nubendo se non prosperae tantum,* 8
sed omnis fortunae inisse societatem: nec invitam periculo spiritus sui emturam, ut extremos viri spiritus exciperet; et exsequiarum officium, in quod, profecta se, nemo sit successurus, obsequio debitae pietatis impleret. Discedentes parvuli flebili ululatu amplexi pa- 9
trem tenebant. Ex altera parte uxor maritum non amplius visura osculis fatigabat. Nec minus senis lacrimae miserabiles erant. Flebant hi morientem patrem; ille 10
exsules liberos: hi discessu suo solitudinem patris, aegri senis; ille in spem regni susceptos relinqui in egestate lugebat. Inter haec regia omnis adsistentium fletibus tam 11
crudelis discidii impleta resonabat. Tandem finem lacri- 12
mis necessitas profectionis imposuit, et mors regis proficiscentes filios insecuta est. Dum haec aguntur, Cartha- 13
ginienses, cognitis quae in Sicilia agebantur, occasionem totius insulae occupandae datam sibi existimantes, magnis viribus eo traiiciunt; multasque civitates subigunt.

C AP. III. Eo tempore et Pyrrhus adversus Roma- 1
nos bellum gerebat; qui imploratus a Siculis in auxi- 2
lium, sicuti dictum est, cum Syracusas venisset, multasque civitates subegisset, rex Siciliae, sicut Epiri appellatur. Quarum rerum felicitate laetus, Heleno filio 3
Siciliae, velut avitum (nam susceptus ex filia Agathoclis regis erat), Alexandro autem Italiae regnum destinat.
Post haec multa secunda praelia cum Carthaginiensibus 4
facit. Interiecto deinde tempore legati ab Italicis sociis 5
venere, nuntiantes, *Romanis resisti non posse, deditio-*

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. III. §. 5. *Interiuncto deinde tempore.*

6 *nemque futuram, nisi subveniat.* Anxius tam ambiguo
periculo, incertusque quid ageret, vel quibus primum
7 subveniret, in utrumque pronus consultabat. Quippe in-
stantibus hinc Carthaginiensibus, inde Romanis, pericu-
losum videbatur exercitum in Italiam non traiicere: pe-
riculosius a Sicilia deducere; ne aut illi non lata ope,
8 aut hi deserti amitterentur. In hoc aestu periculorum
tutissimus portus consiliorum visus est, omnibus viribus
decernere in Sicilia; et, profligatis Carthaginiensibus, vi-
9 ctorem exercitum transponere in Italiam. Itaque con-
serto praelio, cum superior fuisset, quoniam tamen a
10 Sicilia abiret, pro victo fugere visus est: ac propterea
socii ab eo defecerunt; et imperium Siciliae tam cito
11 amisit, quam facile quaesierat. Sed nec in Italia melio-
re felicitate usus, in Epirum revertitur. Admirabilis
12 utriusque rei casus in exemplum fuit. Nam sicut ante
secunda fortuna, rebus supra vota fluentibus, Italiae Si-
ciliaeque imperium, et tot de Romanis victorias adstru-
xerat: ita nunc adversa, velut in ostentationem fragi-
litatis humanae, destruens quae cumulaverat, Siciliensi
ruinae naufragium maris, et foedam adversus Romanos
pugnam, turpemque ab Italia discessum adiecit.

1 Cap. iv. Post profectionem a Sicilia Pyrrhi, magi-
2 stratus Hiero creatur; cuius tanta moderatio fuit, ut, con-
sentiente omnium civitatium favore, dux adversus Car-
3 thaginienses primum, mox rex crearetur. Huius futurae
maiestatis ipsa infantis educatio quasi praenuntia fuit:
4 quippe genitus erat patre Hierocle, nobili viro, cuius
5 origo a Gelone, antiquo Siciliae tyranno, manabat: sed
maternum illi genus sordidum, atque adeo pudendum
6 fuit. Nam ex ancilla natus, ac propterea a patre, velut
7 dehonestamentum generis, expositus erat. Sed parvulum,
et humanae opis egentem, apes, congesto circa iacentem
8 melle, multis diebus aluere. Ob quam rem responso
haruspicum admonitus pater, qui *regnum infanti portendi*
canebant, parvulum recolligit, omnique studio ad spem
9 maiestatis, quae promittebatur, instituit. Eidem in ludo
inter coaequales discenti lupus tabulam, in turba puero-

rum repente conspectus, eripuit. Adolescenti quoque 10
prima bella ineunti aquila in clypeo, noctua in hasta
consedit. Quod ostentum et consilio cautum, et manu 11
promtum, regemque futurum significabat. Denique ad- 12
versus provocatores saepe pugnavit, semperque victoriam
reportavit: a Pyrrho rege multis militaribus donis dona- 13
tus est. Pulchritudo ei corporis insignis, vires quoque 14
in homine admirabiles fuere. In adloquio blandus, in
negotio iustus, in imperio moderatus: prorsus ut nihil
ei regium deesse, praeter regnum, videretur.

LIBER XXIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Graeciae civitates aliae in alias adsurgunt.*
2. *Ptolemaei Macedonis in sororem Arsinoën conspiratio.*
3. *Ptolemaei et Arsinoës nuptiae tragicis casibus solvuntur.*
4. *Gallorum, qui Ptolemaeum vicerunt, et interfecerunt, in Macedoniam irruptio.*
5. *Quo strategemate Ptolemaeum adgressi sint et oppresserint. Macedonum luctus et instauratio.*
6. *Alia Gallorum, Brenno duce, in Graeciam expeditio; et de spoliando Delphico templo consilium. Huius templi et oraculi descriptio.*
7. *Brenni et aliorum consultatio de templi oppugnatione; et hortatio ad milites.*
8. *Gallorum Delphos oppugnantium clades, ipsiusque Brenni interitus.*

CAPUT I.

Dum haec in Sicilia geruntur, interim in Graecia, dissi- 1
dentibus inter se bello Ptolemaeo Gerauno, et Antiocho, et

2 Antigono regibus, omnes ferme Graeciae civitates, ducibus Spartanis, velut occasione data, ad spem libertatis erectae, missis invicem legatis, per quos in societatis foe-
3 dera adligarentur, in bellum prorumpunt; et, ne cum Antigono, sub cuius regno erant, bellum cepisse viderentur, socios eius Aetolos adgrediuntur, causas belli praetenden-
4 tes, quod consensu Graeciae sacratum Apollini Cirrhaeum
5 campum per vim occupassent. Huic bello ducem deligunt Arean, qui, adunato exercitu, urbem, sataque in his campis posita depopulatur; quae auferri non poterant,
6 incendit. Quod cum e montibus conspicati Aetolorum pastores essent, congregati admodum quingenti sparsos hostes, ignorantesque quanta manus esset, quoniam conspectum illis metus et incendiorum fumus abstulerat, consectantur, trucidatisque admodum novem millibus, prae-
7 dones in fugam verterunt. Reparantibus deinde Spartanis bellum auxilium multae civitates negaverunt, existimantes, dominationem eos, non libertatem Graeciae, quaerere.
8 Interea inter reges bellum finitur: nam Ptolemaeus, pulso Antigono, cum regnum totius Macedoniae occupasset, pacem cum Antiocho facit; adfinitatemque cum Pyrrho, data ei in matrimonium filia sua, iungit.

1 Cap. II. Exinde externo metu deposito, impium et facinorosum animum ad domestica scelera convertit, insidiasque Arsinoae sorori suae instruit, quibus et filios eius vita, et ipsam Cassandreae urbis possessione priva-
2 ret. Primus ei dolus fuit, simulato amore, sororis matrimonium petere: aliter enim ad sororis filios, quorum regnum occupaverat, quam concordiae fraude pervenire
3 non poterat. Sed nota scelerata Ptolemaei voluntas sorori
4 erat. Itaque non credenti mandat, *velle se cum filiis eius regni consortium iungere; cum quibus non ideo se armis contendisse, quoniam eripere his regnum, sed*
5 *quod id facere sui muneris vellet.* In hoc mitteret arbitrum iurisiurandi; quo praesente apud Deos patrios,

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 4. *Cirraeum.*

uibus vellet obsecrationibus, se obligaret. Incerta Ar- 6
inoë quid ageret: si mitteret, decipi periurio; si non
nitteret, provocare rabiem fraternae crudelitatis timebat.
taque plus liberis, quam sibi timens, quos matrimonio 7
uo protecturam se arbitrabatur, mittit ex amicis suis
Chodionem; quo perducto in sanctissimum Iovis tem- 8
lum, veterrimae Macedonum religionis, Ptolemaeus, sum-
is in manus altaribus, contingens ipsa simulacra et pul-
inaria Deorum, inauditis ultimisque exsecrationibus ad-
urat, *se sincera fide matrimonium sororis petere;* 9
*uncupaturumque se eam reginam; neque in contu-
neliam eius se aliam uxorem, aliosve, quam filios eius,
iberos habiturum.* Arsinoë postquam et spe impleta 10
est, et metu soluta, ipsa cum fratre colloquitur; cuius
vultus et blandientes oculi cum fidem non minorem, quam
iusiurandum promitterent, reclamante Ptolemaeo filio
fraudem subesse, in matrimonium fratris concedit.

Cap. III. Nuptiae magno apparatu, laetitiaque omnium 1
celebrantur. Ad concionem quoque vocato exercitu, ca- 2
piti sororis diadema imponit, reginamque eam appellat.
Quo nomine in laetitiam effusa Arsinoë, quia quod morte 3
Lysimachi prioris mariti amiserat, recepisset, ultro virum
in urbem suam Cassandream invitat; cuius urbis cupiditate
fraus struebatur. Praegressa igitur virum, diem festum 4
urbi in adventum eius indicit: domos, templa, ceteraque
omnia exornari iubet: aras ubique hostiasque disponi:
filios quoque suos, Lysimachum sexdecim annos natum, 5
Philippum triennio minorem, utrumque forma insignem,
coronatos occurrere iubet. Quos Ptolemaeus, ad celandam 6
fraudem, cupide et ultra modum verae adfectionis am-
plexus, osculis diu fatigat. Ubi ad portam ventum est, 7
occupari arcem iubet; pueros interfici. Qui cum ad ma-
trem confugissent, in gremio eius inter ipsa oscula tru-
cidantur, proclamante Arsinoë, *quod tantum nefas aut* 8
nubendo, aut post nuptias contraxisset. Pro filiis saepe
se percussoribus obtulit: frequenter corpore suo puero-
rum corpora amplexata protexit; vulneraque excipere,
quae liberis intendebantur, voluit. Ad postremum etiam 9

spoliata funeribus filiorum, scissa veste, et crinibus sparsis, cum duobus servulis ex urbe protracta, Samothraciam in exsilium abiit; eo miserior, quod mori cum filiis ei
10 non licuit. Sed neo Ptolemaeo inulta scelera fuerunt. Quippe Diis immortalibus tot periuria, et tam cruenta parricidia vindicantibus, brevi post a Gallis spoliatus regno, captusque, vitam ferro, ut meruerat, amisit.

1 CAP. IV. Namque Galli, abundante multitudine, cum eos non caperent terrae, quae genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quaerendas, veluti ver sacrum,
2 miserunt. Ex his portio in Italia consedit, quae et ur-
3 bem Romanam captam incendit; et portio Illyricos sinus, ducibus avibus (nam augurandi studio Galli praeter ceteros callent) per strages barbarorum penetravit, et in
4 Pannonia consedit: gens aspera, audax, bellicosa, quae prima post Herculem, cui ea res virtutis admirationem et immortalitatis fidem dedit, Alpium invicta iuga, et
5 frigore intractabilia loca transcendit: ibi domitis Pannoniis, per multos annos cum finitimis varia bella gesse-
6 runt. Hortante deinde successu, divisis agminibus, alii Graeciam, alii Macedoniam, omnia ferro proterentes, pe-
7 tivere. Tantusque terror Gallici nominis erat, ut etiam reges non lacessiti, ultro pacem ingenti pecunia merca-
8 rentur. Solus rex Macedoniae Ptolemaeus adventum Gallorum intrepidus audivit; hisque cum paucis et incompositis, quasi bella non difficilius, quam scelera patrarentur,
9 parricidiorum furiis agitatus, occurrit. Dardanorum quoque legationem viginti millia armatorum in auxilium offerentem sprevit; addita insuper contumelia, *actum de Macedonia* dicens, *si, cum totum Orientem soli domuerint, nunc in vindictam finium Dardanis egeant:*
10 *milites se habere filios eorum, qui sub Alexandro rege*
11 *stipendia, toto orbe terrarum victores, fecerint.* Quae ubi Dardano regi nuntiata sunt, *inclytum illud Mace-*

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 1. *abundanti multitudine* — *velut ver sacr.*

doniae regnum brevi, immaturi iuvenis temeritate, ca-
surum dixit.

CAP. V. Igitur Galli, duce Belgio, ad tentandos 1
Macedonum animos, legatos ad Ptolemaeum mittunt, of-
ferentes pacem, si emere velit: sed Ptolemaeus inter suos, 2
belli metu pacem Gallos petere, gloriatus est. Nec 3
minus ferociter se legatis, quam inter amicos, iactavit,
aliter se pacem daturum negando, *nisi principes suos*
obsides dederint, et arma tradiderint: non enim fi-
dem se nisi inermibus habiturum. Renuntiata legatione, 4
risere Galli, undique acclamantes, *brevi sensurum, sibi an*
illi consulentes, pacem obtulerint. Interiectis diebus, 5
praelium conseritur, victique Macedones caeduntur. Pto- 6
lemaeus multis vulneribus saucius capitur: caput eius
amputatum, et lancea fixum, tota acie ad terrorem ho-
stium circumfertur. Paucos ex Macedonibus fuga serva- 7
vit: ceteri aut capti, aut occisi. Haec cum nuntiata per 8
omnem Macedoniam essent, portae urbium clauduntur,
luctu omnia replentur; nunc orbitatem amissorum filiorum 9
dolebant: nunc excidia urbium metuebant: nunc Ale-
xandri Philippique regum suorum nomina, sicuti numi-
na, in auxilium vocabant: *sub illis se non solum tu-* 10
tos, verum etiam victores orbis terrarum exstitisse: ut 11
tuerentur patriam suam, quam gloria rerum gestarum
caelo proximam reddidissent; ut opem adflictis fer-
rent, quos furor et temeritas Ptolemaei regis perdi-
disset, orabant. Desperantibus omnibus, non votis agen- 12
dum Sosthenes, unus de Macedonum principibus, ratus,
contracta iuventute, et Gallos victoria exsultantes com-
pescuit, et Macedoniam ab hostili populatione defendit.
Ob quae virtutis beneficia multis nobilibus regnum Mace- 13
doniae adfectantibus ignobilis ipse praeponitur: et cum 14
rex ab exercitu appellatus esset, ipse non in regis, sed
in ducis nomen iurare milites compulit.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. V. §. 14. *sed ducis.*

1 Cap. VI. Interea Brennus, quo duce portio Gallorum in Graeciam se effuderat, audita victoria suorum, qui Belgio duce Macedonas vicerant, indignatus parta victoria opimam praedam, et Orientis spoliis onustam, tam facile relictam esse, ipse adunatis centum quinquaginta millibus peditum, et quindecim millibus equitum,
2 in Macedoniam inrumpit. Cum agros villasque popularetur, occurrit ei cum instructo exercitu Macedonum Sosthenes: sed pauci a pluribus, trepidi a valentibus
3 facile vicuntur. Itaque cum victi se Macedones intra muros urbium condidissent, victor Brennus, nemine pro-
4 hibente, totius Macedoniae agros depraedatur. Inde quasi terrena iam spolia sorderent, animum ad Deorum immortalium templa convertit; scurriliter iocatus, *locuple-*
5 *tes Deos largiri hominibus oportere.* Statim igitur Delphos iter vertit, praedam religioni, aurum offensae Deorum immortalium praeferens; *quos nullis opibus egere, ut qui eas largiri hominibus soleant,* adfirma-
6 bat. Templum autem Apollinis Delphis positum est in monte Parnaso, in rupe undique impendente: ibi civitatem frequentia hominum fecit, qui ad adfirmationem maiestatis undique concurrentes, in eo saxo consedere.
7 Atque ita templum et civitatem non muri, sed praecipitia; nec manu facta, sed naturalia praesidia defendunt: prorsus ut incertum sit, utrum munimentum loci, an
8 maiestas Dei plus hic admirationis habeat. Media saxi rupes in formam theatri recessit. Quamobrem et hominum clamor, et si quando accessit tubarum sonus, personantibus et respondentibus inter se rupibus, multiplex audiri, ampliorque quam editur, resonare solet. Quae res maiorem maiestatis terrorem ignaris rei, et admi-
9 ratione stupentibus plerumque adfert. In hoc rupis anfractu, media ferme montis altitudine, planities exigua est, atque in ea profundum terrae foramen, quod in oracula

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VI. §. 1. *Macedones vicerant.*
§. 8. *et admirationem stupentibus.*

patet: ex quo frigidus spiritus vi quadam velut vento in
sublime expulsus, mentes vatum in vecordiam vertit;
impletasque Deo, responsa consulentibus dare cogit.
Multa igitur ibi et opulenta regum populorumque visun- 10
tur munera; quaeque magnificentia sui reddentium vota
gratam voluntatem, et Deorum responsa manifestant.

Cap. vii. Igitur Brennus cum in conspectu haberet 1
templum, diu deliberavit, an confestim rem adgredere-
tur; an vero fessis via militibus noctis spatium ad resu-
mendas vires daret. Emanus et Thessalorus duces, qui 2
se ad praedae societatem iunxerant, *amputari moras*
iubent, dum imperati hostes, et recens adventus sui
terror esset: interiecta nocte et animos hostibus, for- 3
sitan et auxilia accessura; et vias, quae tunc pateant,
obstructum iri. Sed Gallorum vulgus ex longa inopia, 4
ubi primum vino ceterisque commeatibus referta rura
invenit, non minus abundantia, quam victoria laetum per
agros se sparserat; desertisque signis, ad occupanda omnia 5
pro victoribus vagabantur. Quae res dilationem Delphis
dedit. Prima namque opinione adventus Gallorum pro- 6
hibiti agrestes oraculis feruntur, messes vinaque villis
efferre. Cuius rei salutare praeceptum non prius intelle- 7
ctum est, quam vini ceterarumque copiarum abundantia,
velut mora Gallis obiecta, auxilia finitimorum convenere.
Prius itaque urbem suam Delphi, aucti viribus sociorum, 8
permunivere, quam Galli vino, velut praedae, incuban-
tes, ad signa revocarentur. Habebat Brennus lecta ex 9
omni exercitu peditum sexaginta quinque millia: Delpho-
rum sociorumque non nisi quatuor millia militum erant;
quorum contemtu Brennus, ad acuendos suorum animos, 10
praedae ubertatem omnibus ostendebat, statuasque cum
quadrigis, quarum ingens copia procul visebatur, solido
auro fusas esse; plusque in pondere, quam in specie ha-
bere praedae adfirmabat.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. vii. §. 2. *adventus sui terrori esset.*

1 Cap. VIII. Hac adseveratione incitati Galli, simul et
hesterno mero saucii, sine respectu periculorum in bel-
2 lum ruebant. Contra Delphi plus in Deo, quam in viri-
bus reponentes, cum contemtu hostium resistebant; scan-
dentesque Gallos e summo montis vertice partim saxo,
3 partim armis obruebant. In hoc partium certamine, re-
pente universorum templorum antistites, simul et ipsi
vates, sparsis crinibus, cum insignibus atque infulis, pa-
vidi vecordesque in primam pugnantium aciem procur-
4 runt: *advenisse Deum* clamant, *eumque se vidisse
desilientem in templum per culminis aperta fastigia.
5 Dum omnes opem Dei suppliciter implorant, iuvenem
supra humanum modum insignis pulchritudinis, comi-
tesque ei duas armatas virgines ex propinquis duabus
6 Dianae Minervaeque aedibus occurrisse: nec oculis
tantum haec se perspexisse; audisse etiam stridorem
7 arcus, ac strepitum armorum: proinde ne cunctaren-
tur, Diis antesignanis, hostem caedere, et victoriae
Deorum socios se adiungere,* summis obsecrationibus
8 monebant. Quibus vocibus incensi, omnes certatim in
9 praelium prosiliunt. Praesentiam Dei et ipsi statim sen-
sere: nam et terrae motu portio montis abrupta Gallo-
rum stravit exercitum, et confertissimi cunei non sine
10 vulneribus hostium dissipati ruebant. Insecuta deinde
tempestas est, quae grandine et frigore saucios ex vul-
11 neribus absumsit. Dux ipse Brennus cum dolorem vul-
12 nerum ferre non posset, pugione vitam finivit. Alter ex
ducibus, punitis belli auctoribus, cum decem millibus
13 sauciorum citato agmine Graecia excedit. Sed nec fu-
gientibus fortuna commodior fuit: siquidem pavidis nulla
14 sub tectis acta nox; nullus sine labore et periculo dies;
adsidui imbres, et gelu nix concreta, et fames, et lassi-
tudo, et super haec maximum pervigiliae malum, mise-
15 ras infelicis belli reliquias obterebant. Gentes quoque
nationesque, per quas iter habebant, palantes velut prae-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VIII. §. 14. *lassitudo, super haec.*

iam sectabantur. Quo pacto evenit, ut nemo ex tanto 16 exercitu, qui paullo ante fiducia virium etiam adversus Deos contendebat, vel ad memoriam tantae cladis superesset.

LIBER XXV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Galli Antigono, Macedoniae regi, pacem venalem offerunt.*
2. *Dum ad praedam currunt, praedae fiunt ipsi: et Antigonus pacem obtinet. Nomen Gallorum formidabile et armorum invicta felicitas.*
3. *Pyrrhus Macedonia potitur, Antigono eiecto.*
4. *Pyrrhus, dum monarchiam somniat, a Spartanis mulieribus atteritur.*
5. *Pyrrhus apud Argos occiditur: eiusdem elogium et rerum summa subiicitur.*

Caput I.

Inter duos reges, Antigonum et Antiochum, statuta pace, 1
cum in Macedoniam Antigonus reverteretur, novus eidem repente hostis exortus est. Quippe Galli, qui a 2
Brenno duce, cum in Graeciam proficisceretur, ad terminos gentis tuendos relicti fuerant, ne soli desides viderentur, peditum quindecim millia, equitum tria millia armaverunt; fugatisque Getarum Triballorumque copiis, Mace- 3
doniae imminentes, legatos ad regem miserunt, qui pacem ei venalem offerrent, simul et regis castra specularentur. Quos Antigonus, pro regali munificentia, ingenti apparatu 4
epularum ad coenam invitavit. Sed Galli expositum 5
grande auri argentique pondus admirantes, atque prae-

dae ubertate sollicitati, infestiores quam venerant, rever-
6 tuntur. Quibus et elephantos ad terrorem, velut inusitatas barbaris formas, rex ostendi iusserat, et naves onustas
7 copiis demonstrari; ignarus, quod quibus ostentatione virium metum se iniicere existimabat, eorum animos ut
8 ad opimam praedam sollicitabat. Itaque legati ad suos reversi, omnia in maius extollentes, opes pariter et ne-
9 gligentiam regis ostendunt: *referta auro et argento castra; sed neque vallo, fossave munita: et quasi satis munimenti in divitiis haberent, ita eos omnia*
10 *officia militaria intermisisse: prorsus quasi ferri auxilio non indigerent, quoniam abundarent auro.*
1 CAP. II. Hac relatione avidae gentis animi satis ad
2 praedam incitabantur. Accedebat tamen et exemplum Belgii, qui non magno ante tempore Macedonum exercitum
3 cum rege trucidaverat. Itaque, consentientibus omnibus, nocte castra regis adgrediuntur: qui praesentiens tantam tempestatem, signum pridie dederat, ut, omnibus rebus ablatis, in proxima silva taciti se occultarent. Neque
4 aliter servata castra, quam quod deserta sunt: siquidem Galli, ubi omnia vacantia, nec sine defensoribus modo, verum etiam sine custodibus vident, non fugam hostium,
5 sed dolum arbitrantes, diu intrare portas timuerunt. Ad postremum integris et intactis munimentis, scrutantes po-
6 tius quam diripientes, castra occupaverunt. Tunc ablatis quae invenerant, ad litus convertuntur. Ibi dum naves incautius diripiunt, a remigibus, et ab exercitus parte, quae eo cum coniugibus et liberis confugerat, nihil tale
7 metuentes trucidantur: tantaque caedes Gallorum fuit, ut Antigono pacem opinio huius victoriae non a Gallis tantum, verum etiam a finitimorum feritate praestiterit.
9 Quamquam Gallorum ea tempestate tantae fecunditatis iuventus fuit, ut Asiam omnem velut examine aliquo
9 implerent. Denique neque reges Orientis sine mercenario Gallorum exercitu ulla bella gesserunt; neque pulsi regno,
10 ad alios, quam ad Gallos, confugerunt. Tantus terror Gallici nominis, et armorum invicta felicitas erat, ut aliter neque maiestatem suam tutari, neque amissam reci-

perare se posse nisi Gallica virtute arbitrarentur. Itaque 11
in auxilium a Bithyniae rege invocati, regnum cum eo parta victoria diviserunt; eamque regionem *Gallograeciam* cognominaverunt.

Cap. III. Dum haec in Asia geruntur, interim in 1
Sicilia Pyrrhus a Poenis navali praelio victus, ab Antigono, Macedoniae rege, supplementum militum per legatos petit; denuntians, *ni mittat, redire se in regnum* 2
necesse habere, incrementa rerum, quae de Romanis voluerit, de ipso quaesiturum. Quod ubi negatum le- 3
gati retulerunt, dissimulatis causis, repentinam fingit profectionem. Socios interim parare bellum iubet: arcis 4
Tarentinae custodiam Heleno filio et amico Miloni tradit.
Reversus in Epirum, statim fines Macedoniae invadit: 5
cui Antigonus cum exercitu occurrit; victusque praelio in fugam vertitur. Atque ita Pyrrhus Macedoniam in 6
deditionem accipit; et veluti damna amissae Siciliae Italiaeque adquisito Macedoniae regno pensasset, relictum Tarenti filium et amicum arcessit. Antigonus autem 7
cum paucis equitibus, fugae comitibus, repente fortunae ornamentis destitutus, amissi regni speculaturus eventus, Thessalonicam se recepit; ut inde cum conducta Gallorum mercenaria manu bellum repararet. Rursus a Ptole- 8
maeo Pyrrhi filio funditus victus, cum septem comitibus fugiens, non iam reciperandi regni spem, sed salutis latebras, ac fugae solitudines captat.

Cap. IV. Igitur Pyrrhus in tanto fastigio regni col- 1
locatus, iam nec eo, ad quod votis perveniendum fuerat, contentus, Graeciae Asiaeque regna meditatur. Neque illi 2
maior ex imperio, quam ex bello voluptas erat: nec quisquam Pyrrhum, qua tulisset impetum, sustinere valuit.
Sed ut ad devincenda regna invictus habebatur; ita de- 3
victis adquisitisque celeriter carebat. Tanto melius stu-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. II. §. 10. *posse sine Gallica virtute.*
Cap. III. §. 1. *supplementum militum petit.*
§. 7. *speculaturus eventum, Thessalonicam.*

4 debat adquirere imperia, quam retinere. Itaque cum
copias Cherroneso transposuisset, legationibus Athenien-
5 sium, et Achaeorum, Messeniorumque excipitur. Sed et
Graecia omnis admiratione nominis eius, simul et rerum
adversus Romanos Poenosque gestarum gloria attonita,
6 adventum eius exspectabat. Primum illi bellum adver-
sus Spartanos fuit: ubi maiore mulierum, quam viro-
rum virtute exceptus, Ptolemaeum filium et exercitus
7 partem robustissimam amisit: quippe oppugnanti urbem,
ad tutelam patriae tanta multitudo feminarum concurrit,
8 ut non fortius victus, quam verecundius, recederet. Porro
Ptolemaeum filium eius adeo strenuum et manu fortem
fuisse tradunt, ut urbem Corcyram cum sexagesimo ce-
perit: idem praelio navali quinqueremem ex scapha
9 cum septimo insiluerit, captamque tenuerit: in oppugna-
tione quoque Spartanorum usque in mediam urbem equo
procurrerit; ibique concursu multitudinis interfectus sit.
10 Cuius corpus ut relatum patri est, dixisse Pyrrhum fe-
runt, *aliquanto tardius eum, quam timuerit ipse, vel
temeritas eius meruerit, occisum esse.*

1 CAP. V. Repulsus a Spartanis Pyrrhus, Argos pe-
tit: ibi, dum Antigonum in urbe clausum expugnare
conatur, inter confertissimos violentissime dimicans, saxo
2 de muris ictus occiditur. Caput eius Antigono refertur:
qui victoria mitius usus, filium eius Helenum, cum Epi-
rotis sibi deditum, in regnum remisit, eique insepulti
3 patris ossa in patriam referenda tradidit. Satis constans
inter omnes auctores fama est, nullum nec eius, nec supe-
rioris aetatis regem comparandum Pyrrho fuisse; raroque
non inter reges tantum, verum etiam inter illustres viros,
aut vitae sanctioris, aut iustitiae probatioris visum fuisse:
4 scientiam certe rei militaris in illo viro tantam fuisse,
ut cum Lysimacho, Demetrio, Antigono, tantis regibus
5 bella gerens, invictus semper fuerit: Illyriorum quoque,

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 8. *cum sexaginta ceperit — cum septem insiluerit.*

Siculorum, Romanorumque, et Carthaginiensium* bellis,
numquam inferior, plerumque etiam victor exstiterit: qui 6
patriam certe suam angustam ignobilemque, fama rerum
gestarum, et claritate nominis sui, toto orbe illustrem
reddiderit.

LIBER XXVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Peloponnesii per proditionem Antigono traduntur. Aristotimus tyrannus Epirotas adfligit, et Hellanici prudentia opprimitur.*
2. *Antigonus Gallis occurrit, qui in furorem versi, coniuges et liberos suos trucidant: deinde numinis vindicta omnes internecione delentur. Antigoni bellum cum Atheniensibus.*
3. *Alexander, Pyrrhi filius, in regnum restituitur. Regni Cyrenarum turbulentus status.*

Caput I.

Post mortem Pyrrhi non in Macedonia tantum, verum 1
etiam in Asia Graeciaque magni bellorum motus fuere.
Nam et Peloponnesii per proditionem Antigono traditi: 2
et variante hominum partim dolore, partim gaudio, prout 3
singulae civitates aut auxilium de Pyrrho speraverant,
aut metus sustinuerant, ita aut cum Antigono societatem
iungebant, aut mutuis inter se odiis in bellum ruebant.
Inter hunc turbatarum provinciarum motum, Epirorum 4
quoque urbs ab Aristotimo principe per tyrannidem occupatur:
a quo cum multi ex primoribus occisi, plures 5
in exsilium acti essent, Aetolis per legatos postulantibus,
coniuges liberosque exsulum redderet, primo negavit:
postea quasi poeniteret, proficiscendi ad suos omnibus 6

matronis potestatem dedit; diemque profectionis statuit.
7 Illae, quasi in perpetuum cum viris exsulaturae, pretiosissima quaeque auferentes, cum ad portam quasi uno agmine profecturae convenissent, omnibus rebus exspoliatae, in carcerem recluduntur; occisis prius in gremio matrum parvulis liberis, virginibusque ad stuprum dire-
8 ptis. Ad tam saevam dominationem stupentibus omnibus, princeps eorum Hellanicus, senex et liberis orbus, ut qui nec aetatis nec pignoris respectu timeret, contractos domum fidissimos amicorum in vindictam patriae
9 hortatur. Cunctantibus privato periculo publicum finire, et deliberandi spatium postulantibus, arcessitis servis iubet obserari fores, tyrannoque nuntiari, *mitteret qui coniuratos apud se comprehenderet;* obiectans singulis, *se, quia liberandae patriae auctor esse non possit,*
10 *desertae ultorem futurum.* Tunc illi ancipiti periculo circumventi, honestiorem viam eligentes, coniurant in tyranni necem: atque ita Aristotimus, quinto postquam tyrannidem occupaverat mense, opprimitur.
1 Cap. II. Interea Antigonus cum multiplici bello et Ptolemaei regis, et Spartanorum, premeretur; novusque illi hostis Gallograeciae exercitus adfluxisset, in speciem castrorum parva manu adversus ceteros relicta, adversus
2 Gallos totis viribus proficiscitur. Quibus cognitis, Galli cum et ipsi se praelio pararent, in auspicia pugnae hostias caedunt: quarum extis cum magna caedes, interitusque omnium praediceretur, non in timorem, sed in furorem versi, sperantesque Deorum minas expiari caede suorum posse, coniuges et liberos suos trucidant, auspicia
3 belli a parricidio incipientes. Tanta rabies feros animos invaserat, ut non parcerent aetati, cui etiam hostes pepercissent; bellumque internecivum cum liberis liberorumque matribus gererent, pro quibus bella suscipi so-
4 lent. Itaque quasi scelere vitam victoriamque redemissent, sicut erant cruenti ex recenti suorum caede, in praelium non meliore eventu, quam omine proficiscuntur:
5 siquidem pugnantes, prius parricidiorum furiae, quam hostes circumvenere; obversantibusque ante oculos mani-

ms interemtorum, omnes occidione caesi. Tanta strages 6
uit, ut pariter cum hominibus Dii consensisse in exitium
arricidarum viderentur. Post huius pugnae eventum, 7
Ptolemaeus et Spartani victorem hostium exercitum de-
linantes, in tutiora se recipiunt. Antigonus quoque ubi 8
eorum discessum videt, recenti adhuc ex priori victoria
militum ardore, bellum Atheniensibus infert. In quo 9
cum occupatus esset, interim Alexander rex Epiri, ulcisci
mortem patris Pyrrhi cupiens, fines Macedoniae depo-
pulatur. Adversus quem cum reversus a Graecia Anti- 10
gonus esset, transitione militum destitutus, regnum Ma-
cedoniae cum exercitu amittit. Huius filius Demetrius, 11
puer admodum, absente patre, reparato exercitu, non
solum amissam Macedoniam recipit: verum etiam Epiri
regno Alexandrum spoliat. Tanta vel mobilitas militum, 12
vel fortunae varietas erat, ut vicissim reges, nunc exsu-
les, nunc reges viderentur.

CAP. III. Igitur Alexander, cum exsul ad Acarnanas 1
confugisset, non minore Epirotarum desiderio, quam so-
ciorum auxilio, in regnum restituitur. Per idem tempus 2
rex Cyrenarum Magas decedit: qui ante infirmitatem
Beronicen unicam filiam, ad finienda cum Ptolemaeo fra-
tre certamina, filio eius desponderat. Sed post mortem 3
regis, mater virginis Arsinoë, ut invita se contractum
matrimonium solveretur, misit qui ad nuptias virginis,
regnumque Cyrenarum, Demetrium fratrem regis Anti-
goni a Macedonia arcesserent: qui et ipse ex filia Ptole-
maei procreatus erat. Sed nec Demetrius moram fecit. 4
Itaque cum secundante vento celeriter Cyrenas advolas-
set, fiducia pulchritudinis, qua nimis placere socrui coe-
perat, statim a principio superbus, regiae familiae, mili-
tibusque impotens erat; studiumque placendi a virgine
in matrem contulerat. Quae res suspecta primo virgini, 5
dein popularibus militibusque invisa fuit. Itaque versis 6
omnium animis in Ptolemaei filium, insidiae Demetrio

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. III. §. 2. *Cyren. Agas decedit.*

comparantur: cui, cum in lectum socrus concessisset,
7 percussores immittuntur. Sed Arsinoë audita voce filiae
ad fores stantis, et praecipientis, *ut matri parceretur,*
8 adulterum paullisper corpore suo protexit. Quo inter-
fecto, Beronice et stupra mâtris, salva pietate, ulta est;
et in matrimonio sortiendo iudicium patris secuta.

LIBER XXVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Seleucus Callinicus novercam et fratrem infantem interficit.*
2. *Classe naufragio amissa, civitates amissas recipit: praelio victus aufugit: auxilium noxium a fratre Antiocho Hierace petit, et impetrat.*
3. *Asiae turbulentus status. In Antiochum Hieracem et Seleucum numinis vindicta.*

CAPUT I.

1 Mortuo Syriae rege Antiocho, cum in locum eius filius
Seleucus successisset, hortante matre Laodice, quae pro-
2 hibere debuerat, auspicia regni a parricidio coepit: quippe
Beronicen novercam suam, sororem Ptolemaei regis Ae-
3 gypti, cum parvulo fratre ex ea suscepto interficit. Quo
facinore perpetrato, et infamiae maculam subiit, et Pto-
4 lemaei bello se implicuit. Porro Beronice, cum ad se
interficiendam missos didicisset, Daphnae se claudit.
5 Ubi cum obsideri eam cum parvulo filio nuntiatum Asiae
civitatibus esset, recordatione paternae, maiorumque eius,
dignitatis, casum tam indignae fortunae miserantes, auxilia

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 1. *Laudice,*

ei omnes misere. Frater quoque Ptolemaeus periculo 6
sororis exterritus, relicto regno, cum omnibus viribus
advolat. Sed Beronice ante adventum auxiliorum, cum 7
vi expugnari non posset, dolo circumventa, trucidatur.
Indigna res omnibus visa. Itaque cum universae civita- 8
tes, quae defecerant, ingentem classem comparassent,
repente exemplo crudelitatis exterritae, simul et in ul-
tionem eius, quam defensuri erant, Ptolemaeo se tra-
dunt: qui, nisi in Aegyptum domestica seditione revoca- 9
tus esset, totum regnum Seleuci occupasset. Tantum 10
vel illi odium parricidale scelus, vel huic favorem indigne
peremtae mors sororis, attulerat.

Cap. ii. Post discessum Ptolemaei, Seleucus cum ad- 1
versus civitates, quae defecerant, ingentem classem com-
parasset, repente veluti Diis ipsis parricidium vindicantibus,
orta tempestate classem naufragio amittit: nec quidquam 2
illi ex tanto apparatu, praeter nudum corpus, et spiri-
tum, et paucos naufragii comites residuos fortuna fecit.
Misera quidem res, sed optanda Seleuco fuit: siquidem 3
civitates, quae odio eius ad Ptolemaeum transierant, velut
Diis arbitris satisfactum sibi esset, repentina animorum
mutatione in naufragii misericordiam versae, imperio se
eius restituunt. Laetus igitur malis suis, et damnis ditior 4
redditus, veluti par viribus, bellum Ptolemaeo infert:
sed quasi ad ludibrium tantum fortunae natus esset, nec 5
propter aliud opes regni recepisset, quam ut amitteret,
victus praelio, non multo quam post naufragium comita-
tior, trepidus Antiochiam confugit. Inde ad Antiochum 6
fratrem litteras facit: quibus auxilium eius implorat, ob-
lata ei Asia, intra fines Tauri montis, in praemium latae
opis. Antiochus autem cum esset annos quatuordecim 7
natus, supra aetatem regni avidus, occasionem non tam
pio animo, quam offerebatur, adripuit: sed latronis more
totum fratri eripere cupiens, puer sceleratam virilemque
sumit audaciam. Unde *Hierax* est cognominatus: quia 8

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. i. §. 10. *parricidiale*.

non hominis, sed accipitris ritu in alienis eripiendis vi-
9 tam sectaretur. Interea Ptolemaeus Euergetes cum Antiochum in auxilium Seleuco venire cognovisset, ne cum duobus uno tempore dimicaret, in annos decem cum Se-
10 leuco pacem facit: sed pax ab hoste data, interpellatur a fratre; qui conducto Gallorum mercenario exercitu, pro auxilio bellum, pro fratre hostem, imploratus ex-
11 hibuit. In eo praelio virtute Gallorum victor quidem Antiochus fuit: sed Galli arbitrantes Seleucum in praelio cecidisse, in ipsum Antiochum arma vertere; liberius depopulaturi Asiam, si omnem stirpem regiam exstin-
12 xissent. Quod ubi sensit Antiochus, velut a praedonibus, auro se redimit, societatemque cum mercenariis suis iungit.

1 Cap. III. Interea rex Bithyniae Eumenes, sparsis consumtisque fratribus bello intestinae discordiae, quasi vacantem Asiae possessionem invasurus, victorem An-
2 tiochum, Gallosque adgreditur. Nec difficile saucios adhuc ex superiore congressione, integer ipse viribus, superat.
3 Ea namque tempestate omnia bella in exitium Asiae gerebantur: uti quisque fortior fuisset, Asiam velut
4 praedam occupabat. Seleucus et Antiochus fratres bellum propter Asiam gerebant: Ptolemaeus, rex Aegypti, sub
5 specie sororiae ultionis Asiae inhiabat. Hinc Bithynus Eumenes, inde Galli, humiliorum semper mercenaria manus, Asiam depopulabantur: cum interea nemo de-
6 fensor Asiae inter tot praedones inveniebatur. Victo Antiocho, cum Eumenes maiorem partem Asiae occupasset, ne tunc quidem fratres, perdito praemio, propter quod bellum gerebant, concordare potuerunt: sed, omisso
7 externo hoste, in mutuum exitium bellum reparant. In eo Antiochus denuo victus, multorum dierum fuga fatigatus, tandem ad socerum suum Ariamenen, regem
8 Cappadociae, provehitur. A quo cum primum benigne exceptus esset, interiectis diebus, cognito quod insidiae
9 sibi pararentur, salutem fuga quaesivit. Igitur cum pro-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 7. *Artamenem.*

go nusquam tutus locus esset, ad Ptolemaeum hostem, iius fidem tutiorem quam fratris existimabat, decurrit; emor vel quae facturus fratri esset, vel quae meruisset fratre. Sed Ptolemaeus non amicior dedito, quam hosti 10
ctus, servari eum artissima custodia iubet. Hinc quoque 11
ntiochus, opera cuiusdam meretricis adiutus, quam faiiliarius noverat, deceptis custodibus elabitur; fugiensque latronibus interficitur. Seleucus quoque iisdem ferme 12
iebus, amisso regno, equo praecipitatus, finitur. Sic atres, quasi et germanis casibus exsules ambo, post gna, scelerum suorum poenas luerunt.

LIBER XXVIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

. *Olympias, Alexandri Epirotae vidua, Demetrio Macedoni Phthiam filiam dat uxorem: unde tragoedia et bellorum initia.*

. *Aetoli superbe respondent Romanis, qui Acarnanibus auxilium praebebant; et arma movent intrepide.*

. *Filiis duobus morbo sublatis Olympias non diu supervivit. Laodamia filia interfecta. Epirus graviter adfligitur. Demetrius Macedo moritur. Huius filii Philippi Antigonus tutelam suscipit, quam prudenter administrat.*

. *Bellum Antigoni adversus Spartanos; quorum rex Cleomenes, viribus attritis, in Aegyptum profugit, ubi interficitur. Antigono mortuo, Philippus regnat.*

CAPUT I.

)LYMPIAS Pyrrhi, Epirotae regis, filia, amisso marito, 1
odemque germano fratre Alexandro, cum tutelam filioum ex eo susceptorum, Pyrrhi et Ptolemaei, regnique

administrationem in se recepisset, Aetolis partem Acar-
naniae, quam in portionem belli pater pupillorum acce-
perat, eripere volentibus, ad regem Macedoniae Deme-
2 trium decurrit; eique habenti uxorem Antiochi regis
Syriae sororem, filiam suam Phthiam in matrimonium
tradit: ut auxilium, quod misericordia non poterat, iure
3 cognationis obtineret. Fiunt igitur nuptiae, quibus et novi
matrimonii gratia adquiritur, et veteris offensa contrahi-
4 tur. Nam prior uxor, velut matrimonio pulsa, sponte
sua ad fratrem Antiochum discedit, eumque in mariti
5 bellum impellit. Acarnanes quoque diffisi Epirotis, ad-
versus Aetolos auxilium Romanorum implorantes, obti-
6 nuerunt a Romano senatu, ut legati mitterentur, qui de-
nuntiarent Aetolis, *praesidia ab urbibus Acarnaniae*
deducerent; paterenturque esse liberos, qui soli quon-
dam adversus Troianos, auctores originis suae, auxilia
Graecis non miserint.

1 Cap. II. Sed Aetoli legationem Romanorum superbe
audivere; Poenos illis et Gallos, a quibus tot bellis oc-
2 cidione caesi sint, exprobrantes; dicentesque, *prius illis*
portas adversus Carthaginienses aperiendas, quas clau-
serit metus Punici belli, quam in Graeciam arma
3 *transferenda. Meminisse* deinde iubent, *qui quibus*
4 *minentur. Adversus Gallos urbem eos suam tueri non*
potuisse; captamque non ferro defendisse, sed auro
5 *redemisse: quam gentem se aliquanto maiore manu*
Graeciam ingressam, non solum nullis externis viribus,
sed ne domesticis quidem totis adiutos, universam
delesse; sedemque sepulcris eorum praebuisse, quam
6 *illi urbibus, imperioque suo proposuerant. Contra,*
Italiam, trepidis ex recenti urbis suae incendio Ro-
7 *manis, universam ferme a Gallis occupatam. Prius*
igitur illis Gallos Italia pellendos, quam minentur
Aetolis: priusque sua defendenda, quam aliena appe-
8 *tenda. Quos autem homines Romanos esse? nempe*

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 2. *filiam suam Ptiam.*

astores, qui latronicio iustis dominis ademtum solum meant: qui uxores cum propter originis dehonesta- 9 *enta non invenirent, vi publica rapuerint: qui de-* 10 *ique urbem ipsam parricidio condiderint, muroumque fundamenta fraterno sanguine adsperserint. Aetolos autem principes Graeciae semper fuisse; et* 11 *icut dignitate, ita et virtute ceteris praestitisse: so-* 12 *os denique esse, qui Macedonas, imperio terrarum lorentes, semper contemserint: qui Philippum regem on timuerint; qui Alexandri Magni post Persas Inosque devictos, cum omnes nomen eius horrerent, edicta preverint. Monere igitur se Romanos, contenti sint* 13 *ortuna praesenti, nec provocent arma, quibus et Gallos aesos, et Macedonas contemtos videant.* Sic dimissa 14 egatione Romanorum, ne fortius locuti, quam fecisse, viderentur, fines Epiri regni et Acarnaniae depopulantur.

Cap. III. Iam Olympias filiis regna tradiderat; et 1 n locum Pyrrhi fratris defuncti Ptolemaeus successerat: qui cum hostibus instructo exercitu obvius processisset, 2 nfirmitate correptus in itinere decedit. Olympias quo- 3 que, non magno post tempore, gemino funerum vulnere adflicta, aegrum spiritum trahens, non diu filiis supervixit. Cum ex gente regia sola Nereis virgo cum Laodamia 4 sorore superesset, Nereis nubit Geloni, Siciliae regis filio: Laodamia autem cum in aram Dianae confugisset, 5 concursu populi interficitur. Quod facinus Dii immorta- 6 les adsiduis cladibus gentis, et prope interitu totius populi vindicaverunt. Nam sterilitatem famemque passi, et 7 intestina discordia vexati, externis ad postremum bellis bene consumti sunt: Miloque Laodamiae percussor in fu- 8 rorem versus, nunc ferro, nunc saxo, in summa dentibus laceratis visceribus, duodecima die interiit. His in 9 Epiro gestis, interim in Macedonia Demetrius rex, relicto filio Philippo, parvulo admodum, decedit: cui An- 10

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 4. et 5. *Laudamia.*
§. 8. *Laudamiae.*

tigonus tutor datus, accepta in matrimonium matre pupilli,
11 regem se constitui laborabat. Interiecto deinde tempore,
cum seditione minaci Macedonum, clausus in regia tene-
12 retur, in publicum sine satellitibus procedit; proiectoque
in vulgus diademate ac purpura, *dare haec* eos *alteri*
iubet, *qui aut imperare illis nesciat, aut cui parere*
13 *ipsi sciant: se adhuc invidiosum illud regnum*, *non*
14 *voluptatibus, sed laboribus ac periculis sentire.* Com-
memorat deinde beneficia sua: *ut defectionem sociorum*
vindicaverit: ut Dardanos, Thessalosque exsultantes
morte Demetrii regis compescuerit: ut denique digni-
tatem Macedonum non solum defenderit, verum etiam
15 *auxerit. Quorum si illos poeniteat, deponere se im-*
perium, et reddere illis munus suum: ipsi regem quae-
16 *rant, cui imperent.* Cum populus pudore motus, recipere
eum regnum iuberet, tam diu recusavit, quoad seditionis
auctores supplicio traderentur.

1 Cap. IV. Post haec bellum Spartanis infert: qui soli
Philippi Alexandrique bellis, et imperium Macedonum,
2 et omnibus metuenda arma contemserant. Inter duas no-
bilissimas gentes bellum summis utrimque viribus fuit:
cum hi pro vetere Macedonum gloria, illi non solum pro
3 illibata libertate, sed etiam pro salute certarent. Victi
Lacedaemonii, non ipsi tantum, verum etiam coniuges
4 liberique magno animo fortunam tulere. Nemo quippe
in acie saluti pepercit: nulla amissum coniugem flevit:
filiorum mortem senes laudabant: patribus in acie caesis
filii gratulabantur: suam vicem omnes dolebant, quod
5 non et ipsi pro patriae libertate cecidissent. Patentibus
omnes domibus saucios excipiebant, vulnera curabant,
6 lassos reficiebant. Inter haec nullus in urbe strepitus,
nulla trepidatio: magis omnes publicam, quam privatam

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. IV. §. 3. *sed etiam coniuges.*
§. 4. *quod non ipsi.*
§. 5. Omissa verba *lassos reficiebant.*

ortunam lugebant. Inter haec Cleomenes rex post mul- 7
as hostium caedes, toto corpore, suo pariter et hostium
ruore madens, supervenit; ingressusque urbem, non humi 8
onsedit, non cibum aut potum poposcit, non denique
rmorum onus deposuit: sed acclinis parieti, cum qua- 9
uor millia sola ex pugna superfuisse conspexisset, horta-
ur, *ut se ad meliora reipublicae tempora reservarent.*
Tum cum coniuge et liberis Aegyptum ad Ptolemaeum 10
roficiscitur: a quo honorifice susceptus, diu in summa
lignatione regis vixit. Postremo post Ptolemaei mor- 11
em a filio eius cum omni familia interficitur. Anti- 12
onus autem, caesis occidione Spartanis, fortunam tantae
irbis miseratus, a direptione milites prohibuit; veniam-
que his, qui superfuerant, dedit, praefatus, *bellum se* 13
cum Cleomene, non cum Spartanis habuisse, cuius
fuga omnis ira eius finita sit: nec minori sibi gloriae 14
fore, si ab ea servata Lacedaemon, a quo solo capta
sit, proderetur. Parcere igitur se solo urbis ac tectis, 15
quoniam homines, quibus parceret, non superfuissent.
Nec multo post ipse decedit; regnumque Philippo pupillo, 16
annos quatuordecim nato, tradidit.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. IV. §. 8. *Aut potum poscit.*

LIBER XXIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Orbis multa imperia nova regum successione mutantur, nominatim in Africa, Aegypto, Macedonia.*
2. *Philippum, regem Macedoniae, Demetrius impellit, ut, omissis Aetolis, bellum inferret Romanis.*

3. *Philippi hanc in rem oratio.*
4. *Philippus tandem apertius hostis apparet: unde cruentum bellum, ipsique perniciosum simul et ignominiosum.*

Caput I.

1 Iisdem ferme temporibus prope universi orbis imperia,
2 nova regum successione mutata sunt. Nam et in Mace-
donia Philippus, mortuo Antigono, tutore eodemque vi-
3 trico, annorum quatuordecim regnum suscepit: et in Asia
interfecto Seleuco, impubes adhuc rex Antiochus con-
4 stitutus est: Cappadociae quoque regnum Ariarathi pue-
5 ro admodum pater ipse tradiderat: Aegyptum, pa-
tre ac matre interfectis, occupaverat Ptolemaeus, cui ex
6 facinoris crimine cognomentum *Philopator* fuit. Sed et
7 Spartani in locum Cleomenis suffecerunt Lycurgum. Et
ne qua temporibus mutatio deesset, apud Carthaginienses
quoque aetate immatura dux Hannibal constituitur, non
penuria seniorum, sed odio Romanorum, quo imbutum
eum a pueritia sciebant; fatale non tam Romanis, quam
8 ipsi Africae malum. His regibus pueris etsi nulli senio-
ris aetatis rectores *) erant, tamen in suorum quibus-
que maiorum vestigia nitentibus magna indoles virtutis
9 enituit. Solus Ptolemaeus, sicut scelestus in occupando
10 regno, ita et segnis in administrando fuit. Philippum
Dardani, ceterique omnes finitimi populi, quibus velut
immortale odium cum Macedonum regibus erat, contemtu
11 aetatis adsidue lacessebant. Contra ille, submotis hosti-
bus, non contentus sua defendisse, ultro etiam Aetolis
bellum inferre gestiebat.

1 Cap. II. Quae agitantem illum Demetrius rex Illy-
riorum, nuper a Paulo Romano consule victus, supplicibus
2 precibus adgreditur, *iniuriam Romanorum* querens: *qui*

*) Quod in Gronov. ed. scriptum est *nulli seniores aetatis rectores*, typothetae potius quam Gronovio tribuendum videtur.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 5. *Philopatori.*

non contenti Italiae terminis, imperium spe improba totius orbis amplexi, bellum cum omnibus regibus gerant. Sic illos Siciliae, sic Sardiniae Hispaniaeque, 3
sic denique totius Africae imperium adfectantes, bellum cum Poenis et Hannibale suscepisse: sibi quoque 4
non aliam ob causam, quam quod Italiae finitimus videbatur, bellum illatum: quasi nefas esset, aliquem regem iuxta imperii eorum terminos esse. Sed et ipsi 5
cavendum esse exemplum, cuius quanto propius nobiliusque sit regnum, tanto sit Romanos acriores hostes habiturus. Super haec, *cedere se illi regno, quod Ro-* 6
mani occupaverint, profitetur, *gratius habiturus, si in possessione imperii sui socium potius, quam hostes videret.* Huiuscemodi oratione impulit Philippum, ut, 7
omissis Aetolis, bellum Romanis inferret, minus negotii existimantem, quod iam victos ab Hannibale apud Trasimenum lacum audierat. Itaque ne eodem tempore mul- 8
tis bellis distineretur, pacem cum Aetolis facit; non quasi alio bellum translaturus, sed ut Graeciae quieti consulturus, *quam numquam in maiori periculo fuisse* adfirmabat. *Siquidem consurgentibus ab Occidente novis* 9
Poenorum et Romanorum imperiis, quibus una haec a Graecia atque Asia sit mora, dum inter se bello discrimen imperii faciunt: ceterum statim victoribus transitum in Orientem fore.

CAP. III. *Videre se itaque ait consurgentem in* 1
Italia nubem illam trucis et cruenti belli: videre tonantem ac fulminantem ab Occasu procellam, quam in quascumque terrarum partes victoriae tempestas detulerit, magno cruoris imbre omnia foedaturam. Frequenter Graeciam ingentes motus passam, nunc 2
Persarum, nunc Gallorum, nunc Macedonum bellis: sed omnia illa ludum fuisse existimaturos, si ea, quae

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. II. §. 5. *quanto promptius nobiliusque.*
§. 7. *Annibale* (it. §. 3. et al.) — *Thrasymenum.*
§. 8. *bellis detineretur, pacem.*

nunc in Italia concurrat manus, extra terram illam se
3 *effuderit. Cernere se, quam cruenta et sanguinaria inter se bella utrique populi et viribus copiarum, et ducum artibus, gerant: quae rabies finiri solo partis alterius*
4 *interitu sine ruina finitimorum non possit. Feros igitur animos victorum minus quidem Macedoniae, quam Graeciae timendos, quia, et remotior, et in vindictam*
5 *sui robustior sit: scire tamen se, eos, qui tantis viribus concurrant, non contentos hac fine victoriae fore; metuendumque sibi quoque certamen eorum, qui su-*
6 *periores exstiterint.* Hoc praetextu finito cum Aetolis bello, nihil aliud quam Poenorum Romanorumque bella
7 respiciens, singulorum vires perpendebat. Sed nec Romani, tametsi Poeni et Hannibal in cervicibus erant, so-
8 luti metu Macedonico videbantur: quippe terrebat eos et vetus Macedonum virtus, et devicti Orientis gloria, et Philippus studio Alexandri aemulationis incensus, quem promtum in bella, industriumque cognoverant.

1 Cap. IV. Igitur Philippus, cum iterato praelio victos a Poenis Romanos didicisset, aperte hostem se his professus, naves, quibus in Italiam exercitum traiiceret, fa-
2 bricare coepit. Legatum deinde ad Hannibalem, iungendae
3 societatis gratia, cum epistolis mittit: qui comprehensus, et ad senatum perductus, incolumis dimissus est, non in honorem regis, sed ne dubius adhuc, indubitatus hostis
4 redderetur. Postea vero, cum Romanis nuntiatum esset, in Italiam Philippum copias traiecturum, Laevinum praetorem cum instructis navibus ad prohibendum transitum
5 mittunt. Qui cum in Graeciam traiecisset, multis promissis impellit Aetolos bellum adversus Philippum suscipere. Philippus quoque Achaeos in Romanorum bella
6 sollicitat. Interea et Dardani Macedoniae fines vastare coeperunt, abductisque viginti millibus captivorum, Philippum a Romano bello ad tuendum regnum revocaverunt.
7 Dum haec aguntur, Laevinus praetor, iuncta sum Attalo

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 3. *utrique populi viribus cop.*

ege societate, Graeciam populatur. Quibus cladibus perulsae civitates, auxilium petentes, Philippum legationibus atigant: nec non et Illyriorum rex lateri eius haerens, 8
dsiduis precibus promissa exigebat. Super haec vastati Iacedones ultionem flagitabant. Quibus tot tantisque re- 9
us obsessus, cui rei primum occurreret, ambigebat: mnibus tamen propediem auxilia se missurum pollicetur; ion quia facere posset quae promittebat, sed ut spe imdetos in societatis iure retineret. Prima tamen illi ex- 10
editio adversus Dardanos fuit; qui absentiam eius aucupantes, maiore belli mole Macedoniae imminebant.
Cum Romanis quoque pacem facit, contentis interim bel- 11
um Macedonicum distulisse: Philopoemeni Achaeorum luci, quem ad Romanos sociorum animos sollicitare didicerat, insidias praetendit. Quibus ille cognitis vitatisque, discedere ab eo Achaeos auctoritate sua coëgit.

LIBER XXX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Ptolemaei, regis Aegypti, luxuria, vecordia, et parricidia, bellum cum Antiocho.*
2. *Miserrimus Aegypti status sub turpissimo principe: eius meretrix et lenones crudeli fato pereunt.*
3. *Mortuo Ptolemaeo, Romani tutelam pupilli adversus Antiochum Syrum, et Philippum Macedonem suscipiunt; Philippumque prius bello reducunt ad humiliorem mentem.*
4. *Terrae motus ingentes. Romani pacem repudiant. Philippus et Flamininus suos ad pugnam accendunt. Macedonas Romana fortuna vincit: et Philippus, Graeciae urbibus amissis, solam Macedoniam retinet.*

Caput I.

1 Philippo in Macedonia magnis rebus intento, in Aegypto
2 Ptolemaei diversi mores erant: quippe regno parricidio
parto, et ad necem utriusque parentis caede etiam fratris
adstructa, velut rebus feliciter gestis, luxuriae se tradide-
3 rat; regisque mores omnis secuta regia erat. Itaque non
amici tantum praefectique, verum etiam omnis exercitus,
depositis militiae studiis, otio ac desidia corrupti marce-
4 bant. Quibus rebus cognitis, Antiochus rex Syriae, veteri
inter se regnorum odio stimulante, repentino bello mul-
tas urbes eius oppressit, ipsamque Aegyptum adgreditur.
5 Trepidare igitur Ptolemaeus; legationibus missis, quoad
6 vires pararet, morari Antiochum. Magno deinde in
Graecia exercitu conducto, secundum praelium facit; spo-
liassetque regno Antiochum, si fortunam virtute iuvisset.
7 Sed contentus reciperatione urbium, quas amiserat, facta
pace, avide materiam quietis adripuit; revolutusque in
luxuriam, occisa Eurydice uxore, eademque sorore sua,
8 Agathocliae meretricis illecebris capitur; atque ita omnem
magnitudinem nominis ac maiestatis oblitus, noctes in
9 stupris, dies in conviviis consumit. Adduntur instru-
menta luxuriae, tympana et crepundia: nec iam spectator
rex, sed magister nequitiae, nervorum oblectamenta mo-
10 dulatur. Haec primo laborantis regiae tacitae pestes, et
occulta mala fuere.

1 Cap. II. Deinde crescente licentia, iam nec parieti-
bus regiae domus contineri meretricis audacia potest:
2 quam proterviorem sociata cum Agathocle fratre, ambi-
tiosae pulchritudinis scorto, quotidiana regis stupra fa-
3 ciebant. Accedebat et mater Oenanthe, quae geminae
4 subolis illecebris devinctum regem tenebat. Itaque non
contentae rege iam etiam regnum possident, iam in publi-
5 co visuntur, iam salutantur, iam comitantur. Agathocles

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 2. *fratris adiuncta, velut.*
§. 10. *laborantis regis tacitae pest.*

egis lateri iunctus, civitatem regebat: tribunatus, praefecturas, et ducatus mulieres ordinabant; nec quisquam n regno suo minus quam ipse rex poterat. Cum interim, 6 elicto quinquenni ex Eurydice sorore filio, moritur: sed nors eius, dum pecuniam regiam mulieres rapiunt, et mperium, inita cum perditissimis societate, occupare coiantur, diu occultata fuit. Re tamen cognita, concursu 7 nultitudinis et Agathocles occiditur, et mulieres in ulionem Eurydices patibulis suffiguntur. Morte regis, sup- 8 plicio meretricum velut expiata regni infamia, legatos Alexandrini ad Romanos misere, orantes, *ut tutelam pupilli susciperent; tuerenturque regnum Aegypti, quod iam Philippum et Antiochum, facta inter se pactione, divisisse* dicebant.

CAP. III. Grata legatio Romanis fuit, causas belli 1 adversus Philippum quaerentibus, qui insidiatus temporibus Punici belli fuerat. Huc accedebat, quod, Poenis et 2 Hannibale superato, nullius magis arma metuebant, reputantibus, quantum motum Pyrrhus parva manu Macedonum in Italia fecisset, quantasque res Macedones in Oriente gessissent. Mittuntur itaque legati, qui Antiocho et Phi- 3 lippo denuntient, *regno Aegypti abstineant.* Mittitur et 4 M. Lepidus in Aegyptum, qui tutorio nomine regnum pupilli administret. Dum haec aguntur, interim legationes 5 Attali regis, et Rhodiorum, iniurias Philippi querentes, Romam venerunt. Quae res omnem cunctationem Macedonici belli senatui exemit. Statim igitur, titulo ferendi 6 sociis auxilii, bellum adversus Philippum decernitur, legionesque cum consule in Macedoniam mittuntur. Nec 7 multo post tempore tota Graecia, fiducia Romanorum, adversus Philippum spe pristinae libertatis erecta, bellum ei intulit: atque ita cum rex undique urgueretur, pacem petere compellitur. Deinde cum expositae conditiones 8 pacis a Romanis essent, repetere sua et Attalus, et Rhodii,

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. II. §. 6. *diu occulta fuit.*
CAP. III. §. 1. *causam belli — insidiatus eis, temporibus!*

9 et Achaei et Aetoli coepere. Contra Philippus, *adduci*
se posse, ut Romanis pareat, concedebat; *ceterum in-*
dignum esse, Graecos a Philippo et Alexandro ma-
ioribus suis victos, et sub iugum Macedonici imperii
subactos, veluti victores, leges pacis sibi dicere, qui-
bus prius sit servitutis ratio reddenda, quam libertas
10 *vindicanda.* Ad postremum tamen petente eo, induciae
duorum mensium datae, ut pax, quae in Macedonia non
conveniebat, Romae a senatu peteretur.
1 CAP. IV. Eodem anno inter insulas Theram et The-
rasiam, medio utriusque ripae et maris spatio, terrae mo-
2 tus fuit. In quo, cum admiratione navigantium, repente
3 ex profundo cum calidis aquis insula emersit. In Asia
quoque eadem die idem motus terrae Rhodum, multasque
alias civitates gravi ruinarum labe concussit: quasdam
4 solidas absorbuit. Quo prodigio territis omnibus, vates
cecinere, *oriens Romanorum imperium vetus Graeco-*
5 *rum ac Macedonum voraturum.* Interim a senatu re-
pudiata pace, Philippus in societatem belli Nabin tyran-
6 num sollicitat. Atque ita, cum in aciem exercitum in-
structis e diverso hostibus produxisset, hortari suos
coepit, referendo, *Persas, Bactros, Indosque, et omnem*
7 *Asiam Orientis fine a Macedonibus perdomitam; tan-*
toque fortius hoc bellum quam illa sustinendum, quan-
8 *to sit libertas imperio carior.* Sed et Flamininus Ro-
manus consul, relatione rerum recentissime gestarum, suos
stimulabat in praelium, ostendendo, *hinc Carthaginem*
cum Sicilia, inde Italiam et Hispaniam Romana virtute
9 *perdomitas: nec Hannibalem quidem Alexandro Ma-*
gno postponendum, quo Italia pulso, Africam ipsam,
10 *tertiam partem mundi, superaverint. Sed nec Mace-*
donas veteri fama, sed praesentibus viribus aestiman-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 6. *Asiam orientis finem, a Macedonibus.*
§. 8. *Flaminius:* sed §. 17. *Flaminino.*
§. 9. et 14. *Annibalem:* ut supra.

dos: quia non cum Alexandro Magno, quem invi- 11
ctum audiant, nec cum exercitu eius, qui totum Orientem devicerit, bellum gerant; sed cum Philippo puero 12
immaturae aetatis, qui regni terminos adversus finitimos aegre defendat; et cum his Macedonibus, qui non ita pridem praedae Dardanis fuerint. Illos ma- 13
iorum decora, se suorum militum commemorare. Non 14
enim alio exercitu Hannibalem et Poenos, et totum ferme Occidentem, sed his ipsis, quos in acie habeat, militibus, subactos. His adhortationibus utrinque con- 15
citati milites, praelio concurrunt, alteri Orientis, alteri Occidentis imperio gloriantes; ferentesque in bellum alii maiorum suorum antiquam et obsoletam gloriam, alii virentem recentibus experimentis virtutis florem. Sed Ma- 16
cedonas Romana fortuna vicit. Fractus itaque bello Phi- 17
lippus, pace a Flaminino consule petita, nomen quidem regium retinuit: sed omnibus Graeciae urbibus, velut regni membris extra terminos antiquae possessionis, amissis, solam Macedoniam retinuit. Offensi tamen Aetoli, quod 18
non ex arbitrio eorum Macedonia quoque ademta regi, et data sibi in praemium belli esset, legatos ad Antiochum mittunt, qui eum adulatione magnitudinis in Romana bella, spe societatis universae Graeciae, impellerent.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 11. *quem invictum audierant — devicerat, bellum ger.*
§. 12. *Dardanis fuerunt.*

LIBER XXXI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Romani Antiochum Syrum legatione coërcent: a Nabide Graeciam liberari iubent. Hannibalis nomen Romanis formidabile.*
2. *Hannibal Romanorum insidias fugiens, ad Antiochum cursum dirigit.*
3. *Nabis duobus praeliis fractus, post Romanorum discessum arma movet. Hannibalis ad Antiochum de opprimendis Romanis consilium.*
4. *Carthaginienses ab Antiocho sollicitati, rem Romanis significant; qui politico strategemate Hannibalem ab Antiocho divellunt.*
5. *Iteratum Hannibalis consilium de bello in Italia Romanis inferendo.*
6. *Antiochi adulatores Hannibalis sana consilia rident; inde subversio Antiochi, qui terrestri et navali praelio a Romanis superatur.*
7. *Scipiones, ducto in Asiam exercitu, pacis leges Antiocho praescribunt, quas ipse repudiat.*
8. *Bello reparato, et pugna commissa, caesis quinquaginta Asiaticorum millibus, Antiochus subactus pacem petit et obtinet.*

CAPUT I.

1 Mortuo Ptolemaeo Philopatore, rege Aegypti, contemtaque parvuli filii eius aetate, qui in spem regni relictus, praedae etiam domesticis erat, Antiochus rex Syriae oc-
2 cupare Aegyptum statuit. Itaque Phoenicen, ceterasque Syriae quidem, sed iuris Aegypti, civitates cum invasisset, legatos ad eum senatus mittit, qui denuntiarent ei

abstineret regno pupilli, postremis patris precibus fidei
suae traditi. Quibus spretis, interiecto tempore alia le- 3
gatio supervenit, quae, omissa pupilli persona, *civitates,*
iure belli factas populi Romani in integrum restitui
iubebat. Abnuenti bellum denuntiatum: quod ille facile 4
susceptum infeliciter gessit. Eodem tempore et Nabis 5
tyrannus multas Graeciae civitates occupaverat. Igitur 6
senatus, ne uno tempore duplici bello Romanae vires dis-
tinerentur, scripsit Flaminino, *si ei videatur, sicuti*
Macedoniam a Philippo, ita Graeciam a Nabide li-
beret. Ob quam causam imperium ei prorogatum est. 7
Terribile quippe Antiochi bellum Hannibalis nomen fa-
ciebat, *quem* aemuli eius *occultis mandatis cum Antio-*
cho inisse societatem apud Romanos criminabantur;
negantes *eum aequo animo sub legibus vivere, adsue-* 8
tum imperio et immoderata licentia militari; sem-
perque, taedio quietis urbanae, novas belli causas
circumspicere. Quae etsi falsa nuntiata fuissent, apud 9
timentes tamen pro veris habebantur.

CAP. II. Denique senatus metu perculsus, ad spe- 1
culandos actus Hannibalis, legatum in Africam Cnaeum
Servilium mittit; eique tacitis mandatis praecipit, *si pos-*
set, eum per aemulos eius interficeret, metuque invisi
nominis tandem populum Romanum liberaret. Sed res 2
Hannibalem non diu latuit, virum ad prospicienda caven-
daque pericula paratum, nec minus in secundis adversa,
quam in adversis secunda cogitantem. Igitur cum tota die 3
in oculis principum, legatique Romani, in foro Carthagi-
niensium obversatus in supremum fuisset, appropinquante
vespere, equum conscendit; et rus urbanum, quod pro-
pter litus maris habebat, ignaris servis, iussisque ad
portam revertentem opperiri, contendit. Habebat ibi 4
naves cum remigibus, occulto sinu litoris absconditas;

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. I. §. 6. *vires detinerentur.*

§. 7. *Annibalis:* et sic deinceps quoque nomen hoc sine adspiratione legitur.

erat et grandis pecunia in eo agro praeparata, ut, cum
res exegisset, nec facultas fugam, nec inopia moraretur.
5 Lecta igitur servorum iuventute, quorum copiam Itali-
corum captivorum numerus augebat, navem conscendit,
6 cursumque ad Antiochum dirigit. Postera die civitas
principem suum, ac tum temporis consulem, in foro ex-
7 spectabat. *Quem* ut *profectum* nuntiatum est, non ali-
ter, quam si urbs capta esset, omnes trepidavere, exi-
8 tiosamque sibi fugam eius ominati sunt. Legatus vero
Romanus, quasi bellum iam illatum Italiae ab Hannibale
esset, tacitus Romam regreditur, trepidumque nuntium
refert.

1 CAP. III. Interim in Graecia Flamininus, iuncta cum
quibusdam civitatibus societate, Nabidem tyrannum duo-
bus continuis praeliis subegit; et graviter fractum, velut
2 exsanguem, in regno reliquit. Sed libertate Graeciae re-
stituta, deductisque ab urbibus praesidiis, cum Romanus
exercitus in Italiam reportatus esset, velut vacua rursus
possessione sollicitatus, multas civitates repentino bello
3 invasit. Quibus rebus exterriti Achaei, ne vicinum ma-
lum etiam ad se serperet, bellum adversus Nabidem de-
cernunt, ducemque praetorem suum Philopoemenem, in-
4 signis industriae virum, constituunt: cuius in eo bello
tanta virtus enituit, ut opinione omnium Flaminino Ro-
5 mano imperatori compararetur. Eodem tempore Hannibal
cum ad Antiochum pervenisset, velut Deorum munus ex-
6 cipitur: tantusque eius adventu ardor animis regis accessit,
ut non tam de bello, quam de praemiis victoriae cogitaret.
7 Sed Hannibal, cui nota Romana virtus erat, negabat *op-*
8 *primi Romanos, nisi in Italia, posse.* Ad hoc sibi
centum naves, et decem millia peditum, et mille equites
poscebat, promittens *hac manu non minus bellum, quam*
9 *gesserit, Italiae instauraturum; et in Asiam regi sedenti*
aut vitoriam de Romanis, aut aequas pacis conditio-
10 *nes relaturum: quippe et Hispanis bello flagrantibus*

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. III. §. 8. *Italiae restauraturum.*

lucem tantum deesse; et Italiam notiorem sibi nunc, quam pridem fuisset: sed nec Carthaginem quieturam, sociamque se ei sine mora praebituram.

CAP. IV. Cum regi consilia placuissent, mittitur 1
Carthaginem unus ex comitibus Hannibalis, qui in bellum cupidos hortetur, *Hannibalemque cum copiis adfuturum* nuntiet; *nihil*, dicat, *partibus, nisi animos Carthaginiensium deesse: Asiam et vires belli et sumtum praebituram.* Haec cum perlata Carthaginem essent, nuntius ipse 2
ab inimicis Hannibalis comprehenditur, et perductus in senatum cum interrogaretur, *ad quem missus esset?* Punico ingenio respondit, *se ad universum senatum missum: nec enim hoc opus singulorum, sed universorum esse.* Dum multis diebus deliberant, an eum Romam ad 3
purgandam publicam conscientiam mittant, tacitus conscensa nave ad Hannibalem revertitur: quo cognito, Carthaginienses ultro rem Romam per legatum deferunt. Romani quoque ad Antiochum legatos misere, qui sub 4
specie legationis, et regis apparatum specularentur, et Hannibalem aut Romanis mitigarent, aut adsiduo colloquio suspectum invisumque regi redderent. Itaque legati cum 5
Ephesi convenissent ad Antiochum, mandata ei senatus tradunt. Dum responsum exspectant, omnibus diebus 6
adsidui circa Hannibalem fuere, dicentes, *timide eum a patria recessisse, cum pacem Romani, non tam cum republica eius, quam cum eo factam, summa fide custodiant: nec bella eum Romanorum magis odio,* 7
quam patriae amore gessisse, cui ab optimo quoque etiam spiritus ipse debeatur. Has enim publicas inter populos, non privatas inter duces, bellandi causas esse. Inde res gestas eius laudare. Quorum sermone 8
laetus, saepius cupidiusque cum legatis colloquebatur, ignarus, quod familiaritate Romana odium sibi apud regem crearet. Quippe Antiochus tam adsiduo colloquio 9
reconciliatam eius cum Romanis gratiam existimans, nihil

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 2. *cum relata Carthaginem.*

ad eum, sicuti solebat, referre; expertemque totius consilii, veluti hostem proditoremque suum, odisse coepit. Quae res tantum apparatum belli, cessante imperatoria
10 arte, corrupit. Senatus mandata fuerant, *ut contentus terminis Asiae esset, ne ipsis ingrediendi Asiam necessitatem imponeret.* Quibus spretis, non accipiendum bellum statuit, sed inferendum.

1 Cap. v. Dicitur, cum frequenter de bello consilium habuisset, remoto Hannibale, tandem eum vocari iussisse, non ut ex sententia eius aliquid ageret, sed ne per omnia eum sprevisse videretur; omnibusque perrogatis postre-
2 mum interrogasse. Quo animadverso, *intelligere se* professus est, *non quia egeat consilio, sed ad supplendum numerum sententiarum se vocatum: tamen et odio Romanorum, et amore regis, apud quem solum tutum sibi exsilium relictum sit, se viam gerendi belli*
3 *edisserturum.* Veniam deinde libertati praefatus, *nihil se aut consiliorum, aut coeptorum praesentium, probare* ait: *neque sedem belli Graeciam sibi placere,*
4 *cum Italia uberior materia sit: quippe Romanos vinci non nisi armis suis posse; nec Italiam aliter, quam Italicis viribus subigi: siquidem diversum ceteris morta-*
5 *libus esse illud et hominum et belli genus. Aliis bellis plurimum momenti habere, priorem aliquam cepisse occasionem loci temporisque, agros diripuisse, urbes aliquas expugnasse: cum Romano, seu occupaveris prior aliqua, seu viceris, tamen etiam cum victo et*
6 *iacente luctandum esse. Quamobrem si quis eos in Italia lacessat, suos eos opibus, suis viribus, suis armis*
7 *posse vincere, sicut ipse fecerit. Sin vero quis illis Italia velut fonte virium cesserit, perinde falli, ac si quis amnes non ab ipsis fontium primordiis derivare, sed concretis iam aquarum molibus avertere vel exsic-*
8 *care velit. Haec et secreto se censuisse, ultroque mi-*

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. v. §. 4. *illud hominum et belli genus.*
§. 5. *seu viceris, tum etiam.*

nisterium consilii sui obtulisse; et nunc praesentibus amicis ideo repetisse, ut scirent omnes rationem gerendi cum Romanis belli; eosque foris invictos, domi fragiles esse. Nam prius illos urbe quam imperio, prius 9
Italia quam provinciis exsui posse: quippe et a Gallis captos, et a se prope deletos esse; neque se umquam victum prius, quam terris eorum cesserit. Reverso Carthaginem statim cum loco fortunam belli mutatam.

CAP. VI. Huic sententiae obtrectatores amici regis 1
erant; non utilitatem rei cogitantes, sed verentes, ne probato consilio eius primum apud regem locum gratiae occuparet. Et Antiocho non tam consilium, quam auctor 2
displicebat, ne gloria victoriae Hannibalis, non sua esset. Omnia igitur variis adsentationum adulationibus corrum- 3
pebantur: nihil consilio vel ratione agebatur. Rex ipse per hiemem in luxuriam lapsus, novis quotidie nuptiis deditus erat. Contra Acilius Romanus consul, qui ad hoc 4
bellum missus erat, copias, arma, ceteraque bello necessaria summa industria parabat; civitates socias confirmabat, dubias illiciebat: nec alius exitus belli, quam apparatus utriusque partis fuit. Itaque prima belli congressione 5
cum cedentes suos rex cerneret, non laborantibus auxilium tulit: sed fugientibus se ducem praebuit, castraque ditia victoribus reliquit. Deinde cum in Asiam, praeda Ro- 6
manis occupatis, fugiendo pervenisset, poenitere neglecti consilii coepit; revocatoque in amicitiam Hannibale, omnia ex sententia eius agere. Interim nuntiatur, Aemilium, 7
Romanum ducem, cum octoginta rostratis navibus in bellum navale a senatu missum, adventare: quae res illi spem restituendae fortunae dedit. Itaque priusquam sociae 8
civitates ad hostes deficerent, decernere navali praelio statuit, sperans cladem, in Graecia acceptam, nova posse victoria aboleri. Tradita igitur Hannibali classe, prae- 9

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. V. §. 8. *rationem cum Rom. gerendi belli.*
CAP. VI. §. 3. *variis assentantum adulationibus.*
§. 7. *ducem, octoginta.*

lium committitur. Sed nec Asiani milites Romanis, neque
naves eorum pares rostratis navibus fuere; minor tamen
10 clades ducis sollertia fuit. Romam nondum opinio vi-
ctoriae venerat, et idcirco in consulibus creandis suspensa
civitas erat.

1 Cap. VII. Sed adversus Hannibalem ducem quis
melior quam Africani frater crearetur, cum vincere
2 Poenos opus Scipionum esset? Creatur igitur consul Lu-
cius Scipio: eique datur legatus frater Africanus; ut
intelligeret Antiochus, non maiorem fiduciam se in Han-
nibale victo, quam Romanos in victore Scipione habere.
3 Traiicientibus in Asiam Scipionibus exercitum, iam utro-
bique profligatum bellum nuntiatum est; victumque An-
tiochum terrestri, Hannibalem navali bello invenerunt.
4 Primo igitur adventu eorum, legatos pacem petentes ad
eos Antiochus mittit, peculiare donum Africano ferentes
ipsius filium, quem rex parvo navigio traiicientem cepe-
5 rat. Sed Africanus, *privata beneficia a rebus publicis*
secreta esse dixit; *aliaque esse patris officia, alia pa-*
triae iura, quae non liberis tantum, verum etiam
6 *vitae ipsi praeponantur. Proinde gratum se munus*
accipere, privatoque impendio munificentiae regis re-
sponsurum. Quod ad bellum pacemque pertineat, ni-
hil neque gratiae dari, neque de iure patriae decidi
7 *posse,* respondit. Nam neque de redimendo filio um-
quam tractavit, nec senatum de eo agere permisit; sed,
ut dignum maiestate eius erat, *armis se recepturum fi-*
8 *lium* dixerat. Post haec leges pacis dicuntur: *ut Asia*
Romanis cederet: contentus Syriae regno esset: naves
universas, captivos et transfugas traderet; sumtumque
9 *omnem belli Romanis restitueret.* Quae cum nuntiata
Antiocho essent, *nondum ita victum se esse* respondit,
ut spoliari se regno pateretur; bellique ea irritamenta,
non pacis blandimenta esse.

1 Cap. VIII. Igitur cum ab utrisque bellum pararetur,
ingressique Asiam Romani Ilion venissent, mutua gratu-
latio Iliensium ac Romanorum fuit, Iliensibus *Aeneam,*
ceterosque cum eo duces a se profectos; Romanis

e *ab his procreatos* referentibus. Tantaque laetitia 2
mnium fuit, quanta esse post longum tempus inter pa-
entes et liberos solet. Iuvabat Ilienses, nepotes suos, 3
)ccidente et Africa domita, Asiam ut avitum regnum
indicare, *optabilem Troiae ruinam fuisse* dicentes,
it tam feliciter renasceretur. Contra Romanos, avitos 4
ares, et incunabula maiorum, templaque ac Deorum si-
nulacra, inexplebile desiderium videndi tenebat. Pro- 5
ectis ab Ilio Romanis Eumenes rex cum auxiliis occur-
it: nec multo post praelium cum Antiocho commissum.
Cum in dexteriore cornu pulsa legio Romana maiore 6
ledecore, quam periculo, ad castra fugeret, M. Aemilius
ribunus militum ad tutelam castrorum relictus, *armare*
se milites suos, et extra vallum progredi iubet, stri-
tisque gladiis fugientibus minari, *morituros* dicens, *nisi*
in praelium revertantur, infestioraque sua, quam ho-
stium, castra inventuros. Attonita tam ambiguo periculo 7
legio, comitantibus commilitonibus, qui fugere eos pro-
hibuerant, in praelium revertitur, magnaque caede edita,
initium victoriae fuit. Caesa hostium quinquaginta mil- 8
lia, capta undecim. Antiocho pacem petenti, nihil ad
superiores conditiones additum, Africano praedicante,
neque Romanis, si vincantur, animos minui; neque,
si vincant, secundis rebus insolescere. Captas civitates 9
inter socios divisere Romani, aptiorem gloriam, quam
possessiones voluptarias iudicantes: quippe victoriae glo-
riam Romano nomini vindicandam; opum luxuriam sociis
relinquendam.

LIBER XXXII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Aetoli libertate spoliantur. Bellum inter Messenios et Achaeos. Philopoemen captus et veneno interemtus: unde Messeniorum clades.*
2. *Antiochus Syrus, dum sacrilegio sibi providere putat, interficitur. Senatus Romanus Philippo parcit, ob Demetrii filii virtutem: cui Perseus frater invidet, et Demetrium impiis artibus de medio tollit.*
3. *Philippi obitus, et belli apparatus adversus Romanos, Gallis ad huius belli societatem pertractis: de quorum migrationibus subiicitur narratio.*
4. *Bellum inter Prusiam et Eumenen, in quo Hannibalis opera Prusias superior evadit. Pace inter reges sancita, Romani Hannibalem persequuntur. Is hausto veneno legationem morte praevenit. Adiunctum eiusdem Hannibalis elogium.*

CAPUT I.

1 Aetoli, qui Antiochum in bella Romana impulerant, victo eodem, soli adversus Romanos, et viribus impa-
2 res, et omni auxilio destituti, remanserunt: nec multo post victi, libertatem, quam illibatam adversus dominationem Atheniensium et Spartanorum, inter tot Grae-
3 ciae civitates soli retinuerant, amiserunt. Quae conditio tanto amarior illis, quanto serior fuit, reputantibus tempora illa, quibus tantis Persarum opibus, domesticis viribus restiterint; quibus Gallorum violentiam, Asiae Italiaeque terribilem, Delphico bello fregerint. Quae gloriosa

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 3. *viribus* *restiterant; quibus* — *fregerant.*

recordatio magis desiderium libertatis augebat. Dum haec 4
aguntur, medio tempore inter Messenios et Achaeos de
principatu primo dissensio, mox bellum ortum est. In eo 5
nobilis Achaeorum imperator Philopoemen capitur: non
quia pugnando vitae pepercerit, sed dum suos in proe-
ium revocat, in transitu fossae equo praecipitatus, a mul-
itudine hostium oppressus est. Quem iacentem Messenii, 6
eu metu virtutis, seu verecundia dignitatis, interficere
usi non fuerunt. Itaque velut in illo omne bellum con- 7
ecissent, captivum per universam civitatem, in modum
riumphi, circumduxerunt, effuso obviam populo, ac si
suus, non hostium imperator adventaret. Nec victorem 8
Achaei avidius vidissent, quam victum hostes viderunt.
Igitur eumdem in theatrum duci iusserunt, ut omnes con-
uerentur, quem potuisse capi incredibile singulis vide-
batur. Inde in carcerem ducto, verecundia magnitudinis 9
eius, venenum dederunt; quod ille laetus, ac si vicisset,
accepit, quaesito prius, *an Lycortas praefectus Achaeo-
rum,* quem secundum a se esse scientia rei militaris scie-
bat, *incolumis effugisset?* Quem ut accepit evasisse,
non in totum dicens *consultum male Achaeis,* exspira-
vit. Nec multo post, reparato bello, Messenii vincuntur;
poenasque interfecti Philopoemenis pependerunt.

Cap. II. Interea in Syria rex Antiochus, cum gravi 1
ributo pacis, a Romanis victus, oneratus esset, seu
inopia pecuniae compulsus, seu avaritia sollicitatus, quia
sperabat se, sub specie tributariae necessitatis, excusatius
sacrilegia commissurum, adhibito exercitu, nocte templum
Elymaei Iovis adgreditur. Qua re prodita, concursu in- 2
sularium, cum omni militia interficitur. Romae, cum mul- 3
tae Graeciae civitates questum de iniuriis Philippi regis
Macedonum venissent, et disceptatio in senatu inter De-
metrium Philippi filium, quem pater ad satisfaciendum
senatui miserat, et legatos civitatium esset; turba quere-
larum confusus adolescens, repente obticuit. Tunc senatus 4

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. II. §. 1. *sollicitatus, qua sperabat.*

verecundia eius motus, quae probata etiam antea, cum
obses Romae esset, omnibus fuerat, causam illi donavit:
atque ita modestia sua Demetrius veniam patri, non
5 iure defensionis, sed patrocinio pudoris obtinuit: quod
ipsum decreto senatus significatum est, ut appareret, non
6 tam absolutum regem, quam donatum filio patrem. Quae
res Demetrio non gratiam legationis, sed odium obtre-
7 ctationis comparavit. Nam et apud fratrem Perseum
aemulatio illi invidiam contraxit; et apud patrem nota
absolutionis causa offensae fuit, indignante Philippo,
plus momenti apud senatum personam filii, quam aucto-
ritatem patris, ac dignitatem regiae maiestatis habuisse.
8 Igitur Perseus, perspecta patris aegritudine, quotidie ab-
sentem Demetrium apud eum criminari; et primo in-
visum, post etiam suspectum reddere: nunc amicitiam
9 Romanorum, nunc proditionem ei patris obiectare. Ad
postremum insidias sibi ab eo paratas confingit: ad cu-
ius rei probationem immittit indices, testes subornat,
10 et facinus, quod obiicit, admittit. Quibus rebus com-
pulso ad parricidium patre, funestam omnem regiam
facit.

1 Cap. III. Occiso Demetrio, sublatoque aemulo, non
negligentior tantum Perseus in patrem, verum etiam
contumacior erat; nec heredem regni, sed regem gere-
2 bat. His rebus offensus Philippus, impatientius in dies
mortem Demetrii dolebat: tunc et insidiis se circumven-
3 tum suspicari, testes indicesque torquere. Atque ita co-
gnita fraude, non minus scelere Persei, quam innoxii
Demetrii morte cruciabatur; peregissetque ultionem, nisi
4 morte praeventus fuisset. Nam brevi post tempore, morbo
ex aegritudine animi contracto, decessit, relicto magno
belli apparatu adversus Romanos, quo postea Perseus
5 usus est. Nam et Gallos Scordiscos ad belli societatem
perpulerat: fecissetque Romanis grave bellum, nisi deces-
6 sisset. Namque Galli, bello adversus Delphos infeliciter

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 1. *sed regem se gerebat.*

festo, in quo maiorem vim numinis, quam hostium sense-
ant, amisso Brenno duce, pars in Asiam, pars in Thra-
iam extorres fugerant. Inde per eadem vestigia, qua 7
enerant, antiquam patriam repetivere. Ex his manus 8
uaedam in confluente Danubii et Savi consedit, *Scor-
discos*que se appellari voluit. Tectosagi autem, cum in 9
ntiquam patriam Tolosam venissent, comprehensique
estifera lue essent, non prius sanitatem reciperavere,
uam haruspicum responsis moniti, aurum argentum-
ue bellis sacrilegiisque quaesitum, in Tolosensem lacum
nergerent: quod omne magno post tempore Caepio Ro- 10
nanus consul abstulit. Fuere autem argenti pondo cen-
um decem millia, auri pondo quinquies decies centum
nillia. Quod sacrilegium causa excidii Caepioni exerci- 11
uique eius postea fuit. Romanos quoque Cimbrici belli
umultus, velut ultor sacrae pecuniae, insecutus est. Ex 12
gente Tectosagorum non mediocris populus, praedae dul-
cedine, Illyricum repetivit, spoliatisque Istris, in Panno-
nia consedit. Istrorum gentem fama est originem a Col- 13
chis ducere, missis ab Aeëta rege ad Argonautas rapto-
resque filiae persequendos: qui ut a Ponto intraverunt 14
Istrum, alveo Savi fluminis penitus invecti, vestigia Ar-
gonautarum insequentes, naves suas humeris per iuga
montium usque ad litus Hadriatici maris transtulerunt;
cognito quod Argonautae idem propter magnitudinem
navis priores fecissent: quos ut avectos Colchi non re- 15
periunt, sive metu regis, sive taedio longae navigationis,
iuxta Aquileiam consedere, *Istri*que ex vocabulo amnis,
quo a mari concesserant, appellati. Daci quoque suboles 16
Getarum sunt: qui cum, Orole rege, adversus Bastarnas
male pugnassent, ad ultionem segnitiae, capturi somnum,
capita loco pedum ponere iussu regis cogebantur; mini-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. III. §. 9. *aruspicum.*
§. 10. *Cepio.*
§. 11. *Cepioni.*
§. 14. *Adriatici.*

steriaque uxoribus, quae ipsis antea fieri solebant, facere. Neque haec ante mutata sunt, quam ignominiam bello acceptam virtute delerent.

1 Cap. IV. Igitur Perseus, cum imperio Philippi patris successisset, omnes has gentes adversus Romanos in societatem belli sollicitabat. 2 Interim inter Prusiam regem, ad quem Hannibal post pacem Antiocho a Romanis datam profugerat, et Eumenen bellum ortum est; quod Prusias, Hannibalis fiducia rupto foedere, 3 prior intulit. Namque Hannibal, cum ab Antiocho Romani, inter ceteras conditiones pacis, deditionem eius deposcerent, admonitus a rege, in fugam versus, Cretam 4 defertur. Ibi cum diu quietam vitam egisset, invidiosumque se propter nimias opes videret, amphoras plumbo repletas in templo Dianae, quasi fortunae suae praesidia, 5 deponit; atque ideo nihil de illo sollicita civitate, quoniam, velut pignus, opes eius tenebat, ad Prusiam contendit, auro suo statuis, quas secum portabat, infuso, ne con-6 spectae opes vitae nocerent. Dein, cum Prusias terrestri bello ab Eumene victus esset, et praelium in mare transtulisset, Hannibal novo commento auctor victoriae fuit: quippe omne serpentium genus in fictiles lagenas coniici 7 iussit, medioque praelio in naves hostium mitti. Id primum Ponticis ridiculum visum, fictilibus dimicare, qui ferro nequeant. Sed ubi serpentibus repleri naves coepere, ancipiti periculo circumventi, hosti victoriam 8 cessere. Quae ubi Romam nuntiata sunt, missi a senatu legati sunt, qui utrumque regem in pacem cogerent, Hannibalemque deposcerent. Sed Hannibal re cognita, 9 sumto veneno, legationem morte praevenit. Insignis hic annus trium toto orbe maximorum imperatorum mortibus fuit, Hannibalis, et Philopoemenis, et Scipionis Africani. 10 Ex quibus constat Hannibalem, nec tum cum Romano tonantem bello Italia contremuit, nec cum reversus Car-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. IV. §. 2. *Eumenem.*

§. 5. *auro suo in statuis.*

thaginem, summum imperium tenuit, aut cubantem coenasse, aut plus quam sextario vini indulsisse; pudicitiam- 11
que eum tantam inter tot captivas habuisse, ut in Africa natum quivis negaret. Moderationis certe eius fuit, ut, 12
cum diversarum gentium exercitus rexerit, neque insidiis suorum militum sit petitus umquam, neque fraude proditus, cum utrumque hostes saepe tentassent.

LIBER XXXIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Macedonicum bellum. Persei et consulum Romanorum animus.*
2. *Pugna, in qua Macedones fusi fugatique sunt. Perseus et filii capti in fuga. Macedonia in provinciam redacta, et Aetoli oppressi.*

CAPUT I.

Minore quidem rerum motu Romani Macedonicum, quam 1
Punicum bellum gesserunt; sed tanto clarius, quanto nobilitate Macedones Poenos antecesserunt: quippe cum gloria Orientis domiti, tum et auxiliis omnium regum iuvabantur. Itaque Romani et legiones plures numero con- 2
scripserunt; et auxilia a Masinissa, rege Numidarum, ceterisque sociis omnibus acciverunt; et Eumeni, regi Bithyniae, denuntiatum, ut bellum summis viribus iuvaret. Perseo, praeter Macedonicum invictae opinionis exerci- 3
tum, decennis belli sumtus, a patre paratus, in thesauris et horreis erat. Quibus rebus inflatus, oblitus fortunae paternae, veterem Alexandri gloriam considerare suos iubebat. Prima equitum congressio fuit, qua victor Per- 4

seus suspensam omnium exspectationem in favorem sui
5 traxit: misit tamen legatos ad consulem, qui pacem pe-
terent, quam patri suo Romani etiam victo dedissent,
impensas belli lege victi suscepturus. Sed consul Sulpi-
6 cius non minus graves quam victo leges dixit. Dum
haec aguntur, metu tam periculosi belli Romani Aemi-
lium Paulum consulem creant, eique extra ordinem Ma-
cedonicum bellum decernunt: qui cum ad exercitum ve-
7 nisset, non magnam moram pugnae fecit. Pridie, quam
praelium consereretur, luna nocte defecit; triste id osten-
tum Perseo omnibus praesagientibus, finemque Macedo-
nici regni portendi vaticinantibus.

1 Cap. II. In ea pugna M. Cato, Catonis oratoris fi-
lius, dum inter confertissimos hostes insigniter dimicat,
2 equo delapsus, pedestre praelium adgreditur. Nam ca-
dentem manipulus hostium cum horrido clamore, veluti
iacentem obtruncaturus, circumsteterat: at ille citius
3 corpore collecto, magnas strages edidit. Cum ad unum
opprimendum undique hostes convolarent, dum procerum
quemdam petit, gladius ei e manu elapsus, in mediam
4 cohortem hostium decidit; ad quem reciperandum umbone
se protegens, inspectante utroque exercitu, inter mucro-
nes se hostium immersit; recollectoque gladio, multis
vulneribus exceptis, ad suos cum clamore hostium rever-
titur. Huius audaciam ceteri imitati, victoriam peperere.
5 Perseus rex fuga cum decem millibus talentum Samothra-
ciam defertur; quem Cneus Octavius, ad persequendum
missus a consule, cum duobus filiis, Alexandro et Phi-
6 lippo, cepit; captumque ad consulem duxit. Macedonia
a Carano, qui primus in ea regnavit, usque Perseum tri-
ginta reges habuit. Quorum sub regno fuit quidem an-
nis nongentis et viginti tribus; sed rerum non nisi cen-
7 tum nonaginta duobus annis potita. Ita cum in ditionem
Romanorum cessisset, magistratibus per singulas civitates
constitutis, libera facta est; legesque, quibus adhuc utitur,

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. II. §. 6. *usque Persen.*

a Paulo accepit. Aetolorum universarum urbium senatus, 8
cum coniugibus et liberis, qui dubia fide fuerant, Romam
missus, ibique, ne in patria aliquid novaret, diu detentus,
aegreque, per multos annos legationibus civitatium senatu
fatigato, in patriam quisque suam remissus est.

LIBER XXXIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Romani adversus Achaeos causas belli quaerunt, et inveniunt. Cruenta Achaeorum seditio.*
2. *Bellum, quo Achaei oppressi sunt: Corinthus diruta: Ptolemaeus ab Antiocho pulsus Aegypto, petit a Romanis auxilium, atque impetrat.*
3. *Popilii ad Antiochum in gratiam Ptolemaei vere libera legatio. Antiocho mortuo, Demetrius frater Roma profugus regno Syriae potitur.*
4. *Prusias, rex Bithyniae, regno et vita a filio spoliatur.*

Caput I.

Poenis ac Macedonibus subactis, Aetolorumque viribus 1
principum captivitate debilitatis, soli adhuc ex Graecia
universa Achaei nimis potentes tunc temporis Romanis
videbantur, non propter singularum civitatium nimias opes;
sed propter conspirationem universarum. Namque Achaei, 2
licet per civitates, veluti per membra, divisi sint, unum tamen corpus et unum imperium habent; singularumque urbium pericula mutuis viribus propulsant. Quaerentibus 3
igitur Romanis causas belli, tempestive fortuna querelas
Spartanorum obtulit, quorum agros Achaei propter mutuum odium populabantur. Spartanis a senatu responsum 4

est, *legatos se ad inspiciendas res sociorum, et ad iniu-*
5 *riam demendam in Graeciam missuros:* sed legatis oc-
culta mandata data sunt, *ut corpus Achaeorum dissol-*
verent, singulasque urbes proprii iuris facerent, quo
facilius ad obsequia cogerentur; et, si quae urbes
6 *contumaces essent, frangerentur.* Igitur legati, omnium
civitatium principibus Corinthum evocatis, decretum se-
7 natus recitant: quid consilii habeant, aperiunt: *expedire*
omnibus dicunt, *ut singulae civitates sua iura et suas*
8 *leges habeant.* Quod ubi omnibus innotuit, velut in
furorem versi, universum peregrinum populum trucidant:
9 legatos quoque ipsos Romanorum violassent, nisi, audito
tumultu, trepidi fugissent.

1 Cap. II. Haec ubi Romae nuntiata sunt, statim se-
natus Mummio consuli bellum Achaicum decernit: qui
extemplo exercitu deportato, et omnibus strenue pro-
2 visis, pugnandi copiam hostibus fecit. Sed Achaei, velut
nihil negotii Romano bello suscepissent, ita apud eos
3 neglecta omnia et soluta fuere. Itaque praedam, non
praelium cogitantes, et vehicula ad spolia hostium re-
portanda duxerunt; et coniuges liberosque suos, ad spe-
4 ctaculum certaminis, in montibus posuerunt. Sed praelio
commisso, ante oculos suorum caesi, lugubre his specta-
5 culum, et gravem luctus memoriam reliquerunt. Coniuges
quoque liberique eorum, de spectatoribus captivi facti,
6 praeda hostium fuere. Urbs ipsa Corinthus diruitur: po-
pulus omnis sub corona venditur: ut hoc exemplo ceteris
7 civitatibus metus novarum rerum imponeretur. Dum haec
aguntur, rex Syriae Antiochus Ptolemaeo, maioris sororis
suae filio, regi Aegypti, bellum infert, segni admodum, et
quotidiana luxuria ita marcenti, ut non solum regiae ma-
iestatis officia intermitteret, verum etiam sensu hominis
8 nimia sagina careret. Pulsus igitur regno, ad fratrem
minorem Ptolemaeum Alexandriam confugit: participato-
que cum eo regno, legatos Romam ad senatum mittunt;
auxilia petunt; fidem societatis implorant. Movere sena-
tum preces fratrum.

CAP. III. Mittitur itaque legatus Popilius ad Antio- 1
chum; qui *abstinere illum Aegypto, aut, si iam incessisset, excedere* iuberet. Cum in Aegypto eum invenisset, 2
osculumque ei rex obtulisset; (nam coluerat inter ceteros Popilium Antiochus, cum Romae obses esset;) tunc Popilius *facessere interim privatam amicitiam* iubet, *cum mandata patriae intercedant;* prolatoque senatus de- 3
creto, et tradito, cum cunctari eum videret, consultationemque ad amicos referre; ibi Popilius virga, quam in manu gerebat, amplo circulo inclusum, ut et amicos caperet, *consulere* iubet; *nec prius inde exire, quam responsum senatui daret, aut pacem, aut bellum cum Romanis habiturum.* Adeoque haec asperitas animum 4
regis fregit, *ut parriturum se senatui* responderet. Re- 5
versus in regnum Antiochus decedit, relicto parvulo admodum filio: cui cum tutores dati a populo essent, pa- 6
truus eius Demetrius, qui obses Romae erat, cognita morte Antiochi fratris, senatum adiit: *obsidem se vivo fratre venisse, quo mortuo, cuius obses sit, se ignorare. Dimitti igitur se ad regnum petendum aequum esse,* 7
quod, sicuti iure gentium maiori fratri cesserit, ita nunc sibi, qui pupillum aetate antecedat, deberi. Cum se non dimitti animadverteret a senatu, tacito iu- 8
dicio; tutius apud pupillum, quam apud eum, regnum futurum arbitrante; specie venandi ab urbe profectus, Hostiae tacitus cum fugae comitibus navem conscendit. Delatus in Syriam, secundo favore omnium excipitur: 9
regnumque ei, occiso pupillo, a tutoribus traditur.

CAP. IV. Eodem fere tempore Prusias, rex Bithy- 1
niae, consilium cepit interficiendi Nicomedis filii, dum consulere studet minoribus filiis, quos ex noverca eius susceperat, et Romae habebat. Sed res adolescenti ab 2
his, qui facinus susceperant, proditur: hortatique sunt, *ut crudelitate patris provocatus, occupet insidias, et in auctorem retorqueat scelus.* Nec difficilis persuasio

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. III. §. 6. *cum tutores dati:* omisso pronomine.

3 fuit. Igitur cum accitus in patris regnum venisset, statim
4 rex appellatur. Prusias regno spoliatus a filio, privatus-
5 que redditus, etiam a servis deseritur. Cum in latebris
ageret, non minori scelere, quam filium occidi iusserat, a
filio interficitur.

LIBER XXXV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Demetrius Soter Ariarathi infestus fratrem eius in regnum Cappadociae restituere statuit. Antiochenses a Demetrio deficiunt, et Alexandrum Balam regem appellant.*
2. *Demetrii filius Demetrius Nicator, auxiliantibus Cretensibus, Alexandrum praelio superat, et interficit.*

CAPUT I.

1 Demetrius, occupato Syriae regno, novitati suae otium
periculosum ratus, ampliare fines regni, et opes augere
2 finitimorum bellis statuit. Itaque Ariarathi, regi Cappa-
dociae, propter fastiditas sororis nuptias infestus, fratrem
eius Orophernen, per iniuriam regno pulsum, supplicem
recepit; datumque sibi honestum belli titulum gratulatus,
3 restituere eum in regnum statuit. Sed Orophernes, ingra-
to animo, inita cum Antiochensibus pactione, offensis
tunc Demetrio, pellere ipsum regno, a quo restituebatur,
4 consilium cepit. Quo cognito, Demetrius vitae quidem

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 1. *ampliare fines et opes augere.*
§. 2. *Orofernem.*
§. 3. *Orofernes.*

eius, ne Ariarathes metu fraterni belli liberaretur, pe-
percit: ipsum autem comprehensum vinctum Seleuciae
custodiri iubet. Nec Antiochenses indicio territi, a de- 5
fectione destiterunt. Itaque adiuvantibus et Ptolemaeo 6
rege Aegypti, et Attalo rege Asiae, et Ariarathe Cap-
padociae, bello a Demetrio lacessiti, subornant Balam
quemdam, sortis extremae iuvenem, qui Syriae re-
gnum velut paternum armis repeteret: et ne quid contu- 7
meliae deesset, nomen ei *Alexandri* inditur, genitusque
ab Antiocho rege dicitur. Tantum odium Demetrii apud 8
omnes erat, ut aemulo eius non vires regiae tantum,
verum etiam generis nobilitas consensu omnium tribue-
retur. Igitur Alexander admirabili rerum varietate pri- 9
stinarum sordium oblitus, totius ferme Orientis viribus
succinctus, bellum Demetrio infert; victumque vita pariter
ac regno spoliat. Quamquam nec Demetrio animus in 10
propulsando bello defuit. Nam et primo praelio hostem
fugavit, et, regibus bellum restituentibus, multa millia in
acie cecidit. Ad postremum tamen invicto animo inter 11
confertissimos fortissime dimicans cecidit.

Cap. II. Initio belli Demetrius duos filios apud Gni- 1
dium hospitem suum cum magno auri pondere commen-
daverat, ut belli periculis eximerentur, et, si ita fors tu-
lisset, paternae ultioni servarentur. Ex his maior Deme- 2
trius, annos pubertatis egressus, audita Alexandri luxuria,
quem insperatae opes, et alienae felicitatis ornamenta,
velut captum, inter scortorum greges desidem in regia
tenebant, auxiliantibus Cretensibus, securum ac nihil ho-
stile metuentem adgreditur. Antiochenses quoque, veterem 3
patris offensam novis meritis correcturi, se ei tradunt:
sed et milites paterni favore iuvenis accensi, prioris sacra-
menti religionem novi regis superbiae praeferentes, signa
ad Demetrium transferunt: atque ita Alexander non minori 4
impetu fortunae destruotus, quam elatus, primo praelio
victus interficitur; deditque poenas et Demetrio, quem
occiderat, et Antiocho, cuius mentitus originem fuerat.

LIBER XXXVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Demetrius Nicator bellum Parthis infert, et infeliciter persequitur. Trypho regnum Syriae invadit: sed tandem ab Antiocho, Demetrii fratre, opprimitur; qui etiam Iudaeos subigit.*
2. *Iudaeorum origo, incrementa, et res gestae.*
3. *Iudaeorum opes. Mare Mortuum. A quibus domiti sint Iudaei.*
4. *Attali, Asiae regis, scelera, mors, testamentum. Asia Romanorum fit propria; divitias autem et vitia sua Romam transmittit.*

Caput I.

1 Recuperato paterno regno Demetrius, et ipse rerum suc-
cessu corruptus, vitiis adolescentiae in segnitiam labitur;
tantumque contemtum apud omnes inertiae, quantum odium
2 ex superbia pater habuerat, contraxit. Itaque cum ab im-
perio eius passim civitates deficerent, ad abolendam se-
3 gnitiae maculam, bellum Parthis inferre statuit: cuius
adventum non inviti Orientis populi videre, et propter
Arsacidae regis Parthorum crudelitatem, et quod veteri
Macedonum imperio adsueti, novi populi superbiam in-
4 digne ferebant. Itaque cum et Persarum, et Elymaeo-
rum, Bactrianorumque auxiliis iuvaretur, multis praeliis
5 Parthos fudit. Ad postremum tamen pacis simulatione
deceptus, capitur; traductusque per ora civitatium, po-
pulis, qui desciverant, in ludibrium favoris ostenditur.
6 Missus deinde in Hyrcaniam, benigne et iuxta cultum
7 pristinae fortunae habetur. Dum haec aguntur, interim
in Syria Trypho, qui se tutorem Antiocho, Demetrii

privigno, substitui a populo laboraverat, occiso pupillo,
regnum Syriae invadit. Quo diu potitus, tandem exole- 8
scente favore recentis imperii, ab Antiocho puero ad-
modum, Demetrii fratre, qui in Asia educabatur, bello
vincitur; rursusque regnum Syriae ad subolem Demetrii
revertitur. Igitur Antiochus, memor quod et pater pro- 9
pter superbiam invisus, et frater propter segnitiam con-
temtus fuisset, ne in eadem vitia incideret, recepta in
matrimonium Cleopatra, uxore fratris, civitates, quae vi-
tio fraterni imperii defecerant, summa industria persequi-
tur, domitasque rursus regni terminis adiicit. Iudaeos 10
quoque, qui in Macedonico imperio sub Demetrio patre
armis se in libertatem vindicaverant, subigit. Quorum
vires tantae fuere, ut post hunc nullum Macedonum regem
tulerint, domesticisque imperiis usi, Syriam magnis bellis
infestaverint.

Cap. II. Namque Iudaeis origo Damascena, Syriae 1
nobilissima civitas: unde et Assyriis regibus genus, et
reginae Semiramidi fuit. Nomen urbi a Damasco rege 2
inditum: in cuius honorem Syrii sepulcrum Arathis uxoris
eius pro templo coluere, Deamque exinde sanctissimae
religionis habent. Post Damascum Azelus, mox Adores, 3
et Abraham, et Israhel reges fuere. Sed Israhelem felix 4
decem filiorum proventus maioribus suis clariorem fecit.
Itaque populum in decem regna divisum filiis tradidit, 5
omnesque ex nomine Iudae, qui post divisionem deces-
serat, *Iudaeos* appellavit; colique eius memoriam ab
omnibus iussit, cuius portio omnibus accesserat. Mini- 6
mus aetate inter fratres Ioseph fuit; cuius excellens in-
genium veriti fratres, clam interceptum peregrinis mer-
catoribus vendiderunt. A quibus deportatus in Aegyptum, 7
cum magicas ibi artes sollerti ingenio percepisset, brevi
ipsi regi percarus fuit. Nam et prodigiorum sagacissimus 8
erat, et somniorum primus intelligentiam condidit, nihilque
divini iuris humanique ei incognitum videbatur; adeo, ut 9

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. II. §. 1. *genus ex regina Semirami fuit.*

etiam sterilitatem agrorum ante multos annos providerit: perissetque omnis Aegyptus fame, nisi monitu eius rex
10 edicto servari per multos annos fruges iussisset: tantaque experimenta eius fuerunt, ut non ab homine, sed a Deo
11 responsa dari viderentur. Filius eius Moses fuit, quem praeter paternae scientiae hereditatem etiam formae pul-
12 chritudo commendabat. Sed Aegyptii, cum scabiem et vitiliginem paterentur, responso moniti, eum cum aegris, ne pestis ad plures serperet, terminis Aegypti pellunt.
13 Dux igitur exsulum factus, sacra Aegyptiorum furto abstulit: quae repetentes armis Aegyptii, domum redire tem-
14 pestatibus compulsi sunt. Itaque Moses, Damascena antiqua patria repetita, montem Synae occupat: quo, septem dierum ieiunio per deserta Arabiae cum populo suo fatigatus, cum tandem venisset, septimum diem more gentis *Sabbata* appellatum in omne aevum ieiunio sacravit,
15 quoniam illa dies famem illis erroremque finierat. Et quoniam metu contagionis pulsos se ab Aegypto meminerant, ne eadem causa invisi apud incolas forent, caverunt, ne cum peregrinis communicarent: quod ex causa factum, paullatim in disciplinam religionemque convertit.
16 Post Mosen etiam filius eius Aruas, sacerdos sacris Aegyptiis, mox rex creatur; semperque exinde hic mos apud Iudaeos fuit, ut eosdem, reges et sacerdotes haberent; quorum iustitia religione permixta, incredibile quantum coaluere.

1 CAP. III. Opes genti ex vectigalibus opobalsami
2 crevere, quod in his tantum regionibus gignitur. Est namque vallis, quae continuis montibus, velut muro quodam, ad instar castrorum clauditur. Spatium loci ducenta
3 iugera, nomine Hierichus dicitur. In ea valle silva est et ubertate et amoenitate insignis: siquidem palmeto et
4 opobalsameto distinguitur. Arbores opobalsami formam similem piceis arboribus habent, nisi quod sunt humiles

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. II. §. 14. *Sabbatum appellatum.*
CAP. III. §. 2. *veluti muro quodam.*

magis, et in vinearum morem excoluntur. Hae certo anni
tempore balsamum sudant. Sed non minor loci eius apri- 5
citatis quam ubertatis admiratio est: quippe cum toto orbe
regionis eius ardentissimus sol sit, ibi tepidi aëris natu-
ralis quaedam ac perpetua apricitas inest. In ea regione 6
lacus est Asphaltites, qui propter magnitudinem et aquae
immobilitatem *Mortuum mare* dicitur. Nam neque ventis 7
movetur, resistente turbinibus bitumine, quo aqua omnis
stagnatur; neque navigationis patiens est, quoniam omnia
vita carentia in profundum merguntur; nec materiam ul-
lam sustinet, nisi quae alumine illinatur. Primum Xerxes, 8
rex Persarum, Iudaeos domuit: postea cum ipsis Persis in
ditionem Alexandri Magni venere, diuque in potestate
Macedonici imperii subiecti Syriae regno fuere. A De- 9
metrio cum descivissent, amicitia Romanorum petita, primi
omnium ex Orientalibus libertatem receperunt, facile tunc
Romanis de alieno largientibus.

CAP. IV. Per eadem tempora, quibus in Syria re- 1
gni mutatio inter novos reges alternabatur, in Asia rex
Attalus florentissimum ab Eumene patruo acceptum regnum
caedibus amicorum, et cognatorum suppliciis foedabat,
nunc matrem anum, nunc Beronicen sponsam maleficiis
eorum necatas confingens. Post hanc scelestam violentiae 2
rabiem, squalidam vestem sumit; barbam capillumque in
modum reorum submittit: non in publicum prodire, non
populo se ostendere, non domi laetiora convivia inire,
aut aliquod signum sani hominis habere, prorsus ut poe-
nas pendere manibus interfectorum videretur. Omissa 3
deinde regni administratione, hortos fodiebat, gramina se-
minabat, et noxia innoxiis permiscebat; eaque omnia ve-
neni succo infecta, velut peculiare munus, amicis mittebat. 4
Ab hoc studio, aerariae artis fabricae se tradit, cerisque
fingendis, et aere fundendo procudendoque oblectabatur.
Matri deinde sepulcrum facere instituit: cui operi inten- 5
tus, morbum ex solis fervore contraxit, et septima die
decessit. Huius testamento heres populus Romanus tunc
instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus, non iusto 6
matrimonio, sed ex pellice Ephesia citharistae cuiusdam

filia genitus, qui post mortem Attali velut paternum re-
7 gnum Asiam invasit. Cum multa secunda praelia adver-
sus civitates, quae metu Romanorum tradere se ei nole-
bant, fecisset; iustusque rex iam videretur, Asia Licinio
8 Crasso consuli decernitur: qui intentior Attalicae prae-
dae, quam bello, cum extremo anni tempore inordinata
acie praelium conseruisset, victus poenas inconsultae ava-
9 ritiae sanguine dedit. In huius locum missus Perperna
consul, prima congressione Aristonicum superatum in
potestatem suam redegit; Attalicasque gazas, hereditarias
populi Romani, navibus impositas, Romam deportavit.
10 Quod aegre ferens successor eius Manius Aquilius consul,
ad eripiendum Aristonicum Perpernae, veluti sui potius
triumphi munus esse deberet, festinata velocitate conten-
11 dit. Sed contentionem consulum mors Perpernae diremit.
12 Sic Asia Romanorum facta, cum opibus suis vitia quoque
Romam transmisit.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 9. *Perpenna.*
§. 10. *M. Aquilius — Perpenn.*

LIBER XXXVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Massilienses pro Phocaeënsibus apud Romanos deprecantur. Regibus, qui adversus Aristonicum auxilia tulerant, praemia a Romanis persoluta. Tragoediae in Cappadocia et Ponto. Mithridati Euergetae, Ponti regi, succedit Mithridates Eupator.*

2. *Eiusdem futura magnitudo praedicta, occupationes, vindicta.*
3. *Eiusdem res gestae, et domi ab uxore periculum.*
4. *Eiusdem exercitia militaria, Cappadociae et Galatiae occupatio, atque superbum Romanis responsum.*

CAPUT I.

CAPTO Aristonico, Massilienses pro Phocaeënsibus, condi- 1
toribus suis, quorum urbem senatus, et omne nomen, quod et tunc, et antea Antiochi bello, infesta contra populum Romanum arma tulerant, deleri iusserat, legatos Romam deprecatum misere, veniamque his a senatu obtinuere. Post haec regibus, qui adversus Aristonicum 2
auxilia tulerant, praemia persoluta: Mithridati Pontico Phrygia maior; filiis Ariarathis, regis Cappadociae, qui eodem bello occiderat, Lycaonia et Cilicia datae; fide- 3
liorque populus Romanus in socii filios, quam mater in liberos fuit: quippe hinc parvulis auctum regnum, inde vita ademta. Namque Laodice ex numero sex filiorum, 4
quos virilis sexus ex Ariarathe rege susceperat, timens ne non diutina regni administratione adultis quibusdam potiretur, quinque parricidali veneno necavit: unum parvu- 5
lum sceleri matris cognatorum custodia eripuit, qui post necem Laodices (nam propter crudelitatem, eam populus exstinxerat) solus regno potitus est. Mithridates quoque 6
repentina morte interceptus, filium, qui et ipse Mithridates dictus est, reliquit: cuius ea postea magnitudo fuit, 7
ut non sui tantum temporis, verum etiam superioris aetatis omnes reges maiestate superaverit, bellaque cum Romanis per quadraginta sex annos varia victoria ges-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. I. §. 1. *Phocensibus.*
§. 4. *Laudice* — **diutinam** *regni* **administrationem** *adultis quibusd. potiretur, quinque* **parricidiali** *veneno.*
§. 5. *Laudices.*

8 serit: cum eum summi imperatores, Sylla, Lucullus, ce-
terique, in summa Cneus Pompeius, ita vicerint, ut maior
clariorque instaurando bello resurgeret, damnisque suis
9 terribilior redderetur. Denique ad postremum non vi
hostili, sed voluntaria morte, in avito regno, senex, he-
rede filio, decessit.

1 Cap. II. Huius futuram magnitudinem etiam coelestia
2 ostenta praedixerant. Nam et eo quo genitus est anno,
et eo, quo regnare primum coepit, stella cometes per
utrumque tempus septuaginta diebus ita luxit, ut coelum
3 omne flagrare videretur. Nam et magnitudine sui quar-
tam partem coeli occupaverat; et fulgore sui, solis nito-
rem vicerat; et cum oriretur occumberetque, quatuor
4 spatium horarum consumebat. Puer tutorum insidias
passus est, qui eum fero equo impositum equitare iacu-
5 larique cogebant: qui conatus cum eos fefellissent, supra
aetatem regente equum Mithridate, veneno eum appetivere.
6 Quod metuens, antidota saepius bibit, et ita se adversus
insidias exquisitioribus remediis stagnavit, ut ne volens
7 quidem senex veneno mori potuerit. Timens deinde, ne
inimici, quod veneno non potuerant, ferro peragerent,
venandi studium finxit, quo per septem annos neque ur-
8 bis, neque ruris tecto usus est: sed per silvas vagatus,
diversis montium regionibus pernoctabat, ignaris omni-
bus, quibus esset locis; adsuetus feras cursu aut fugere,
aut persequi, cum quibusdam etiam viribus congredi.
9 Quibus rebus et insidias vitavit, et corpus ad omnem
virtutis patientiam duravit.

1 Cap. III. Ad regni deinde administrationem cum
accessisset, statim non de regendo, sed de augendo regno
2 cogitavit. Itaque Scythas invictos antea, qui Zopyriona,
Alexandri Magni ducem, cum triginta millibus armato-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 8. *Sulla — clariorque in restaurando bello.*
Cap. II. §. 9. *Quibus, et insidias — ad omnem patientiam duravit.*
Cap. III. §. 2. *Sopyriona.*

rum deleverant; qui Cyrum, Persarum regem, cum ducentis millibus trucidaverant; qui Philippum, Macedonum regem, fugaverant, ingenti felicitate perdomuit. Auctus 3
igitur viribus, Pontum quoque, ac deinceps Cappadociam occupavit. Cum de Asia tractaret, tacitus cum quibus- 4
dam amicis regno profectus, universam nemine sciente pervagatus est, omniumque urbium situm ac regiones cognovit. Inde in Bithyniam transcendit, et quasi do- 5
minus Asiae, opportuna quaeque victoriae suae metatus est. Post haec in regnum, cum iam perisse crederetur, 6
reversus est, invento parvulo filio, quem per absentiam eius Laodice soror uxorque enixa fuerat. Sed inter gra- 7
tulationem adventus sui, et filii geniti, veneno periclitatus est: siquidem Laodice soror, cum perisse eum crederet, in concubitus amicorum proiecta, quasi admissum facinus maiore scelere tegere posset, venenum advenienti paravit. Quod cum ex ancilla Mithridates cognovisset, 8
in auctores vindicavit.

CAP. IV. Hieme deinde appetente, non in convivio, 1
sed in campo; non in vacationibus, sed in exercitationibus; nec inter sodales, sed inter aequales, aut equo, aut cursu, aut viribus contendebat. Exercitum quoque 2
suum ad parem laboris patientiam quotidiana exercitatione durabat: atque ita invictus ipse inexpugnabilem exercitum fecerat. Inita deinde cum Nicomede societa- 3
te, Paphlagoniam invadit, victamque cum socio dividit. Quam cum teneri a regibus senatui nuntiatum esset, le- 4
gatos ad utrumque misit, qui *gentem restitui in pristinum statum* iuberent. Mithridates, cum se iam parem 5
magnitudini Romanorum crederet, superbo responso, *hereditarium patri suo regnum obvenisse*, respondit; *mirarique se, quod quae ei relata controversia non fuerit, sibi referatur.* Nec territus minis, Galatiam 6
quoque occupat. Nicomedes, quoniam se tueri iure non 7

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. III. §. 5. *Inde Bithyniam.*
§. 6. et 7. *Laudice.*

8 potuerat, *iusto regi redditurum* respondit. Atque ita filium suum, mutato nomine, Pylaemenem Paphlagonum regum nomine appellat, et quasi stirpi regiae reddidisset
9 regnum, falso nomine tenet. Sic ludibrio habiti legati, Romam revertuntur.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iv. §. 8. *Pylacmcnem.*

LIBER XXXVIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Mithridates regni sui auspicia parricidiis polluit; et callidis artibus Ariarathen Cappadocem trucidat.*
2. *Novae Mithridatis et Nicomedis tragoediae, quas senatus Romanus utcumque sedat.*
3. *Mithridates Tigranen in societatem belli adversus Romanos trahit; et proconsulibus Romanis fusis, ingenti civitatium Asianarum favore excipitur.*
4. *Oratio Mithridatis, in qua rationes suas exponit, cur bellum sit Romanis inferendum.*
5. *Romanos, dum occupati essent, adoriundos esse censet, iustum bellum illud ostendens.*
6. *Malas eorumdem artes et originem detegit.*
7. *Stirpis suae nobilitatem, suorumque libertatem ac fortitudinem opponit; et belli facilitatem, liberalitate ac munificentia milites alliciens.*
8. *Ptolemaeus Physcon in Aegypto multiplici scelere omnia turbat, et a suis pellitur.*
9. *Demetrii Syriae regis, fortunae ludibrii, casus varii.*
10. *Antiochus, Demetrii frater, Parthos bello adgreditur, et in praelio a suis desertus occiditur.*

CAPUT I.

MITHRIDATES parricidia a nece uxoris auspicatus, sororis 1
alterius Laodices filios, cuius virum Ariarathen, regem Cappadociae, per Gordium insidiis occiderat, tollendos statuit; nihil actum morte patris existimans, si adolescentes paternum regnum, cuius ille cupiditate flagrabat, occupassent.
Igitur dum in his cogitationibus versatur, interim Nicome- 2
des, rex Bithyniae, vacuam morte regis Cappadociam invadit. Quod cum nuntiatum Mithridati fuisset, per simu- 3
lationem pietatis auxilia sorori ad expellendum Cappadocia Nicomeden mittit. Sed iam Laodice per pactionem se 4
Nicomedi in matrimonium tradiderat. Quod aegre ferens 5
Mithridates, praesidia Nicomedis Cappadocia expellit; regnumque sororis filio restituit: egregium prorsus factum, ni subsecuta fraus esset. Siquidem interiectis men- 6
sibus, simulat, se Gordium, quo ministro usus in Ariarathe interficiendo fuerat, restituere in patriam velle, sperans, si obsisteret adolescens, causas belli futuras; aut, si permitteret, per eumdem filium tolli posse, per quem interfecerat patrem. Quod ubi Ariarathes iunior moliri 7
cognovit, graviter ferens interfectorem patris per avunculum potissimum ab exsilio revocari, ingentem exercitum contrahit. Igitur cum in aciem eduxisset Mithrida- 8
tes peditum octoginta millia, equitum decem millia, currus falcatos sexcentos; nec Ariarathi, auxiliantibus finitimis regibus, minores copiae essent, incertum belli timens, consilia ad insidias transfert; sollicitatoque iuvene 9
ad colloquium, cum ferrum occultatum inter fascias gereret, scrutatori ab Ariarathe regio more misso, curiosius imum ventrem pertractanti, ait, *caveret, ne aliud telum inveniret, quam quaereret.* Atque ita risu pro- 10
tectis insidiis, sevocatum ab amicis velut ad secretum

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. I. §. 1. *Laudices — Ariarathem.*
§. 3. *Nicomedem.*
§. 4. *Laudice.*

sermonem, inspectante utroque exercitu, interficit: regnum Cappadociae octo annorum filio, imposito *Ariarathis* nomine, additoque ei rectore Gordio, tradidit.

1 Cap. II. Sed Cappadoces crudelitate ac libidine praefectorum vexati, a Mithridate deficiunt; fratremque regis et ipsum Ariarathen nomine ab Asia, ubi educabatur,
2 revocant: cum quo Mithridates praelium renovat, victumque Cappadociae regno expellit. Nec multo post adole-
3 scens, ex aegritudine collecta infirmitate, decedit. Post huius mortem Nicomedes timens, ne Mithridates accessione Cappadociae etiam Bithyniam finitimam invaderet, subornat puerum eximiae pulchritudinis, quasi Ariarathes tres, non duos filios genuisset, qui a senatu Romano pa-
4 ternum regnum peteret. Uxorem quoque Laodicen Romam mittit, ad testimonium trium ex Ariarathe susce-
5 ptorum filiorum. Quod ubi Mithridates cognovit, et ipse pari impudentia Gordium Romam mittit, qui senatui adseveret, *puerum, cui Cappadociae regnum tradiderat, ex eo Ariarathe genitum, qui bello Aristonici auxilia*
6 *Romanis ferens cecidisset.* Sed senatus, studio regum intellecto aliena regna falsis nominibus furantium, et Mithridati Cappadociam, et Nicomedi, ad solatia eius,
7 Paphlagoniam ademit. Ac ne contumelia regum foret, ademtum illis, quod daretur aliis, uterque populus liber-
8 tate donatus est. Sed Cappadoces munus libertatis abnuentes, negant *vivere gentem sine rege posse.* Atque ita rex illis a senatu Ariobarzanes constituitur.

1 Cap. III. Erat eo tempore Tigranes rex Armeniae, obses Parthis ante multum temporis datus, sed olim ab iisdem in regnum paternum remissus. Hunc Mithridates mire ad societatem Romani belli, quod olim meditabatur,
2 pellicere cupiebat. Nihil igitur de offensa Romanorum sentientem per Gordium impellit, ut Ariobarzani, segni

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. II. §. 1. *Ariarathem.*
§. 4. *Laudicen.*
§. 6. *ad solatium eius.*

admodum, bellum inferat; et, ne quis dolus subesse vi-
deretur, filiam suam ei Cleopatram in matrimonium tradit.
Primo igitur adventu Tigranis Ariobarzanes, sublatis 3
rebus suis, Romam contendit. Atque ita per Tigranen
rursus Cappadocia iuris esse Mithridatis coepit. Eodem 4
tempore, mortuo Nicomede, etiam filius eius et ipse Ni-
comedes regno a Mithridate pellitur; qui cum supplex
Romam venisset, decernitur in senatu, ut uterque in re-
gnum restituantur: in quod tum missi Aquilius et Man-
lius Maltinus legati. His cognitis Mithridates societatem 5
cum Tigrane, bellum adversus Romanos gesturus, iun-
git: pactique inter se sunt, ut urbes agrique Mithridati,
homines vero et quaecumque auferri possent, Tigrani ce-
derent. Post haec Mithridates intellecto, quantum bel- 6
lum suscitaret, legatos ad Cimbros, alios ad Gallograecos,
et Sarmatas Bastarnasque, auxilium petitum mittit. Nam 7
omnes has gentes, Romanum meditabundus bellum, variis
beneficiorum muneribus iam ante illexerat. Ab Scythia
quoque exercitum venire iubet, omnemque Orientem ad-
versus Romanos armat. Non magno igitur labore Aqui- 8
lium et Maltinum Asiano exercitu instructos vincit; qui-
bus simul cum Nicomede pulsis, ingenti favore civitatium
excipitur: multum ibi auri argentique, studio veterum 9
regum, magnumque belli apparatum invenit: quibus in-
structus, debita civitatibus publica privataque remittit, et
vacationem quinquennii concedit. Tunc ad concionem 10
milites vocat, eosque variis exhortationibus ad Romana
bella sive Asiana incitat. Quam orationem dignam duxi, 11
cuius exemplum brevitati huius operis insererem; quam
obliquam Pompeius Trogus exposuit: quoniam in Livio et
in Sallustio reprehendit, quod conciones directas pro sua
oratione operi suo inserendo, historiae modum exces-
serint.

Cap. IV. *Optandum sibi fuisse* ait, *ut de eo lice-* 1
ret consulere, bellumne sit cum Romanis, an pax ha-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 3. *Tigranem.*

2 *benda: quin vero sit resistendum impugnantibus, ne
eos quidem dubitare, qui spe victoriae careant. Quip-
pe adversus latronem, si nequeant pro salute, pro ul-
3 tione tamen sua, omnes ferrum stringere. Ceterum
quia non id agatur, an liceat quiescere, non tantum
animo hostiliter, sed etiam praelio congressis, con-
sulendum, qua ratione ac spe coepta bella sustineant.
4 Esse autem sibi victoriae fiduciam, si sit illis ani-
mus: Romanosque vinci posse, cognitum non sibi ma-
gis, quam ipsis militibus, qui et in Bithynia Aqui-
5 lium, et Maltinum in Cappadocia fuderint. Ac si
quem aliena magis exempla, quam sua experimenta
moveant, audire se, a Pyrrho, rege Epiri, non am-
plius quam quinque millibus Macedonum instructo,
6 fusos tribus praeliis Romanos. Audire Hannibalem
sexdecim annis Italiae victorem immoratum: et quin
ipsam caperet urbem, non Romanorum illi vires ob-
stitisse, sed domesticae aemulationis atque invidiae
7 studium. Audire populos Transalpinae Galliae Ita-
liam ingressos, maximis eam plurimisque urbibus pos-
sidere; et latius aliquanto solum finium, quam in
Asia, quae dicatur imbellis, eosdem Gallos occupas-
8 se: nec victam solum dici sibi Romam a Gallis, sed
etiam captam, ita ut unius illis montis tantum ca-
cumen relinqueretur; nec bello hostem, sed pretio
9 remotum. Gallorum autem nomen, quod semper Ro-
manos terruit, in partem virium suarum ipse nume-
ret. Nam hos, qui Asiam incolunt, Gallos ab illis,
qui Italiam occupaverant, sedibus tantum distare;
10 originem quidem ac virtutem, genusque pugnae idem
habere: tantoque his sagaciora esse quam illis in-
genia, quanto longiori ac difficiliori spatio per Illy-
ricum Thraciamque prodierint, pene operosius transi-
11 tis eorum finibus, quam ubi consedere, possessis. Iam*

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 2. *nec eos quidem.*
§. 3. *non id agitur.*

ipsam Italiam audire se numquam, ut Roma condita
sit, satis illi pacatam, sed adsidue per omnes annos
pro libertate alios, quosdam etiam pro iure imperii
bellis continuis perseverasse: et a multis civitatibus 12
Italiae deletos Romanorum exercitus ferro, a qui-
busdam novo contumeliae more sub iugum missos.
Ac ne veteribus immoretur exemplis, hoc ipso tem- 13
pore universam Italiam bello Marsico consurrexisse,
non iam libertatem, sed consortium imperii civitatis-
que poscentem. Nec gravius vicino Italiae bello, 14
quam domesticis principum factionibus urbem premi,
multoque periculosius accessisse Italico civile bellum.
Simul et a Germania Cimbros, immensa millia ferorum 15
atque immitium populorum, more procellae, inundasse
Italiam: quorum tametsi singula bella sustinere Ro- 16
mani possent, universis tamen obruantur, ut ne vaca-
turos quidem bello suo putet.

Cap. v. *Utendum igitur occasione, et rapienda* 1
incrementa virium, ne, si illis occupatis quieverint,
mox adversus vacuos et quietos maius negotium ha-
beant. Non enim quaeri, an capienda sint arma, 2
sed utrum sua potius occasione, an illorum. Nam bel- 3
lum equidem iam tunc secum ab illis geri coeptum,
cum sibi pupillo maiorem Phrygiam ademerint, quam
patri suo praemium dati adversus Aristonicum auxilii
concesserant, gentem quam et proavo suo Mithridati
Seleucus Callinicus in dotem dedisset. Quid, cum 4
Paphlagonia se decedere iusserint, non alterum illud
genus belli fuisse? quae non vi, non armis, sed ado-
ptione testamenti, et regum domesticorum interitu,
hereditaria patri suo obvenisset: cum inter hanc de- 5
cretorum amaritudinem parendo non tamen eos mi-
tigarit, quin acerbius se in dies gerant, non obtinuis-
se. Quod enim a se non praebitum illis obsequium? 6

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iv. §. 14. *periculosius esse Italico civile bellum.*
Cap. v. §. 4. *decedere iusserunt, non alterum.*

non Phrygiam, Paphlagoniamque dimissas? non Cap-
padocia filium eductum, quam iure gentium victor
7 *occupaverat? Raptum tamen sibi esse victoriae ius*
8 *ab illis, quorum nihil est, nisi bello quaesitum. Non*
regem Bithyniae Chreston, in quem senatus arma de-
creverat, a se in gratiam illorum occisum? tamen ni-
hilominus imputari sibi, si qua Gordius aut Tigranes
9 *faciat: libertatem etiam in contumeliam sui a senatu*
ultro delatam Cappadociae, quam reliquis gentibus
abstulerunt: deinde populos Cappadocum pro liber-
tate oblata Gordium regem orantes, ideo tantum,
10 *quoniam amicus suus esset, non obtinuisse. Nicome-*
den praecepto illorum bellum sibi intulisse: quia ul-
tum ierit se, ab ipsis ventum obviam, et nunc eam
secum bellandi illis causam fore, quod non impune se
Nicomedi lacerandum, saltatricis filio, praebuerit.

1 CAP. VI. *Quippe non delicta regum illos, sed*
vires ac maiestatem insequi; neque in se uno, sed in
2 *aliis quoque omnibus hac semper arte grassatos. Sic*
et avum suum Pharnacen, per cognationum arbitria,
3 *succedaneum regi Pergameno Eumeni datum: sic rur-*
sus Eumenen, cuius classibus primum in Asiam fuere
transvecti; cuius exercitu magis, quam suo, et Magnum
Antiochum, et Gallos in Asia, et mox in Macedonia
4 *regem Persen domuerant; et ipsum pro hoste habitum,*
eique interdictum Italia: et quod cum ipso deforme
sibi putaverant, cum filio eius Aristonico bellum ges-
sisse. Nullius apud eos maiora, quam Masinissae, re-
5 *gis Numidarum haberi merita. Huic imputari victum*
Hannibalem, huic captum Syphacem, huic Carthagi-
nem deletam; hunc inter duos illos Africanos tertium

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. V. §. 7. *Raptam tamen sibi esse victoriam eius ab illis.*
§. 10. *Nicomedem.*
CAP. VI. §. 2. *Pharnacem.*
§. 3. *Eumenem.*

servatorem urbis referri: tamen cum huius nepote 6
bellum modo in Africa gestum adeo inexpiabile, ut ne victum quidem memoriae avi donarent, quin carcerem ac triumphi spectaculum experiretur. Hanc il- 7
los regibus omnibus legem odiorum dixisse, scilicet quia ipsi tales reges habuerint, quorum etiam nominibus erubescant, aut pastores Aboriginum, aut haruspices Sabinorum, aut exsules Corinthiorum, aut servos vernasque Tuscorum, aut, quod honoratissimum nomen fuit inter haec, Superbos; atque, ut ipsi ferunt, conditores suos lupae uberibus altos: sic omnem 8
illum populum luporum animos, inexplebiles sanguinis atque imperii, divitiarumque avidos ac ieiunos habere.

Cap. vii. *Se autem, seu nobilitate illis compa-* 1
retur, clariorem illa colluvie convenarum esse, qui paternos maiores suos a Cyro Darioque conditoribus Persici regni, maternos a Magno Alexandro ac Nicatore Seleuco, conditoribus imperii Macedonici, referat: seu populus illorum conferatur suo, earum se gentium esse, quae non modo Romano imperio sint pares, sed Macedonico quoque obstiterint. Nullam 2
subiectarum sibi gentium expertam peregrina imperia; nullis umquam nisi domesticis regibus paruisse: Cappadociam velint, an Paphlagoniam recensere; rursus Pontum an Bithyniam; itemque Armeniam maiorem minoremque: quarum gentium nullum neque Alexander ille, qui totam pacavit Asiam, nec quispiam successorum eius, aut posterorum, attigisset. Scythiam 3
duos umquam ante se reges non pacare, sed tantum intrare ausos, Darium et Philippum, aegre inde fugam sibi expedisse, unde ipse magnam partem adversus Romanos virium haberet. Multoque se timidius 4
ac diffidentius bella Pontica ingressum, cum ipse rudis ac tiro esset. Scythas praeter arma, virtutemque animi, locorum quoque solitudinibus vel frigoribus instructos, per quae denuntiaretur ingens militiae labor ac periculum. Inter quas difficultates ne spes quidem 5

praemii foret ex hoste vago, nec tantum pecuniae, sed
6 *etiam sedis inope. Nunc se diversam belli conditio-*
nem ingredi. Nam neque coelo Asiae esse tempera-
tius aliud, nec solo fertilius, nec urbium multitudine
amoenius; magnamque temporis partem, non ut mili-
tiam, sed ut festum diem acturos, bello dubium facili
7 *magis an uberi: si modo aut proximas regni Attalici*
opes, aut veteres Lydiae Ioniaeque audierint, quas non
8 *expugnatum eant, sed possessum: tantumque se avida*
exspectet Asia, ut etiam vocibus vocet: adeo illis
odium Romanorum incussit rapacitas proconsulum, se-
9 *ctio publicanorum, calumniae litium. Sequantur se*
modo fortiter; et colligant, quid se duce possit effi-
cere tantus exercitus, quem sine cuiusquam militum
auxilio, suamet unius opera, viderint Cappadociam,
caeso rege, cepisse: qui solus mortalium Pontum omnem
Scythiamque pacaverit, quam nemo ante transire tuto
10 *atque adire potuerit. Nam iustitiae atque liberalita-*
tis suae nec ipsos milites, qui experiantur, testes refu-
gere; et illa indicia habere, quod solus regum omnium
non paterna solum, verum etiam externa regna here-
ditatibus propter munificentiam adquisita, possideat,
Colchos, Paphlagoniam, Bosporum.
1 CAP. VIII. Sic excitatis militibus, post annos tres
2 et viginti sumti regni, in Romana bella descendit. At
in Aegypto mortuo rege Ptolemaeo, ei, qui Cyrenis re-
gnabat, Ptolemaeo, per legatos regnum et uxor Cleo-
3 patra regina, soror ipsius, defertur. Laetus igitur hoc
solo Ptolemaeus, quod sine certamine fraternum regnum
recepisset, in quod subornari et a matre Cleopatra, et
favore principum, fratris filium cognoverat: ceterum in-
festus omnibus, statim ubi Alexandriam ingressus est,
4 fautores pueri trucidari iussit. Ipsum quoque die nu-
ptiarum, quibus matrem eius in matrimonium recipiebat,
inter apparatus epularum et solemnia religionum, in com-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VII. §. 8. *avida exspectat Asia.*

plexu matris interficit, atque ita torum sororis, caede
ilii eius cruentus, adscendit. Post quod non mitior in 5
populares, qui eum in regnum vocaverant, fuit: siquidem
peregrinis militibus licentia caedis data, omnia sanguine
quotidie manabant: ipsam quoque sororem, filia eius
virgine per vim stuprata, et in matrimonium adscita, re-
pudiat. Quibus rebus territus populus, in diversa labitur; 6
patriamque metu mortis exsul relinquit. Solus igitur in 7
anta urbe cum suis relictus Ptolemaeus, cum regem se
non hominum, sed vacuarum aedium videret, edicto pe-
regrinos sollicitat. Quibus confluentibus, obvius legatis 8
Romanorum, Scipioni Africano, et Spurio Mummio, et
L. Metello, qui ad inspicienda sociorum regna venie-
bant, processit. Sed quam cruentus civibus, tam ridiculus 9
Romanis fuit. Erat enim et vultu deformis, et statura
brevis, et sagina ventris non homini, sed belluae simi-
lis. Quam foeditatem nimia subtilitas perlucidae vestis 10
augebat; prorsus quasi astu inspicienda praeberentur, quae
omni studio occultanda pudibundo viro erant. Post dis- 11
cessum deinde legatorum (quorum Africanus, dum inspi-
cit urbem, spectaculo Alexandrinis fuit) iam etiam po-
pulo peregrino invisus, cum filio, quem ex sorore sus-
ceperat, et cum uxore, matris pellice, metu insidiarum
tacitus in exsilium proficiscitur; contractoque mercenario
exercitu bellum sorori pariter ac patriae infert. Arces- 12
situm maximum deinde a Cyrenis filium, ne eum Alexan-
drini contra se regem crearent, interficit. Tunc populus
statuas et imagines eius detrahit. Quod factum studio 13
sororis existimans, filium, quem ex ea susceperat, inter-
ficit, corpusque in membra divisum, et in cista composi-
tum, matri die natalis eius inter epulas offerri curat.
Quae res non reginae tantum, verum etiam universae 14
civitati, acerba et luctuosa fuit; tantumque moerorem
festivissimo convivio intulit, ut regia omnis repentino
luctu incenderetur. Verso igitur studio principum ab 15

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. VIII. §. 13. *die natali eius.*

epulis in exsequias, membra lacera populo ostendunt; et quid sperare de rege suo debeant, filii caede demonstrant.

1 Cap. ix. Finito luctu orbitatis, Cleopatra cum urgueri se fraterno bello videret, auxilium a Demetrio, rege Syriae, per legatos petit; cuius ipsius varii et memorabiles
2 casus fuere. Namque Demetrius, ut supra dictum est, cum bellum Parthis intulisset, et multis congressionibus victor fuisset, repente insidiis circumventus, amisso exercitu
3 capitur. Cui Arsacides Parthorum rex, magno et regio animo, misso in Hyrcaniam non cultum tantum regium praestitit; sed et filiam in matrimonium dedit, regnumque Syriae, quod per absentiam eius Trypho occupave-
4 rat, restituturum promittit. Post huius mortem desperato reditu, non ferens captivitatem Demetrius, privatam, etsi opulentam, vitam pertaesus, tacitus in regnum fugam
5 meditatur. Hortator illi et comes Callimander amicus erat: qui post captivitatem eius a Syria per Arabiae deserta, ducibus pecunia comparatis, Parthico habitu Ba-
6 bylonem pervenerat. Sed fugientem Phrahates, qui Arsacidae successerat, equitum celeritate, per compendiosos
7 tramites occupatum retrahit. Ut est deductus ad regem, Callimandro quidem non tantum venia, verum etiam praemium fidei datum: Demetrium autem et graviter castigatum ad coniugem in Hyrcaniam remittit, artioribusque
8 custodiis observari iubet. Interiecto deinde tempore, cum fidem illi etiam suscepti liberi facerent, eodem amico comite, repetita fuga est: sed pari infelicitate prope fines regni sui reprehenditur; ac denuo perductus ad regem,
9 ut invisus a conspectu submovetur. Tunc quoque uxori et liberis donatus, in Hyrcaniam, poenalem sibi civitatem, remittitur, talisque aureis ad exprobrationem pue-
10 rilis levitatis donatur. Sed hanc Parthorum tam mitem

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. ix. §. 5. *Gallimander.*
§. 7. *Gallimandro.*
§. 8. *regni sui deprehenditur.*

n Demetrium clementiam non misericordia gentis facie-)at, nec respectus cognationis: sed quod Syriae regnum ıdfectabant, usuri Demetrio adversus Antiochum fratrem,)rout res, vel tempus, vel fortuna belli exegisset.

Cap. x. His auditis, Antiochus occupandum bellum 1
atus, exercitum, quem multis finitimorum bellis indura- erat, adversus Parthos ducit. Sed luxuriae non minor 2
pparatus, quam militiae fuit: quippe octoginta millia ar- ıatorum secuta sunt trecenta millia lixarum, ex quibus)quorum, pistorum, scenicorumque, maior numerus fuit. ırgenti certe aurique tantum, ut etiam gregarii milites 3
aligas auro figerent, proculcarentque materiam, cuius more populi ferro dimicant. Culinarum quoque argentea 4
nstrumenta fuere, prorsus quasi ad epulas, non ad bella)ergerent. Advenienti Antiocho multi Orientales reges 5
)ccurrêre, tradentes se, regnaque sua, cum exsecratione uperbiae Parthicae. Nec mora congressioni fuit. An- 6
iochus tribus praeliis victor, cum Babyloniam occupas- et, magnus haberi coepit. Itaque omnibus ad eum po- ıulis deficientibus, nihil Parthis reliqui praeter patrios ınes fuit. Tunc Phrahates Demetrium in Syriam ad oc- 7
:upandum regnum cum Parthico praesidio mittit, ut eo ıacto Antiochus ad sua tuenda a Parthia revocaretur. nterim, quoniam viribus non poterat, insidiis Antiochum bique tentabat. Propter multitudinem hominum ex- 8
rcitum suum Antiochus per civitates in hiberna divi- erat: quae res exitii causa fuit. Nam cum gravari se opiarum praebitione et iniuriis militum civitates vide- ent, ad Parthos deficiunt; et die statuta omnes apud se ivisum exercitum per insidias, ne invicem ferre auxilia)ossent, adgrediuntur. Quae cum nuntiata Antiocho 9
ssent, auxilium proximis laturus, cum ea manu, quae ecum hiemabat, progreditur. In itinere obvium regem 'arthorum habuit, adversus quem fortius, quam exer- itus eius, dimicavit. Ad postremum tamen, cum vir- 10
ute hostes vincerent, metu suorum desertus, occiditur: :ui Phrahates exsequias regio more fecit, filiamque De- netrii, quam secum Antiochus adduxerat, captus amore

11 virginis, uxorem duxit. Poenitere deinde dimissi Demetrii coepit: ad quem retrahendum cum turmas equitum festinato misisset, Demetrium hoc ipsum metuentem iam in regno missi invenerunt; frustraque omnia conati, ad regem suum reversi sunt.

LIBER XXXIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Demetrius, interfecto fratre Antiocho, dum Aegyptum tentat, Syriam amittit; et tandem cruento fato tollitur.*
2. *Alexander ex ignobili rex factus, dum fortunam suam non reverenter habet, foede perit, interfectus a Grypo, qui et matrem et fratrem exstinguit.*
3. *Cleopatra regina mater in Aegypto gravissimas turbas concitat: unde horrendae lanienae ex mulierum ira, quarum interitus describitur.*
4. *Peculiares tragoediae, quas Cleopatra inter suos excitat. Tandem illa a filio Alexandro occupata interficitur.*
5. *Alexander in exsilium agitur, revocato Ptolemaeo Notho. Romanis ad Orientalia regna excurrentibus, Syria et Aegyptus vexantur.*

CAPUT I.

1 Antiocho in Parthia cum exercitu deleto, frater eius Demetrius obsidione Parthorum liberatus, ac restitutus in regnum, cum omnis Syria in luctu propter amissum
2 exercitum esset; quasi Parthica ipsius ac fratris bella, quibus alter captus, alter occisus erat, prospere cessissent, ita Aegypto bellum inferre statuit, regnum Aegypti

Cleopatra socru pretium auxilii adversus fratrem suum pollicente. Sed dum aliena adfectat, ut adsolet fieri, pro- 3
pria per defectionem Syriae amisit: siquidem Antiochenses primi, duce Tryphone, exsecrantes superbiam regis, quae conversatione Parthicae crudelitatis intolerabilis facta erat, mox Apameni, ceteraeque civitates exemplum secutae, per absentiam eius a Demetrio defecere. Ptole- 4
maeus quoque rex Aegypti, bello ab eodem petitus, cum cognovisset, Cleopatram sororem suam, opibus Aegypti navibus impositis, ad filiam et Demetrium generum in Syriam profugisse, immittit iuvenem quemdam Aegyptium, Protarchi negotiatoris filium, qui regnum Syriae armis peteret, composita fabula, quasi per adoptionem 5
Antiochi regis receptus in familiam regiam esset, nec Syriis quemlibet regem adspernantibus, ne Demetrii paterentur superbiam: nomen iuveni *Alexandri* imponitur, auxiliaque ab Aegypto ingentia mittuntur. Interea corpus 6
Antiochi interfecti a rege Parthorum in loculo argenteo ad sepulturam in Syriam remissum supervenit: quod cum ingenti studio civitatium et regis Alexandri ad firmandam fabulae fidem excipitur. Quae res illi magnum favorem popularium conciliavit, omnibus non fictas in eo, sed veras lacrimas existimantibus. Demetrius au- 7
tem victus ab Alexandro, cum undique circumstantibus malis premeretur, ad postremum etiam ab uxore filiisque deseritur. Relictus igitur cum paucis servulis cum 8
Tyrum, religione templi se defensurus, petisset, navi egrediens, praefecti iussu interficitur. Alter ex filiis Se- 9
leucus, quoniam sine matris auctoritate diadema sumsisset, ab eadem interficitur; alter, cui propter nasi magnitudinem cognomen *Grypus* fuit, rex a matre hactenus constituitur, ut nomen regis penes filium, vis autem omnis imperii penes matrem esset.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. 1. §. 3. *Apamenii.*
§. 9. *cognomen Grypo fuit.*

1 Cap. II. Sed Alexander, occupato Syriae regno, tumens successu rerum, spernere iam etiam ipsum Ptolemaeum, a quo fuerat subornatus in regnum, superba in-
2 solentia coepit. Itaque Ptolemaeus, reconciliata sororis gratia, destruere Alexandri regnum, quod odio Demetrii,
3 viribus suis adquisierat, summis opibus instituit. Mittit igitur ingentia Grypo auxilia et filiam Tryphaenam Grypo nupturam, ut populos in auxilium nepotis, non societate
4 tantum belli, verum et adfinitate sua sollicitaret. Nec res frustra fuit; nam cum omnes Grypum instructum Aegypti viribus viderent, paullatim ab Alexandro deficere
5 coepere. Fit denique inter reges praelium, quo victus Alexander, Antiochiam profugit. Ibi inops pecuniae, cum stipendia militibus deessent, templo Iovis solidum ex auro Victoriae signum tolli iubet, facetis iocis sacrilegium circumscribens: nam *Victoriam commodatam sibi ab*
6 *Iove esse* dicebat. Interiectis deinde diebus, cum ipsius Iovis aureum simulacrum infiniti ponderis tacite evelli iussisset, deprehensusque in sacrilegio, concursu multitudinis esset in fugam versus; magna vi tempestatis oppressus, ac desertus a suis, a latronibus capitur; perdu-
7 ctusque ad Grypum, interficitur. Grypus porro, recuperato patrio regno, externisque periculis liberatus, insidiis matris appetitur. Quae cum cupiditate dominationis, prodito marito Demetrio, et altero filio interfecto, huius quoque victoria inferiorem dignitatem suam factam doleret, venienti ab exercitatione poculum veneni obtulit.
8 Sed Grypus, praedictis iam ante insidiis, veluti pietate cum matre certaret, bibere ipsam iubet; abnuenti instat: postremum prolato indice eam arguit, *solam defensionem sceleris superesse* adfirmans, *si bibat, quod filio obtulit*. Sic victa regina, scelere in se verso, veneno,
9 quod alii paraverat, exstinguitur. Parta igitur regno securitate, Grypus octo annis quietem et ipse habuit, et

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. II. §. 7. *inferiorem suam factam doleret.*

regno praestitit. Natus deinde illi est aemulus regni, fra- 10
ter ipsius Cyzicenus, eadem matre genitus, sed ex Antiocho patruo susceptus, quem cum veneno tollere voluisset, ut maturius armis cum eo de regno contenderet, excitavit.

Cap. III. Inter has regni Syriae parricidales discor- 1
dias, moritur rex Aegypti Ptolemaeus, regno Aegypti uxori et alteri ex filiis, quem illa legisset, relicto, videlicet quasi quietior Aegypti status, quam Syriae regnum esset, cum mater, altero ex filiis electo, alterum
hostem esset habitura. Igitur cum pronior in minorem 2
filium esset, a populo compellitur maiorem eligere: cui prius quam regnum daret, uxorem ademit; compulsumque repudiare carissimam sibi sororem Cleopatram, minorem sororem Selenen ducere iubet, non materno inter filias iudicio, cum alteri maritum eriperet, alteri daret.
Sed Cleopatra non tam a viro repudiata, quam a matre 3
divortio viri dimissa, Cyziceno in Syria nubit; eique ne nudum uxoris nomen adferret, exercitum Grypi sollici-
tatum, velut dotalem, ad maritum deducit. Par igitur 4
viribus fratris Cyzicenus praelium committit, ac victus
in fugam vertitur, Antiochiamque venit. Tunc Antio- 5
chiam Grypus, in qua erat Cyziceni uxor Cleopatra, obsidere coepit: qua capta, Tryphaena uxor Grypi nihil antiquius, quam sororem Cleopatram requiri duxit; non ut captivae opem ferret, sed ne effugere captivitatis mala posset, quae sui aemulatione in hoc potissimum regnum invaserit, hostique sororis nubendo hostem se eius effe-
cerit. Tum peregrinos exercitus in certamina fratrum 6
adductos, tum repudiatam a fratre, contra matris volun-
tatem, extra Aegyptum nuptam accusat. Contra Grypus 7
orare, *ne tam foedum facinus facere cogatur: a nullo umquam maiorum suorum inter tot domestica, tot*

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 1. *parricidiales discordias.*
§. 5. *requiri iussit; non ut.*

externa bella, post victoriam in feminas saevitum, quas
sexus ipse et periculis bellorum, et saevitiae victorum
8 *eximat: in hac vero, praeter commune bellantium fas,*
accedere necessitudinem sanguinis: quippe ipsius, quae
tam cruente saeviat, sororem equidem germanam esse,
suam vero consobrinam; liberorum deinde communium
9 *materteram.* His tot necessitudinibus sanguinis adiicit
superstitionem templi, quo abdita profugerit, *tantoque*
religiosius colendos sibi Deos, quo magis his propitiis
ac faventibus vicisset: tum neque, occisa illa, se virium
quidquam Cyziceno demturum, nec servaturum red-
10 *dita.* Sed quanto Grypus abnuit, tanto soror muliebri
pertinacia accenditur, rata non misericordiae haec verba,
sed amoris esse. Itaque vocatis ipsa militibus, mittit qui
11 sororem confoderent. Qui ut in templum intraverunt,
cum evellere eam non possent, manus amplexantis Deae
simulacrum praeciderunt. Tunc Cleopatra exsecratione
parricidarum, mandata violatis numinibus ultione sui,
12 decedit. Nec multo post repetita praelii congressione,
victor Cyzicenus uxorem Grypi Tryphaenam, quae paullo
ante sororem interfecerat, capit; eiusque supplicio uxo-
ris manibus parentavit.

1 Cap. IV. At in Aegypto Cleopatra cum gravaretur
socio regni, filio Ptolemaeo, populum in eum incitat; ab-
ductaque ei Selene uxore, eo indignius, quod ex Selene
iam duos filios habebat, exsulare cogit, arcessito minore
2 filio Alexandro, et rege in locum fratris constituto: nec
filium regno expulisse contenta, bello Cypri exsulantem
persequitur. Unde pulso, interficit ducem exercitus sui,
quod vivum eum e manibus dimisisset; quamquam Pto-
lemaeus verecundia materni belli, non viribus minor ab
3 insula recessisset. Igitur Alexander territus hac matris
crudelitate, et ipse eam reliquit, periculoso regno secu-
4 ram ac tutam vitam anteponens. Cleopatra vero timens,
ne maior filius Ptolemaeus ab Cyziceno ad reciperandam
Aegyptum auxiliis iuvaretur, ingentia Grypo auxilia, et
Selenen uxorem, nupturam hosti prioris mariti, mittit;
5 Alexandrumque filium per legatos in regnum revocat: cui

cum occultis insidiis exitium machinaretur, occupata ab
eodem interficitur; spiritumque non fato, sed parricidio
dedit: digna prorsus hac mortis infamia, quae etiam ma- 6
trem toro expulit; et duas filias viduas alterno fratrum
matrimonio fecit; et filio alteri in exsilium acto bellum
intulit, alteri erepto regno exitium per insidias machi-
nata est.

Cap. v. Sed nec Alexandro caedes tam nefanda in- 1
ulta fuit. Nam ubi primum compertum est, scelere filii
matrem interfectam, concursu populi in exsilium agitur,
revocatoque Ptolemaeo regnum redditur: qui neque cum
matre bellum gerere voluisset, nec a fratre armis repe-
tere, quod prior possedisset. Dum haec aguntur, frater 2
eius ex pellice susceptus, cui pater Cyrenarum regnum
testamento reliquerat, herede populo Romano instituto,
decedit. Iam enim fortuna Romana porrigere se ad 3
Orientalia regna, non contenta Italiae terminis, coeperat.
Itaque et ea pars Libyae provincia facta est: postea Creta
Ciliciaque piratico bello perdomitae, in formam provin-
ciae rediguntur. Quo facto et Syriae, et Aegypti regna, 4
Romana vicinitate artata, quae incrementa de finitimis
bellis quaerere solebant, ademto vagandi arbitrio, vires
suas in perniciem mutuam converterunt: adeo ut adsiduis 5
praeliis consumti, in contemtum finitimorum venerint,
praedaeque Arabum genti, imbelli antea, fuerint: quorum 6
rex Erotimus fiducia septingentorum filiorum, quos ex
pellicibus susceperat, divisis exercitibus, nunc Aegyptum,
nunc Syriam infestabat; magnumque nomen Arabum, vi-
ribus finitimorum exsanguibus, fecerat.

LIBER XL.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Syri Tigranen Armenium regem sibi deligunt.*
2. *Victo Tigrane, Antiochus Cyziceni filius creatur rex Syriae, quae postea in provinciae formam redigitur.*

Caput I.

1 Mutuis fratrum odiis, et mox filiis imicitiis parentum succedentibus, cum inexpiabili bello et reges, et regnum Syriae consumtum esset, ad externa populus auxilia con-
2 currit, peregrinosque sibi reges circumspicere coepit. Itaque cum pars Mithridaten Ponticum, pars Ptolemaeum ab Aegypto arcessendum censeret: occurreretque quod Mithridates implicitus bello Romano esset, Ptolemaeus quo-
3 que semper hostis fuisset Syriae; omnes in Tigranen regem Armeniae consensere, instructum, praeter domesticas vires, et Parthica societate, et Mithridatis ad-
4 finitate. Igitur accitus in regnum Syriae, per octodecim annos tranquillissimo regno potitus est; neque bello alium lacessere, neque lacessitus inferre alii bellum necesse habuit.

1 Cap. II. Sed sicut ab hostibus tuta Syria fuit, ita terrae motu vastata est: quo centum septuaginta millia hominum, et multae urbes perierunt. *Quod prodigium mutationem rerum portendere* haruspices responderunt.
2 Igitur Tigrane a Lucullo victo, rex Syriae Antiochus,

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 2. *Mithridatem.*
§. 3. *Tigranem.*

Cyziceni filius, ab eodem Lucullo appellatur. Sed quod 3
Lucullus dederat, postea ademit Pompeius: qui poscenti
regnum respondit, *ne volenti quidem Syriae, nedum
recusanti, daturum se regem, qui octodecim annos,
quibus Tigranes Syriam tenuit, in angulo Ciliciae la-
tuerit: victo autem eodem Tigrane a Romanis, alieni
operis praemia postulet. Igitur ut habenti regnum* 4
*non ademerit; ita quo cesserit Tigrani, non daturum,
quod tueri nesciat, ne rursus Syriam Iudaeorum et
Arabum latrociniis infestam reddat.* Atque ita Syriam 5
in provinciae formam redegit: paullatimque Oriens Ro-
manorum, discordia consanguineorum regum, factus est.

LIBER XLI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Parthorum origo, nomen, successus, imperium.*
2. *Regni Parthici administratio. Parthorum sermo, vestes, arma, exercitus, praeliandi mos.*
3. *Eorumdem mores domestici, sepultura, religio, ingenium, virtutes et vitia.*
4. *Parthicorum regum res gestae.*
5. *Arsacis sapientissimi Parthorum regis vita et mors placida.*
6. *Bactriani regni status sub Eucratide, qui a filio opprimitur. Parthorum bellici successus.*

CAPUT I.

PARTHI, penes quos, velut divisione orbis cum Romanis 1
facta, nunc Orientis imperium est, Scytharum exsules
fuere. Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur: nam 2
Scythico sermone *Parthi* exsules dicuntur. Hi et Assy- 3

thorum et Medorum temporibus, inter Orientis populos 4 obscurissimi fuere. Postea quoque cum imperium Orientis a Medis ad Persas translatum est, veluti vulgus sine 5 nomine, praeda victorum fuere. Postremo Macedonibus, 6 triumphato Oriente, servierunt: ut cuivis mirum videatur, ad tantam eos felicitatem virtute provectos, ut imperent gentibus, sub quarum imperio veluti servile vulgus fuere. 7 A Romanis quoque, trinis bellis, per maximos duces, florentissimis temporibus lacessiti, soli ex omnibus gen-8 tibus non pares solum, verum etiam victores fuere: quamquam plus gloriae sit, inter Assyria et Medica Persicaque, memorata olim regna, et opulentissimum mille urbium Bactrianum imperium emergere potuisse, quam 9 longinqua bella vicisse. Praeterea cum gravibus Scythicis, et vicinalibus bellis adsidue vexati, variis periculo-10 rum certaminibus urguerentur; hi domesticis seditionibus Scythia pulsi, solitudines inter Hyrcaniam, et Dahas, et Areos, et Spartanos, et Margianos furtim occupa-11 vere. Fines deinde, non intercedentibus primo finitimis, postea etiam prohibentibus, in tantum protulere, ut non immensa tantum iam ac profunda camporum, verum etiam praerupta collium, montiumque ardua occupaverint. 12 Ex quo fit, ut Parthiae pleraque finium aut aestus, aut frigoris magnitudo possideat: quippe cum montes nix, et campos aestus infestet.

1 Cap. II. Administratio gentis post defectionem Ma-2 cedonici imperii sub regibus fuit. Proximus maiestati regum, populorum ordo est: ex hoc duces in bello, ex 3 hoc rectores in pace habent. Sermo his inter Scythicum 4 Medicumque medius, et ex utrisque mixtus. Vestis olim sui moris; posteaquam accessere opes, ut Medis, perluci-5 da ac fluida. Armorum patrius ac Scythicus mos. Exercitum non, ut aliae gentes, liberorum, sed maiorem

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 6. *felicitatem provectos.*
§. 10. *Arios.*
§. 11. *immensa tantum ac profunda.*

partem servitiorum habent: quorum vulgus, nulli manu-
mittendi potestate permissa, ac per hoc omnibus servis
nascentibus, in dies crescit. Hos pari ac liberos suos
cura habent, et equitare et sagittare magna industria do-
cent. Locupletissimus ut quisque est, ita plures in bella 6
equites regi suo praebet. Denique Antonio bellum Par-
this inferenti cum quinquaginta millia equitum occurre-
rent, soli quadringenti liberi fuere. Cominus in acie 7
praeliari, aut obsessas expugnare urbes nesciunt. Pugnant
aut procurrentibus equis, aut terga dantibus: saepe etiam
fugam simulant, ut incautiores adversum vulnera inse-
quentes habeant. Signum his in praelio non tuba, sed 8
tympano datur. Nec pugnare diu possunt: ceterum into-
lerandi forent, si quantus his impetus est, vis tanta et
perseverantia esset. Plerumque in ipso ardore certaminis 9
praelia deserunt, ac paullo post pugnam ex fuga repetunt,
ut, cum maxime vicisse te putes, tunc tibi discrimen
subeundum sit. Munimentum ipsis equisque loricae plu- 10
matae sunt, quae utrumque toto corpore tegunt. Auri
argentique nullus, nisi in armis, usus.

Cap. III. Uxores dulcedine variae libidinis singuli 1
plures habent: nec ulla delicta adulterio gravius vindi-
cant. Quamobrem feminis non convivia tantum virorum, 2
verum etiam conspectum interdicunt. Carne non nisi ve- 3
natibus quaesita vescuntur. Equis omni tempore vectan- 4
tur: illis bella, illis convivia, illis publica ac privata officia
obeunt; super illos ire, consistere, mercari, colloqui.
Hoc denique discrimen inter servos liberosque est, quod
servi pedibus, liberi non nisi equis incedunt. Sepultura 5
vulgo aut avium, aut canum laniatus est: nuda demum
ossa terra obruunt. In superstitionibus atque cura Deo- 6
rum, praecipua omnibus veneratio est. Ingenia genti tu- 7
mida, seditiosa, fraudulenta, procacia: quippe violentiam

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. II. §. 5. *partem servorum habent.*
§. 6. *in bello equites.*
§. 8. *Signum in praelio.*

8 viris, mansuetudinem mulieribus adsignant. Semper aut
in externos, aut in domesticos motus inquieti: natura
taciti: ad faciendum, quam ad dicendum promtiores:
9 proinde secunda adversaque silentio tegunt. Principibus
metu, non pudore parent. In libidinem proiecti, in cibum
10 parci. Fides dicti promissique nulla, nisi quatenus expedit.
1 Cap. IV. Post mortem Alexandri Magni cum inter
successores eius Orientis regna dividerentur, nullo Macedonum dignante Parthorum imperium, Stasanori externo
2 socio traditur. Hi postea diductis Macedonibus, in bellum
civile, cum ceteris superioris Asiae populis Eumenen se-
3 cuti sunt: quo victo, ad Antigonum transiere. Post hunc
a Nicatore Seleuco, ac mox ab Antiocho et successoribus
eius possessi: a cuius nepote Seleuco primum defecere,
primo Punico bello, L. Manlio Vulsone, M. Atilio Re-
4 gulo consulibus. Huius defectionis impunitatem illis duorum fratrum regum, Seleuci et Antiochi, discordia dedit:
qui dum sibi invicem eripere regnum volunt, persequi
5 defectores omiserunt. Eodem tempore etiam Theodotus,
mille urbium Bactrianarum praefectus, defecit, regemque
se appellari iussit: quod exemplum secuti totius Orien-
6 tis populi, a Macedonibus defecere. Erat eo tempore
Arsaces, vir, sicut incertae originis, ita virtutis expertae.
7 Hic solitus latrociniis et rapto vivere, accepta opinione
Seleucum a Gallis in Asia victum, solutus regis metu,
cum praedonum manu Parthos ingressus, praefectum eorum Andragoram oppressit; sublatoque eo, imperium
8 gentis invasit. Non magno deinde post tempore Hyrcanorum quoque regnum occupavit; atque ita duarum civitatium imperio praeditus, grandem exercitum parat,
9 metu Seleuci, et Theodoti Bactrianorum regis. Sed cito,
morte Theodoti metu liberatus, cum filio eius et ipso
Theodoto foedus ac pacem fecit; nec multo post cum

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. IV. §. 1. *dum inter successores.*
§. 2. *Eumenem.*
§. 3. *a cuius pronepote.*

Seleuco rege, ad defectores persequendos veniente, con-
gressus, victor fuit; quem diem Parthi exinde solemnem, 10
velut initium libertatis, observant.

Cap. v. Revocato deinde Seleuco novis motibus in 1
Asiam, dato laxamento, regnum Parthicum format, mi-
litem legit, castella munit, civitates firmat; urbem quo- 2
que nomine Daram in monte Zapaortenon condit: cuius
loci ea conditio est, ut neque munitius quidquam esse,
neque amoenius possit. Ita enim et praeruptis rupibus 3
undique cingitur, ut tutela loci nullis defensoribus egeat;
et soli circumiacentis tanta ubertas est, ut propriis opibus
expleatur. Iam fontium ac silvarum ea copia est, ut et 4
aquarum abundantia irrigetur, et venationum voluptatibus
exornetur. Sic Arsaces, quaesito simul constitutoque re- 5
gno, non minus memorabilis Parthis, quam Persis Cyrus,
Macedonibus Alexander, Romanis Romulus, matura se-
nectute decedit: cuius memoriae hunc honorem Parthi 6
tribuerunt, ut omnes exinde reges suos *Arsacis* nomine
nuncupent. Huius filius et successor regni, Arsaces et ipse 7
nomine, adversus Antiochum Seleuci filium, centum mil-
libus peditum et viginti millibus equitum instructum, mi-
ra virtute pugnavit; ad postremum in societatem eius ad-
sumtus est. Tertius Parthis rex Priapatius fuit, sed et ipse 8
Arsaces dictus. Nam, sicut supra dictum est, omnes reges
suos hoc nomine, sicuti Romani *Caesares Augustos*que,
cognominavere. Hic, actis in regno quindecim annis, de- 9
cessit, relictis duobus filiis, Mithridate et Phrahate: quo-
rum maior Phrahates, more gentis, heres regni, Mardos,
validam gentem, bello domuit; nec multo post decessit,
pluribus filiis relictis: quibus praeteritis, fratri potissi- 10
mum Mithridati, insignis virtutis viro, reliquit imperium;
plus regio, quam patrio deberi nomini ratus, potiusque
patriae, quam liberis consulendum.

Cap. vi. Eodem ferme tempore, sicuti in Parthis 1
Mithridates, ita in Bactris Eucratides, magni uterque viri,

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. v. §. 9. *post decessit, multis filiis.*

2 regna ineunt. Sed Parthorum fortuna felicior ad summum
3 hoc duce imperii fastigium eos perduxit. Bactriani autem per varia bella iactati, non regnum tantum, verum etiam libertatem amiserunt: siquidem Sogdianorum, et Arachotorum, et Drangianorum Indorumque bellis fatigati, ad postremum ab invalidioribus Parthis, velut exsangues,
4 oppressi sunt. Multa tamen Eucratides bella magna virtute gessit: quibus attritus, cum obsidionem Demetrii regis Indorum pateretur, cum trecentis militibus sexaginta millia hostium adsiduis eruptionibus vicit. Quinto itaque
5 mense liberatus, Indiam in potestatem redegit. Unde cum se reciperet, a filio, quem socium regni fecerat, in itinere interficitur: qui non dissimulato parricidio, velut hostem, non patrem interfecisset, et per sanguinem eius
6 currum egit, et corpus abiici insepultum iussit. Dum haec apud Bactros geruntur, interim inter Parthos et Medos bellum oritur. Cum varius utriusque populi casus fuisset,
7 ad postremum victoria penes Parthos fuit. His viribus auctus Mithridates, Mediae Bacasin praeponit: ipse in
8 Hyrcaniam proficiscitur. Unde reversus, bellum cum Elymaeorum rege gessit: quo victo, hanc quoque gentem regno adiecit, imperiumque Parthorum a monte Caucaso, multis populis in ditionem redactis, usque flumen Euphra-
9 ten protulit; atque ita adversa valetudine correptus, non minor Arsace proavo, gloriosa senectute decessit.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. VI. §. 3. *Sogdianorum et Drangianorum:* omissis quae sunt interposita.

§. 8. *usque ad flum. Euphratem.*

§. 9. *senectute decedit.*

LIBER XLII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Mithridatis, Parthorum regis, filius et successor Phrahates a militibus interficitur.*
2. *Post Artabanum Mithridates, cognomine Magnus, regnat, qui bellum infert Armeniae, cuius origo exponitur, et primi reges recensentur.*
3. *Iasonis et Armenii, Armeniae conditoris, elogia. Tigris fluvii origo.*
4. *Mithridati eiecto Orodes successit, qui parricidiis et cladibus domi et foris exagitatur.*
5. *Phrahatis, filii Orodis, parricidia et varia fortuna. Augustus ab eo captivos Romanos et signa militaria repetit.*

Caput I.

Post necem Mithridatis, Parthorum regis, Phrahates filius 1
eius rex constituitur: qui cum inferre bellum, in ultionem
tentati ab Antiocho Parthici regni, Syriae statuisset, Scytharum motibus ad sua defendenda revocatur. Namque 2
Scythae in auxilium Parthorum adversus Antiochum Syriae regem mercede sollicitati, cum confecto iam bello
supervenissent, et calumnia tardius lati auxilii, mercede
fraudarentur; dolentes tantum itineris frustra emensum,
cum *vel stipendium pro vexatione, vel alium hostem dari sibi* poscerent, superbo responso offensi, fines Parthorum vastare coeperunt. Igitur Phrahates, cum ad- 3
versus eos proficisceretur, ad tutelam regni reliquit Hi-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 2. *dolentes tantum iis itineris.*

merum quemdam pueritiae sibi flore conciliatum: qui
tyrannica crudelitate, oblitus et vitae praeteritae, et vi-
carii officii, Babylonios, multasque alias civitates impor-
4 tune vexavit. Ipse autem Phrahates exercitum Graeco-
rum, quem bello Antiochi captum superbe crudeliterque
tractaverat, in bellum secum ducit; immemor prorsus,
quod hostiles eorum animos nec captivitas minuerat, et
5 insuper iniuriarum indignitas exacerbaverat. Itaque cum
inclinatam Parthorum aciem vidissent, arma ad hostes
transtulere; et diu cupitam captivitatis ultionem, exerci-
tus Parthici, et ipsius Phrahatis regis cruenta caede ex-
secuti sunt.

1 Cap. II. In huius locum Artabanus, patruus eius,
rex substituitur. Scythae autem contenti victoria, de-
2 populata Parthia, in patriam revertuntur. Sed Artabanus
bello Thogariis illato, in brachio vulneratus, statim dece-
3 dit. Huic Mithridates filius succedit: cui res gestae
Magni cognomen dedere: quippe claritatem parentum,
aemulatione virtutis accensus, animi magnitudine super-
4 greditur. Multa igitur bella cum finitimis magna virtute
5 gessit, multosque populos Parthico regno addidit. Sed
et cum Scythis prospere aliquoties dimicavit, ultorque
6 iniuriae parentum fuit. Ad postremum Ortoadisti, Ar-
7 meniorum regi, bellum intulit. Sed quoniam in Arme-
niam transitum facimus, origo eius paullo altius repetenda
8 est. Neque enim silentio praeteriri tantum regnum fas
est, cum fines eius post Parthiam omnium regnorum ma-
9 gnitudinem superent. Siquidem Armenia a Cappadocia
usque mare Caspium undecies centum millia patet, sed in
10 latitudinem millia passuum septingenta porrigitur. Con-
dita est autem ab Armenio, Iasonis Thessali comite:
quem cum perditum propter insignem periculosamque re-
gno suo virtutem Pelias rex cuperet, denuntiata militia,
in Colchos eum abire iubet, pellemque arietis memorabi-
lem gentibus reportare; sperans interitum viri aut ex

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. II. §. 10. *reportaret; sperans.*

periculis tam longae navigationis, aut ex bello tam profundae barbariae. Igitur Iason, divulgata opinione tam 11
gloriosae expeditionis, cum ad eum certatim principes iuventutis totius ferme orbis concurrerent, exercitum fortissimorum virorum, qui *Argonautae* cognominati sunt, comparavit: quem cum magnis rebus gestis incolumem 12
reduxisset, rursus a Peliae filiis Thessalia magna vi pulsus, cum ingenti multitudine, quae ad famam virtutis eius ex omnibus gentibus quotidie confluebat, comite Medea uxore, quam repudiatam miseratione exsilii rursum receperat, et Medio privigno, ab Aegeo, rege Atheniensium, genito, Colchos repetivit, socerumque Aeëtam regno pulsum restituit.

Cap. III. Magna deinde bella cum finitimis gessit; 1
captasque civitates partim regno soceri, ad obolendam superioris militiae iniuriam, qua et filiam eius Medeam abduxerat, et filium Aegialeum interfecerat, adiunxit; partim populis, quos secum adduxerat, adsignavit: pri- 2
musque humanorum post Herculem et Liberum, qui reges Orientis fuisse traduntur, eam coeli plagam domuisse dicitur. Populis quibusdam Recam et Amphistratum, au- 3
rigas Castoris et Pollucis, duces adsignavit. Cum Alba- 4
nis foedus percussit: qui Herculem ex Italia ab Albano monte, cum, Geryone exstincto, armenta eius per Italiam duceret, secuti dicuntur; quique memores Italicae originis, exercitum Cn. Pompeii bello Mithridatico *fratres* salutavere. Itaque Iasoni totus ferme Oriens, ut condi- 5
tori, divinos honores templaque constituit: quae Parmenio, dux Alexandri Magni, post multos annos dirui iussit, ne cuiusquam nomen in Oriente venerabilius, quam Alexandri esset. Post mortem Iasonis, Medius aemulus 6
virtutis eius, in honorem matris, Medeam urbem condi-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. II. §. 12. *Thessalia pulsus, magna vi cum ing.* — *socerumque etiam regno puls. restituit.*

Cap. III. §. 1. *Aegialium.*

§. 5. *Parmenion.*

dit; regnumque ex nomine suo Medorum constituit, sub
7 cuius maiestate Orientis postea imperium fuit. Albanis vicinae Amazones sunt: quarum reginam Thalestrem concubitum Alexandri petisse, multi auctores prodidere.
8 Armenius quoque et ipse Thessalus, unus de numero ducum Iasonis, recollecta multitudine, quae amisso Iasone
9 rege passim vagabatur, Armeniam condidit: a cuius montibus Tigris fluvius modicis primo incrementis nascitur: interiecto deinde aliquanto spatio, sub terras mergitur; atque ita post quinque et viginti millia passuum grande iam flumen in regione Sophene emergit; ac sic in paludes Euphratis recipitur.

1 Cap. IV. Igitur Mithridates rex Parthorum, post bellum Armeniae, propter crudelitatem a senatu Parthico
2 regno pellitur. Frater eius Orodes, cum regnum vacans occupasset, Babyloniam, quo Mithridates confugerat, diu obsidet; et fame coactos in deditionem oppidanos
3 compellit. Mithridates autem, fiducia cognationis, ultro
4 se in potestatem Orodis tradit. Sed Orodes plus hostem quam fratrem cogitans, in conspectu suo trucidari eum iussit; et post haec bellum cum Romanis gessit, Crassumque imperatorem cum filio et omni exercitu Romano
5 delevit. Huius filius Pacorus missus ad persequendas Romani belli reliquias, magnis rebus in Syria gestis, in Parthiam patri suspectus revocatur; quo absente, exercitus Parthorum relictus in Syria, a Cassio, quaestore Crassi,
6 cum omnibus ducibus trucidatur. His ita gestis, non magno post tempore Romanis inter Caesarem Pompeiumque civile bellum oritur; in quo Parthi Pompeianarum partium fuere, et propter amicitiam cum Pompeio bello Mithridatico iunctam, et propter Crassi necem, cuius filium in partibus Caesaris esse audierant; quem ultorem pa-
7 tris victore Caesare futurum non dubitabant. Itaque victis partibus Pompeianis, et Cassio et Bruto auxilia adversus Augustum et Antonium misere; et post belli finem rur-

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 8. *Armeniam condit.*

sum Pacoro duce, inita cum Labieno societate, Syriam
et Asiam vastavere; castraque Ventidii, qui post Cassium
absente Pacoro exercitum Parthicum fuderat, magna mole
adgrediuntur. Sed ille, simulato timore, diu continuit se, 8
et insultare Parthos aliquantisper passus est. Ad po-
stremum in securos laetosque partem legionum emisit;
quarum impetu fusi Parthi, in diversa abiere. Pacorus 9
eum fugientes suos abduxisse secum legiones Romanas
putaret, castra Ventidii, veluti sine defensoribus, adgre-
ditur. Tum Ventidius reliqua parte legionum emissa, 10
universam Parthorum manum cum rege ipso Pacoro in-
terficit: nec ullo bello Parthi umquam maius vulnus ac-
ceperunt. Haec cum in Parthia nuntiata essent, Orodes 11
pater Pacori, qui paullo ante vastatam Syriam, occupa-
tam Asiam a Parthis audierat, victoremque Pacorum Ro-
manorum gloriabatur, repente filii morte, et exercitus
clade audita, ex dolore in furorem vertitur. Multis die- 12
bus non adloqui quemquam, non cibum sumere, non vo-
cem mittere, ita ut etiam mutus factus videretur. Post 13
multos deinde dies, ubi dolor vocem laxaverat, nihil
aliud quam Pacorum vocabat: Pacorus illi videri, Pacorus
audiri videbatur; cum illo loqui, cum illo consistere: in-
terdum quasi amissum flebiliter dolebat. Post longum 14
deinde luctum, alia sollicitudo miserandum senem inva-
dit, quem ex numero triginta filiorum in locum Pacori
regem destinet. Multae pellices, ex quibus generata tanta 15
iuventus erat, pro suis quaeque sollicitae animum senis
obsidebant. Sed fatum Parthiae fuit, in qua iam quasi 16
solemne est reges parricidas haberi, ut sceleratissimus
omnium et ipse Phrahates nomine, rex statueretur.

Cap. v. Itaque statim, quasi nollet mori, patrem 1
interfecit; fratres quoque omnes triginta trucidat. Sed
nec in filiis cessant parricidia. Nam cum infestos sibi 2

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. iv. §. 16. *fatum Parthiae* f e c i t, *in qua — parricidas* h a b e r e.

Cap. v. §. 1. *fratres quoque* XXX *trucidat.*

optimates propter adsidua scelera videret, ne esset qui
3 nominari rex posset, adultum filium interfici iubet. Huic Antonius, propter auxilium adversus se et Caesarem latum, bellum cum sedecim validissimis legionibus intulit: sed graviter multis praeliis vexatus, a Parthia refugit.
4 Qua victoria insolentior Phrahates redditus, cum multa crudeliter consuleret, in exsilium a populo suo pellitur.
5 Itaque cum magno tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maxime
6 auxilio in regnum restituitur. Hoc absente, regem Parthi Tiridaten quemdam constituerant: qui, audito adventu Scytharum, cum magna amicorum manu ad Caesarem in Hispaniam bellum tunc temporis gerentem profugit, obsidem Caesari minimum filium Phrahatis ferens, quem
7 negligentius custoditum rapuerat. Quo cognito, Phrahates legatos statim ad Caesarem mittit, *servum suum*
8 *Tiridaten, et filium remitti sibi* postulat. Caesar, et legatione Phrahatis audita, et Tiridatis postulatis cognitis (nam et ipse restitui in regnum desiderabat, *iuris Romanorum futuram Parthiam* adfirmans, *si eius regnum muneris eorum fuisset) neque Tiridaten dediturum se Parthis* dixit, *neque adversus Parthos Tiridati auxilia*
9 *daturum.* Ne tamen per omnia nihil a Caesare obtentum videretur, Phrahati filium sine pretio remisit; et Tiridati, quoad manere apud Romanos vellet, opulentum
10 sumtum praeberi iussit. Post haec finito Hispaniensi bello, cum in Syriam ad componendum Orientis statum venisset, metum Phrahati incussit, ne bellum Parthiae
11 vellet inferre. Itaque tota Parthia captivi ex Crassiano sive Antonii exercitu recollecti, signaque cum his mili-
12 taria Augusto remissa. Sed et filii nepotesque Phrahatis obsides Augusto dati: plusque Caesar magnitudine nominis sui fecit, quam armis alius imperator facere potuisset.

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. V. §. 6, 7. et 8. *Tiridatem.*

LIBER XLIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Romani imperii initia. Urbis origo. Primi Italiae cultores et reges.*
2. *Rhea, Numitoris filia, Romulum et Remum parit, qui mira ratione educati emergunt.*
3. *Roma a Romulo et Remo condita: Senatus constitutus: raptae Sabinae: vicini subacti. Phocaeenses Tarquinii temporibus Massiliam condunt, Liguribus invidentibus.*
4. *Varia Massiliensium fortuna, et felices successus.*
5. *Eorumdem bella, et foedera: itemque benevolentia et munificentia in Romanos.*

CAPUT I.

PARTHICIS, Orientalibusque, ac totius propemodum orbis 1
rebus expeditis, ad initia Romanae urbis Trogus, velut
post longam peregrinationem, domum revertitur; ingrati
civis officium existimans, si, cum omnium gentium res
gestas illustraverit, de sola tantum patria taceat. Brevi- 2
ter igitur initia Romani imperii perstringit; ut nec mo-
dum propositi operis excedat, nec utique originem urbis,
quae est caput totius orbis, silentio praetermittat.

Italiae cultores primi Aborigines fuere, quorum rex 3
Saturnus tantae iustitiae fuisse traditur, ut neque servierit
sub illo quisquam, neque quidquam privatae rei habuerit;
sed omnia communia et indivisa omnibus fuerint, veluti
unum cunctis patrimonium esset. Ob cuius exempli me- 4

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. I. §. 1. *de sola patria.*

moriam cautum est, ut Saturnalibus, exaequato omnium
iure, passim in conviviis servi cum dominis recumbant.
5 Itaque Italia regis nomine *Saturnia* appellata est; et mons,
in quo habitabat, *Saturnius:* in quo nunc, veluti a Iove
6 pulso sedibus suis Saturno, Capitolium est. Post hunc
tertio loco regnasse Faunum ferunt, sub quo Euander,
ab Arcadiae urbe Pallanteo, in Italiam cum mediocri
turba popularium venit: cui Faunus et agros, et montem,
quem ille postea *Palatium* appellavit, benigne adsigna-
7 vit. In huius radicibus templum Lyceo, quem Graeci
Pana, Romani *Lupercum* appellant, constituit: ipsum
Dei simulacrum nudum, caprina pelle amictum est, quo
8 habitu nunc Romae Lupercalibus decurritur. Fauno fuit
uxor nomine Fatua, quae adsidue divino spiritu impleta,
velut per furorem, futura praemonebat. Unde adhuc,
9 qui inspirari solent, *fatuari* dicuntur. Ex filia Fauni et
Hercule, qui eodem tempore, exstincto Geryone, armen-
ta, victoriae praemia, per Italiam ducebat, stupro conce-
10 ptus Latinus procreatur. Quo tenente regnum, Aeneas
ab Ilio, Troia a Graecis expugnata, in Italiam venit;
statimque bello exceptus, cum in aciem exercitum edu-
xisset, ad colloquium vocatus, tantam admirationem sui
Latino praebuit, ut et in societatem regni reciperetur,
et, Lavinia in matrimonium ei data, gener adscisceretur.
11 Post haec commune utriusque bellum adversus Turnum
Rutulorum regem, propter fraudatas Laviniae nuptias,
12 fuit; in quo et Turnus et Latinus interierunt. Igitur
cum Aeneas iure victoriae utroque populo potiretur, ur-
13 bem ex nomine uxoris Lavinium condidit. Bellum deinde
adversus Mezentium, regem Etruscorum, gessit: in quo
cum ipse occidisset, in locum eius Ascanius filius suc-
cessit; qui, Lavinio relicto, Longam Albam condidit, quae
trecentis annis caput regni fuit.

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 6. *Evander.*
§. 11. *Post commune.*

Cap. II. Post multos deinde urbis huius reges, ad 1
postremum Numitor et Amulius regno potiti sunt. Sed 2
Amulius cum aetate priorem Numitorem oppressisset, filiam
eius Rheam in perpetuam virginitatem, ne quis vindex
regni sexus virilis ex gente Numitoris oriretur, demersit;
addita iniuriae specie honoris, ut non damnata, sed sa-
serdos electa videretur. Igitur clausa in luco Marti sa- 3
cro, duos pueros, incertum stupro, an ex Marte conceptos,
enixa est. Quo cognito Amulius, multiplicato metu pro- 4
ventu duorum, pueros exponi iubet; et puellam vinculis
onerat, ex quorum iniuria decessit. Sed Fortuna origini 5
Romanae prospiciens, pueros lupae alendos obtulit; quae,
amissis catulis, distenta ubera exinanire cupiens, nutricem
se infantibus praebuit. Cum saepius ad parvulos, veluti 6
ad catulos, reverteretur, rem Faustulus pastor animad-
vertit, subtractosque ferae inter greges pecorum agresti
vita nutrivit. Martios pueros fuisse, sive quod in luco 7
Martis enixi sunt, sive quod a lupa, quae in tutela Mar-
tis est, nutriti, velut manifestis argumentis creditum.
Nomina pueris, alteri *Remo*, alteri *Romulo* fuere. Adul- 8
tis inter pastores, de virtute quotidiana certamina, et
vires et pernicitatem auxere. Igitur cum latrones a ra- 9
pina pecorum industrie frequenterque submoverent, Re-
mus ab iisdem latronibus captus, veluti ipse esset, quod
in aliis prohibebat, regi offertur: crimini datur, quasi
greges Numitoris infestare solitus esset. Tunc a rege
Numitori in ultionem traditur. Sed Numitor adolescentia 10
iuvenis permotus, et in suspicionem expositi nepotis ad-
ductus, cum eum nunc lineamentorum filiae similitudo,
nunc aetas expositionis temporibus congruens, anxium
tenerent, repente Faustulus cum Romulo supervenit: a
quo, cognita origine puerorum, facta conspiratione, et
adolescentes in ultionem maternae necis, et Numitor in
vindictam erepti regni armantur.

Cap. III. Occiso Amulio, regnum Numitori resti- 1
tuitur, et urbs Romana ab adolescentibus conditur. Tunc 2
et senatus centum seniorum, qui *Patres* dicti sunt, con-
stituitur: tunc et vicinis connubia pastorum dedignan-

tibus; virgines Sabinae rapiuntur; finitimisque populis
armis subiectis, primum Italiae, et mox orbis imperium
3 quaesitum. Per ea adhuc tempora reges hastas pro dia-
demate habebant, quas Graeci *sceptra* dixere. Nam et
ab origine rerum, pro Diis immortalibus veteres hastas
coluere: ob cuius religionis memoriam adhuc Deorum si-
4 mulacris hastae adduntur. Temporibus Tarquinii regis
ex Asia Phocaeënsium iuventus ostio Tiberis invecta,
amicitiam cum Romanis iunxit: inde in ultimos Galliae
sinus navibus provecta, Massiliam inter Ligures et feras
gentes Gallorum condidit; magnasque res, sive dum ar-
mis se adversus Gallicam feritatem tuentur, sive dum ul-
tro lacessunt, a quibus fuerant ante lacessiti, gesserunt.
5 Namque Phocaeënses exiguitate ac macie terrae coacti,
studiosius mare quam terras exercuere: piscando, mer-
cando, plerumque etiam latrocinio maris, quod illis tem-
6 poribus gloriae habebatur, vitam tolerabant. Itaque in
ultimam Oceani oram procedere ausi, in sinum Gallicum
7 ostio Rhodani amnis devenere: cuius loci amoenitate ca-
pti, reversi domum, referentes quae viderant, plures sol-
8 licitavere. Duces classis Simos et Protis fuere. Ita-
que regem Segobrigiorum, Nannum nomine, in cuius
finibus urbem condere gestiebant, amicitiam petentes
9 conveniunt. Forte eo die rex occupatus in apparatu
nuptiarum Gyptis filiae erat; quam, more gentis, ele-
cto inter epulas genero nuptum tradere illic parabat.
10 Itaque cum ad nuptias invitati omnes proci essent, ro-
11 gantur etiam Graeci hospites ad convivium. Introducta
deinde virgo, cum iuberetur a patre aquam porrigere ei,
quem virum eligeret, tunc omissis omnibus ad Graecos
conversa, aquam Proti porrigit; qui factus ex hospite
12 gener, locum condendae urbis a socero accepit. Condita
igitur Massilia est prope ostia Rhodani amnis, in remoto
13 sinu, veluti in angulo maris. Sed Ligures incrementis
urbis invidentes, Graecos adsiduis bellis fatigabant; qui
pericula propulsando in tantum enituerunt, ut, victis hosti-
bus, in captivis agris multas colonias constituerent.

CAP. IV. Ab his igitur Galli et usum vitae cultio- 1
ris, deposita et mansuefacta barbaria, et agrorum cultus,
et urbes moenibus cingere didicerunt. Tunc et legibus, 2
non armis vivere; tunc et vitem putare, tunc olivam se-
rere consueverunt: adeoque magnus et hominibus et
rebus impositus est nitor, ut non Graecia in Galliam
emigrasse, sed Gallia in Graeciam translata videretur.
Mortuo rege Nanno Segobrigiorum, a quo locus acceptus 3
condendae urbis fuerat, cum regno filius eius Comanus
successisset, adfirmat Ligur quidam, *quandoque Massi-
liam exitio finitimis populis futuram, opprimendam-
que in ipso ortu, ne mox validior ipsum obrueret.*
Subnectit et illam fabulam: *Canem aliquando partu* 4
*gravidam locum a pastore precario petisse, in quo
pareret: quo obtento, iterato petisse, ut sibi educare
eodem in loco catulos liceret: ad postremum, adultis
catulis, fultam domestico praesidio, proprietatem loci
sibi vindicasse. Non aliter Massilienses, qui nunc in-* 5
*quilini videantur, quandoque dominos regionum fu-
turos.* His incitatus rex, insidias Massiliensibus instruit. 6
Itaque solemni Floraliorum die multos fortes ac strenuos
viros hospitii iure in urbem misit; plures sirpeis latentes,
frondibusque supertectos induci vehiculis iubet; et ipse 7
cum exercitu in proximis montibus delitescit; ut, cum
nocte a praedictis apertae portae forent, tempestive ad
insidias adesset, urbemque somno ac vino sepultam ar-
matis invaderet. Sed has insidias mulier quaedam regis 8
cognata prodidit, quae adulterare cum Graeco adolescente
solita, in amplexu iuvenis, miserata formae eius, insidias
aperuit, *periculumque declinare* iubet. Ille rem statim 9
ad magistratus defert: atque ita patefactis insidiis, cuncti
Ligures comprehenduntur, latentesque de sirpeis protra-
huntur. Quibus omnibus interfectis, insidianti regi in- 10
sidiae tenduntur. Caesa sunt cum ipso rege hostium
septem millia. Exinde Massilienses festis diebus portas 11

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 6. *insidias Massiliensibus extruit.*

claudere, vigilias agere, stationem in muris observare, peregrinos recognoscere, curas habere, ac veluti bellum
12 habeant, sic urbem pacis temporibus custodire. Adeo illic bene instituta, non temporum necessitate, sed recte faciendi consuetudine, servantur.

1 Cap. v. Post haec magna illis cum Liguribus, magna cum Gallis, fuere bella: quae res et urbis gloriam auxit, et virtutem Graecorum, multiplicata victoria, ce-
2 lebrem inter finitimos reddidit. Carthaginiensium quoque exercitus, cum bellum captis piscatorum navibus ortum esset, saepe fuderunt, pacemque victis dederunt;
3 cum Hispanis amicitiam iunxerunt; cum Romanis prope ab initio conditae urbis foedus summa fide custodierunt, auxiliisque in omnibus bellis industrie socios iuverunt. Quae res illis et virium fiduciam auxit, et pacem ab ho-
4 stibus praestitit. Cum igitur Massilia fama rerum gestarum, et abundantia opum, et virium gloria virente floreret, repente finitimi populi ad nomen Massiliensium delendum, veluti ad commune exstinguendum incendium,
5 concurrunt. Dux consensu omnium Catumandus regulus eligitur: qui, cum magno exercitu lectissimorum virorum urbem hostium obsideret, per quietem specie torvae mulieris, quae se Deam dicebat, exterritus, ultro pacem
6 cum Massiliensibus fecit; petitoque ut intrare illi urbem, et Deos eorum adorare liceret, cum in arcem Minervae venisset, conspecto in porticibus simulacro Deae, quam per quietem viderat, repente exclamat, *illam esse, quae se nocte exterruisset; illam, quae recedere ab obsi-*
7 *dione iussisset*. Gratulatusque Massiliensibus, quod animadverteret, eos ad curam Deorum immortalium pertinere, torque aureo donata Dea, in perpetuum amicitiam cum
8 Massiliensibus iunxit. Parta pace, et securitate fundata, revertentes a Delphis Massiliensium legati, quo missi munera Apollini tulerant, audierunt urbem Romanam a
9 Gallis captam, incensamque. Quam rem domi nuntiatam

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. v. §. 5. *pacem Massiliensibus fecit.*

publico funere Massilienses prosecuti sunt; aurumque et argentum publicum privatumque contulerunt, ad explendum pondus Gallis, a quibus redemtam pacem cognoverant. Ob 10
quod meritum et immunitas illis decreta, et locus spectaculorum in senatu datus, et foedus aequo iure percussum.

In postremo libro Trogus maiores suos a Vocontiis 11
originem ducere; avum suum Trogum Pompeium, Sertoriano bello, civitatem a Cn. Pompeio percepisse dicit; pa- 12
truum, Mithridatico bello, turmas equitum sub eodem Pompeio duxisse: patrem quoque sub Caio Caesare militasse, epistolarumque et legationum, simul et anuli curam habuisse.

LIBER XLIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Hispaniae nomen, situs, fertilitas, amnes, claustra, forma, salubritas.*
2. *Hispanorum mores, primus dux Viriatus.*
3. *Equarum Lusitanicarum fabula. Gallaecorum origo, divitiae, et miranda.*
4. *Habidis, Gallaeciae et finitimarum regionum principis, origo et conservatio, atque prudens regni administratio; item Geryonis, qui triplicis naturae fabulis dictus, regnum.*
5. *Carthaginiensium imperium. Praeclari eorumdem duces violenta morte perierunt. Hispanos domat Caesar Augustus.*

Caput I.

Hispania sicuti Europae terminos claudit, ita et huius 1
operis finis futura est. Hanc veteres ab Ibero amne pri- 2
mum *Iberiam*, postea ab Hispano *Hispaniam* cognomi-

3 naverunt. Haec inter Africam et Galliam posita, Oceani freto et Pyrenaeis montibus clauditur. Sicut minor utra-
4 que terra, ita utraque fertilior. Nam neque, ut Africa, violento sole torretur, neque, ut Gallia, adsiduis ventis fatigatur; sed media inter utramque, hinc temperato calore, inde felicibus et tempestivis imbribus, in omnia frugum genera fecunda est: adeo ut non ipsis tantum incolis, verum etiam Italiae, urbique Romanae, cunctarum
5 rerum abundantiam sufficiat. Hinc enim non frumenti tantum magna copia est, verum et vini, mellis, oleique; nec ferri solum materia praecipua est, sed et equorum
6 pernices greges: nec summae tantum terrae laudanda bona, verum et abstrusorum metallorum felices divitiae. Iam lini, spartique vis ingens: minii certe nulla feracior
7 terra. In hac cursus amnium non torrentes rapidique, ut noceant, sed lenes, et vineis campisque irrigui, aestuariisque Oceani adfatim piscosi, plerique etiam divites au-
8 ro, quod in balucibus vehunt. Uno tantum Pyrenaei montis dorso adhaeret Galliae; reliquis partibus undique
9 in orbem mari cingitur. Forma terrae prope quadrata, nisi quod artantibus freti litoribus in Pyrenaeum coit. Porro Pyrenaei montis spatium sexcenta millia passuum
10 efficit. Salubritas coeli per omnem Hispaniam aequalis, quia aëris spiritus nulla paludium gravi nebula inficitur. Huc accedunt et marinae aurae undique versus adsidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, eventilato terrestri spiritu, praecipua hominibus sanitas redditur.

1 Cap. II. Corpora hominum ad inediam laboremque, animi ad mortem parati. Dura omnibus et adstricta parci-
2 monia. Bellum, quam otium malunt: si extraneus deest,
3 domi hostem quaerunt. Saepe tormentis pro silentio rerum creditarum immortui: adeo illis potior taciturnitatis
4 cura, quam vitae. Celebratur etiam bello Punico servi illius patientia, qui ultus dominum, inter tormenta risu

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. I. §. 7. *quod in paludibus vehunt.*
Cap. II. §. 3. *adeo illis fortior taciturnitatis cura.*

exsultavit, serenaque laetitia crudelitatem torquentium
vicit. Velocitas genti pernix, inquies animus: plurimis 5
militares equi, et arma, sanguine ipsorum cariora. Nul- 6
lus in festos dies epularum apparatus. Aqua calida lavari,
post secundum bellum Punicum a Romanis didicere. In 7
tanta seculorum serie nullus illis dux magnus praeter
Viriatum fuit; qui annis decem Romanos varia victoria
fatigavit: adeo feris propiora, quam hominibus, ingenia
gerunt. Quem ipsum non iudicio populi electum, sed ut
cavendi scientem, declinandorumque periculorum peritum,
secuti sunt. Cuius ea virtus continentiaque fuit, ut, cum 8
consulares exercitus frequenter vicerit, tantis rebus ge-
stis, non armorum, non vestis cultum, non denique vi-
ctum mutaverit: sed in eo habitu, quo primum bellare
coepit, perseveraverit; ut quivis gregarius miles ipso im-
peratore opulentior videretur.

Cap. III. In Lusitanis iuxta fluvium Tagum, vento 1
equas foetus concipere multi auctores prodidere. Quae
fabulae ex equarum fecunditate, et gregum multitudine
natae sunt: qui tanti in Gallaecia, et Lusitania, ac tam
pernices visuntur, ut non immerito vento ipso concepti
videantur. Gallaeci autem Graecam sibi originem adse- 2
runt: siquidem post finem Troiani belli, Teucrum morte
Aiacis fratris invisum patri Telamoni, cum non recipe-
retur in regnum, Cyprum concessisse, atque ibi urbem
nomine antiquae patriae Salaminam condidisse; inde ac-
cepta opinione paternae mortis, patriam repetisse. Sed 3
cum ab Eurysace, Aiacis filio, accessu prohiberetur, Hi-
spaniae litoribus appulsum, loca, ubi nunc est Carthago
Nova, occupasse; inde Gallaeciam transisse, et positis se-
dibus genti nomen dedisse. Gallaeciae autem portio 4
Amphilochi dicuntur. Regio cum aeris ac plumbi uber-
rima, tum et minio, quod etiam vicino flumini nomen
dedit. Auro quoque ditissima, adeo ut etiam aratro 5
frequenter glebas aureas excindant. In huius gentis 6

DIV. LECT. GRAEV.

Cap. III. §. 5. *glebas aureas scindant.*

finibus sacer mons est, quem ferro violari nefas habetur: sed si quando fulgure terra proscissa est, quae in his locis adsidua res est, detectum aurum, velut Dei mu-
7 nus, colligere permittitur. Feminae res domesticas, agrorumque culturas administrant: ipsi armis, et rapinis ser-
8 viunt. Praecipua his quidem ferri materia, sed aqua ipso ferro violentior: quippe temperamento eius ferrum acrius redditur; nec ullum apud eos telum probatur, quod non
9 aut Bilbili fluvio, aut Chalybe tinguatur. Unde etiam *Chalybes* fluvii huius finitimi appellati, ferroque ceteris praestare dicuntur.

1 CAP. IV. Saltus vero Tartesiorum, in quibus Titanas bellum adversus Deos gessisse proditur, incoluere Cunetes; quorum rex vetustissimus Gargoris mellis col-
2 ligendi usum primus invenit. Huic cum ex filiae stupro nepos provenisset, pudore flagitii, variis generibus exstingui parvulum voluit: sed per omnes casus fortuna quadam servatus, ad postremum ad regnum tot periculorum
3 miseratione pervenit. Primum omnium cum eum exponi iussisset, et post dies ad corpus expositi requirendum mi-
4 sisset, inventus est vario ferarum lacte nutritus. Deinde relatum domum, tramite angusto, per quem armenta commeare consueverant, proiici iubet; crudelis prorsus, qui proculcari nepotem, quam simplici morte interfici ma-
5 luit. Ibi quoque cum inviolatus esset, nec alimentis egeret, canibus primo ieiunis, et multorum dierum abstinentia
6 cruciatis, mox etiam suibus obiecit. Itaque cum non solum non noceretur, verum etiam quarumdam uberibus
7 aleretur, ad ultimum in Oceanum abiici iussit. Tum plane manifesto quodam numine inter furentes aestus, ac reciprocantes undas, velut nave, non fluctu veheretur, leni
8 salo in litore exponitur: nec multo post cerva adfuit, quae ubera parvulo offerret. Inde denique conversatione nutricis eximia puero pernicitas fuit; interque cervorum greges diu montes saltusque haud inferior velocitate per-

DIV. LECT. GRAEV.

CAP. IV. §. 1. *Tartesiorum, quibus* — *Ceunetes.*

agravit. Ad postremum laqueo captus, regi dono datus 9 est. Tunc et lineamentorum similitudine, et notis corporis, quae inustae parvulo fuerant, nepos agnitus. Ad- 10 miratione deinde tot casuum periculorumque, ab eodem successor regni destinatur. Nomen illi impositum *Habidis;* qui ut regnum accepit, tantae magnitudinis fuit, ut non frustra Deorum maiestate tot periculis ereptus videretur: quippe barbarum populum legibus iunxit; et boves primus aratro domari, frumentaque sulco quaerere docuit; et ex agresti cibo mitiora vesci, odio eorum, quae ipse passus fuerat, homines coëgit. Huius casus fabu- 12 losi viderentur, nisi et Romanorum conditores lupa nutriti, et Cyrus rex Persarum cane alitus proderetur. Ab hoc et ministeria servilia populo interdicta, et plebs 13 in septem urbes divisa. Mortuo Habide, regnum per 14 multa secula a successoribus eius retentum est. In alia parte Hispaniae, et quae ex insulis constat, regnum penes Geryonem fuit. In hac tanta pabuli laetitia est, ut, nisi abstinentia interpellata sagina fuerit, pecora rumpantur. Inde denique armenta Geryonis, quae illis tempo- 15 ribus solae opes habebantur, tantae famae fuere, ut Herculem ex Asia praedae magnitudine illexerint. Porro 16 Geryonem ipsum non triplicis naturae, ut fabulis proditur, fuisse ferunt, sed tres fratres tantae concordiae exstitisse, ut uno animo omnes regi viderentur: nec bellum Herculi sua sponte intulisse; sed, cum armenta sua rapi vidissent, amissa bello repetisse.

Cap. v. Post regna deinde Hispaniae, primi Car- 1 thaginienses imperium provinciae occupavere. Nam cum 2 Gaditani a Tyro, unde et Carthaginiensibus origo est, sacra Herculis, per quietem iussi, in Hispaniam transtulissent, urbemque ibi condidissent, invidentibus incrementis novae urbis finitimis Hispaniae populis, ac propterea Gaditanos bello lacessentibus, auxilium consanguineis Carthaginienses misere. Ibi felici expeditione et Gaditanos 3 ab iniuria vindicaverunt, et maiorem partem provinciae imperio suo adiecerunt. Postea quoque hortantibus pri- 4 mae expeditionis auspiciis, Hamilcarem imperatorem cum

magna manu ad occupandam provinciam misere: qui, ma-
gnis rebus gestis, dum fortunam inconsultius sequitur, in
5 insidias deductus, occiditur. In huius locum gener ipsius
Hasdrubal mittitur; qui et ipse a servo Hispani cuiusdam,
6 ulciscente domini iniustam necem, interfectus est. Maior
utroque Hannibal imperator, Hamilcaris filius, succedit.
Siquidem utriusque res gestas supergressus, universam
Hispaniam domuit: inde Romanis illato bello, Italiam
7 per annos sexdecim variis cladibus fatigavit: cum
interea Romani, missis in Hispaniam Scipionibus, primo
Poenos provincia expulerunt; postea cum ipsis Hispanis
8 gravia bella gesserunt. Nec prius, perdomita provincia,
iugum Hispani accipere potuerunt, quam Caesar Augu-
stus, perdomito orbe, victricia ad eos arma transtulit,
populumque barbarum ac ferum, legibus ad cultiorem vi-
tae usum traductum, in formam provinciae redegit.

PROLOGI
HISTORIARUM
PHILIPPICARUM
POMPEII TROGI

Prologus Libri I.

Primo volumine continentur haec. Imperium Assyriorum a Nino rege usque ad Sardanapalum: post quem translatum est per Arbacen ad Medos, usque ad ultimum regem Astyagen. Is a nepote suo Cyro pulsus regno: et Persae regno potiti. Ut Croeso, Lydiae regi, bellum intulit Cyrus; victumque cepit. Hic in excessu dicti Aeolicarum et Ionicarum urbium situs; originesque Lydorum, et in Italia Tuscorum. Post Cyrum filius Cambyses Aegyptum domuit. Repetitae Aegypti origines urbium. Exstincto Cambyse, Darius, occisis Magis, regnum Persicum accepit; captaque Babylone, bella Scythica molitus est.

Prologus Libri II.

Secundo volumine continentur haec. Scythiae et Ponti situs; originesque Scythiae usque ad bellum, quo est inde pulsus Darius: qui post hanc fugam Graeciae bellum intulit per Datin et Tisafernen, quod soli Athenienses sustinuere. Hinc origines Athenarum repetitae, et reges usque ad Pisistrati tyrannidem, qua exstincta, Marathone vicere Persas. Ut mortuo Dario, filius eius Xerxes bellum Graeciae intulit: ac repetitae origines Thessaliae: expulsoque Graecia Xerxe, bellum ab Atheniensibus translatum in Asiam usque ad Xerxis interitum.

Prologus Libri III.

Tertio volumine continentur haec. Ut mortuo Xerxe, filius Artaxerxes ultus interfectorem patris Artabanum, bellum cum defectore Aegypti habuit: primoque dux eius Achaemenes victus est; iterum per Agabazum Aegypto recepta. Ut Graecis cum rege pacificatis, bella

inter ipsos orta sunt. Inde repetitae Peloponnensium origines: ut ab Herculis posteris Dorico populo sit occupata. Deinde bella Argolica et Messeniaca: coalitique Sicyone et Corinthi tyranni. Bellum Crissaeum; et quod Athenienses primo cum Boeotis, dein cum Peloponnesiis gesserunt.

Prologus Libri IV.

Quarto volumine continentur res Siculae, ab ultima origine usque ad deletam Syracusis Atheniensium classem.

Prologus Libri V.

Quinto volumine continentur haec. Bellum inter Athenienses et Lacedaemonios, quod Deceleicum vocatur, usque ad captas Athenas. Ut expulsi sunt Athenis triginta tyranni. Bellum, quod Lacedaemonii in Asia cum Artaxerxe gesserunt, propter Cyrum initum. Hinc repetitum in excessu Cyri cum fratre bellum; et Graecorum, qui sub eo militaverunt.

Prologus Libri VI.

Sexto volumine continentur haec. Bellum Lacedaemoniorum, gestum in Asia cum Persicis praefectis, ducibus belli Dercyllide et Agesilao, usque ad praelium navale factum Cnido: quo victis illis, Athenienses repetiere imperium. Dein bellum Corinthiacum, et bellum Boeotium, quo Leuctris et Mantineae victi Spartani, amisere imperium. In Thessalia deinde Iasonis, et post illum Alexandri Pheraei coalitum atque exstinctum imperium: Tum sociale bellum gestum adversus Athenienses a Chiis, et Rhodiis, et Byzantiis. Transitus hinc ad res Macedonicas.

Prologus Libri VII.

Septimo volumine continentur origines Macedonicae, regesque a conditore gentis Carano usque ad Magnum

Philippum: ipsius Philippi res gestae usque ad captam urbem Methonem. Additae in excessu Illyriorum et Paeonum origines.

Prologus Libri VIII.

Octavo volumine continentur res gestae Philippi Magni, post captam urbem Methonem a principio belli Phocensis, quod sacrum vocant, usque ad finem eius: interiectumque huic bellum, quod Philippus cum Chalcidicis urbibus gessit, quarum clarissimam delevit Olynthon. Ut Illyrici reges ab eo victi sunt; et Thracia atque Thessalia subactae: et rex Epiro datus Alexander, eiecto Aryba: et frustra Perinthos oppugnata.

Prologus Libri IX.

Nono volumine continentur haec. Ut Philippus a Perintho summotus. Byzantii origines, a cuius obsidione summotus Philippus, Scythiae bellum intulit. Repetitae inde Scythicae res, ab his temporibus, in quibus illa prius finierant, usque ad Philippi bellum, quod cum Athea Scythiae rege gessit. Unde reversus, Graeciae bellum intulit; victisque Chaeroneae, cum bella Persica moliretur, praemissa classe cum ducibus, a Pausania occupatis angustiis, nuptiarum filiae die occisus est, priusquam bella Persica inchoaret. Repetitae res inde Persicae a Dario Notho, cui successit filius Artaxerxes cognomine Mnemon: qui post fratrem Cyrum victum, pulsaque Cnido per Conona classe Lacedaemoniorum, bellum cum Euagora rege Cyprio gessit: originesque Cypri repetitae.

Prologus Libri X.

Decimo volumine continentur Persicae res. Ut Artaxerxes Mnemon pacificatus cum Euagora rege Cyprio, bellum Aegyptium in urbe Ace compararit: ipse in Cadusiis victor defectores in Asia purpuratos suos persecutus, primum Datamen praefectum Paphlagonum, quorum

origo repetita: dein praefectum Hellesponti Ariobarzanen: deinde in Syria praefectum Armeniae Orontem: omnibusque victis decesserit, filio successore Ocho. Is deinde occisis optimatibus Sidona cepit: Aegypto bellum ter intulit. Ut post mortem Ochi regnarit Arses: dein Darius, qui cum Alexandro Macedonum rege bello conflixit.

Prologus Libri XI.

Undecimo volumine continentur res gestae Alexandri Magni, usque ad interitum regis Persarum Darii. Dictaeque in excessu origines et reges Cariae.

Prologus Libri XII.

Duodecimo volumine continentur Alexandri Magni bella Bactriana et Indica, usque ad interitum eius. Dictaeque in excessu res a praefecto eius Antipatro in Graecia gestae, et ab Archidamo rege Lacedaemoniorum, Molossoque Alexandro in Italia, quorum ibi est uterque cum exercitu deletus. Additae his origines Italicae Apulorum, Lucanorum, Samnitum, Sabinorum: et ut Zopyrion in Ponto cum exercitu periit.

Prologus Libri XIII.

Tertiodecimo volumine continentur haec. Ut mortuo Alexandro, optimates castrorum eius, provinciarum imperia sint partiti: ut veterani, qui ab eodem lecti erant in colonias, moliti, relictis illis, in Graeciam redire, a Pithone sint deleti. Bellum Lamiacum, quod Antipater in Graecia gessit. Bellum, quo Perdiccas regem Ariarathen occidit, et ut occisus est. Bellum, quo Eumenes Neoptolemum et Craterum occidit. Additae in excessu origines regesque Cyrenarum.

Prologus Libri XIV.

Quartodecimo volumine continentur haec. Bellum inter Antigonum et Eumenen gestum: quem ut Cappado-

cia expulit Antigonus, sic Phrygia minore Aridaeum: et Clitos victus in Hellesponto navali bello. Repetitum rursus bellum ab Eumene per Argyraspidas; quo victus ab Antigono, interiit. Ut in Macedonia Cassander, victo Polyperchonte, receptaque a Nicanore Munychia, matrem Alexandri Olympiada Pydnae obsessam et captam, ad favorem populi interfecit.

Prologi Libri XV.

Quintodecimo volumine continentur haec. Ut Demetrius, Antigoni filius, Gazae victus est a Ptolemaeo. Ut Cassander in Macedonia filium Alexandri regis interfecit, ac alterum Polyperchontes. Ut Ptolemaeum vicit classe Demetrius: idemque ab obsidione Rhodi summotus est. Repetita in excessu origo Rhodiorum: unde digressus Demetrius liberavit a Cassandro Graeciam. Dein pater eius Antigonus bellum cum Lysimacho et Seleuco habuit. Repetitae Seleuci res, et regis Indiae Sandrocotti. Ut victus bello Antigonus interiit; reliquiaeque imperii a filio eius sunt collectae Demetrio. Cleonymi deinde Spartani res gestae Corcyrae et Illyrico et in Italia: cui ablata Corcyra, rex Cassander interiit.

Prologus Libri XVI.

Sextodecimo volumine continentur haec. Ut mortuo Cassandro, ortisque inter filios eius certaminibus, Demetrius adiutor alteri adhibitus, occiso eo, Macedoniae regnum tenuit: quo mox eiectus a Pyrrho Epiri rege, translatis in Asiam bellis, captus a Seleuco decessit. Ut Ptolemaeus, nuncupato successore filio Philadelpho, decessit. Ut Lysimachus in Ponto captus ac dimissus est ab Dromichaete: rursus in Asia civitates, quae sub Demetrio fuerant, et in Ponto Heracleam occuparit. Repetitae inde Bithyniae et Heracleoticae origines: tyrannique Heracleae Clearchus, et Satyrus, et Dionysius; quorum filiis interfectis, Lysimachus occupavit urbem.

Prologus Libri XVII.

Septimodecimo volumine continentur haec: Ut Lysimachus, occiso filio Agathocle per novercam Arsinoën, bellum cum rege Seleuco habuit, quo victus interiit: ultimumque certamen commilitonum Alexandri fuit. Ut Seleucus, amissis in Cappadocia cum Diodoro copiis, interfectus est a Ptolemaeo fratre Arsinoës uxoris Lysimachi, in cuius vicem Ptolemaeus cognomine Ceraunus creatus. ab exercitu rex, Macedoniam occupavit: bella cum Antiocho et Pyrrho composuit, datis Pyrrho auxiliis, quibus iret contra Romanos defensum Tarentum. Inde repetitae origines regum Epiroticorum usque ad Pyrrhum: ipsiusque Pyrrhi res gestae, priusquam in Italiam traiecit.

Prologus Libri XVIII.

Octavodecimo volumine continentur res a Pyrrho Epirota in Italia gestae contra Romanos: postque id bellum, transitus eius in Siciliam adversus Carthaginienses. Inde origines Phoenicum, et Sidoniorum, et Uticae; Carthaginiensiumque res gestae in excessu dictae.

Prologus Libri XIX.

Undevicesimo volumine continentur res Carthaginiensium in Africam per Hasdrubalem, Hamilcarem et Hannonem gestae; et in Siciliam, cum Selinuntem, et Agrigentum, et Camarinam, et Gelam ceperunt: quo bello Dionysius Syracusanus Siciliae regnum occupavit. Bellum, quod cum eo Poeni per Himilconem gesserunt; quoad obsidione Syracusarum exercitum et classem amisit.

Prologus Libri XX.

Vicesimo volumine continentur res gestae Dionysii Siculi patris. Ut pulsus Poenis Italica bella sit molitus. Inde repetitae origines Venetorum, et Graecorum, et Gallorum, qui Italiam incolunt. Deductisque Dionysii rebus ad interitum eius, dictae quas Hanno Magnus in Africa gessit.

Prologus Libri XXI.

Uno et vicesimo volumine continentur haec. Ut in Sicilia Dionysius filius, patre amisso, tractarit imperium. Per Dionem inde eiectus bellum cum Siculis gessit; donec, amissis liberis et fratribus, Corinthum abiit. Ut a Timoleonte Carthaginiensium bello sit liberata Sicilia: mortuoque Sosistrato iterum facta seditione, arcessitique ad bellum Carthaginienses obsederunt Syracusas: quo bello Agathocles nanctus imperium est.

Prologus Libri XXII.

Secundo et vicesimo volumine continentur haec. Res gestae Agathoclis: ut a Poenis nanctus imperium, bellum cum ipsis gessit, primum in Sicilia, dehinc victus traiecit in Africam: ubi possessa provincia, Ophellam regem Cyrenarum interfecit. Ut rursus in Siciliam reversus, occupata totius insulae dominatione, cum revertisset in Africam, amissis copiis, solus inde profugit in Siciliam: belloque ibi repetitus, et cum Poenis pacem composuit, et dissidentes a se Siculos subiecit.

Prologus Libri XXIII.

Tertio et vicesimo volumine continentur haec. Ut Agathocles, domita Sicilia, bellum in Italia Bruttiis intulerit. Repetitae inde Bruttiorum origines: omnibus subactis, rex seditione filii exheredati ac nepotis oppressus, interiit. Inter peregrinos deinde milites eius et Siculos bellum motum: quae causa Pyrrhum regem Epiri in Siciliam adduxit. Bella, quae Pyrrhus cum Poenis et Mamertinis ibi gessit; et a Sicilia reversus in Italiam, victusque praelio a Romanis, revertit in Epirum.

Prologus Libri XXIV.

Quarto et vicesimo volumine continentur haec. Bellum, quod inter Antigonum Gonatam et Antiochum Seleuci filium in Asia gestum est. Bellum, quod Ptole-

maeus Ceraunus in Macedonia cum Mytillo Illyrio et Ptolemaeo Lysimachi filio habuit: utque Arsinoën sororem suam imperio Macedonicarum urbium exsuit. Ipse cum Belgio Gallorum duce congressus, interiit. Repetitae inde Gallorum origines, qui Illyricum occuparant; atque ut ingressi Graeciam, Brenno duce, Delphis victi deletique sunt.

Prologus Libri XXV.

Quinto et vicesimo volumine continentur haec. Ut Antigonus Gallos delevit: deinde cum Apollodoro Cassandreae tyranno bellum habuit. Ut Galli transierunt in Asiam, bellumque cum rege Antiocho et Bithynio gesserunt: quas regiones Felini occuparunt. Ut Pyrrhus ex Italia reversus, regno Macedoniae Antigonum exsuerit; Lacedaemoniam obsederit; Argis interierit: filiusque eius Alexander Illyricum cum Mytillo bellum habuerit.

Prologus Libri XXVI.

Sexto et vicesimo volumine continentur haec. Quibus in urbibus Graeciae dominationem Antigonus Gonatas constituerit. Ut defectores Gallos Megaris delevit, regemque Lacedaemoniorum Arean Corinthi interfecit. Dehinc cum fratris sui Crateri filio Alexandro bellum habuerit. Ut princeps Achaiae Aratus Sicuonem, et Corinthum, et Megara occuparit. Ut in Syria rex Antiochus, cognomine Soter, altero filio occiso, altero rege nuncupato Antiocho, decesserit. Ut in Asia filius Ptolemaei regis, socio Timarcho, desciverit a patre. Ut frater Antigoni Demetrius, occupato Cyrenis regno, interierit. Ut mortuo rege Antiocho, filius eius Seleucus Callinicus regnum acceperit.

Prologus Libri XXVII.

Septimo et vicesimo volumine continentur haec. Seleuci bellum in Syria adversus Ptolemaeum Tryphonem: item in Asia adversus fratrem suum Antiochum Hiera-

cem; quo bello Ancyrae victus est a Gallis: utque Galli Pergamo victi ab Attalo, Zielan Bithynum occiderint. Ut Ptolemaeus eum denuo captum interfecerit; et Antigonum Andro praelio navali pervicerit. Ut a Callinico fusus in Mesopotamia Antiochus insidiantem sibi effugit Ariamenen; dein postea custodes Tryphonis: quo a Gallis occiso, Seleucus quoque frater eius decessit, maioremque filiorum eius Apaturius occidit.

Prologus Libri XXVIII.

Octavo et vicesimo volumine continentur haec. Ut mortuo rege Epiri Alexandro, Laodamiam Epirotae occiderint. Dictique in excessu Bastarnici motus. Ut rex Macedoniae Demetrius sit a Dardanis fusus: quo mortuo tutelam filii eius Philippi suscepit Antigonus, qui Thessaliam, Moesiam, Cariam subegit; et adiutis Achaeis contra regem Spartanum Cleomenen, cepit Lacedaemona: amissoque regno Cleomenes Spartanus confugit Alexandriam, atque ibi interiit. Dictum in excessu bellum Illyricum, quod Romani gessere cum Teuta.

Prologus Libri XXIX.

Undetricesimo volumine continentur haec. Res gestae Philippi regis adversus Dardanos, et Aetolos. Repetitaeque inde Creticae origines: post cuius insulae societatem, Philippus cum Illyriis, et Dardanis, et rursus Aetolis bello congressus est, adiuvantibus Aetolos Romanis: quo finito, intulit Aetolis bellum.

Prologus Libri XXX.

Tricesimo volumine continentur haec. Ut mortuo Ptolemaeo Tryphone, filius eius Philopator Antiochum regem vicit Raphiae: ipse amore Agathocleae corruptus decessit, relicto filio pupillo: in quem cum Philippo rege Macedonum consensit Antiochus. Philippi deinde gesta in Asia, cum movisset Aetola bella: a quibus reversus, bellum habuit cum ducibus Romanis Sulpicio et Flaminino,

a quibus victus, pax. Transitus deinde ad res Antiochi, qui post regnum acceptum persecutus defectores in Media Molonem, in Asia Achaeum, quem obsedit Sardibus: pacata superiore Asia Bactris tenus, in Romana bella descendit.

Prologus Libri XXXI.

Uno et tricesimo volumine continetur bellum, quod cum Lacedaemonio Nabide Titus Flamininus et Philopoemen dux Achaeorum gessit. Item bellum, quod cum Antiocho in Achaia per Acilium consulem, et in Asia per Scipionem gestum est. Denique Hannibalis ad regem ab Carthagine fuga. Bellum cum Aetolis gestum per eumdem Acilium, qui Antiochum Graecia expulerat.

Prologus Libri XXXII.

Secundo et tricesimo volumine continentur haec. Defectio ab Achaeis Lacedaemoniorum et Messeniorum, qua Philopoemen interiit. Romanorum in Asia duce Manlio adversum Gallos bellum. Regis Philippi, propter ablatas sibi civitates, alienatus in Romanos animus; et ob hoc alter filiorum Demetrius occisus: concitatique ab eo Basternae, transire conati in Italiam. Inde in excessu dictae res Illyricae. Ut Galli, qui occuparant Illyricum, rursus redierunt in Galliam: originesque Pannoniorum, et incrementa Daciorum per Ruboboston regem. In Asia bellum a rege Eumene gestum adversus Gallum Ortiagontem, Pharnacen Ponticum, et Prusiam, adiuvante Prusiam Hannibale Poeno. Res gestae Hannibalis post victum Antiochum. Et mox mortuo Seleuco filio Magni Antiochi successit regno frater Antiochus.

Prologus Libri XXXIII.

Tertio et tricesimo volumine continentur haec. Ut cum Perse Philippi filio, rege Macedonum, Romani bellum gesserint: quo capto, deleta est Epiros. Aetolicae civitates ab unitate corporis deductae, inter Achaeos et

Lacedaemonios certamine orto. Bellum rursum in Macedonia gestum a Romanis cum Pseudophilippo.

Prologus Libri XXXIV.

Quarto et tricesimo volumine continentur haec. Bellum Achaicum, quod Romani per Metellum et Mummium gessere: quo diruta est Corinthus. Bellum regis Eumenis cum Gallograecis, et in Pisidia cum Selgensibus. Res quas gessit Syriae rex Antiochus, et rex Aegypti Ptolemaeus. Repetitae inde origines regum Cappadocum. Ut mortuo Epiphane Ptolemaeo, relicti ab eo filii duo Philometor et Euergetes, primum cum Antiocho habuere bellum, quod per Romanos finitum est: deinde inter se, quo maior est expulsus; restitutoque, Romani inter fratres regna diviserunt. Ut mortuo rege Syriae Antiocho, Demetrius cognomine Soter, qui Romae fuerat obses, clam fugit; occupataque Syria, bellum cum Timarcho Medorum rege habuit, Ariarathe rege Cappadocum. Ut habita inter Ariarathen et Orophernen regni certamina. Ut mortuo rege Asiae Eumene, suffectus Attalus bellum cum Selgensibus habuit, et cum rege Prusia.

Prologus Libri XXXV.

Quinto et tricesimo volumine continentur haec. Bellum piraticum inter Cretas et Rhodios: seditio Cnidiorum adversum Ceramenses. Et adversus Demetrium Sotera subornatus est Alexander, tamquam genitus Epiphane Antiocho: quo bello victus Demetrius, invisum stultitia Alexandrum bello vicit, adiuvante Ptolemaeo Philometore, qui eo bello interiit. Ut deinde orta Demetrio bella sint cum Diodoto Tryphone: expulsusque a Tryphone regno Syriae Demetrius. Repetit inde superioris Asiae motus factos per Areteum et Arsacen Parthum.

Prologus Libri XXXVI.

Sexto et tricesimo volumine continentur haec. Ut Trypho, pulso Syria Demetrio, captoque a Parthis, bel-

lum gessit cum fratre eius Antiocho cognomine Sidete. Ut Antiochus, interfecto Hyrcano, Iudaeos subegit. Repetita inde in excessu origo Iudaeorum. Ut rex Asiae Attalus Caenos Thracas subegit; successoremque imperii Attalum Philometora reliquit. Mortuo denique Philometore, (Aristonicus) regno Asiae occupato, bellum cum Romanis gessit, quo captus est.

Prologus Libri XXXVII.

Septimo et tricesimo volumine continentur haec. Repetitis regum Ponticorum originibus, ut in ultimum Mithridaten Eupatora series imperii deducta sit: atque ut ingressus ille regnum, subegit Pontum et Paphlagoniam, priusquam in bella Romana descendit. Dictaeque in excessu regum Bosporanorum et Colchorum origines, et res gestae.

Prologus Libri XXXVIII.

Octavo et tricesimo volumine continentur haec. Ut Mithridates Eupator, occiso Ariarathe, Cappadociam occuparit; victoque Nicomede et Maltino, Bithyniam. Ut mortuo Ptolemaeo Philometore, frater eius Ascon, accepto regno Aegypti seditione populi, deinde bellum cum uxore sua Cleopatra ét cum rege Syriae Demetrio habuit. Inde repetitum, ut Demetrius captus sit a Parthis; et frater eius, victo in Syria Tryphone, bellum Parthis intulerit; qui cum exercitu suo deletus est.

Prologus Libri XXXIX.

Nono et tricesimo volumine continentur haec. Ut exstincto a Parthis Antiocho Sidete, frater eius Demetrius dimissus regnum Syriae recepit; subornatoque in bellum adversus eum Alexandro Zabineo interiit: filiusque Antiochus Grypos, victo Zabineo, regnum occcupavit. Dehinc cum fratre suo Antiocho Cyziceno bellum in Syria Ciliciaque gessit. Ut Alexandriae mortuo rege Ptolemaeo Physcone, filius eius Ptolemaeus Lathyros, accepto regno

expulsus est a matre Cyprum; et in Syria bello petitus ab eadem, suffecto in locum eius Alexandro fratre; donec, occisa per Alexandrum matre, recepit Aegypti regnum. Ut post Lathyrum filius Alexandri regnarit, expulsoque eo, suffectus sit Ptolemaeus Nothus. Ut Syriam Iudaei et Arabes terrestribus latrociniis infestarint: mari Cilices piraticum bellum moverint, quod in Cilicia Romani per Antonium gesserunt. Ut in Syria Heracleo post mortem regis occuparit imperium.

Prologus Libri XL.

Quadragesimo volumine continentur haec. Ut mortuo Grypo rege, Cyzicenus cum filiis eius bello congressus, interiit. Hi deinde a filio Cyziceni Eusebe, exstinctaque regum Antiochorum domo, Tigranes Armenius Syriam occupavit: quo mox victo, Romani abstulere eam. Ut Alexandriae post interitum Ptolemaei Lathyri substituti sint eius filii: alteri data Cypros, cui post Claudii rogationem Romani abstulerunt eam; alter seditione flagitatus Alexandreae, Romam profugit; belloque per Gabinium gesto recepit imperium: quo mortuo successit filius, qui, cum sorore Cleopatra certamine insumto, et Pompeium Magnum interfecit, et bellum cum Caesare Alexandriae gessit. Ut successit eius regno soror Cleopatra, quae inligato in amorem suum M. Antonio, belli Actiaci fine exstinxit regnum Ptolemaeorum.

Prologus Libri XLI.

Uno et quadragesimo volumine continentur res Parthicae et Bactrianae. In Parthis, ut est constitutum imperium per Arsacen regem. Successores deinde eius Artabanus, et Tigranes cognomine Deus; a quo subacta est Media, et Mesopotamia. Dictusque in excessu Arabiae situs. In Bactrianis autem rebus, ut a Diodoto rege constitutum imperium est: deinde quo repugnante Scythicae gentes Sarancae et Asiani Bactra occupaverint, et Sogdianos. Indicae quoque res additae, gestae per Apollodorum et Menandrum, reges eorum.

Prologus Libri XLII.

Secundo et quadragesimo volumine continentur Parthicae res. Ut praefectus Parthis Apraeteus Mesenis bellum intulit, et in Babylonios et Seleucienses saeviit: utque Phrahati successit rex Mithridates cognomine Magnus, qui Armeniis bellum intulit. Inde repetitae origines Armeniorum, et situs. Ut varia complurium regum in Parthis successione imperium accepit Orodes, qui Crassum delevit, et Syriam per filium Pacorum occupavit. Illi successit Phrahates, qui et cum Antonio bellum habuit, et cum Tiridate. Additae res Scythicae. Reges Thoclarorum Asiani, interitusque Sarducarum.

Prologus Libri XLIII.

Tertio et quadragesimo volumine continentur origines (priscorum) Latinorum, situs urbis Romae, et res usque ad Priscum Tarquinium. Origines deinde Liguriae, et Massiliensium res gestae.

Prologus Libri XLIV.

Quarto et quadragesimo volumine continentur res Hispaniae et Punicae.

TYPIS EXPRESSIT F. H. ELBERT LIPSIENSIS

